

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIII Nr. 9 — 10
SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE
1974

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN

**Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul
Bisericii Ortodoxe Române**

VICEPREȘEDINȚI :

**P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului**

**P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Dunării de Jos**

MEMBRI :

**P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor**

**P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan**

REDACTOR RESPONSABIL :

**P. C. Pr. Petre F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan**

C U P R I N S U L

Pag.

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. Conf. ȘTEFAN ALEXE, <i>La Duminica a XIII-a după Rusalii</i>	813
Ierom. Prof. VENIAMIN MICLE, <i>La înălțarea Sfintei Cruci</i>	816
Pr. SIMION RADU, <i>Sfânta Cruce — puterea lui Dumnezeu</i>	820
Diac. P. I. David, <i>La sfântul Mare Mucenic Dimitrie</i>	824
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminica a XXIV-a după Rusalii</i>	828
Pr. VASILE NARTEA, <i>Despre adevărul creștin</i>	830
Pr. AL. N. CONSTANTINESCU, <i>Despre adorarea lui Dumnezeu, venerarea și invocarea îngerilor și sfinților</i>	831

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (septembrie—octombrie)</i>	838
Diac. Prof. O. BUCEVSCHI și ION PARASCHIV, <i>Știri ecumenice</i>	844

ARTICOLE ȘI STUDII

Diac. Drd. PANĂ MARIN, <i>Învățătura dogmatică a Sfântului Ioan Damaschin despre Dumnezeu-Fiul cel Întrupat</i>	848
Pr. C. CRONȚ, <i>Din istoricul Muntelui Athos</i>	856
Drd. BĂRBULESCU LAURENȚIU, <i>Vasile Pârvan, concepția sa în domeniul istoriei geto-dacilor văzută prin prisma noilor descoperiri arheologice</i>	860

DOCUMENTARE

<i>Omiliile catehetice ale lui Teodor de Mopsuestia, trad. de PARASCHIV V. ION</i>	869
Lector SEBASTIAN BARBU-BUCUR, <i>Manuscrisele psaltice în notație neobizantină care conțin propedii allate în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România</i>	896
Pr. SANDU TUDOR, <i>Un manuscris cu implicații paisiene</i>	912
Lector MIHAI RĂDULESCU, <i>Cîteva cuvinte despre Sfânta Liturghie a Bisericii Armene</i>	917
Dr. ION N. MAILAT, <i>Mîndștiri și biserici pe lângă palate voievodale și curți sau conace boierești în Țara Românească</i>	939
Drd. NICOLAE STOLERU, <i>Datoriile morale față de semenii</i>	953
MIHAI BĂDIUȚEANU, <i>Reglementarea drepturilor de asigurări sociale ale personalului clerical al cultelor, al membrilor asociațiilor religioase și al salariaților acestora</i>	961

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ASISTENT, <i>Deschiderea cursurilor la Școala de cântăreți bisericești și Seminarul teologic din București</i>	966
ASISTENT, <i>Întâlnirea colegială a absolvenților Seminarului Central din București, Seria 1939</i>	967
ASISTENT, <i>Hramul Bisericii «Nașterea Maicii Domnului»-Ghencea</i>	969
ASISTENT, <i>Restințirea bisericii «Sfântul Ierarh Nicolae» din Obedeni, comuna Vărăști, județul Ilfov</i>	971
ASISTENT, <i>Stințire de biserică</i>	972
ASISTENT, <i>Biserica parohiei Raciul, jud. Dimbovița</i>	973
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan N. Constantinescu-Palanga</i>	975
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan Comandașu</i>	976
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe Cățineanu</i>	977
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan Zinculescu-Telega</i>	978
ASISTENT, † <i>Preotul Aurel I. Constantinescu</i>	978

EPISCOPIA BUZĂULUI

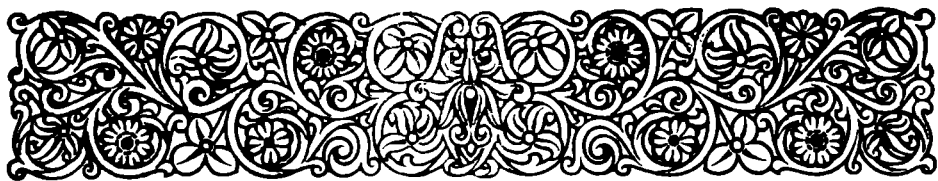
Pr. NIC. I. BIVOLARU, <i>Deschiderea cursurilor la Școala de cântăreți bisericești și Seminarul teologic din Buzău (anul școlar 1974—1975)</i>	979
Pr. NIC. I. BIVOLARU, <i>Slujbe arhieresti pentru restințirea unor biserici</i>	981

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

REPORTER, <i>Vizita în Eparhia Dunării de Jos a Prea Fericitului Patriarh Justinian și a Domnului Profesor Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor</i>	984
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Informații de la Centrul Eparhial al Episcopiei Dunării de Jos, Galați, pe lunile septembrie și octombrie 1974</i>	986

RECENZII

Panait I. Panait, <i>Aristide Șteranescu, Muzeul Curtea Veche — Palatul Voievodal, Muzeul de istorie al Municipiului București, 1973, 134 p., de IOAN F. STĂNCULESCU</i>	989
Teodor T. Burada, <i>Opere, vol. I, partea I, îngrijitor de ediție Viorel Cosma, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, 320 p., de Pr. ȘTEFAN AL. SĂVULESCU</i>	992
D. G. Kiriac, <i>Pagini de corespondență, ediție îngrijită, prefațată și adnotată de Titus Moisescu, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, 360 p., de IOAN F. STĂNCULESCU</i>	995
VIOREL COSMA, <i>I. Șt. Paulian în lumina izvoarelor documentare, Drobeta, Turnu Severin, 1973, 288 p., de N. S.</i>	997
Note bibliografice	1001

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA A XIII-A DUPĂ RUSALII

În Sfânta Evanghelie Mântuitorul nostru Iisus Hristos spune că «împărăția lui Dumnezeu ... se va da neamului care va face roadele ei» (Matei XXI, 43). Ce este împărăția lui Dumnezeu aflăm din predica Domnului nostru Iisus Hristos și a Sfinților Apostoli. Ea se referă la trăirea în dragostea față de Dumnezeu și față de oameni, la curăția inimii, la ajutorarea aproapelui, la petrecerea în Duhul lui Dumnezeu și în sfințenie, la pacea și bună-voirea între semenii. Împărăția lui Dumnezeu nu are hotar, pentru că ea se măsoară cu dragostea dumnezeiască. De împărăția lui Dumnezeu au parte creștinii care au trăit potrivit învățaturii Mântuitorului, fără nici o deosebire de neam, și pentru dobândirea ei ne rugăm zilnic Părintelui ceresc, atunci când rostim rugăciunea «Tatăl nostru» și spunem: «Vie împărăția Ta» (Matei VI, 10).

Din împărăția cerească fac parte puterile cerești care înalță necontenit cântări de laudă lui Dumnezeu, împreună cu sfinții care, de-a lungul timpului, au bineplăcut Tatălui ceresc, prin credința și faptele lor cele bune. Numele unora sînt trecute în calendarul Bisericii, făcîndu-se pomenirea faptelor lor minunate și a trăirii lor sfinte în învățătura dumnezeiască. Un Părinte al Bisericii Ortodoxe, către sfîrșitul primului secol creștin, îndemna pe frați, astfel: «Fiul meu, caută în fiecare zi fețele sfinților, ca să afli odihnă în cuvintele lor» (*Învățătura celor doisprezece Apostoli*, IV). Acestui sfat am dori să urmărim vorbind acum despre viața Cuviosului Simeon Stilpnicul.

Biserica noastră dreptmăritoare cinstește după vrednicie un număr de 13 bărbați sfinți și cuvioși, care au purtat numele de Simeon. Dintre aceștia vom aminti numai pe dreptul Simeon, temător de Dumnezeu, martor al aducerii Mântuitorului la templu (Luca II, 25—35), Cuviosul Simeon Stilpnicul, Sfîntul Simeon Metafrast care a scris viețile sfinților și Sfîntul Simeon, episcopul Ierusalimului.

Cuviosul Simeon Stilpnicul, s-a născut în satul Sisan, aflat lângă Nicopole, la hotarul din Cilicia și Siria, către anul 389. Părinții săi erau creștini și se ocupau cu păstoritul. Pînă la vârsta de 13 ani, micul Simeon își ajută părinții păzind oile. Într-una din zile, mergînd el cu părinții la biserică, a auzit citindu-se «Fericirile», rostite de Mântuitorul în predica de pe Munte și a fost adînc mișcat. I s-a explicat că pentru a ajunge la fericirea de care vorbea Sfînta Evanghelie, trebuie să-și petreacă viața

în curăție și sfințenie. Simeon s-a rugat atunci îndelung spre a fi îndrumat de Dumnezeu ce cale să apuce, după aceea a mers la o mănăstire din apropiere unde a petrecut doi ani, în ascultare călugărească, învățând Psaltirea și ducând o viață destul de aspră. Mînat de dorința de a se desăvîrși, el a plecat de aici la o altă mănăstire, condusă de Avva Eliodor, un bătrîn venerabil care-și petrecuse 60 de ani în călugărie. Viața din noua mănăstire era foarte aspră, dar tînărul Simeon, pătruns de rîvnă și evlavie, avînd în față pilda de trăire călugărească a bătrînului stareț, a înaintat cu ușurință în exercițiul monahicesc, astfel că întrecu în virtute pe mulți dintre viețuitorii de acolo. Se spune că regula mînăstirii cerea ca monahii să mînce numai odată la două zile, dar fratele Simeon ajuna toată săptămîna. Și nu numai atît, dar și trupul și-l chinuia cu atîta asprime, legîndu-l strîns cu o funie, încît era plin de răni. Pentru a nu se face sminteală între viețuitorii din acea mînăstire și a se păstra rînduiala, Simeon a fost nevoit să plece, după ce petrecuse acolo 10 ani. El a mers într-un loc pustiu de la poalele muntelui Telanis, în apropiere de Antiohia.

Era la începutul Postului mare și Simeon se hotărî să petreacă acest Post fără a primi ceva de mîncare. Auzind acest lucru, bătrînul preot Basus, duhovnicul său, crezînd că nu va putea răbda de foame și de sete, pentru a nu cădea în ispită diavolească, îi lăsă 10 pîini și un ulcior cu apă. Revenind după 40 de zile, preotul Basus îl găsi întins pe pămînt, slăbit de foame, dar fără să se fi atins de pîine și de apă.

După trei ani, monahul Simeon se mută în vîrfurile muntelui, unde s-a închis între niște stînci uscate și fără acoperămint și pentru a se asigura că hotărîrea lui de a rămîne acolo nu va fi clătînată, a pus să fie legat cu un lanț gros, de picior și de stîncă. Trecînd pe acolo horepiscopul Meletie al Antiohiei și văzîndu-l în acea stare de slăbiciune, i-a spus că este de prisos să rămînă legat, pentru că atît dorința lui cît și puterea Sfîntului Duh sînt de ajuns spre a-l ținea în acel loc. Acest lucru l-a determinat să se elibereze de legătură.

Virtutea, tăria credinței, puterea rugăciunii, bunătatea și răbdarea sa minunată, au făcut ca să fie cercetat de o mulțime negrăit de mare de creștini și necreștini, care voiau să se apropie de cuviosul Părinte, să-i ceară povață și să primească binecuvîntare. Avînd și darul minunat al tămăduirii bolilor, este ușor de închipuit că mulțime de creștini alergau la cuviosul părinte. Dar cuviosul Simeon găsi un mijloc cu totul aparte de a scăpa de aceste vizite care-i tulburau liniștea și anume, în anul 423 și-a făcut un stîlp, înalt de 6 coți, pe care a rămas timp de 4 ani. După aceea, făcu unul de 12 coți, al treilea de 20 de coți, iar al patrulea de 40 de coți. În partea de sus, stîlpul era destul de îngust, încît nu se putea așeza sau culca, fiind înconjurat cu o balustradă pentru sprijin și odihnă. Și astfel, cuviosul Simeon a petrecut pînă la sfîrșitul vieții sale pămîntești, pe acești stîlpi, în picioare, fără acoperiș, îndurînd arșița zilei și răcoarea nopții, vîntul, ploile și uscăciunea. Mulțimile care îl priveau rămîneau uimite de răbdarea cu adevărat îngerească a acestuia și de ținuta sa în timpul rugăciunii. Desigur că șederea prelungită în picioare, i-a provocat niște răni dureroase la picioare, iar lumina puternică a soarelui i-a adus pierderea vederii.

De două ori pe zi, cuviosul Simeon dădea sfaturi celor ce veneau să-l vadă. În-vățătura sa avea în vedere depărtarea de rău și facerea binelui. El sfătua pe oameni să fie cinstiți și dreți, să nu împrumute altora bani cu camătă, să nu mintă, să nu jure strîmb, să meargă la biserică avînd sufletul curat și mai ales să se roage, ținînd seama că prin rugăciune, inima creștinului devine mai curată și mai bună. De multe ori, el îi împăca pe oameni, asculta cu răbdare și bunăvoință pe cei ce veneau cu

diferite pricini, le întărea nădejdea, le vindeca bolnavii, se ruga lui Dumnezeu pentru ei. Apostolatul său se desfășura cu smerenie și simplitate, cu modestie. Vorba lui blajină mîngia sufletele și îndruma spre săvîrșirea binelui.

Acest fel de viață a atras însă și pizma unora care l-au acuzat că toată purtarea sa este pornită din mîndrie. Atunci episcopii și preoții locului au hotărît să-l cerceze pe cuvios. Astfel, trimișii acestora au cerut cuviosului părinte să părăsească viața ce și-o alesese și să se întoarcă în rîndul celorlalți călugări. Fără să răspundă o vorbă, cuviosul Simeon se pregătea să se coboare și să-i urmeze, dar trimișii văzîndu-i umilința și ascultarea, l-au îndemnat să rămîna acolo, căci s-a adevărit, spuneau ei, curăția gîndului și smerenia sa.

Este lesne de închipuit că predica și rugăciunile cuviosului Simeon atrăgeau oameni din toate părțile. Blind la vorbă și cumpănit în sfaturi, dovedind o răbdare uimitoare, cuviosul a atras în preajma sa o mulțime de ucenici. Vestea despre el s-a răspîndit la mari depărtări și neamuri diferite veneau să-l vadă și să-i ceară sfaturi. Se spune că printre cei care l-au vizitat s-au aflat și împărații Teodosie cel Tânăr, Leon și Marcian, acesta din urmă venind ca un simplu vizitator spre a putea să-l vadă și să-l asculte mai bine. La fel, însăși împărăteasa Eudoxia s-a lepădat de erezia lui Eutihie, întorcîndu-se la credința ortodoxă numai datorită predicii cuviosului părinte Simeon.

S-au găsit printre cei ce veneau să-l vadă și unii care au luat în deridere purtarea și nevoitele cuviosului, dar acesta a rămas neclintit în smerenia sa, căci nici cinstirile nu l-au dus la mîndrie deșartă, nici umilințele nu l-au minat la deznădejde, ci a rămas același, cu sufletul înălțat prin rugăciune către cer și cu inima legat prin dragoste cu semenii săi, pe care încerca să-i ajute după puterile lui.)

Cuviosul Simeon a trecut la cele veșnice la începutul lunii septembrie în anul 459, fiind în vîrstă de 60 ani. În mormîntarea sa a adunat o mulțime nesfîrșită de credincioși. Episcopul Antiohiei, Martirius, a venit împreună cu șase episcopi și cu nenumărați preoți. Trei dintre episcopi au urcat pe stîlp și au sărutat veșmintele cuviosului, cîntînd psalmi, apoi au coborît trupul slăbit de post, priveghere și rugăciuni îndelungate. Corpul a fost așezat într-un sicriu de plumb, fiind păzit de 600 soldați în frunte cu prefectul Ardaburius, pentru că sarasinii și alte neamuri doreau din evlavie să-l ia cu ei. Sicriul a fost dus la Antiohia, în cîntări de psalmi și suspinele credincioșilor și așezat mai întîi în biserica numită «Casienilor», apoi a fost pus în catedrala orașului.

Se spune că împăratul Leon a dorit să mute trupul neînsuflețit al cuviosului Simeon în capitala sa, dar credincioșii orașului Antiohia l-au rugat să nu-i lipsească de acest ajutor: «Orașul nostru nu are ziduri, au răspuns ei; noi l-am adus spre a ne apăra prin rugăciunile sale».

Cinstirea de care s-a bucurat cuviosul Simeon, numit Stîlpcul, a fost cu totul deosebită, după cum și viața și nevoitele sale călugărești au fost minunate. Pe locul unde și-a petrecut 42 ani din viață, în continuă rugăciune, a fost ridicată o biserică foarte frumoasă, care a fost vizitată și descrisă de Sfîntul Evagrie Ponticul și ale cărei urme se văd și astăzi.

Felul de viață al cuviosului Simeon a fost luat ca pildă și de alți călugări, dintre care amintim, ca mai cunoscuți, pe sfinții Daniil, Simeon cel Nou, Alypius și Luca, toți purtînd și numele de «stîlpcul» (Vezi H. Delehay, *Les saints stylites*, Paris, 1923). Viața cuviosului Simeon Stîlpcul a fost descrisă chiar din timpul petrecerii

sale pămîntesti de către istoricul bisericesc Teodoret, episcopul Cirului, care a cunoscut bine osteneala acestui vajnic rugător și cu care a avut legături de prietenie. (Vezi *Istoria religioasă*, XXVI, Migne, P. L., LXXXII, 1464—1484). De asemenea, de la unul din ucenicii săi, Antonie, ne-a rămas o descriere a vieții cuviosului, în limba greacă (publicată de Hans Lietzmann, *Das Leben des heiligen Symeon Stilites*, Leipzig, 1908, p. 20—78). În sfîrșit, un autor anonim a descris viața cuviosului Simeon Stilpnicul, în limba siriacă (tradusă în limba germană de Heinrich Hilgenfeld și publicată de H. Lietzmann, *op. cit.*, p. 80—180). Toate aceste descrieri îl înfățișează pe cuviosul Simeon Stilpnicul împodobit cu darul rugăciunii, al răbdării, al bunătății și al dragostei. Înălțat cu trupul de bunăvoie pe un stîlp, cu minile întinse către cer, prin viața sa neîntinată, îngerească, a rămas totuși legat de semenii săi printr-o dragoste curată, predicînd cuvîntul împăcării și aducînd mîngîiere și nădejde în sufletele obidite. Credincioșii din toate timpurile l-au cinstit cu cîntări de laudă, rugîndu-l ca prin rugăciunile sale necurmăte să fie solitor la Părintele ceresc, pentru mîntuirea sufletelor sale. Pilda cuviosului Simeon Stilpnicul, de credință curată, de smerenie și dragoste, de bunătate și răbdare, poate să fie drumar și creștinilor din vremea noastră. De aceea, astăzi cînd facem pomenirea cuviosului, lăudîndu-i ostenele fără de seamă, să zicem: «De te-ai și mutat de la noi păstorule cel bun, cuvioase părinte Simeoane, dar pomenirea ta în veac rămîne, căci pentru blîndețile inimii tale nu te depărtezi din dragoste cu duhul de la noi; ci înainte lui Dumnezeu stînd și cu îngerii petrecînd în ceruri, împreună te roagă să se mîntuiască sufletele noastre» (*Stihira de la Vecernie*, facere a lui Ioan Monahul). Amin.

Pr. Conf. ȘTEFAN C. ALEXE

LA ÎNĂLȚAREA SFINTEI CRUCI

Alături de Învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Sfînta Cruce ocupă un loc central în viața spirituală a creștinului ortodox. Crucea și Învierea sînt cele două realități care stau la temelie a actului de rîscumpărare a omenirii din robia păcatului. Fără Cruce nu se adevărea Învierea, fără Înviere nu era necesară Crucea. De aceea, ele sînt cinstite în slujbele noastre bisericești și trăite în viața zilnică a credincioșilor.

Legătura nedespărțită dintre Crucea Domnului și Învierea Sa din mormînt este simbolul legăturii dintre crucea creștinului și învierea sa din morți. Calea crucii duce pe creștin la biruința învierii. Întreaga sa viață se dezvoltă și se desăvîrșește duhovnicește sub oblăduirea Crucii. Prin Cruce se sfințește leagănul, prin Cruce se binecuvîntează familia și casa, prin Cruce se începe munca creștină, odihna și călătoria, prin Cruce se pecetluiește mormîntul. Crucea este semnul mîntuirii noastre, de aceea, Sfînta noastră Biserică Ortodoxă ține mereu vie în conștiința fiilor ei amintirea Sfîntei Cruci.

Sfintele noastre slujbe bisericești răsună de cîntări și rugăciuni, de acatiste și binecuvîntări înălțate întru cîntea Sfîntei Cruci; miercurile și vinerile din cursul anului bisericesc sînt închinare în chip deosebit cinstirii Sfîntei Cruci; vecerniile și

utreniile acestor zile se incheie prin formula specială: «Cu puterea cinstitei și de viață făcătoarei Cruci», rostită de preot. Pe lângă aceste pomeniri săptămânale, Sfânta noastră Biserică a rânduit și anumite zile speciale, în care se face pomenirea solemnă a Sfintei Cruci, comemorându-se: Înălțarea cinstitei și de viață făcătoarei Cruci (14 septembrie), Duminica Sfintei Cruci (Duminica a III-a din postul Sfințelor Paști), Arătarea Sfintei Cruci (7 mai) și Scoaterea cinstitelor lemne ale cinstitei și de viață făcătoarei Cruci (1 august).

Înainte de a fi sfințit Crucea, prin preacuratul singe al Mântuitorului nostru Iisus Hristos, ea era un obiect de ocară și dispreț, un mijloc de pedepsire și un instrument de tortură al răufăcătorilor. De la răstignirea Mântuitorului Hristos, ea a devenit «ușa raiului și întărirea credincioșilor», prin care iadul a fost sfărâmat, puterea morții a fost distrusă, iar neamul omenesc ridicat de la pământ la cer. Ea a devenit «armă asupra diavolului», «lauda mucenicilor, podoaba cuvioșilor și lemnul cel de viață dătător». Imnele de laudă, întocmite întru cinstirea Sfintei Cruci, o preamăresc, zicând: «Crucea este păzitoarea a toată lumea; Crucea, podoaba Bisericii; Crucea, stăpînia creștinilor; Crucea, întărirea credincioșilor; Crucea, ingerilor mărire și demonilor rană». Peste tot și-a arătat Crucea puterea și triumful său: în cer, pe pământ și în iad. Celor care cred în ea și o cinstesc, este pavază și scut; celor ce o batjocoresc, este sabie ascuțită, ce le rănește adînc împietrirea inimii.

Datorită acestei puteri dumnezeiești, cei care au răstignit pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos, după ce El a ieșit victorios din mormînt, au ascuns cinstita Cruce într-o peșteră de la poalele muntelui Golgota. Acolo a stat Sfânta Cruce, cea de viață făcătoare, aproape trei sute de ani. Iisus Hristos a voit însă ca ea să nu rămînă ascunsă sub pământ, ca o comoară de mult preț. El a dat un semn preaslăvit, prin care a reamintit creștinilor, că ea trebuie adusă, în toată strălucirea ei, în centrul vieții lor. Astfel, Sfânta Cruce, închipuită pe cer prin stele prea luminoase, s-a arătat împăratului Constantin cel Mare, avînd și următoarea inscripție dumnezeiască sub ea: «În acest semn vei învinge». Apoi, din îndemn de sus, împăratul Constantin a dat poruncă să fie împodobite toate scuturile soldaților și steagurile oștirilor sale cu semnul Sfintei Cruci. Acest fapt a insuflat un curaj nelimitat soldaților, care au dobîndit o putere de neînfrînt și, în lupta pe care o duceau, au biruit armata prigonitorului creștinilor Maxențiu. În urma acestei vedenii și a puterii izvorîte din Crucea lui Hristos, împăratul Constantin cel Mare a dat edictul de la Milan, din anul 313, prin care creștinismul a fost recunoscut religie liberă; bisericile, deschise cultului și ocrotite; răspîndirea cuvîntului lui Dumnezeu, sprijinită, iar încreștinarea păgînilor, încurajată, devenind astfel Crucea lui Hristos însuși temelul recunoașterii creștinismului ca religie legală în imperiul roman.

Începînd o nouă eră pentru creștini, viața religioasă înflorea la lumina zilei. Însuși împăratul Constantin cel Mare a început în anul 325 zidirea unor impunătoare locașuri de cult pe principalele locuri legate de actul de mîntuire săvîrșit de Mîntuitorul Hristos, și anume: Betleem, Nazaret, Golgota, Sfîntul Mormînt. Aflîndu-se la Locurile Sfinte și mama împăratului, Sfînta Elena, i s-a arătat în vis locul unde era ascunsă Crucea Domnului. Cuprînsă de dragoste pentru lemnul cel de viață dătător și de rîvnă pentru descoperirea și punerea lui spre ajutor în fața creștinilor, Sfînta Elena a purces cu multă nevoință în căutarea lui. În urma săpăturilor, efectuate pe locul indicat în vis, au fost descoperite trei cruci, fapt care, după cum spune mitro-

politul Varlaam, a produs mare întristare împărătesei, neștiind care este Crucea lui Hristos. Această taină a dezlegat-o Macarie, patriarhul Ierusalimului, care, cunoscînd o credincioasă, pe care boala îndelungată o adusese în pragul morții, a dus crucile și le-a atins pe rînd de trupul ei. Și o, minune! Cînd Crucea Domnului a fost atinsă de ea, îndată s-a ridicat din așternut și a început a mulțumi și a lăuda pe Dumnezeu. Auzind despre această dumnezeiască minune, s-a adunat mulțimea credincioșilor, din sfînta cetate, să vadă lemnul cel de viață făcător. Ca toți cei prezenți să se bucure de această prea slăvită arătare, patriarhul a suit pe amvonul bisericii și a înălțat Sfînta Cruce în vîzul tuturor. Eveniment petrecut în anul 335 și prăznuit de noi în sfînta zi de azi.

Apoi Sfînta Cruce a fost așezată cu multă cinste, spre închinare și preamărire, în biserica din Ierusalim, unde s-a păstrat aproape trei veacuri. Dar în anul 314 s-a abătut o mare urgie asupra imperiului bizantin. Cosroes al II-lea, împăratul perșilor, a năvălit cu armatele sale, a impresurat și pustiit Ierusalimul; a ucis episcopi, preoți, călugări și credincioși al căror număr a depășit suta de mii. În aceste împrejurări triste a fost răpită și Sfînta Cruce și dusă în Persia. Acolo a stat în captivitate 15 ani, pînă cînd pe tronul Bizanțului s-a ridicat un împărat viteaz, cu numele Heraclie. El a pornit război contra perșilor, biruindu-i și silindu-i să restituie Crucea Domnului. Împăratul a adus cu mare bucurie Crucea la Ierusalim, iar de la poarta cetății a purtat-o pe umerii săi, ca odinioară Iisus Hristos, pînă sus pe Golgota. A fost arătată credincioșilor, care au dat slavă și cinste lui Dumnezeu că i-a învrednicit din nou să aibă în mijlocul lor lemnul pe care s-a jertfit Iisus Hristos pentru mîntuirea noastră. În decursul vremii, Sfînta Cruce a fost, din evlavie, împărțită și dată patriarhilor, minăstirilor și împăraților creștini, ca toți, cei dornici, să o poată săruta și lua tămăduire de la ea.

*

Acesta a fost drumul parcurs de Sfînta Cruce, dar drumul ei spiritual continuă, ca o taină mare, în viața credincioșilor. Cine îi înțelege sensul, valoarea și importanța duhovnicească, o îmbrățișează, o iubește și merge pe drumul ei. Așa au iubit-o, au înțeles-o și au îmbrățișat-o Sfinții Apostoli, cetele mucenicilor și ale cuvioșilor, ale creștinilor și ale tuturor ucenicilor lui Hristos, care și-au răstignit și își răstignesc zilnic viața pe ea. În semnul Sfintei Cruci, omul care știe să-i citească semnificația profundă, găsește adevăratul sens al vieții sale. Forma pe care o are Crucea lui Hristos, arată dimensiunile legăturilor pe care fiecare credincios trebuie să le realizeze în viață, ca să devină un om nou, pentru mîntuirea sufletului său. Cele patru direcții în care se proiectează brațele Crucii, sînt pentru noi o lecție de înțelepciune dumnezeiască, care ne indică sensurile în care să ne orientăm viața noastră.

Partea Crucii înfiptă în pămînt ne învață că omul trăiește pe pămînt. Aici a fost creat de Dumnezeu și i s-a dat poruncă să crească, să se înmulțească și să stăpînească lumea (Facere I, 28). El are datoria să muncească, colaborînd cu Dumnezeu la desăvîrșirea creației, care odată cu păcatul primilor oameni, a fost și ea blestemată și trebuie readusă la starea ei primordială. Aici pe pămînt își lucrează creștinul mîntuirea sufletului său. Partea de sus a Crucii, îndreptată către cer, ne învață, că deși trăim pe pămînt, sufletul nostru nu trebuie să se lipsească cu totul de cele pămîntești. El este proiectat în sus, îndreptîndu-se în chip firesc spre cer, spre Dumnezeu,

de la care își are originea. Sufletul omului nu se mulțumește cu nici o descoperire și realizare trecătoare, oricât de desăvârșită ar fi ea. El dorește mereu altceva, cum zice un mare gânditor bisericesc: «Neliniștit este sufletul meu, pînă se va sălășlui în tine, Doamne!». Această căutare a întîlnirii cu Dumnezeu ne îndeamnă și pe noi să ne rugăm, să participăm la sfintele slujbe, să ascultăm predicile și cazaniile din biserici. Această dorință de unire cu Dumnezeu ne îndeamnă să trăim o viață morală, cum ne învață cuvîntul lui Dumnezeu. El ne învață să păstrăm legătura cu Tatăl cel ceresc, făcătorul cerului și al pămîntului, ocrotitorul nostru, principiul existenței noastre. Această este prima legătură pe care fiecare credincios trebuie să o realizeze pe pămînt.

Dar iată că Sfînta Cruce are și două brațe, care se întind orizontal, în dreapta și stînga. Ea nu-i unilaterală. Ea nu este numai o proiectare către cer, către lumea de dincolo. Crucea este și o îndreptare conștientă către toată existența de pe suprafața pămîntului, și, în primul rînd, către om. Brațele Crucii ne arată ca două degete uriașe spre cine să ne îndreptăm privirea, activitatea și dragostea noastră. După ce ne îndreptăm sufletul spre cer, de unde vine toată darea cea bună și tot harul cel desăvîrșit, noi trebuie să ne îndreptăm, încărcăți de această comoară dumnezeiască, spre fratele nostru. Ea ne învață să consacram viața noastră în slujba aproapelui; să întîndem brațele noastre atît prietenilor cît și dușmanilor, atît dreptilor cît și păcătoșilor. Numai căutînd unirea tuturor, într-un cuget curat, vom contribui la realizarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, care este împărăția păcii și dreptății.

Numai unind verticalul cu orizontalul, sub oblăduirea Crucii lui Hristos, vom realiza adevărata personalitate creștină, care realizînd legătura harică cu Dumnezeu, va realiza și legătura cu semenii săi. Numai trăind sub semnul Crucii, vom reuși să realizăm aceste legături, care desăvîrșesc pe creștin, care îl umanizează și îl îndumnezeiesc. Numai trăind sub semnul Crucii vom înțelege cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, care zice că: «Mie, să nu-mi fie a mă lăuda, decît numai în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstîgnită pentru mine, și eu pentru lume!» (Galateni VI, 14).

Precum pentru Sfîntul Apostol Pavel, la fel și pentru creștinul ortodox, Crucea este izvor de bucurie, pentru că prin ea «s-a plătit răscumpărarea mîntuirii noastre». Iisus Hristos a șters «zapisul ce era asupra noastră, care era potrivit nouă, și l-a luat din mijloc, pironindu-l pe Cruce» (Coloseni II, 15), aducînd pace «prin sîngele Crucii Sale» (Coloseni I, 20). Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur zice: «Din pricina Crucii, noi care mai înainte eram lipsiți de cinste și batjocoriți, am fost primiți acum în rîndul fiilor. Din pricina Crucii nu mai rătăcim, ci am cunoscut adevărul».

Văzînd marele rol al Sfintei Cruci în viața sa spirituală, creștinul o iubește, o așează în loc de cinste, i se închină și îi cîntă imn de preamărire, zicînd: *O, prea mărită minune! Prea sfînta Cruce, pomul cel de viață purtător, la înălțime se arată astăzi ridicat. O măresc cu mărire toate marginile. Se înfricoșează demonii toți. O, ce dar s-a dăruit oamenilor! Prin care Hristos, ca un milostiv, mîntuiește sufletele noastre!*

Ierom. Prof. VENIAMIN MICLE

SFÎNTA CRUCE — PUTEREA LUI DUMNEZEU

«Cuvîntul cruce este nebulie pentru cei ce cred, iar nouă celor ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu» (I Cor. I, 18).

Aşa graia cu înţelepciune şi bărbăţie, acum aproape 2000 de ani, marele Apostol Pavel, într-o lume a rătăcirii, plină de idoli şi zeităţi, care depărtau pe om de Dumnezeu. A vorbi atunci despre cruce şi cinstirea ei, era socotită nebulie, căci în vechime crucea la care ne închinăm noi, era socotită obiect de groază, un semn de batjocură. Pe ea se răstigneau numai criminalii de rînd, sclavii nesupuşi şi adeseori prizonierii de război. Moartea pe cruce era privită ca cea mai degradantă, plină de ocară şi dispreţ pentru răufăcător, dar şi cea mai grea, pentru că osînditul îndura chinuri groaznice zile întregi, căci suferea de sete şi tăria soarelui fiind huiduit de toţi.

Prin răstignirea şi moartea Domnului Hristos pe ea — şi mai ales prin Învierea Sa — Sfînta Cruce a devenit *arma asupra diavolului, care se cutremură şi se scutură nesulterînd a călta spre puterea ei, ci prin ea morţii s-au sculat şi moartea s-a surpat. De aceea, creştinii închinîndu-se ei, se închină Sfîntelor Patimi şi Învierii Mîntuitorului Hristos* (Tropar).

Taina Crucii şi înţelesul său adînc n-a fost pătrunsă, nici pe vremea Apostolilor — cum nu este nici azi — de unii creştini care o hulesc şi o batjocoresc şi spun că este lemn uscat şi chip cioplit. Pe vremea Sfinţilor Apostoli, evreii considerau crucea smîntea, căci — ziceau ei — cum poate să se răstignească Dumnezeu pe ea. Păgînii o considerau o *nebulie*, căci se răstigneau numai tîlharii. Pentru creştinii din toate veacurile, ea este înţelepciunea şi puterea lui Dumnezeu, prin care ne mîntuim. De aceea Sfîntul Apostol Pavel se laudă numai cu crucea Domnului (Gal. VI, 14).

Istoria creştină stă mărturie dreaptă că de la răstignirea şi moartea Domnului pe cruce, lumea s-a împărţit în două tabere: una a celor ce o cinstesc şi alta a celor ce o hulesc, şi pentru apărarea ei s-au purtat războaiele şi s-a vărsat mult sînge. Duşmanii crucii o sfarmă, o iau de la morminte, de pe case, de pe casele de rugăciuni şi o alungă chiar şi din inimi, pentru că o urăsc. Urăsc dragostea lui Dumnezeu care ni s-a dat prin ea ca noi, oamenii, să trăim în pace, ca fraţii şi să fim fericiţi.

La sărbătorirea de azi, a Înălţării Sfintei Cruci, se cuvine să răspundem aici la întrebarea pentru ce cinstim Sfînta Cruce? Ce învaţă Biserica despre ea?

Sfînta Cruce nu este un lemn simplu, un lemn oarecare, fără un înţeles adînc. Ea este «Soarele» vieţii creştine, căci din ea şi prin ea se revarsă în viaţa Bisericii harul Sfîntului Duh, harul Sfîntelor Taine, prin care ne luminăm, ne încălzim şi ne mîntuim.

Crucea este *altarul sfînt* pe care s-a jertfit Mîntuitorul Hristos din dragoste deplină, ca să ne împace cu Dumnezeu, să ne facă fiii Săi buni, să ne scape de păcatul strămoşesc şi să fim fericiţi. Ea este dovada lui Dumnezeu faţă de noi cei păcătoşi, căci — zice Sfîntul Ioan Evanghelistul — «Aşa de mult a iubit Dumnezeu lumea încît şi pe Fiul Său l-a dat (spre moarte), ca oricine crede în El nu piară, ci să aibă viaţă veşnică».

Sfînta Cruce este semnul Patimilor Domnului, semnul suferinţei, al iertării, al împăcării, al mîntuirii noastre, este semnul biruinţei vieţii asupra morţii. În rugăciunea de vineri, creştinul ortodox zice: «Mă închin crucii Tale Hristoase şi zic către

dinșă pentru dragostea Ta : «Bucură-te cinstită cruce a lui Hristos că tu ai mintuit lumea, ridicând asupra Ta pe Iisus pironit. Bucură-te pom binecuvîntat, pentru că tu ai ținut rodul vieții ce ne-a izbăvit din moartea păcatului. Bucură-te drugul cel tare, care ai sfărîmat ușile iadului, bucură-te cheie împărătească ce ai deschis ușa raiului ; mă bucur și eu pentru că văd pe vrăjmașii tăi surpați jos, ... biruțiți de povara ta și pe creștinii ce ți se închină, înarmați cu puterea ta».

Multe minuni s-au făcut de crucea Domnului în decursul veacurilor. Astfel tradiția Bisericii spune că sutașul păgîn, care a luat parte la răstignirea Domnului, stînd la picioarele Crucii și uitîndu-se la ea îndelung cu inimă curată, a văzut cum crește și se înalță mereu spre cer, iar cu umbra sa acopere pămîntul. Ca într-o lumină de fulger, atunci a înțeles taina Crucii, că ea va lega cerul cu pămîntul, pe Dumnezeu cu oamenii și pe oameni între ei. Sutașul păgîn s-a creștinat și a devenit un zelos vestitor al Evangheliei Domnului.

Altă mare minune a făcut Sfînta Cruce pe timpul împăratului Constantin cel Mare (an 313). Acesta avea de dat o luptă grea cu împăratul păgîn al Romei, Maxențiu, care avea o armată mult mai mare decît a sa. Noaptea, înainte de luptă, i s-a arătat în vis Sfînta Cruce, avînd scris pe ea : «*In acest semn vei învinge!*» Tute nika. Acest semn s-a arătat și pe cer. Împăratul Constantin, care era pînă aici păgîn, a poruncit să se pună pe steagul oastei semnul Crucii. Pornind la luptă, el a biruit pe Maxențiu, care a murit înecat în Tibru și a rămas singurul împărat creștin.

Ca drept recunoștință față de Dumnezeu pentru ajutorul dat, la îndemnul evlavioasei sale mame, Sfînta Elena, împăratul Constantin cel Mare a dăruit templul păgîn pe care îl zidise împăratul Adrian pe Golgota cu două veacuri înainte, ca să împiedice pe creștini de-a se mai duce la locul răstignirii și să se închine Sfintei Crucii, cu rugăciuni de cîntări de psalmi — fapt care supără pe evrei și pe romani — împăratul Adrian a ordonat — cu două secole înainte — să se îngroape adînc crucile de pe Golgota, să niveleze locul în care erau înfipte, la fel și mormîntul Domnului, iar în locul acela să se ridice un templu păgîn. Așa au stat crucile ascunse în pămînt pînă la anul 320. Acum Constantin și mama sa Elena au pus să caute crucea Domnului. La cîțiva metri adîncime au dat peste trei cruci și peste tabla cu «Iisus Nazarineanul împăratul iudeilor» și nu departe de acolo au găsit și mormîntul Domnului Iisus. Nimeni n-a putut ști care este crucea Domnului pînă cînd o femeie bolnavă s-a atins de ea și îndată s-a vindecat. Apoi, un mort fiind dus la groapă, atingîndu-se de ea a înviat. Pe locul unde a fost aflată Sfînta Cruce, împăratul a zidit o biserică frumoasă, iar a două zi după sfințire, la 14 septembrie 355, fiind biserica plină de oameni, episcopul Ierusalimului a înălțat Sfînta Cruce, de pe amvon, ca să fie văzută de toți credincioșii. Aceștia, cînd au văzut-o, au fost străfulgerați de un fior divin și de adîncă evlavie, s-au aruncat cu fața la pămînt și s-au închinat ei, cu lacrimi de bucurie, și rostind rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu, care face minuni prin Sfînta Cruce a Lui. De atunci, în fiecare an, la 14 septembrie, Sfînta Cruce se înalță în mijlocul bisericii ca toți să se închine ei.

În anul 614 s-a iscat un război între bizantini și perși. Aceștia au luat Sfînta Cruce și au dus-o la ei. După un alt război, perșii au fost înfrînți și Sfînta Cruce a fost adusă înapoi în anul 629. Patriarhul Ierusalimului s-a urcat pe amvon și a făcut din nou același lucru, a înălțat Sfînta Cruce în fața poporului, care a preamărit pe Dumnezeu prin ea.

După ce am văzut originea acestei sărbători, în centrul căreia stau minunile Sfintei Cruci — să vedem care este învățătura Sfinților Părinți despre ea. Sfântul Ioan Gură de Aur zice: «Diavolul a biruit pe Adam prin pom. Hristos a doborât pe diavol la pământ prin cruce. Crucea este trofeu contra demonilor, sabie prin care Hristos a străpuns șarpele. Crucea este voința Tatălui, slava Unuia născut, bucuria Duhului, podoaba ingerilor, lauda Bisericii, lauda lui Pavel, zidul sfinților, lumina întregii lumi.

După cum luminarea are sus un vîrf luminos, tot astfel Sfînta Cruce a avut sus, în vîrf, strălucind, pe Soarele dreptății... Crucea este nădejdea creștinilor, învierea morților, călăuza celor deznădăjduiți, cîrjă de sprijin a celor slabi, mîngierea celor săraci, frîul celor bogați, pierzarea celor mîndri, pedeapsa făcătorilor de rele, învățătura celor tineri, susținătoarea celor lipsiți, cîrmaciul corăbierilor, limanul luptătorilor. Crucea este părintele orfanilor, apărătoarea fecioarelor, sfătuitoarea iubitorilor de dreptate, liniștea celor întristați, apărătoarea celor mici și slabi, înțelepciunea a bărbatilor, ultimul gînd al moșnegilor... libertatea robilor, slava mucenicilor, doctorul bolnavilor, plînea flămînzilor, acoperemîntul celor goi (*Cuvîntări la Praznicile împăralesți*, Pr. D. Fecioru, București, 1942, p. 112, 118).

Crucea este simbolul suferinței, al luptei și al biruinței. Lîngă cruce suferința este ușoară, iar Domnul este cu noi, fără cruce, fără Domnul, suferința este grea și duce la moarte. Sus pe Golgota, în anturajul Domnului pe cruce, stau doi spînzurați, unul este cu Domnul, altul cu diavolul. Care suferă mai greu, mai amar? Cel de-a stînga, căci este cu Mamona, azi în iad, el are fața hidoasă, căci îl muștră conștiința plină de răutate. Cel de-a dreapta este senin la față și curat cu inima. Domnul îi zice: «Astăzi vei fi cu Mine în rai» (Ioan., 23). Cuvintele acestea l-au făcut fericit și crucea sa n-ar fi schimbat-o cu nici o putere și cunună din lume. Crucea Domnului este ușoară, plăcută și dulce, este cruce blindă și biruitoare, căci din ea izvorăște harul divin dat de Mîntuitorul Hristos, care ne vine într-ajutor în orice clipă, în necazuri, nevoi și dureri, cînd ne rugăm Lui și strigăm din adîncul inimii, ca și femeia cananeancă: «Doamne, ajută-mă» (Matei XV, 23).

Crucea diavolului este grea, amară și nesuferită, căci cufundă în păcat și duce sufletul la moarte, la înfrîstare și disperare, ca și pe Iuda vinzătorul. Această cruce tulbură pe om, îl face mîndru, trufaș, invidios și egoist, leneș și hoț, certăreț și rău, răzbunător și clevetitor, vicios și pîzmuitor, lacom și nedrept, asupritor și disprețuitor de frați.

Cel ce poartă Crucea cu Domnul și lîngă Domnul, cei ce îi cer ajutorul Său să-i scape de suferințe și necazuri, devin fiii lui Dumnezeu, prin har, se curată de păcate, se sfințesc și intră în rai ca și tîlharul de-a dreapta. Cei ce uită de Dumnezeu și fac voia celui rău devin slugile diavolului, de care rîde, își bate joc și îi chinuiește în viața aceasta și în focul iadului. Sint slugi ale diavolului toți cei ce se tăvălesc în păcate, în injurături, blesteme, beție și desfrîuri, cei ce sînt robii trupului și se aprind de poftetele lui, cei ce aleargă pe unii după averi și bani ca să le cheltuiască în fărâdelegi.

O, de-ar înțelege aceste suflete rătăcite că scăparea lor este numai la picioarele crucii Domnului, așa cum a fost pentru toți păcătoșii veacurilor. Venind la Domnul,

crucea lor ar fi izvor de bucurie, și întărire, durerile și suferințele lor ar fi baie de purificare, cale care duce la rai.

Să învățăm de aici să cinstim și să ne închinăm crucii Domnului cum fac creștinii cei adevărați de 2000 de ani. Să nu batjocorim și să hulim Sfânta Cruce, căci hulim Patimile, Moartea și Învierea Domnului.

Să nu ne rușinăm de ea, cinstirea Sfintei Cruci. Să o așezăm la locul de cinste în casele noastre, în sate și comune, pe piepturile și în inimile noastre și să ne închinăm ei. Să ne facem semnul Sfintei Cruci, cu trei degete închise și două strinse în podul palmei, și să ne însemnăm fața, pieptul și brațele, dimineața și seara, rostindu-ne rugăciunile, la început și la sfârșitul lucrului. Crucea este semnul tăriei noastre ca creștini asupra diavolului și duhurilor necurate. Tot ce dorim să dobândim în viața noastră și în cea viitoare, le câștigăm prin Sfânta Cruce, toată lucrarea mântuirii noastre, toate tainele, toate slujbele din biserică, din casele noastre, se încep și se sfârșesc cu semnul Sfintei Cruci. Acolo unde este prezentă Sfânta Cruce este de față Hristos Dumnezeu cu harul Său și nimeni nu ne poate face nici un rău. Săgețile diavolului se nimicesc de semnul crucii, căci el fuge, se teme și dispăre în fața crucii.

Învățați copiii voștri să-și facă Sfânta Cruce în toată viața, la vremuri bune și rele, și Dumnezeu va fi cu ei să-i scape de necazuri, de întuneric și de rătăcire, și vă va dăruia la toți bucurie, pace și fericire în viață.

Iar noi să cîntăm azi din toată inima ca întreaga Biserică Ortodoxă: «Crucii Tale ne închinăm, Stăpîne, și sfîntă învierea Ta o lăudăm și o mărim»... că tu ești bucuria noastră în veci. Amin.

Pr. SIMION RADU

SUPLIMENTAR — PREDICA SAU CATEHIZAȚIA. ISTORIE ADEVĂRATĂ DESPRE SFÎNTA CRUCE

Am citit într-o carte bătrînă o istorioară despre Sfânta Cruce. La un duhovnic a venit odată un creștin evlavios, care spovedindu-i-se i-a zis: «Părinte, socotesc că prea multe necazuri vin peste mine în viață, prea multe supărări și încercări am pe care nu le mai pot duce. Eu n-am făcut păcate mari ca alții și sufăr mai mult decît ei. Parcă Dumnezeu pune o cruce prea grea pe umerii mei, pe care n-o pot duce». Arătîndu-î că Dumnezeu e Părinte și noi copiii Săi, că ne iubește chiar cînd noi credem că ne-a uitat, și ne-a părăsit, duhovnicul l-a luat de mînă și l-a dus într-un cîmîțir mare, cu multe cruci: de lemn, de piatră, mici și mari, de toate felurile și i-a zis: «Privește aici, alege tu o cruce care crezi că ai putea-o duce în viață, fără să te tînguești. Toți trebuie să ducem în viață o cruce, dar dacă crezi că asta e prea mare, prea grea, alegeți una potrivită cu puterile tale». După multă cercetare și observare credinciosul s-a oprit la crucea care i-a convenit și a zis: pe aceasta aș putea-o purta, fără să mă plîng și să mă jeluiesc altora. Atunci duhovnicul i-a zis: «Citește, în dosul ei, jos, ce scrie! Și mare i-a fost mirarea cînd a văzut că era scris numele lui. Apoi a tăcut. Abia acum a înțeles că Dumnezeu este Părinte».

bun, drept și milostiv cu noi toți. Pe toți ne iubește și ne poartă de grijă și nu pune pe umerii noștri sarcini mai grele decît putem duce, nu ne dă decît crucea noastră, pe măsura puterilor noastre. Crucea Lui este ușoară și jugul Său ușor, să-l purtăm cu credință, nădejde și răbdare, să luptăm sub semnul ei ca să ne mîntuim și El ne ajută întru acest scop.

Pr. SIMION RADU

LA SFÎNTUL MARE MUCENIC DIMITRIE (26 octombrie)

*Aceia sînt aleși de Dumnezeu care nu au
în cuget vicleșug și din gura lor nu ies
minciuni (Apoc. XIV, 5).*

Viața în Hristos și urmarea Evangheliei se pot constata din acestea: cucernicie, cinste și dreptate. Cucernicie în raport cu propriul suflet; cinste în raport cu aproapele și dreptate în raport cu societatea în care credinciosul își duce existența pă-mîntească.

Biserica Mîntuitorului Hristos are la temelie ei mărturia Apostolilor și flacăra veșnic-lucrătoare a sfinților, mărtirilor, mărturisitorilor și trăitorilor Evangheliei. Aceștia, sfinți de toate categoriile, pe lingă exemple de urmat, sînt protectorii sufletelor noastre. De observat însă, că unii sfinți și-au trăit Evanghelia printre noi, devenind astfel cunosători ai vieții și preocupărilor noastre și totodată, sînt permanent-rugători pentru noi.

Așa este și cazul cu Sfîntul Mare Mucenic Dimitrie, izvoritorul de mir, care este protectorul Bisericilor și credincioșilor.

Dimitrie se naște în a doua jumătate a secolului al III-lea. Mama sa era creștină, iar tatăl său nu primise botezul, deoarece era conducătorul păgîn al Provinciei Iliria. Tatăl lui Dimitrie fusese coleg de arme cu Constanțiu Clor. Pe acesta din urmă, Maximian-Hercules (286—305) îl ia ca asociat pentru conducerea Imperiului din Occident. Considerăm că mama lui Dimitrie și mama lui Constantin cel Mare, Sfînta Elena, fuseseră prietene și bune crestine, încît au dat educație aleasă copiilor lor. Nu este exclus ca și mama lui Dimitrie, ca dealkfel și mama lui Constantin cel Mare să fi fost rude și de origine din părțile noastre (Romula-Malva de lingă Craiova).

Datorită înclinațiilor sale militare, Dimitrie este educat în spiritul armatei romane, iar tatăl său, bătrîn de acum, deja îl propusese împăratului ca să-i dea locul său.

Ascultător și perseverent, înțelept și studios, Dimitrie își pregătea însă și sufletul, luptîndu-se cu vrăjmașii nevăzuți: patimile de tot felul.

Odată cu moartea tatălui său, împăratul roman Maximian oferă tînărului Dimitrie atît gradul de general în armata imperială, cit și titlul de prefect al Iliricului în locul vrednicului său tată. Cu aceeași ocazie, împăratul trimite lui Dimitrie ordi-

nul de persecutare al creștinilor. În loc să execute ordinul împăratului, Dimitrie recunoaște ca singurul împărat al cerului și al pământului pe Iisus Hristos, Mântuitorul lumii; în loc de gradul de general mărturisește că este smerit slujitor al Dumnezeu-lui celui viu; în loc de prefect recunoaște că este egal cu aceia care credeau în viața cea veșnică. Pentru a-și mărturisi și adevăra credința sa, toată averea moștenită de la părinți o împarte la nevoiași, eliberează sclavii, dă adăpost celor năpăstuiți; ajută pe văduve și pe orfani.

Administratorul imensei sale averi, Lupu, rămâne uluit și întreabă pe stăpînul său: De ce faci asemenea lucru?, la care Dimitrie răspunde: Nu știi, oare, că Mântuitorul cunoaște inima și cugetul fiecăruia și degeaba crezi că ești curat, dacă nu o dovedești prin fapte... Adu-ți aminte, ce a răspuns Domnul tinărului bogat: «Un singur lucru îți lipsește: mergi, vinde averile tale, împarte-le celor nevoiași și apoi vino și urmează-Mi» (Matei XIX, 21).

Din acel moment, administratorul Lupu a devenit ucenicul lui Hristos și apostol al dreptății.

Auzind împăratul despre aceste fapte a venit la Tesalonic, a chemat pe Dimitrie și l-a sfătuit să se închine idolilor și zeilor, altfel îl va ucide. De acum, în inima mărturisitorului, Hristos nu mai era decit Acela care ridică povara și dă mîngiere, se simțea mlădiță în butucul vieții, care este Hristos (Ioan XV, 1—2).

Era în toamna anului 303—304, toți creștinii aveau în cuget pe protectorul lor, Dimitrie; toți nevoiașii pe salvatorul lor, Dimitrie; lipsiții și fără adăpost găsiseră pe milostivul lor, Dimitrie ... Împăratul era nedumerit!; atunci tinărul i-a răspuns: Nu fii neliniștit, împărate, eu nu mă voi închina chipurilor făcute de mîna voastră, nu voi aduce jertfă nefființei, ci jertfa mea a fost primită de Cel de sus prin săturarea celor flămînzi, îmbrăcarea celor goi, eliberarea celor nevinovați... (Matei XXV, 34—40). Se apropie sfîrșitul înșelăciunii și vor dispărea slujitorii minciunii. La aceste cuvinte mulți din cei de față au căzut la picioarele împăratului cerindu-i iertare pentru tinărul general, văduvele plîngeau; copiii sărmani cu glasuri sfîșietoare cerșeau îndurare; mulțimea de sclavi liberi se aruncaseră în luptă cu soldații romani pentru salvarea lui Dimitrie... Dar, mirare, tinărul bătînd cu sulița în platoșă și făcîndu-se liniștea a zis: Nu doresc sînge, lăudați pe Dumnezeu cel adevărat, pentru că «cine scoate sabia, zice împăratul Cel adevărat, de sabia va muri» (Matei XXVI, 52).

Atunci împăratul a poruncit ca Dimitrie să fie trimis la închisoare, bătut, anchetat, schingiuit și convins ca să se lepede de credința în Hristos, iar cei care au primit noua învățătură să fie luați robi și trimiși în afara provinciei Iliriei.

În oraș, oficialitățile Tesalonicului pregătiseră serbări, ospete și lupte de arenă în cinstea împăratului. Printre așteptii cunoscuți în toată provincia se afla și un oarecare Lie, cel mai puternic luptător din împrejurimi, nu se găsise nimeni ca să-l înfrîngă, dar, unul dintre ucenicii lui Dimitrie, rămas credincios și după osînda mucenicului, merge în temniță și întreabă pe stăpînul său ce să facă? Atunci, Dimitrie îl binecuvîntează cu semnul sfintei Cruci, asigurîndu-l pe tinărul Nestor, că așa cum Goliat a fost ucis de David (I Regi XVII), așa va cădea și uriașul și mindrul Lie în fața forței spirituale a credinței creștine: fiindcă Hristos trăiește întru noi (Galateni II, 20).

Și, în arenă, glasul de tunet al lui Lie fulgera împotriva creștinilor și hulea viața lor sfîntă, nădăjduind, tiranul, că își va potoli setea de sînge dacă va îndrăzni cineva să-și încerce forța cu a lui, fiindcă regula luptei consta înuciderea adver-

sarului. Și cînd furia lui Lie atinsese culmea, cînd mușchii săi erau încordați, deodată apare în fața sa un tînăr slab, dar cu chip de inger și atunci fiara de păgîn s-a repezit să-l sfirtece. Soldații au înconjurat în cerc pe cei doi și cu sulilele lor de 2 și 3 metri așteptau prada.. Liniște profundă, arena amuțise. Împăratul abia își mai trăgea răsuflarea... Nestor și-a făcut semnul crucii, și-a ridicat ochii către cer, mărturisind că este creștin, și nădăjduind în semnul biruinței s-a apropiat de uriaș. Acesta nici nu a observat prezența neînsemnată a tînărului, Lie fiind îmbătat de succesul sigur și de ovațiile multîmii. Cu ochii holbați de băutoră, cu fălci de fiară și dinți de mistreț, cu ghiare de leopard a înfășcat carnea sfință și catifelată a lui Nestor, unsă în untdelemnul bucuriei lui Hristos, hrănită cu vegetale și întărită cu post și rugăciune. Dintr-o mișcare, Nestor a frînt miinile de piatră ale luptătorului... tribunele vuiău și așteptau deznodămîntul fatal. Nestor a luat pe Lie și l-a aruncat în sulilele soldaților. Așa s-a sfîrșit pîntecel nesățios, gura de blasfemie și gîndul necurat al lui Lie împotriva creștinilor.

Împăratul a poruncit să fie ucis și Nestor și stăpînul său Dimitrie, Nestor a fost străpuns de săbiile soldaților romani în arenă, iar Dimitrie în temniță, după ce a fost chinuit groaznic, tot cu sulilele a fost ucis. Înainte de sfîrșit, Dimitrie a zis: **Hristos a murit pentru păcatele noastre, eu mor pentru adevăr și credința adevărată!** Sluga sa credincioasă, Lupu, a luat toga (haina) sa de purpură, privită ca semn al înțelepciunii, plină de sînge, și inelul său de general, a înmormîntat rămășițele pămîntești și a plecat în părțile Macedoniei de unde venise la Tesalonic. Acolo avea un prieten Leontie din părțile Daciei, la care a și locuit.

Haina și inelul Sfîntului făceau minuni și tămăduiau neputințele celor credincioși. Auzind noul conducător al Iliricului a poruncit să fie prins acest ucenic al lui Hristos și slugă credincioasă a lui Dimitrie. Și la doi ani după mucenicia lui Nestor și Dimitrie, i s-a tăiat capul și lui Lupu.

Văzînd aceste cruzimi, Leontie s-a îmbolnăvit greu și ultima sa nădejde era să vadă moaștele Sfîntului Mare Mucenic Dimitrie în puterea căruia credea. A luat haina mucenicului și inelul său și-a vîndut agonisita, a făcut o raclă de argint pentru odoarele sfînte și dorea să treacă în părțile Dacoromaniei, la părinți sau la rude. Înainte însă a trecut pe la locul unde fusese temnița Mucenicului, a săpat unde îi spusese Lupu și în loc de corpul putrezit și urit mirositor a găsit trupul luminat din care ieșea un parfum de mir de nard, iar Sfîntul, în vedenie, nu i-a îngăduit ridicarea moaștelor. Îndată s-a tămăduit Leontie și-a recăpătat forțele fizice și s-a întărit sufletește.

Urmărit fiind de furia persecutorilor, a luat haina și inelul Sfîntului și a trecut Dunărea în părțile noastre, unde la populația dacoromană era în siguranță. Și aici sfîntele odoare au făcut tămăduiri și minuni. Astfel, după indicațiile lui Leontie, două fete gemene care erau mute, dar foarte vrednice, au țesut pe o maramă chipul Sfîntului Mucenic și îndată au început să vorbească. Cu acest chip al Sfîntului și cu haina a fost vindecată o femeie oarbă, încît toată provincia Daciei devenise protejată de Sfîntul și Marele Mucenic Dimitrie, care în tinerețe fusese în aceste locuri fie ca tatăl său, prefect al Iliricului, fie ca fruntaș al armatei pe granița imperiului, Dunărea (Istru).

Dar, dîndu-se libertate creștinilor de către Constantin cel Mare (313), năvălind și goții în aceste părți ale Dunării, Leontie este nevoit să se întoarcă în părțile Tesalonicului. Dunărea fiind mare și furioasă, Leontie a cerut protecția Sfîntului, i-a înțins haina și-a făcut semnul Sfînteii Cruci și a trecut fără primejdii pe malul drept.

A mers la Tesalonic, a ridicat o biserică pe locul temniței, înfăptuindu-se lucruri minunate pentru mulțumirea credincioșilor.

Un prieten al Mucenicului, Victor, care era din Africa și om bogat și care fusese botezat de mama lui Dimitrie, auzind de martiriul prietenului său, întimplându-se și o foamete în acele regiuni, a venit cu corăbii multe încărcate cu grâu, și cu aur și argint, a rugat pe sfânt să-i îngăduie punerea moaștelor la loc de cinste, i-a făcut o raclă de aur și a zidit o biserică impunătoare și s-a retras în țara sa plină de minunerie și mulțumit sufletește.

Însuși noul conducător creștin al Iliricului, Marian, atingându-se de moaștele mucenicului s-a vindecat de o boală cronică, un îndrăcit a fost tămăduit, alt bolnav de friguri s-a făcut sănătos. Mai târziu (secolul VII), împăratul Justinian care îl avea protector pe Sfântul și Marele Mucenic Dimitrie, i-a cerut încuviințarea să ia din moaște pentru antimisul catedralei Sfintei Sofii din Constantinopol, dar când s-a apropiat de raclă au ieșit scinte de foc și toți s-au înspăimîntat, iar împăratul a cerut iertare pentru îndrăzneală.

Năvălind «barbarii» (în secolul IX—XII), biserica a fost devastată și arsă, dar moaștele și racla au rămas neatînse.

Lăcomia sultanului s-a îndreptat spre această comoară, dar numai cițiva călugări și locuitori ai Tesalonicului au înfrînt, în nenumărate rînduri, oștile musulmane. Mai mult, Ilustrie, conducător musulman, auzind de minunile mucenicului s-a convertit la creștinism și s-a făcut ucenic al lui Hristos. Ilustrie a văzut cum un suferind de oftică și năduf, pe numele de Mavrachie, s-a vindecat, atingându-se de raclă.

Însuși Episcopul Tesalonicului a fost scăpat în chip minunat din minile «barbarilor», la intervenția nevăzută a sfântului.

Se istorisește și un moment interesant, când Marele Mucenic ceartă un slujitor Onisifor pentru faptele sale rele— nu lăsa luminările să ardă în întregime și nu rostea numele tuturor credincioșilor care dădeau pomelnice și acatiste.

Se pot înșira alte multe și importante fapte, care, poate, sînt moștenite din tradiție prin rugăciunea Acatistului, iar parte consemnate de Sfântul Simion Metafrastul și alții.

Pentru noi creștinii ortodocși români, dintru început, Sfântul și Marele Mucenic Dimitrie s-a făcut protectorul sufletelor noastre, el fiind trăitor, poate chiar vlăstar din tulpina strămoșilor noștri.

Sfântul Mare Mucenic Dimitrie este izvorul bogăției și belșugului, încheind perioada de toamnă, așa cum Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, este protectorul primăverii, deschizînd ciclul sărbătorilor creștinești. Amîndoi sînt ultimii generali romani creștini răpiți de persecuții.

Așa cum minunile și faptele sale au trezit conștiința creștină, tot astfel, astăzi să cinstim prin toată ființa noastră pe trăitorul lui Hristos și să-i cîntăm imn de laudă, așa cum au cîntat și creștinii de-a lungul veacurilor de la descoperirea moaștelor, de la instalarea în biserică și cum se aud și astăzi glasurile credincioșilor din cetatea sa sfîntă, Salonic: *Mare apărător te-a allat întru primejdii lumea, purtătorule de chinuri Dimitrie, pe tine cel ce ai biruit pe păgîni. Deci, precum mîndria lui Ie ai surpat și la luptă îndrăzneț ai făcut pe Nestor, așa Sfinte Dimitrie roagă pe Hristos Dumnezeu să ne dăruiască pace și mare milă. Amin!*

Diac. P. I. DAVID

LA DUMINICA XXIV DUPĂ RUSALII

«Îndrăznește fiică credința ta te-a mintuit, mergi în pace».

Era în vremea când Țara Galileei se bucura de cuvintele și marile minuni săvârșite de Mântuitorul Iisus Hristos. «Galileea neamurilor»... ținut sfânt cu Nazaretul Florilor, cu urmele pașilor Copilului Sfânt, cu dealurile, cu apele și cu nostalgiile lui trăia bucuria prezenței lui Dumnezeu. Dincolo de cea parte a lacului Ghenizaretului era Ținutul Gadarenilor, țară a lăcomiei, a păcatului și a duhurilor celor necurate. Simbolul ei, este omul stăpinit de legiuni de duhuri necurate, omul care, întâlnindu-se cu Dumnezeu, este eliberat, este omul «cel ce a propovăduit în toată cetatea cite i-a făcut lui Iisus». Dar Iisus pleacă din Ținutul Gadarei înlăcrimat pentru locuitorii lui care păgubiseră prin pierderea celor 2000 de porci aruncați de duhurile necurate în mare. Pleacă întristat pentru impietirea inimilor lor, pentru cei din cetatea aceasta ce a rămas înscrisă cu litere negre în Evanghelia neamurilor. Întors în patria Sa Iisus este întâmpinat de un părinte, Iair — mai marele Sinagogii. Acesta vine și se roagă de Mântuitorul zicînd să intre în casa sa, căci avea numai o fiică de doisprezece ani și ea era pe moarte. În cuvintele sale vorbește un tată. În privirea lui se citește dragostea pentru singurul lui copil. Acest conducător spiritual al sinagogii, — templul din Capernaum — cade în genunchi la picioarele lui Iisus și-L roagă să intre în casa lui. Poate a murmurat cuvinte ca acestea: «Alină-mi Doamne suferința sufletului meu și răcorește cu mila Ta arșița plină de povară a durerii mele de părinte. Aruncă o fărîmătură de bunătate peste această omenească frămîntare. Tămăduiește copila mea».

Dar durerile omenirii sînt împărțite și multiple. O femeie din popor, care de 12 ani suferea de o boală grea, și care cheltuisese cu doctorii toată averea sa, se atinge de poala hainei sale și se tămăduiește. Credința sa în puterea lui Iisus era neîfărmurită, dar rușinea o oprea să-și vădească boala. Iisus, însă, pentru a arăta lumii că binele trebuie scos la lumină și din binefacerile primite este necesar să facem părtași cit mai mulți, spune celor de față: «S-a atins de Mine cineva, căci am simțit puterea care a ieșit din Mine». Femeia văzîndu-se descoperită vine și cade tremurînd la picioarele lui Iisus și nemăiîntînd seama de cei de față, de rușinea ei omenească și de nimic, stînd în fața Fiului lui Dumnezeu, care cunoaște ascunzișurile inimii fiecăruia și «care pe cele neputincioase le vindecă și pe cele în lipsă le împlinește» spune toată boala sa și cum că s-a tămăduit. Și atunci de pe buzele Mântuitorului Iisus Hristos au picurat minunatele cuvinte: «Îndrăznește fiică, credința ta te-a mintuit, mergi în pace».

Cît de calde de sfinte și de mingiitoare cuvinte! Fie ca ele să vină asupra tuturor celor ce cred și mărturisesc pe Hristos și păzesc poruncile Sale. Episodul se încheie. În acest timp fata lui Iair murise. Untdelemnul candelii vieții sale se sfîrșise. Dar Iisus, intrînd în casă și luînd numai pe trei dintre apostoli, ... cei mai apropiați pe Petru, pe Iacob și pe Ioan și pe părinții fetei prinde de mîină pe moartă și strigă: «fecioară scoală-te». Și glasul cel ce a certat vintul și a izgonit pe demoni a răsunat din nou. Și s-a întors duhul ei și a înviat îndată. Și a poruncit să-i dea de mîncare. Iar părinții ei s-au spăimîntat văzînd minunea ce se săvîrșise. Ziditorul

lumii și Stăpînul vieții smulge din ghiarele morții sufletul unui copil nevinovat pe care îl restituie inimii unui părinte. Iubirea curată, iubirea adevărată de părinte este mai tare ca moartea. Și în imaginea aceasta sfîntă a evangheliei de astăzi, cuvintele Sfîntului Luca doctorul și evanghelistul ne-a arătat și ne-a făcut să simțim pînă la emoție momentul acela sfînt al învierii, garanția învierii noastre.

Și acum de pe meleagurile evangheliei poposind din nou în ogorul sfînt al epistolei către Efeseni din care am auzit citindu-se astăzi, (cap. II, 11—22) și am ascultat sfatul sfîntului apostol Pavel care privește intristat tabloul morții spirituale, moarte care îmbrățișa și îmbrățișează atitea suflete nepregătite, asupra căreia «Dumnezeu cel bogat în milă pentru multa sa iubire de oameni cu care ne-a iubit, pe noi cei ce eram morți prin greșelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos și împreună cu El ne-a sculat și ne-a pus a ședea întru cele cerești în Hristos Iisus». Iată-ne dar ridicați de la învierea fiicei lui Iair la învierea noastră a celor ce eram morți în păcat și ne-am mintuit prin propria Sa înviere. Învierea și mintuirea ne sînt date în dar de la Dumnezeu. Jertfa Mîntuitorului oferă credinciosului intrarea sa în împărăția cerurilor, adică în comuniune imediată cu Dumnezeu de care pînă acum o despărțea sentimentul păcatului și al vinei sale. Această intrare Sfîntul Pavel o numește «o cărare nouă și vie» pe care Mîntuitorul Iisus Hristos a creat-o prin trupul Său cel fără de păcat. Văzînd Apostolul luptele ce erau între iudei și păgîni, le arată că Hristos este pacea noastră care a rupt peretele cel din mijloc al despărțirii, căci și pe unii și pe ceilalți El i-a zidit într-un singur om nou. Pacea aceasta se reflectează prin iubire în Dumnezeu prin Iisus Hristos. Și apostolul revarsă prin cuvintele sale asupra tuturor vestea și bucuria că «deaceia cei ce cred nu mai sînt străini și locuitori vremelnici, ci împreună cetățeni cu sfinții și caznicii lui Dumnezeu. Dispariția efectului morții asupra sufletului desființează bariera dintre cer și pămînt și inaugurează împărăția lui Dumnezeu în noi, «precum în cer așa și pe pămînt».

Ca într-o minunată construcție spirituală familia creștină — Biserica — se zidește pe temeliiile apostolilor și proorocilor, avînd piatra cea din capul unghiului pe Hristos Iisus. Ea, ca o zidire bine alcătuită crește mereu și cuprinde veacurile și aduce la sinul ei o bună parte din trăitorii pe acest pămînt.

Imaginea celor două minuni săvîrșite de Mîntuitorul Iisus Hristos, pe care le redă Sfînta Evanghelie de astăzi a rămas înscrisă în credința și în nădejdea noastră, în tămăduirea, învierea și mintuirea noastră.

Pesté acestea se revarsă liniștit, din cuvintele marelui apostol Pavel duhul păcii, al înfrățirii spirituale și al marilor speranțe.

De aceea, ducînd mai departe, pe linia harică a duhului celui sfînt binevestirea păcii, «celor de aproape și celor de departe» și privind la edificiul spiritual care este Biserica — și din care facem și noi parte —, să purtăm totdeauna cu noi credința puternică în «Piatra cea din capul unghiului, Hristos — care ne-a zidit și întru care sîntem zidiți».

În unirea noastră cu El, în pacea mingietoare a sufletului, în unitatea noastră de credință și de iubire creștină, să-I aducem jertfă, în rugă fierbinte, inimile noastre și slujbă cuvîntătoare de laudă.

Pr. DAVID POPESCU

DESPRE ADEVĂRATUL CREȘTIN

Creștinismul este religia care are, la bază, credința în Sfânta Treime.

El este format dintr-o serie de învățături, care recomandă, credinciosului, dreptatea socială, pacea și armonia dintre toți semenii, fără discriminări.

Fundamentul acestor învățături îl formează iubirea de Dumnezeu și iubirea de aproapele; de aceea, când un tânăr învățător de lege, al Iudeilor, s-a apropiat de Iisus și L-a întrebat, care este cea mai mare poruncă din lege, i s-a răspuns că aceea de a iubi pe Dumnezeu din tot sufletul și pe aproapele său, cu măsura iubirii de sine.

Dumnezeu fiind, însă, de esență spirituală, esență fundamental deosebită de ființa umană, nimeni nu poate pretinde că și-a putut manifesta, vreodată, iubirea față de Dumnezeu, pe care nu-L vede, decât în creatura Sa, așa cum spune și Sfânta Scriptură că, cine zice că-L iubește pe Dumnezeu, pe care nu-L vede, iar pe aproapele său, pe care îl vede, îl urăște, mincinos este».

Deci prima condiție pe care trebuie s-o îplinească adevăratul creștin, este aceea de a-l iubi pe aproapele său, dar nu cu o iubire seacă, afectivă, ci cu o iubire profundă, materializată prin acte de ajutorare de abnegație și de cedare, o iubire învăluită și izvorâtă din focul dragostei către Dumnezeu.

Noi nu putem pretinde că umanismul, adică această stimă și respect față de ființa umană, este un monopol al creștinismului, pentru că umanismul a existat mereu și în alte timpuri. Fapta cea bună săvârșită de un creștin, nu izvorăște din calcul, ci este încălzită cu focul iubirii lui Hristos, Care S-a dăruit, pe Sine, pentru toți.

Creștinul este obligat să păstreze, neschimbată, comoara de învățături, așa cum ne-a predat-o Dumnezeu, prin Iisus Hristos, organul revelației divine, așa cum au răspândit-o, în lume, Sfinții Apostoli, așa cum a comentat-o, în scrierile lor, Sfinții Părinți, așa cum a cristalizat-o Biserica, în simboalele și mărturisirile de credință.

Nimeni nu are voie să răstălmăcească sau să adauge ceva la învățătura adusă de Hristos, pentru că această învățătură se prezintă ca un covor lucrat din nestimate și legate cu un singur fir, care slăbește, dacă-i scoți una din perle.

Adevăratul creștin nu trebuie să-și plece urechile la propaganda pe care o fac, shismaticii și ereticii, care au apărut, încă de la începuturile creștinismului. Creștinul trebuie să țină învățătura scrisă și tradiția bisericii, nefalsificate, așa cum ni le-au predat Sfinții Apostoli, și cum ne îndeamnă, cutremurat de marea lor, Sfântul Apostol Pavel, prin epistola II către Tesaloniceni II, 15, «Așa dar, fraților, stați și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvântul, fie prin epistola noastră».

Adevăratul creștin respectă și ține practica Bisericii, adică riturile ceremoniale și practicile care infrumusează cultul divin și care dau expresie, pietății sufletului nostru, și posibilitate trupului, de a participa activ, la lupta sufletului pentru mântuire.

Aceste rituri, sînt: aprinderea de luminări, de lămîie, rugăciunile pentru morți, parastasele, sfințirea caselor la anumite împrejurări din viață, inhumarea celor decedați etc., sînt brodate pe urzeala învățăturii creștine și nimeni nu are dreptul, dintre creștini, a le înlătura, fără riscul de a se prăbuși, în neant, tot edificiul de credință din sufletul său.

Învățătura și adevărata practică a Bisericii creștine sînt cele două pîrghii pe care se reazimă toată viața noastră spirituală.

După cum însă, nimeni nu are voie să adauge sau să diminueze cu ceva, doctrina creștină, nimeni nu are voie să schimbe sau să înlătore aceste forme exterioare de manifestare ale cultului creștin, turnate în forme definitive.

Diferitele practici necreștine, crescute la umbra Bisericii lui Hristos care se mai practică ici colo trebuiesc smulse și înlăturate cu grijă. Așa sînt spargerea de vase după scoaterea mortului din casă, purtarea osemintelor, pe ulițele satelor, cu ocazia deshumării, la șaptele ani, practicarea așa-zisului botez al pruncilor, după moarte, credința în strigoi etc.

Adevăratul creștin este stăpînit de simțămîntul de omenie față de semenul său și nu este egoist, individualist, separatist. El e convins că nu trăește numai pentru sine, ci și pentru aproapele său, cu care formează o unitate în Hristos Domnul.

Adevăratul creștin respectă și ține poruncile bisericii: ajută și stimează pe slujitorii lui Hristos, ține posturile din timpul anului, și nu face nunți sau petreceri în aceste posturi, participă regulat, la sfînta liturghie, se roagă pentru ocirmuitorii și binele țării. El nu este mîndru, ci smerit, gata oricînd să recunoască meritele apropielui său și să-și scoată în evidență lipsurile personale, fără, însă, a se umili, fără a renunța la forțele sale, la lupta pentru înfruntarea, cu curaj, și la rezolvarea diverselor probleme cu care viața îl confruntă.

Adevăratul creștin trebuie să pretuiască timpul pe care i l-a lăsat Dumnezeu, nu pentru a-l pierde prin localuri de petrecere, ci pentru a-i umple conținutul, cu munca sa, pentru îmbunătățirea vieții pe pămînt.

El trebuie să știe că, dacă Dumnezeu l-a înzestrat cu rațiune și l-a așezat, ca pe un stăpîn, în mijlocul tuturor celorlalte viețuitoare de pe pămînt, a făcut-o pentru ca omul să-l continue opera creaturală, prin munca sa, pentru înfrumusețarea vieții pe pămînt.

Adevăratul creștin urăște, așa cum îl învață biserica, războiul de agresiune, dar își iubește Patria, pe care și-o apără, la nevoie.

El nu iubește numai chipul material al Patriei sale, dar și chipul ei spiritual, exprimă atît de elocvent, în primele manuscrise «pre limbă românească» ale cărților bisericești, în melodiile populare, în doinele și baladele străvechi, în monumentele de artă bisericească, în crucile atît de măiestru sculptate în piatră sau lemn, ce străjuesc, ca o mărturie a geniului popular al acestui popor, la capetele mormintelor bunilor și străbunilor noștri, în cusăturile măestrelor de pe frumoasele costume populare, în monumentele de artă, atît de ocrotite în zilele noastre. Adevăratul creștin știe că sfera noțiunii de «Patrie» este tot atît de nesfîrșită, ca și izvoarele apelor ce șerpuesc prin munții noștri, ca doina care face să se cutremure undele văzduhului, ca soarele care-l scaldă în baie de aur, unduitoarele holde de pe cîmpii.

Pentru adevăratul creștin, Biserica și Patria formează o unitate, ca și pămîntul strămoșesc.

Pr. VASILE NARTEA

DESPRE ADORAREA LUI DUMNEZEU, VENERAREA ȘI INVOCAREA INGERILOR ȘI SFINȚILOR

Sînt unii credincioși care atunci cînd discuți cu ei despre *Sfinți*, nu pot să nu recunoască înălțimea morală, la care au ajuns aceste făpturi, căci Sfinții au dovedit cu fapte, că «sufletul este mai mare decît corpul», iar îngerii buni prin aceea, că n-au urmat pe Lucifer.

Suferințele și izbinzile lor ne-au dat nouă posibilitatea să ne bucurăm de binefacerea creștinismului. «Sîngele martirilor a fost sămînța Creștinismului». Dealtfel toți știm că fără jertfă nu se pot răspîndi marile idei. Trebuie — spun aceștia — să respectăm în totul cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: «Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, cari v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și le urmați credința (Evrei XIII, 7). În practică însă ei consideră că este prea mult venerarea ce o dăm sfinților. În ortodoxism nu există materializarea sfinților prin statui. Oricîtă importanță au Sfinții și faptele lor în viața credincioșilor ortodocși, ei nu sînt socoțiți de nimeni asemenea lui Dumnezeu, sau apropiați în însemnătate de Dumnezeu-omul Iisus.

Se obiectează împotriva venerării sfinților :

I. că închinarea se cuvine numai lui Dumnezeu, iar noi ne închinăm și sfinților ;

II. că sfinții cînd erau pe pămînt au refuzat închinare din partea credincioșilor, socotindu-se și ei simpli oameni.

I. Prima obiecțiune unii credincioși și-o înțeleg pe faptul că închinarea pe care o dăm lui Dumnezeu nu se deosebește de cea dată Sfinților ! Aceștia știu că noi dăm adorare lui Dumnezeu, și Sfinților venerare, și că termenii au fost de la început deosebiți : adorare (*λατρεία*), și venerare (*δουλεία*), iar pentru Sfînta Fecioară, supra-venerare (*ὑπερδουλεία*), însă manifestarea materială a închinării asemănîndu-se prin semnul sfîntei cruci și metanii, oamenii simpli n-ar deosebi adorarea de venerare. Cu alte cuvinte, — se spune — ortodoxul nu face o deosebire între Dumnezeu și Sfîntul Gheorghe, sau oricare alt sfînt !

Temeinicia acestei afirmații reiese de la sine ; căci în vorbirea omenească atît manifestarea adorării, cît și a venerării este redată prin cuvîntul de închinare : mă închin lui Dumnezeu, sau Sfinților. Nu însemnează de aci că este același lucru, fiindcă și în fața icoanei Mîntuitorului îți faci cruce și îngenunchi, ca și la icoana unui sfînt. De căzut în genunchi cazi și înaintea unui răufăcător și-l rogi să-ți cruțe viața, — nu însemnează că te închini lui ! așa că nu gestul determină închinarea, ci persoana cu care sufletul stă în legătură.

Dar și Mîntuitorul întrebîntează verbul «a închina» sub două forme cu totul deosebite : în parabola datornicului nemilostiv sluga cade înaintea împăratului și i se închină zicînd : «Doamne mai îngăduiește-mă și-ți voi plăti tot» (Matei XVIII, 26) ; iar samarinencii Mîntuitorul îi spune : «Femeie, crede-mă că vine ceasul cînd nu v-a veți închina Tatălui nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim» (Ioan IV, 21). După cum vedem însăși Mîntuitorul, întrebîntează termenul de închinare cu înțelesuri diferite, mult mai deosebite ca însemnarea aceluiași cuvînt în Dogmatică, adică închinarea la Dumnezeu este adorare, iar închinarea la sfinți e venerare.

II. Cît privește a doua obiecțiune, că Sfinții au refuzat închinarea încă în viață fiind, se bazează pe următoarele citate : «Sutașul Corneliu, cînd a văzut pe sfîntul Apostol Petru s-a aruncat la picioarele lui și i s-a închinat. Dar Petru l-a ridicat și a zis : Scoală-te, și eu sunt om !» (Fapte X, 25—26).

«Păgînii din Listra voiau să aducă lui Barnaba și lui Pavel jertfe ca unor zei, din pricina vindecării minunate a ologului. Dar apostolii Pavel și Barnaba cînd au auzit și-au rupt veșmintele, au sărit în mulțime și-au vorbit : O, bărbaților, de ce faceți aceasta ? Doar și noi suntem oameni cu aceleași slăbiciuni ca voi !... (Fapte XIV, 11). Pe Barnaba îl numeau Jupiter, iar pe Pavel Mercur și voiau să le aducă jertfă «ca unor zei».

Apostolii erau dar conștienți de acest fapt cînd refuzau o astfel de închinare ca lui Dumnezeu.

Tot așa și păgînul Corneliu s-a închinat Sfîntului Petru ca unei întrupări supra-naturale, anunțată din vreme de «îngerul lui Dumnezeu» și deci și aci nu este o simplă prosternare de respect, pe care cu siguranță că n-ar fi respins-o cu o așa indignare, ci ar fi procedat ca sf. ap. Pavel care a primit închinăciunea temnicierului (Fapte XVI, 29).

Din aceste două exemple se vede limpede că și Apostolii au deosebit închinarea (adorarea) lui Dumnezeu, de închinarea (venerația) ce li se cuvine lor.

O asemenea înaltă prețuire a faptelor Sfinților este conform Scripturii: «Altă temelie nimeni nu poate să pună afară de ceea ce este pusă, care este Iisus Hristos. Iar de zidește cineva pe această temelie aur, argint, pietre scumpe, lemne, fîn, trestie, lucrul fiecăruia se va face cunoscut; ziua Domnului îl va da pe față. Pentru că această zi se descoperă prin foc și ce fel este lucrul fiecăruia, focul însuși va cerca. Dacă lucrul lui pe care l-a clădit va rămînea, va lua plata, iar dacă lucrul lui va arde, va rămînea păgubaș de plată» (I Corinteni III, 11—15). Așa dar nu pot fi comparați Sfinții cu muritorii simpli, cum nu se poate apropia în preț și tărie aurul cu trestia! Și dacă făpturile omenești, sfinții, se învrednicesc de această venerare, cu atât mai mult este justificată venerarea Sfinților Îngeri, ființe spirituale exclusiv, cu toate că și omul este creat «cu puțin mai micșorat decît îngerii» (Ps. VIII, 5; Evrei IV, 7).

Dăm aci un exemplu de modul de folosire a textelor biblice de către unii: Satana în timpul ispitirii Domnului Iisus, l-a cerut, nici mai mult nici mai puțin, decît să i se închine lui! (Matei IV, 10). Mîntuitorul însă i-a ripostat cu un text din Deuteronom, (VI, 13): «scris este: Domnului Dumnezeuului tău să te închini și Lui singur să-I slujești». Textul este destul de clar; închinarea ce I se cerea, — în schimbul împărățiilor lumii și slavei lor —, era o închinare ca lui Dumnezeu, nu ca unui înger!

Creștinul cere în rugăciune față de înger, sau de sfînt, să mijlocească la Dumnezeu să-i fie ascultată rugăciunea de sănătate și ajutor, și nici prin minte nu-i trece să înlocuiască pe Dumnezeu cu unul din Arhangheli, sau cu un sfînt, căruia i se închină!

Prin urmare textul biblic, invocat mai sus, nu are aplicare în cazul venerării ce se cuvine sfinților îngeri și sfinților.

Se obiectează: I. Că rolul de mijlocitori sau solitori către Dumnezeu nu-l au Sfinții, ci numai Domnul Iisus Hristos.

II. Că sfinții trecînd în cer nu pot auzi rugăciunile pe care credincioșii noștri le adresează lor, fiindcă numai Dumnezeu este omniprezent.

I. Prima obiecțiune se întemeiază pe citatul următor: «Este un singur Dumnezeu și este un singur mijlocitor între Dumnezeu și oameni, Omul Iisus Hristos, care s-a dat pe sine însuși ca preț de răscumpărare pentru toți» (I Timotei II, 5—6).

Nu se găsește un singur credincios de rînd, oricît de neștiutor ar fi el, ca să pogoare pe Fiul lui Dumnezeu Iisus Hristos așa cum îl pogoară cei ce se împotrivesc venerării sfinților, atribuindu-i o «mijlocire» în gradul în care orice creștin o atribuie unui sfînt apostol, martir sau cuvios.

În doctrîna Bisericii, cînd este vorba de mijlocirea Domnului Iisus Hristos între Dumnezeu și oameni, nu se subliniază din textul scripturistic citat mai sus numai trei cuvinte, ci se subliniază împreună și cuvintele: care s-a dat pe sine însuși ca

preț de răscumpărare pentru toți», cuvinte cari determină calitatea mijlocitorului prin calitatea sacrificiului său : preț de răscumpărare pentru toți».

«În El vi se vestește iertarea păcatelor» (Fapte XIII, 38). «În nimeni altul nu este mîntuire, căci nu este sub cer nici un alt nume dat oamenilor în care trebuie să fim mîntuiți» (Fapte IV, 12). Aceasta a fost și este mărturisirea Bisericii noastre, care niciodată n-a condiționat mîntuirea omului de jertfele sfinților martiri, căci pentru aceasta este de ajuns jertfa de pe Golgota.

Termenul de «mijlocitor», este atribuit chiar de Sfînta Scriptură Mîntuitorului ! Legătura între cer și pămînt s-a făcut prin omul Iisus, iar la baza creștinismului însuși, stă o mijlocire de jertfă omenească ! Și acest adevăr nu exclude ajutorul Sfinților, cari prin rugăciunile lor ajută fraților lor mai neputincioși din viață. Sfinții Apostoli cît timp au fost pe pămînt au putut prin rugăciunile lor să vindece bolnavii și chiar să învieze morții. Martirii și Mărturisitorii au primit prin Inchisori să se roage¹ pentru creștinii lepădați de Hristos în timpul persecuțiilor, iar acum, cînd Apostolii stau pe cele 12 scaune ale mării cerești, și martirii și mărturisitorii se bucură în cer pentru lupta lor dusă de pămînt, să le interzicem noi de a se mai ruga Domnului pentru cei păcătoși ? Cu alte cuvinte dacă o mamă cheamă în ajutorul rugăciunii sale pe Maica Domnului la un moment de suferință mare, ca pentru aceeași suferință să se roage Fiului pentru iertare și îndurare, face oare un pas în afară de Sfînta Scriptură ?². Sfîntul Apostol Pavel scrie clar Tesalonicenilor și în prima epistolă și în a doua : «Fraților rugați-vă pentru noi» (V, 25). Pe lingă toate acestea, fraților, rugați-vă pentru noi, ca, cuvîntul Domnului să-și facă drumul grabnic, și să se preamărească ca și la voi» (III, 1); tot asemenea le scrie și Evreilor : «Rugați-vă pentru noi, căci suntem încredințați că avem un cuget bun, dorind ca întru toate cu cinste să trăim» (XIII, 18); iar romanilor le adaugă : «Ci vă rog pe voi fraților, pentru Domnul nostru Iisus Hristos și pentru iubirea Duhului Sfînt, să vă luptați pentru mine în rugăciunile voastre către Dumnezeu, ca să scap de răzvrățiții din Iudeea și ca darul pe care îl duc la Ierusalim să fie bine primit de către sfinți» (Romani XV, 30—31).

Dacă Sfîntul Apostol Pavel îndemna pe credincioși să se roage lui Dumnezeu pentru dînsul, nu ni se poate cere nouă să renunțăm la rugăciunile sfinților adresate lui Dumnezeu pentru noi. În loc ca noi să învățăm din faptele apostolului inspirat, se pretinde să le reproșăm : Oare nu-ți ajunge, sfînte apostole, rugăciunea ta către Dumnezeu ? Te îndoiești de ascultarea lui ? De ce mai ceri tesalonicenilor, evreilor și romanilor creștinați să se roage pentru tine ? Degeaba îi îndemni la acest lucru ; Dumnezeu nu ține seamă de rugăciunile lor. «Îți dai tu inima și viața ta Lui (Mîntuitorului), sau nu ? De asta atîrnă veșnicia ta».

1. Este un fapt istoric, că creștinii au zidit biserici pe mormintele Sf. martiri și au continuat și după moarte să le facă rugăciuni pentru a le ajuta neputințelor lor. Ei nu s-au îndoit niciodată că Sfinții s-ar afla fără auz în Împărăția fericirii veșnice ! Acest cult nu este de ieri sau de azi, ci de cînd există Biserica lui Hristos.

2. Într-adevăr în Biserică i se adresează Sfîntei Fecioare cuvintele : «Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu mîntuește-ne pre noi». Cine poate să afirme, că vreodată a învățat ortodoxia că acest cuvînt : *mîntuește-ne*, are același conținut, ca și cînd ar fi vorba de *răscumpărarea lumii* prin Mîntuitorul ? Ar trebui să se țină seamă de porunca Sf. Ap. Pavel, pe care o dă lui Timotei — ucenicului său, — și prin aceasta tuturor preoților : «Aceasta aduți-le aminte, spunînd adevărul înaintea lui Dumnezeu, să nu faci luptă de cuvinte, la nimic folositor decît la dărimarea celor ce ascultă» (II Tim. II, 14).

Acest individualism exagerat are el vreo noimă? Mîntuitorul nu ne-a învățat să ne rugăm: «Tatăl meu care ești în ceruri»..., «plina mea cea de toate zilele»..., etc. El ne-a dat un model de rugăciune: Tatăl nostru care ești în ceruri... plina noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm... «și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău».

Există o singură Biserică a lui Hristos, unde credincioșii se roagă unii pentru alții, și unde celor ce au dus o viață de sfințenie și jertfă li se dă o deosebită cinste (venerație), întrucît știindu-i trecuți în fericirea veșnică, nu încetăm să le cerem la nevoie să continue a se ruga pentru noi.

Iată dar în ce constă mijlocirea Sfinților. Pentru noi ortodocșii nici nu e de comparat mijlocirea Domnului Iisus cu mijlocirea Sfinților, oricîtă potrivire de nume ar fi ³.

Niciodată însă nu va fi cineva iertat de păcate, numai pentru motivul că face rugăciuni sfinților, fără să se gîndească la o îndreptare a vieții, conform învățaturii Domnului Hristos. Cuvintele spuse de Sfîntul Ioan Botezătorul fariseilor se potrivesc de minune și acestui fel de creștini: «Cine v-a arătat să fugiți de mînia ce va să fie? Faceți, deci, roade vrednice de pocăință. Și nu vă gîndiți să ziceți în voi înși-vă: Părintele nostru este Avraam, căci vă spun, că Dumnezeu poate și din pietrele acestea să ridice fii lui Avraam» (Matei III, 7—9).

Așadar rugăciunile către sfinți, ca să fie împlinite trebuie să aibă la bază și o viață de fapte creștinești, nu numai pretenția de a fi fiul lui Dumnezeu prin botez!

Unii nu vor să găsească în cele spuse pînă aci origina și justificarea cultului sfinților, ci pornesc de la ideea, că creștinii au imitat pe păgîni și le-au împrumutat cultul semizeilor și al eroilor! Atît că aceste acuzații nu sînt noi, ci din timpuri îndepărtate! Un oarecare Faust, eretic, spunea: «Voi ați transformat idoli în martiri și-i onorați în același mod». La aceste cuvinte Fericitul Augustin i-a răspuns: «Nu, noi nu ridicăm altare martirilor, ci Dumnezeului martirilor. Care este episcopul care la altarul unde sînt și corpurile sfinților a spus vreodată: Noi vă jertfim vouă Petre, sau Pavele, sau Ciprian. Ceea ce noi jertfim, este jertfit lui Dumnezeu, care a incununat pe martiri» ⁴.

II. A doua obiecțiune și-o formulează unii în modul următor:

«Ne închinăm lui Dumnezeu pentru că e în tot locul, vede toate, aude toate. Sfinții trecînd în cer n-au devenit prin aceasta dumnezei, ca să poată asculta rugăciunile oamenilor din diferitele părți ale pămîntului.

Deci ca să le vină mai ușor în documentare, cei ce fac această obiecțiune afirmă că toți cei cari cer ajutorul sfinților, neapărat îi consideră pe acești «dumnezei», de vreme ce cred în puterea lor de a auzi rugăciunile celor de pe pămînt! Pentru această considerație pe ortodocși îi arată ca pe niște închinători de zei! Omniprezența și atotștiința n-o are decît Dumnezeu, deci sfinții nu pot auzi rugăciunile celor din viață, pentru că ei nu sînt prezenți în tot locul!

Dar atunci se pune problema: pînă unde poate auzi un spirit și pe cîți dintr-o dată, de vreme ce cu urechile noastre de pămînt și tot auzim pe mai mulți dintr-o dată și încă de la distanță! Această delicată chestiune au datoriat să o dezlege cei ce fac opoziție venerării sfinților de îndată ce afirmă, că spiritele plăcute lui Dumnezeu n-au rugăciunile noastre. În compararea însușirilor sfinților de a auzi pe pămînt

3. În Ps. LXXXII vers. 6 se spune: «Voi sunteți Dumnezeu!», nu înseamnă că aci este ridicat omul la treapta Divinității!

4. Delehaye, *Les origines du Culte des Martyrs*, p. 472.

minteni, cu însușirile dumnezeiești de a fi de față pretutindenea și de a ști totul, însușiri pe care nici un credincios ortodox nu atribuie sfinților, cei în cauză într-adeins micșorează importanța celor două însușiri divine, pentru a le apropia de puterile sfinților! Mintuitorul definește altfel atotștiința și prezența lui Dumnezeu în tot locul: «Au nu se vind două vrăbii la un ban? și nici una nu va cădea la pământ fără (știrea) Tatălui vostru. La voi însă și periș capului toți sint numărați» (Matei X, 29—30).

Deci omniprezența și atotștiința lui Dumnezeu nu se mărginesc acolo unde voiesc cei de care vorbim, pentru ca să le vină ușor să tragă concluzii false, zicînd: dacă admiteți că Sfinții aud, atunci îi credeți «dumnezei», fiindcă numai Dumnezeu este prezent pretutindeni și aude toate. Dumnezeu însă nu aude toate numai fiindcă-i prezent pretutindeni; «Cînd vă veți înțelepți nebunilor?» — zice Psalmistul. — Cel ce a sădit urechea s-ar putea să n-audă? Cel ce a sădit ochiul s-ar putea să nu vadă» (Ps. XC, 9).

Dar însuși Cuvîntul lui Dumnezeu, Sfînta Scriptură spune că sfinții aud și răspund la chemarea pămîntenilor.

În cartea I-a a profetului Samuil (XXVIII, 15), profetul este chemat de femeia din Endor și se arată și vorbește lui Saul. E drept că Saul pentru acest fapt a fost pedepsit cu moartea, fiindcă s-a folosit de necromanți (Cronici X, 13), dar răspunsul lui Samuil a existat, ceea ce probează că sfinții pot auzi pe cei din viață. Cît ne privește pe noi creștinii, desigur că nu cădem sub pedeapsa primită de Saul, fiindcă noi nu cerem să ni se arate spiritele sfinților, nu facem spiritism, ci-i rugăm acolo unde sint și ei ne aud. Dacă întreabă cineva despre un caz, care să dovedească și posibilitatea arătării spiritelor morților în Noul Testament, îi răspundem cu Schimbarea la Față a Mintuitorului, cînd Moisi și Ilie au fost văzuți de cei trei apostoli (Matei XVII, 3).

Însuși Mintuitorul a afirmat că «bucurie este înaintea îngerilor lui Dumnezeu, pentru un păcătos care se pocăiește» (Luca XV, 10). Există deci un mijloc prin care îngerii, cari sint spirite, iau cunoștință de pocăința celor de pe pămînt și același mijloc îl au și sfinții bine plăcuți lui Dumnezeu, mai ales că sfinții sint asemenea îngerilor (Luca XX, 36). Chiar îngerul care a descoperit mărețiile Apocalipsei Sfîntului Evanghelist Ioan, îi spune, — cînd acesta voia să i se prostorne: «Vezi să nu faci aceasta, căci sint împreună slujitor cu tine și cu frații tăi proorocii... Lui Dumnezeu te închină» (Apoc. XXII, 9). «Au nu știți că noi vom judeca pe îngerii?» spune Sfîntul Apostol Pavel Corintenilor (I-a, VI, 3).

Că sfinții locuiesc în cer în deplină cunoștință de sine, ne spune și Sfîntul Evanghelist Ioan: «Atunci cei douăzeci și patru de bătrîni cădeau înaintea celui ce șade pe scaun și se închinau Celui ce este viu în veci vecilor și aruncînd cununile lor înaintea Tronului, ziceau: Vrednic ești Doamne și Dumnezeuul nostru să primești mărirea și cinstea și puterea, căci Tu ai zidit toate lucrurile prin voința Ta, ele erau și s-au făcut» (Apoc. IV, 10—11). Aceeași idee este dezvoltată și în alte locuri în Apocalipsă (cap. V, 8—14 și cap. XI, 16—17), ceea ce dovedește că în ce privește lumea nevăzută, cartea profetică a Noului Testament afirmă clar conștiința aleșilor lui Dumnezeu cari se află în cer. Această cunoaștere cerească este mult superioară cunoașterii pămîntești. Sfîntul Apostol Pavel spune corintenilor: «Acum vedem ca prin oglindă, în ghicitură, atunci însă, față către față; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaște pe deplin precum cunoscut am fost și eu» (I Corinteni XIII, 12).

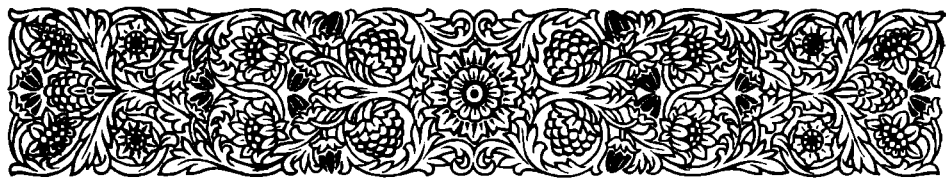
Așa fiind, adică bucurându-se de o cunoaștere deplină, ei au posibilități pe care un muritor nu le are; de altfel această deosebire dintre sfinți și ceilalți muritori s-a vădit chiar de cînd sfinții trăiau în lume. Duhul Sfînt le descoperea lor tot ce era ascuns, ceea ce ca simpli oameni nu puteau ști; cazul cu Anania și Safira este des-
tul de cunoscut: Sfîntul Petru a cunoscut inimile lor (Fapte V, 1—13).

Însuși Mîntuitorul ne dă un exemplu de puterea de cunoaștere a celor care au trecut în viața cealaltă: «Amin, amin grăesc vouă, dacă păzește cineva cuvîntul Meu nu va vedea moartea în veac. Iudeii i-au răspuns: Acum știm că ai demon; Avraam a murit, proorocii de asemenea și Tu zici: Dacă păzește cineva cuvîntul Meu nu va gusta moartea în veac. Nu cumva Tu ești mai mare decît tatăl nostru Avraam care (totuși) a murit? Și au murit și proorocii. Drept cine Te dai Tu? Iisus a grăit: Dacă Mă preamăresc Eu însumi, preamărirea Mea nimic nu este. Tatăl Meu este care Mă preamărește, despre care ziceți voi că este Dumnezeu vostru, dar pe care nu-l cunoașteți. Eu îl cunosc. Că de așa zice că Eu nu-l cunosc, așa fi mincinos la fel cu voi. Ci îl cunosc și păzesc cuvîntul Lui, Avraam părintele vostru a fost bucuros să vadă ziua mea și a văzut-o și s-a veselit (Ioan VIII, 51—56).

Avraam așadar a văzut și s-a veselit; același patriarh al Vechiului Testament s-a învrednicit în mod deosebit de cîntea de a fi amintit de Mîntuitorul în parabola care ne vorbește de viața de dincolo de mormînt. Cînd a murit săracul Lazăr sufletul lui a fost dus în «sînul lui Avraam», iar bogatul din depărtarea iadului striga către Avraam: «Părinte Avraame miluește-mă...», iar Avraam îi răspunde cu putere de dispunere la toate cererile lui! (Luca XVI, 19—31). Iată dar puterea bărbatilor bine plăcuți lui Dumnezeu. De asemenea în cartea profetului Ieremia însuși Dumnezeu vorbește astfel: «Chiar dacă Moisi și Samuil s-ar înfățișa înaintea mea tot n-aș fi binevoitor față de poporul acesta. Izgonește-l dinaintea mea. Ducă-se» (XV, 1).

Prin urmare Sfînta Scriptură afirmă, că sfinții au posibilitatea de a vedea și a se bucura și fiind în cer ei aud chemările adresate lor. Biserica noastră nu afirmă nimic mai mult, decît ceea ce afirmă Sfînta Scriptură.

Pr. AL. N. CONSTANTINESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(septembrie—octombrie)

O LUME MAI DREAPTĂ. — Cu prilejul Conferinței mondiale a populației de la București a fost organizată o anchetă în rindul participanților. Referindu-se la concluziile generale ce se desprind din dezbaterile asupra fenomenului demografic, profesorul dr. Josef Pajestka, șeful delegației Poloniei, sublinia, printre altele, importanța adoptării de către participanți a rezoluției române *Pentru o lume mai dreaptă*. Prin conținutul său documentul a permis abordarea problemei demografice prin prisma tendințelor pozitive apărute în viața internațională actuală. «Făurirea unei lumi mai drepte înseamnă crearea cadrului favorabil necesar rezolvării problemelor multiple ale contemporaneității, inclusiv ale celor demografice» — a spus în încheiere vorbitorul.

Șefa delegației Finlandei, Serja Karkinen, oprindu-se asupra valorii aceleiași rezoluții inițiate de România, și-a exprimat convingerea că «problemele demografice nu pot fi rezolvate decât în condiții de pace și securitate, într-o lume eliberată de coșmarul războaielor și conflictelor militare... O lume mai dreaptă reclamă în mod imperios unirea tuturor popoarelor pentru o amplă cooperare internațională în depășirea dificultăților care confruntă omenirea».

În calitate de șef adjunct al delegației din Ecuador — delegație coautoare la rezoluția inițiată de România —, Eduardo Santos a motivat această asociere la rezoluție cu faptul că ea «răspunde foarte bine năzuințelor de progres ale țărilor în curs de dezvoltare».

Despre semnificațiile și implicațiile practice ale documentelor și programelor de acțiune adoptate de conferința de la București a vorbit dr. Ahmad Rajai, șef adjunct al delegației Siriei. «Documentele adoptate sînt o expresie elocventă a punctelor de vedere exprimate de frontul larg al țărilor promotoare ale progresului, democrației și păcii». O demonstrație practică a eficienței dialogului și colaborării în rezolvarea problemelor ce stau în fața omenirii o constituie politica externă a președintelui Nicolae Ceaușescu și aprecierea acesteia pe plan internațional — a subliniat în încheiere vorbitorul.

SOLIDARITATEA MASELOR POPULARE CU CAUZA JUSTĂ A LIBERTĂȚII ȘI EGALITĂȚII NAȚIUNIL. — La Geneva au avut loc, la începutul lunii septembrie a.c., lucrările Conferinței internaționale împotriva apartheidului și a colonialismului în

Africa. Expunerile făcute aici au exprimat o dată mai mult voința popoarelor aflate sub jugul colonial de a-și dobîndi independența, precum și solidaritatea tuturor maselor populare cu tendințele de libertate ale popoarelor respective.

În timpul lucrărilor s-a dat citire mesajelor primite din partea președintelui Nicolae Ceaușescu și a altor șefi de stat și de guvern.

În mesajul Domnului Nicolae Ceaușescu se exprimă, printre altele, hotărîrea țării noastre de a contribui și pe viitor la victoria popoarelor angajate în lupta împotriva apartheidului și colonialismului, pentru libertate și independență națională. În mesaj se exprimă totodată convingerea că această reuniune «va identifica noi căi pentru întărirea solidarității maselor largi populare cu cauza justă a libertății și egalității tuturor națiunilor, pentru afirmarea deplină a personalității și demnității umane, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte».

UN INTERES TOT MAI MARE FAȚĂ DE LUPTA ROMÂNIEI PENTRU PACE ȘI COLABORARE. — Sub îngrijirea Secretariatului pentru presă și difuzare al Președintelui Republicii Argentinei, a apărut la Buenos-Aires o lucrare consacrată vizitei întreprinse în luna martie 1974 de președintele Nicolae Ceaușescu și de doamna Elena Ceaușescu în această țară. Vizita, apreciată de gazde ca «un fapt istoric», exprimă încă o dată contribuția României și a președintelui său la victoria luptei pentru destindere și colaborare între națiuni și, implicit, la dezvoltarea relațiilor cu țările ce merg pe drumul dezvoltării libere, conform intereselor popoarelor lor. Textul lucrării, editat în limbile română și spaniolă, reprezintă cuvîntări ale președintelui României, Comunicatul comun, Tratatul de prietenie și cooperare între România și Argentina și celelalte documente semnate. Sînt incluse aici și o serie de fotografii făcute în timpul înaltei vizite a reprezentanților poporului român în Argentina.

CERCETĂRILE ȘTIINȚEI ÎN FOLOSUL CUNOAȘTERII RECIPROCE, AL PĂCII ȘI ÎNȚELEGERII ÎNTRE POPOARE. — Miercuri, 4 septembrie a.c., s-au deschis, la București, lucrările celui de al III-lea Congres internațional de studii sud-est europene. Au participat savanți, profesori universitari, specialiști de seamă din peste 30 de țări, reprezentanți ai unor organisme ale O.N.U. și organizații internaționale, șefi ai unor misiuni diplomatice.

În cadrul ședinței inaugurale s-a dat citirea mesajului președintelui Nicolae Ceaușescu adresat participanților la acest important forum științific ce are ca domeniu cercetarea multilaterală a trecutului istoric și cultural al umanității, punerea în evidență a învățămîntului, istoriei.

În mesaj se exprimă, de la început, bucuria poporului român de a găzdui această reuniune științifică ce reunește personalități care prin rezultatele muncii lor de cercetare a creațiilor materiale și spirituale ale popoarelor din sud-estul Europei «aduc contribuții... la mai buna cunoaștere între popoare, la promovarea unui climat de înțelegere și apropiere între națiuni».

În încheiere mesajul exprimă convingerea că acest Congres «aducînd noi și importante contribuții în studierea multilaterală a civilizației și culturii popoarelor din această zonă, se va înscrie totodată ca un aport de seamă la dezvoltarea cooperării științifice internaționale, la eforturile generale pentru înțelegere, colaborare și pace în Europa și în lume».

CAUZEI ÎNȚELEGERII ȘI PĂCII ÎNTRE POPOARE. — La Palatul Guvernatorului provinciei Hainaut din orașul belgian Mons s-a desfășurat ședința solemnă de remitere a premiului pe anul 1974 al fundației «Guvernatorul Emile Cornez», decernat

Președintelui Nicolae Ceaușescu. În fiecare an, premiul fundației este acordat unei personalități ce a adus servicii deosebite umanității. Președintele Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, este primul șef de stat care primește acest premiu.

Vorbitorii la solemnitate au evocat personalitatea șefului statului român, subliniind contribuția sa deosebită la propășirea și dezvoltarea României, la făurirea unei lumi a păcii și prieteniei.

— Despre semnificația decernării premiului anual 1974 al Fundației «Guvernatorul Emile Cornez» și a Plachetei de Argint a provinciei Hainaut Președintelui Nicolae Ceaușescu pentru serviciile înalte aduse omenirii, cauzei păcii, întăririi raporturilor dintre popoarele român și belgian, s-a vorbit și la seara culturală dedicată României, organizată în provincia Hainaut, localitatea Montignies-Sur-Roc. În cadrul aceleiași seri culturale a fost prezentat un program artistic de către ansamblul folcloric «Mărțișorul» al Casei de cultură a studenților din Cluj.

PENTRU O PACE TRAINICĂ ÎN LUME. — În intervalul 2—7 septembrie a.c. la invitația Președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu și a doamnei Elena Ceaușescu, președintelui Republicii Arabe Siriene, Hafez El-Assad a efectuat împreună cu soția, Anissé El-Assad, o vizită oficială de prietenie în Republica Socialistă România.

În timpul întregii lor vizite, la obiective economice și social-culturale din București și din județele Prahova și Brașov, oaspeții au fost întâmpinați cu căldură, simbol al sentimentelor de stimă și prietenie dintre cele două popoare.

Cu prilejul vizitei între cei doi președinți au avut loc convorbiri oficiale. În timpul, cărora, se spune în Comunicatul comun dat publicității, a fost analizat stadiul actual al relațiilor bilaterale și s-a făcut un larg schimb de păreri cu privire la probleme internaționale de interes reciproc. A fost semnată totodată o Declarație solemnă comună-expresie a dorinței de pace și înțelegere a popoarelor român și sirian, a relațiilor prietenești dintre cele două țări și popoare.

În cadrul convorbirilor cei doi președinți și-au exprimat satisfacția pentru progresul constatat în relațiile româno-siriene, relații ce servesc interesului celor două popoare, cauzei păcii și cooperării internaționale.

Președintele Nicolae Ceaușescu și președintele Hafez El-Assad au apreciat existența, în relațiile internaționale, a voinței tot mai puternice a tuturor țărilor, indiferent de sistemul lor social-politic de mărime și potențial, de a participa activ la rezolvarea problemelor asupra păcii și civilizației umane. S-a subliniat, printre altele, și importanța acordată de România și Siria rolului Organizației Națiunilor Unite în rezolvarea problemelor internaționale în interesul popoarelor pentru crearea unui climat de pace și securitate în lume.

— La invitația Președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, între 10 și 13 septembrie 1974, ne-a vizitat țara Președintele Republicii Liberia, Dr. William R. Tolbert jr.

La sosirea la București precum și în timpul vizitelor întreprinse în uzine, cooperative agricole de producție, întreprinderi agricole de stat din Constanța și Brașov, oaspetele și persoanele care l-au însoțit au fost întâmpinați cu deosebită căldură, dovadă a relațiilor de prietenie dintre cele două țări și a dorinței de a continua aceste relații.

În timpul vizitei, între președintele Republicii Socialiste România și președintele Republicii Liberia au avut loc convorbiri asupra relațiilor româno-liberiene, precum și asupra principalelor probleme internaționale de interes comun.

Așa precum menționează Comunicatul comun, în cadrul convorbirilor, cei doi președinți au exprimat opinia că relațiile dintre națiuni se întemeiază tot mai mult pe colaborare, cooperare și înțelegere, că statele iubitoare de pace și progresiste își exprimă tot mai puternic voința lor de a se dezvolta liber și independent, de a contribui la soluționarea diferendelor internaționale pe cale pașnică.

Președintele Nicolae Ceaușescu și președintele William R. Tolbert jr. au subliniat importanța ce se acordă de către țările lor Organizației Națiunilor Unite și necesitatea creșterii rolului ei în crearea unui climat de pace în lume. Cei doi președinți au exprimat hotărârea de a acționa pentru întărirea O.N.U., pentru aplicarea neabătută a principiilor dreptului internațional în relațiile dintre state în scopul îmbunătățirii climatului din cadrul comunității internaționale.

O NOUĂ CONTRIBUȚIE LA PROMOVAREA ÎNTELEGERII ÎNTRE NAȚIUNI. -- La începutul lunii octombrie, au început la București lucrările celei de a patra Conferințe a Asociațiilor pentru Națiunile Unite din țările europene. La ședința inaugurală au participat membrii ai conducerii Federației Mondiale a Asociațiilor pentru Națiunile Unite (F.M.A.N.U.), reprezentanți ai unor organisme ale O.N.U. cu sediul în țara noastră, șefi ai unor misiuni diplomatice acreditați la București, și în calitate de observatori-reprezentanți ai Asociațiilor Națiunilor Unite din alte zone geografice, precum și ai Organizației Internaționale a Studenților pentru Națiunile Unite (I.S.M.U.N.).

După deschiderea lucrărilor reuniunii de către dr. Horace Perrera, secretar general al F.M.A.N.U., s-a dat citire mesajului secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, Kurt Waldheim, adresat Conferinței. După urările cele mai bune adresate tuturor participanților la Conferință, mesajul exprimă aprecierea la Națiunile Unite a activității Federației Mondiale a Asociațiilor pentru Națiunile Unite.

Referindu-se la Conferința mondială a populației, cu care prilej secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a vizitat România, mesajul transmite încă o dată *«recunoștința față de președintele Nicolae Ceaușescu, față de guvernul și poporul român pentru foarte generoasa ospitalitate și asistență»* ce au contribuit la succesul Conferinței. «Este de primă importanță — se spune în mesaj — să ne dăm seama că într-o lume interdependentă nu există practic o altă cale în afara cooperării internaționale. În reuniunile dv. veți dezbate cooperarea și securitatea europeană, discriminarea, rolul lineretului și problema materiilor prime. Acestea sînt subiecte care prezintă o importanță vitală și am certitudinea că le veți aborda într-un spirit de apropiere și înțelegere».

Participanții la Conferință au fost salutați de Prof. Dr. Docent Alexandru Balaci, președintele Asociației Române pentru Națiunile Unite-Anurom, președintele celei de-a patra conferințe a Asociațiilor Europene pentru Națiunile Unite.

În încheierea ședinței inaugurale, la propunerea secretarului general al F.M.A.N.U., dr. Horace Perrera, participanții au adoptat o moțiune de mulțumire adresată președintelui României, Nicolae Ceaușescu, guvernului țării noastre, pentru găzduirea acordată, pentru condițiile create în scopul desfășurării cu succes a lucrărilor.

Printre temele dezbătute, pe comisii, în cadrul lucrărilor, se numără: «Intensificarea activității asociațiilor europene pentru Națiunile Unite în direcția promovării

în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, securitate internațională, respect reciproc, înțelegere și cooperare», «Rolul asociațiilor europene în cadrul activității internaționale și naționale vizînd eliminarea discriminării pe motive de rasă, sex și condiție economică» etc.

— Referindu-se la scopul lucrărilor conferinței, dr. Horace Perrera, ales pentru a treia oară secretar general al F.M.A.N.U., sublinia: «Esențialmente, conferința și-a propus să promoveze pacea, securitatea și cooperarea în Europa. Dar Europa este o parte a Pămîntului și de aceea ne exprimăm speranța că obiectivele pe care le-am urmărit vor contribui la crearea unui climat pașnic în întreaga lume... Iată, deci că reuniunea noastră nu reprezintă un eveniment izolat, fiind menită să sublinieze responsabilitățile asociațiilor europene în promovarea unui climat de înțelegere pe continent, ca o componentă a păcii, securității și cooperării în lume».

În ce privește activitatea Federației Mondiale a Asociațiilor pentru Națiunile Unite, principala sa preocupare, a spus vorbitorul, este aceea de a promova informațiile privind Națiunile Unite, de a stimula participarea opiniei publice la realizarea programelor inițiate de O.N.U. Pe această linie, colaborarea cu reprezentanții României este foarte importantă, asociația română fiind deosebit de activă — a spus dr. Horace Perrera.

O NOUĂ APRECIERE A ROLULUI ȘTIINȚEI ÎN SLUJBA POPOARELOR. — După cum a anunțat Institutul Karolinska din Stockholm, printre cei trei laureați ai Premiului Nobel pentru medicină pe anul 1974 se află și profesorul George Emil Palade, șeful Departamentului de biologie celulară de la Universitatea Yale (S.U.A.).

Născut la Iași, în 11 noiembrie 1912, George Palade a urmat Facultatea de Medicină din București ca student și, mai apoi, colaborator apropiat al anatomistului de renume Francisc Rainer. Din anul 1946 lucrează la actuala Universitate Rockefeller și, din anul 1972, la Universitatea Yale.

Premiul Nobel pentru medicină i-a fost acordat ca o deosebită recunoaștere a importanțelor sale descoperiri în domeniul biologiei celulare, descoperiri ce au permis înțelegerea unor date privind energia celulei, circulația substanțelor în celulă și transformările ce se petrec la acest nivel. Distincția reprezintă totodată încă o recunoaștere a inteligenței creatoare a poporului român, Prof. George Palade numărîndu-se printre reprezentanții de seamă ce au dus faima țării noastre în lume.

ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE — FORUM INTERNAȚIONAL DE LUPTĂ PENTRU PACE. — În fiecare an, la 24 octombrie se aniversează în lumea întreagă ziua Națiunilor Unite. Creată în anul 1945, Organizația Națiunilor Unite reprezintă o întrupare a năzuințelor tuturor popoarelor ca, în cadrul unui for internațional, să-și poată uni eforturile pentru eliberarea lumii de coșmarul războaielor, pentru un pămînt al păcii, colaborării și progresului națiunilor. Carta așeza activitatea organizației pe principiile majore ale dreptului internațional ca egalitatea în drepturi a tuturor națiunilor, respectarea independenței, suveranității și integrității teritoriale, neamestecul în treburile interne ale altor state, abținerea de la amenințarea cu forța sau de la folosirea ei, rezolvarea pe cale pașnică a tuturor problemelor litigioase. Aceste principii reprezintă și astăzi o cerință imperioasă. «*Mai mult ca oricînd — arăta Președintele Nicolae Ceaușescu — se impune creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme internaționale în soluționarea diferitelor probleme. În respectarea dreptului internațional...*».

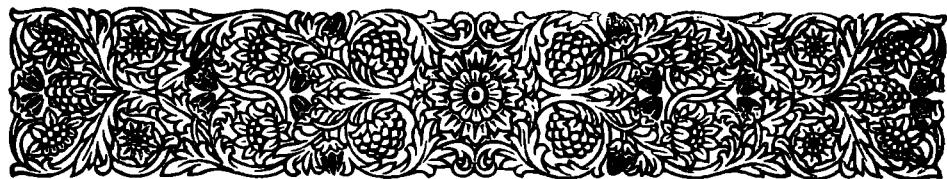
Prin toate acțiunile sale România a dovedit că este ferm hotărâtă să lupte pentru respectarea principiilor Cartei, pentru realizarea aspirațiilor de pace, libertate și progres ale popoarelor.

«UN GEST DE PRIETENIE DE O DEOSEBITĂ SEMNIFICAȚIE». — În cadrul ședinței festive ce a avut loc cu prilejul deschiderii cursurilor la Universitatea muncii «Paul Pastur» din orașul Charleroi, rectorul universității, E. Carlier, a evidențiat începerea activității la instituția pe care o conduce sub auspiciile unui gest de prietenie de o deosebită semnificație — donarea de către Președintele Republicii Socialiste România Nicolae Ceaușescu, a valorii premiului pe anul 1974 ce i-a fost acordat de fundația «Guvernatorul Emile Cornez», în folosul studenților instituției.

Rectorul E. Carlier a transmis totodată, în numele corpului profesoral și al celor peste 6000 de tineri care studiază la Universitatea din Charleroi, un mesaj de profund respect și mulțumire Președintelui Nicolae Ceaușescu.

«CONTRIBUȚIA ORIGINALĂ A ROMÂNIEI LA OPERA DE CREARE A UNUI CLIMAT DE PACE». — În cadrul ședinței de lucru a Comitetului mediteranean, desfășurată la Palatul Senatului francez, Prof. Giancarlo Elia Valori, secretar general al Institutului italian de relații internaționale, autorul volumului «Ceaușescu» apărut recent la Roma, a prezentat Conferința «Politica balcanică și mediteraneană». Un loc important în expunere l-a avut activitatea externă a șefului statului român, contribuția României la cauza colaborării, destinderii și păcii în zona balcanică, în Mediterană, pe continentul european. Evidențind interesul acordat de România Conferinței pentru securitate și cooperare pe continentul european, Dl. Giancarlo Elia Valori a relevat *valoarea imensă și contribuția originală a României la opera de creare a unui climat de pace și destindere internațională.*

REDACȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian o delegație japoneză a Conferinței creștine pentru pace, cuprinzând zece persoane și condusă de Rev. Mi-chinetu Tanaka, moderator al «Bisericii Unite a lui Hristos» a vizitat Biserica noastră pentru a cunoaște organizarea și funcționarea ei. A vizitat și Institutul teologic.

— Semnalăm lucrarea: Prot. Ion B. Mureșianu «Colecția de Artă religioasă Veche a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului» (Edit. Mitropoliei Banatului și Timișoarei) 1973, care după «Cuvintul» înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului «nu-i numai ghid celor ce vor adăsta în fața exponatelor Colecției, dar totodată și un prețios instrument de informare pentru specialiștii doritori să le studieze». Volumul este în excelente condiții tehnice.

— La invitația Consiliului Național al Bisericii Evanghelice din Cuba, Secretariatul internațional al Conferinței creștine pentru pace și-a ținut recenta sesiune la Varadere (Cuba) cu tema: «Revoluția cubană, pace și dreptate pentru America Latină». Din partea Bisericii noastre a participat Preotul Ilie Georgescu, membru al Secretariatului Internațional al Conferinței creștine pentru pace.

— Episcopul Londrei de Sud Meroin Stockword, însoțit de capelanul Rev. Landsale, a făcut o vizită Patriarhiei noastre, fiind primit și la Institutul teologic.

— «Organizația internațională pentru studiul Vechiului Testament» a ținut la Edinburgh (Scoția) al optulea Congres. Din partea Bisericii noastre a participat preotul Dr. Atanasie Negoită, susținând referatul «Enigme la un profet mesianic» (Zaharia IX, 9). Organizația menționată publică și revista «Vetus Testamentum».

— «O contribuție însemnată la dialogul dintre Ortodoxie și Bisericile ne-calcedoniene — notează revista germană «Orthodoxie Heute» nr. 36/47, 1974 — prezintă lucrarea de doctorat a Arhimandritului Timotei Sevicu (România) intitulată *Doctrina hristologică a Sfântului Chiril de Alexandria* (1973). Autorul încearcă să probeze — scrie revista — că atât Biserica Ortodoxă cât și Bisericile numite monofizite se bazează pe același adevăr: persoana divină-umană cea una a lui Iisus Hristos. Ortodocșii accentuează cele două firi, fără să le amestece, ne-calcedonienii pun accentul pe unitatea acestor firi, fără să le separe. Azi se recomandă a lua formularea de la Calcedon drept punct de plecare pentru apropiere, mai ales fiindcă ne-calcedonienii acceptă învățătura Sfântului Chiril, care e în deplin acord cu învățătura de la Calcedon».

— Eberhard M. Zumbreich. *Das Geheimnis der Gottesmutter*. (Acatistul Maicii Domnului). Traducere din limba greacă, ed. III. 1972. Urbach. (În «Arhiva Muzicală a ritului bizantin»). — Rezolvînd bine cîteva dificultăți de dicționar în legătură cu redarea cît mai fidelă a sensului, traducătorul prezintă în frumoasă limbă germană «Acatistul Maicii Domnului» — după versiune greacă — păstrîndu-i, — cît e posibil într-o traducere — specificul său (numărul versurilor, împărțire etc.) dînd și probe de notație, atît de puțin cunoscută în apus. Iar faptul că în trei ani consecutivi traducerea a apărut în trei ediții (1970, 1971, 1972) arată că acest Acatist a intrat în largă circulație în apus, ceea ce mi-a confirmat traducătorul și verbal.

— În 1973 Biblia era tradusă în 1526 de limbi și anume: Biblia întreagă în 255 limbi, Noul Testament în 359 limbi și cărți biblice, îndeosebi evangheliile, în 912 limbi.

- La Cordoba (Spania) s-a ținut un «Congres internațional creștin-islamic».
- După o hotărâre a sinodului general al Bisericii Anglicane, în viitor Episcopii acesteia vor fi aleși de ea și nu numiți de Stat.
- Prezbiterienii, Congregaționaliștii și Metodiștii din Australia au format o «uniune bisericească». — Progres ecumenist.
- Universitatea din Kent (Anglia) a acordat Cardinalului Leon Suenens, Arhiepiscop de Brüssel și Mechela titlul de «doctor honoris causa» pentru merite ecumeniste.
- Societățile biblice romano-catolice și evanghelice au publicat cu titlul «Cuvântul potrivit» o colecție de texte biblice pentru întrebuințare în pastorația duhovnicească (O. I. 28—33/74).
- Profesorul de teologie Dr. Rudolf Bultmann a împlinit frumoasa vîrstă de 90 ani. Activitatea didactică universitară și-a început-o în 1912 la Marburg (1912—1916) continuîndu-o la Wrocław (Breslau) (1916—1920), Giessen (1920—1921), Marburg (1921—1951), avînd catedra de Noul Testament și istoria creștinismului primar.
- Comisiunea de teologi constituită de Papa a subliniat existența «seriei neîntrerupte de sfințiri de la Apostoli pînă în prezent prin mijlocirea Episcopilor» (în Biserica Romano-Catolică) și a refuzat din nou să recunoască această «succesiune apostolică, oficiilor din Biserica Evanghelică. De altfel e cunoscut că problema a fost de repetate ori discutată pe plan internațional, de comisii mixte de teologi romano-catolici și evanghelici, lăsînd să se întrevadă posibilitatea recunoașterii reciproce a hirotoniilor. Astfel o comisiune internațională a Alianței Luterane mondiale și a Secretariatului pentru unitatea creștinilor de la Vatican a ajuns la concluzia că-i posibilă o corectare a «interpretării tradiționale a succesiunii apostolice».
- 70 de teologi din 27 țări și de 8 confesiuni au participat la al 8-lea Seminar ecumenic internațional de la Strassburg, cu tema: «Oficiul bisericesc în contextul unității și înnoirii».
- La Löwen (Belgia) s-a ținut a doua «Conferință mondială a religiilor pentru pace». Tema generală: «Religia și calitatea vieții». În secțiuni s-au mai discutat temele: «Dezarmare și securitate», «Dezvoltare economică și eliberarea omului», «Religia și problema papalității», «Drepturile omului și libertățile fundamentale ale omului». Au participat delegați ai noilor religii ale lumii (Creștinism, Hinduism, Buddhism, Islamism).
- Cităm din revista «Lutherische Rundschau» nr. 1/1974, p. 101: «Dr. Dumitru Stăniloae, proeminent profesor ortodox de dogmatică din București, a adus la seminarul din Strassburg (e vorba de seminarul ecumenic internațional cu tema: «Lucrarea Duhului Sfînt în Biserică și lume», organizat de Institutul ecumenic din Strassburg), în referatul său: «Duhul Sfînt în teologia și viața Bisericii Ortodoxe», un nou aspect, arătînd lucrarea Duhului Sfînt în umanizarea lumii și sfințirea omului. Potrivit tradiției ortodoxe, toată lucrarea omenească trebuie înțeleasă ca purtătoarea dragostei lui Dumnezeu și lumea întreagă ca sacrament, ca dar al lui Dumnezeu și în faptul acesta se cuprinde adevărata însemnătate a vieții și a iubirii noastre».
- În biserica ortodoxă rusă din Dresda, care-și sărbătorea 100 ani de la sfințire, s-a săvîrșit un «serviciu divin ecumenic» la care au participat mulți credincioși de alte confesiuni, în majoritate, aflați pentru prima dată într-o biserică ortodoxă, fiind adînc impresionați de rugăciunile și cîntările bisericesti ortodoxe.
- Invitat de Patriarhul Moscovei, Cardinalul berlinez A. Bengsch a vizitat Biserica Ortodoxă Rusă și a săvîrșit la Moscova un serviciu divin. Cu ocazia vizitei, Cardinalul Bengsch a afirmat că «Bisericile Ortodoxe, cu învățătura lor, au rădăcini mai adînci în tradiția apostolică decît Bisericile reformate». Mai exact: Bisericile Ortodoxe se bazează total pe tradiția apostolică.
- Un grup de monahi benedictini de la mînăstirea belgiană Chevetogne a vizitat Patriarhia Rusă (Moscow, Zagorsk, Leningrad și Pscov). Monahii benedictini s-au rugat în fața icoanelor din biserici și mînăstiri, au săvîrșit și Sfînta Liturghie a Sfîntului Ioan Hrisostom, fiind primiți în audiență și de Patriarhul Pimen (St. O. 2/74).
- Împlinindu-se 40 de ani de la decesul Patriarhului Serghie (Stragorodski) al Moscovei și întregii Rusii, revista «Stimme der Orthodoxie» (4/74, Berlin) îi dedică un articol comemorativ, caracterizîndu-l drept «înțelept cîrmaci al Bisericii, eminent ierarh

și teolog, plin de zel pentru credință și pietate». Este inițiatorul unor contacte inter-confesionale cu Vechii Catolici și Anglicanii.

— La Veneția s-a organizat expoziția «Veneția și Bizanțul» prezentind o serie bogată de opere de artă bizantină din veacul XVII până în prezent.

— Patriarhul ecumenic, Dimitrie I, și-a hirotonit pe secretarul său particular, Arhimandritul Bartolomeu Archontonis, ca Mitropolit al Arhiepiscopiei asiatice Philadelphia. Mitropolitul Archontonis, în vîrstă de 34 ani, este cel mai tînăr membru al Sfantului Sinod al Patriarhiei ecumenice. A studiat teologia la Halki, a făcut apoi studii de specializare în dreptul bisericesc la Roma, Geneva și München.

— Domul din Trier și-a redeschis porțile, după o restaurare care a durat timp de zece ani. Aici, la Trier, au petrecut ani de zile Atanasie cel Mare, «luminătorul Bisericii răsăritene», Ambrosie din Milan, Ieronim, martirul Paulin ș.a.

— Zaven Tșintșinian, Episcopul armenilor din Egipt, într-un studiu publicat la Alexandria, la împlinirea a 800 ani de la moartea «sfîntului armean» Nerses IV (1100—1173), catolicos al Bisericii Armene, a arătat că acesta, într-o corespondență avută cu împăratul bizantin Manuel Comnenul, a făcut propuneri pentru contacte — la care s-a ajuns abia în zilele noastre între Bisericile necalcedoniene și Biserica Ortodoxă...

— Dr. André Appel, Secretarul General al Alianței Luterane Mondiale, a făcut o vizită Patriarhului ecumenic de la Constantinopol, Dimitrie I. Problema discutată: continuarea și intensificarea contactelor între ortodocși și luterani.

— Nicolae VI, Patriarhul Ortodox al Alexandriei și întregii Africi, a făcut o vizită de mai multe săptămîni eparhiilor din Zair, Burundi, Uganda, Kenia și Tanzania.

— Organizațiile religioase islamice de pretutindeni, în adunarea lor generală ținută la Mecca, au hotărît înființarea unei «asociații misionare islamice mondiale» și organizarea de cursuri misionare la toate facultățile teologice ale universităților islamice.

— De la reintroducerea diaconatului permanent, după Vatican II azi Biserica Romano-Catolică are 1000 de diaconi.

— La Bangkok (Tailanda) a fost o întîlnire oficială între reprezentanți ai Secretariatului Vatican pentru necreștini și teologi buddhiști. În centrul discuției au stat posibilitățile unei permanente colaborări pe baza respectării comune a vieții dat fiind că între morala creștină și morala buddhistă sînt multe elemente comune. În cadrul întîlnirii s-a ținut la Bangkok într-o pagodă buddhistă o meditație comună a buddhiștilor și Episcopilor romano-catolici.

— De ani de zile se țin regulat la Worms (R. F. Germania) discuții periodice între teologi romano-catolici și evanghelici. Problema în discuție: Adîncirea teologică a ideei ecumenice. În recenta întîlnire s-a afirmat din partea catolică că problema unității, învătăturii și preoției nu-i una specific catolică, ci o tematică bisericească generală. Iar tematica «Hristos» implică necesar și Biserica. Unitatea și unicitatea Bisericii este o categorie teologică și nu abia rezultatul unei atitudini morale. Problema e: prin ce se constituie în Biserică pluralitatea și prin ce unitatea, și care pluralitate e posibilă fără ca ea să desființeze unitatea. Problema intercomuniunii e condiționată eclezioleologic. Din partea evanghelice s-a afirmat că dacă nu există comunitate în probleme doctrinare, dar există credința comună în Hristos, atunci se poate lucra împreună în dragoste pînă se ajunge la comunitate doctrinară. De această concepție trebuie să se conducă creștinii în activitatea lor ecumenică.

— Sinodul comun al episcopilor romano-catolici din R. F. Germania și-a ținut adunarea generală la Würzburg. În centrul discuțiilor au stat «probleme ecumenice» (Euharistia, căsătorii mixte, ș.a.). Ca invitați au participat și reprezentanți ai Bisericii Ortodoxă Rusă, Sîrbă și ai Patriarhiei ecumenice de la Constantinopol. Exarhul acesteia pentru Europa centrală, Mitropolitul Irineu, în cuvîntul de salut adresat sinodului, și-a exprimat dorința ca să sosească timpul, cînd toți creștinii să se poată întîlni împreună într-un sinod comun, ca în primele veacuri ale Bisericii.

— Cu ocazia unei vizite făcute de o delegație a citoriei romano-catolice vieneze «Pro Oriente» Patriarhului ortodox-sirian al Antiohiei, Ignatius XXXIX, Iacoub III, s-a discutat despre înființarea unei parohii ortodoxe siriene în Viena, despre viitorul relațiilor ecumeniste dintre comunitățile necalcedoniene și Roma, precum și despre promovarea înțelegerii reciproce între creștinii din răsărit și apus.

— La Praga s-a întrunit comitetul executiv al Conferinței creștine pentru pace. În raportul prezentat, secretarul general, Dr. K. Toth, menționează că sporește interesul pentru activitatea dezvoltată în sprijinul păcii. Secretarul general a pus și problema unei inițiative pentru organizarea unei conferințe a tuturor Bisericilor în privința dezarmării.

— Arheologi italieni au descoperit sarcofagul martirului Ipolit (veacul III) în Biserica închinată martirului din Isola Sacara — Fiumicino — Roma. După părerea experților nu există nici un dubiu în privința autenticității inscripției de pe sarcofag: «Aici odihnește fericitul martir Ipolit». Și biserica menționată de la Isola Sacara a fost descoperită cu doi ani în urmă, de aceiași arheologi. Se mai știe că în 1842, s-a descoperit în biblioteca unei Mănăstiri din Atos lucrarea lui Ipolit: «Philosophumena» care a aruncat lumină asupra persoanei și vieții sale.

— Tezaurul catedralei din Trier, pe lângă multe obiecte bisericești din aur, cuprinde și vechi manuscrite religioase: evangheliarul carolin din sec. X, alt exemplar din sec. XII, și unul din sec. XIV.

— Societatea biblică internațională a hotărât — la un seminar organizat în «Centrul protestant» din Dalat (Vietnamul de Sud) și la care au participat teologi romano-catolici și protestanți — publicarea unui text comun — ecumenic — al Noului și al Vechiului Testament (separat unul de altul) în limbile vietnameză, djarai și Kobo.

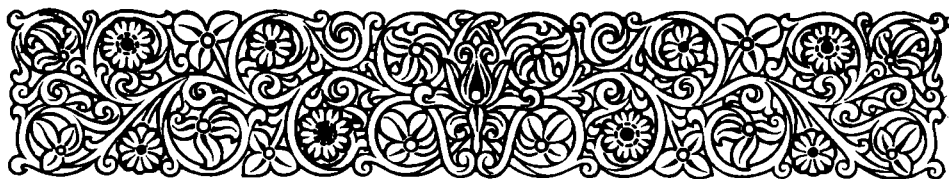
«Ziduri nu pot despărți creștinii, legați prin frățietate generală», a afirmat Primatul Bisericii Anglicane, Dr. A. M. Ramsey, cuvinte ce amintesc — notăm noi — de afirmația cunoscutului teolog rus, Filaret Drozdov (sec. XIX): «Pereții despărțitori dintre Biserici nu ajung pînă la cer».

— «Alianța luterană mondială», într-o conferință internațională — numită conferința «pericopelor evanghelice» — organizată la Geneva și la care au participat delegați din Europa, America și Asia, a făcut propuneri pentru o reformă a calendarului liturgic.

— Într-un interviu cu tema: «Uniunea bisericească — utopie sau posibilitate?» Episcopul de Münster, H. Tenhumberg, a afirmat că nu trebuie să fie vorba de o «fuziune a confesiunilor, ci de reunirea lor ca organizații bisericești cu tradiție proprie. Finalul mișcării ecumenice să fie o «formă de unitate organică a Bisericilor și o nouă tradiție creștină comună».

— Pastorul Paulus Hinz din Halberstadt (Magdeburg) și-a luat titlul de doctor în teologie cu media «summa cum laude» la facultatea de teologie din Marburg. Subiectul tezei de doctorat: «Imaginea lui Iisus de la început pînă în anul 1000». Cel mai tânăr «doctor» al facultății menționate este și cel mai în vîrstă teolog care și-a luat acest titlu. Pastorul Paulus Hinz are vîrsta de... 75 ani. Numai cu cîțiva ani mai tânăr și-a luat recent titlul de doctor la Institutul teologic din București, părintele Ioan Mîrcea.

Prof. O. BUCEVSCHI

ARTICOLE ȘI STUDII

INVĂȚĂTURA DOGMATICĂ A SFINTULUI IOAN DAMASCHIN DESPRE DUMNEZEU FIUL CEL ÎNTRUPAT

Sfântul Ioan Damaschin, în cunoscuta sa lucrare «Dogmatica», încearcă să definească problema majoră a teologiei creștine din primele veacuri: *Problema lui Dumnezeu cel Întrupat*.

Rezolvarea acestei probleme de către Sfântul Ioan Damaschin depășește cadrul epocii sale, constituind o temă și pentru creștinii secolului al XX-lea, care doresc apropierea și unitatea în credință așa cum era în timpul primelor veacuri.

I. Pregătirea credincioșilor pentru primirea lui Iisus Hristos

Prin căderea în păcat, Adam a ajuns sub stăpînirea diavolului, pierzînd comunitatea harică cu Dumnezeu și intrînd în osîndă și moarte naturală. Deși, prin alterarea chipului lui Dumnezeu și prin pierderea Harului Divin, nu se distrusese orice putință de săvîrșire a binelui, totuși inclinarea mai mult spre rău decît spre bine și îndelungata persistare în păcat, au dus într-o tot mai adîncă afundare în rău și la înstrăinarea din ce în ce mai mare de Dumnezeu. În această stare, omul nu se putea întoarce la Dumnezeu, nu se putea mîntui prin propriile sale puteri ci se îndrepta spre pieire¹. Dar Dumnezeu n-a voit pieirea acestuia căci nu pentru aceasta îl crease. De aceea, în infinita sa bunătate și iubire, El a găsit, prin înțelepciunea Sa, mijlocul cel mai bun al izbăvirii de rău, prin intruparea Fiului pentru mîntuirea celor ce cred (Efes. II, 4—5; Tit III, 4—5).

Această hotărîre a lui Dumnezeu cu privire la mîntuirea omului a fost împlinită de Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu, care s-a intrupat la «plinirea vremii», adică atunci cînd pregătirea noastră de către Providența divină pentru primirea Mîntuitorului se împlinise.

Sfîntul Ioan Damaschin, referindu-se la pregătirea pentru primirea Mîntuitorului zice: «Dumnezeu nu l-a trecut cu vederea (pe om) ci mai întîi l-a povățuit în multe chipuri, chemîndu-l să se pocăiască prin suspin și cutremur, prin potopul cu apă, prin

---

1. *Teologia Dogmatică și simbolică, Manual pentru uzul Institutelor teologice (curs în colaborare)*, București, 1958, vol. II, p. 565.

distrugerea aproape totală, prin amestecarea și împărțirea limbilor, prin supravegherea ingerilor, prin semne și minuni, prin diferite puteri, prin lege, prin profeți și așa mai departe»². Prin toate acestea se caută să se înlăture păcatul, care se răspîndise în multe feluri, care subjugase pe mulți și care îngrămădise în viața credinciosului tot felul de răutate și să lipsească omenirea de o existență fericită³.

Dar dacă, în sine, mîntuirea este posibilă, totuși omul nu se putea mîntui singur. Mîntuirea numai prin puterile sale proprii este imposibilă, din cauza gravității căderii, a stării de păcat și a osîndei în care se găsea omul Vechiului Testament. Tulburîndu-se prin păcat întreaga ordine morală și lovindu-se în infinita bunătate divină, afectîndu-se natura umană în adîncurile ei și influențînd natura sa externă, nu numai omul dar nici o altă ființă creată, deci mărginită, nu putea să repare greșeala adamică în fața dreptății dumnezeiești. De aceea, Sf. Scriptură spune că, din partea omului nu există «nici un preț care să răscumpere sufletul său» (Ps. XLVIII, 8). Eu, numai Eu șterg nelegiuirile voastre, zice Domnul. De aceea Dumnezeu a hotărît ca Fiul Său, cel Unul-Născut, a doua persoană a Sfintei Treimi să se întrupeze și luînd adevărata fire omenească să aducă în locul osîndei jertfa cea curată. Căci «Trebuie ca Cel care avea să aducă mîntuirea să fie fără de păcat, să nu fie supus prin păcat morții, ci încă, prin El, să fie întărită și înnoită firea».

Prin întrupare, «mila și adevărul s-au întîmpinat, dreptatea și pacea s-au îmbrățișat» (Ps. LXXXIV, 10). Oare, ce înseamnă mila și adevărul cîntate de David? Fără îndoială înseamnă «Taina cea din veac ascunsă», descoperită celor ce cred prin venirea Fiului lui Dumnezeu «Unul-Născut», care făcîndu-se om a luat asupra Sa răul, adică păcatul, ca să ne dăruiască nouă ceea ce este mai bun, adică în dumnezeirea pe care Hristos a păstrat-o, chiar prin întrupare, refăcînd astfel chipul lui Dumnezeu în noi, schimbarea întru mai bine, ridicarea și înălțarea noastră la ceruri. Iar pacea este aceea pe care au cîntat-o corurile ingerilor pe neașteptate ca un imn, cu un glas, Fiului celui Începător al păcii, cu prilejul nașterii Sale după trup: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, și pe pămînt pace, între oameni bună învoire», (Luca II, 14). Arătînd cu aceasta slava cu care a fost încununată de către Hristos natura umană, fiind ridicată mai presus de orice începătorie și stăpînire și putere, și pacea pe care El însuși a mijlocit-o împreunînd cele cerești cu cele pămîntești. Cuprinzătoare sînt în această privință cuvintele Sf. Ioan Damaschin: Dumnezeu arată noianul cel mare al dragostei de oameni ... Căci, însuși Creatorul și Domnul primește să lupte pentru creatura Lui. Și pentru că dușmanul amăgise pe Adam cu nădejdea îndumnezeirii, acum este amăgit, căci Domnul s-a îmbrăcat cu haina trupului și arată în același timp, bunătatea, înțelepciunea, dreptatea și puterea lui Dumnezeu. Bunătatea, pentru că n-a trecut cu vederea slăbiciunea făpturii lui și s-a îndurat de cel căzut și i-a întins mina. Dreptatea, pentru că într-adevăr omul fiind biruit, nu îngăduie ca altcineva decît tot omul să învingă pe tiran și nici nu-l răpește cu forța pe acesta de la moarte, ci pe acela pe care altădată moartea îl subjugase prin păcat, pe acesta, Cel bun și drept l-a făcut iarăși biruitor și a mîntuit pe cel asemenea prin Unul asemenea, lucru ce părea cu neputință. Înțelepciunea, pentru că a găsit dezlegarea cea mai potrivită a acestui lucru imposibil. Căci prin bunăvoința lui Dumnezeu și a Tatălui, Fiul, Unul-Născut și Cuvîntul lui Dumnezeu și al Tatălui, cel de o ființă cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, Cel mai înainte de veci, Cel fără de început și era cu Dumnezeu și cu Tatăl

2. Sfîntul Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, traducere de D. Fecioru, București, 1939, p. 143-144. 3. *Ibidem*, p. 144.

și era Dumnezeu și exista în chipul lui Dumnezeu, se pogoară aplecînd cerurile, adică smerînd fără să schimbe înălțimea Lui, se pogoară spre robii Lui prin o coborîre inexprimabilă și incomprehensibilă. Aceasta înseamnă pogorîrea. Și fiind Dumnezeu desăvîrșit, și săvîrșește cea mai mare noutate din toate noutățile, singurul nou sub soare, prin care se arată puterea infinită a lui Dumnezeu. Căci ce poate fi mai mare decît ca Dumnezeu să se facă om? Și singurul Iubitor de oameni se face mijlocitor între aceștia și Dumnezeu ... Și se face spus Tatălui prin lucrarea firii noastre, vindecînd neascultarea noastră și făcîndu-ni-se pildă de ascultare, în afară de care nu este cu putință să dobîndim mîntuirea ⁴.

Necesitatea întrupării Fiului lui Dumnezeu trebuie să se ia în sensul că, aceasta a fost de cel mai mare folos pentru om, iar nu în sensul unei necesități absolute pentru Dumnezeu ca și cum El n-ar fi putut găsi sau n-ar exista pentru El alt mijloc de mîntuire a omenirii căzute. Dacă gîndim așa, înseamnă că punem limite puterii și înțelepciunii divine. Dumnezeu ar fi putut mîntui și în alt mod pe om, dar a ales modul cel mai potrivit «pentru vindecarea neputințelor noastre».

Pentru Dumnezeu, întruparea nu-i necesară, dar aici trebuie să ne gîndim la ceea ce-i este de folos credinciosului la ceea ce poate face Dumnezeu care a voit să arate nu atît puterea cît dreptatea purtării Sale de grijă. Și printr-un cuvînt ar fi putut Dumnezeu să mîntuiască pe cel căzut în păcat manifestîndu-și astfel puterea dar ar fi fost nefolositor pentru el, căci acesta, deprins a păcătui ar fi căzut din nou, și așa mereu ar fi trebuit să fie mîntuit, iar păcatul nu s-ar fi învins niciodată (Simbolul Niceoconstantinopolitan) «Dumnezeu cel milostiv și iubitor de oameni, voind să arate biruit pe cel căzut, se face om, ca să ridice pe cel asemenea prin unul asemenea».

2. Cauza întrupării Logosului

Logosul s-a întrupat din cauza dragostei Sale pentru oameni și din cauza providenței și a bunătății Tatălui Său, ca să ridice pe cel căzut — omul. Așadar, «cauza întrupării Logosului este ridicarea omului căzut» ⁵.

În Simbolul niceoconstantinopolitan se precizează că Mîntuitorul s-a făcut om «pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire».

«Pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire nu înseamnă că noi am meritat iubirea și jertfa lui Iisus Hristos. Iubirea lui Dumnezeu față de oameni nu se «justifică cu vrednicia sau faptele noastre, nici nu este un răspuns la iubirea noastră față de Dumnezeu: «El ne-a chemat cu o chemare sfințită nu pentru faptele noastre ci după hotărîrea Lui și după hotărîrea care ne-a fost dată în Iisus Hristos, înainte de veci, dar care a fost descoperită acum prin arătarea Mîntuitorului nostru Hristos-Iisus, care a nimicit moartea și a adus la lumină viața și neputrezirea, prin Evanghelie» (II Tim. I, 9—10). În Sfînta Scriptură se arată că întruparea s-a făcut pentru împăcare și mîntuire. «A venit Fiul Omului să caute și să mîntuiască pe cel ce era pierdut» (Luca XIX, 10), «pentru că Dumnezeu n-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mîntuiască lumea prin El» (Ioan III, 17). Domnul a venit în lume «să mîntuiască pe cei păcătoși» (I Tim. I, 15), să fie «drept jertfă de ispășire» (Romani III, 25) în fața dreptății divine», ca prin moarte să surpe pe cel care are stăpînire peste morți, adică pe diavolul și să izbăvească pe cei ce erau ținuți în robia fricii de moarte toată

4. *Ibidem*, p. 144—146.

5. *Teologia Dogmatică și simbolică...*, p. 571.

viața» (Evr. II, 14—15). Nicăieri, în Sf. Scriptură nu se arată vreun alt scop al întrupării, decât căderea în păcat al strămoșilor.

Sfântul Ioan Damaschin precizează, în cuvinte de o rară frumusețe, cauza Întrupării Logosului: «Cel îndurat, cel care a dat existență și cel care a dăruit o existență fericită n-a trecut cu vederea pe cel care a fost amăgit prin ispita diavolului, care a fost lipsit de har, care s-a dezbrăcat de curajul pe care îl avea față de Dumnezeu, care s-a acoperit cu asprimea vieții pline de dureri ... Nu, Dumnezeu nu l-a trecut cu vederea»⁶.

«Vina noastră a fost cauza venirii lui (a Logosului) ... căci noi sintem cauza întrupării Lui și pentru mîntuirea noastră s-a pogorît El cu îndurare», zice Sfântul Atanasie cel Mare. Fericitul Augustin observă, de asemenea: «Dacă omul n-ar fi căzut (n-ar fi murit sufletește, non perisset), Fiul omului n-ar fi venit ... N-a fost nici o altă cauză ca să vină Domnul Hristos, decît ca să mîntuiască pe cei păcătoși. Ia bolile, ia rănile...». Hristos, «prietenul păcătoșilor» (Matei XI, 19), iubește, iartă și slujește pe cel real și prezent a cărui fire o poartă în veșnicie.

— «Pentru ca să lupte pentru creatura Lui»⁷, Fiul lui Dumnezeu se face Fiul omului, păstrînd atributul de «născut». După Sfântul Ioan Damaschin, «Fiul lui Dumnezeu se face fiul omului, ca să rămînă neschimbată (imobilă) însușirea. Fiind Fiul lui Dumnezeu, s-a făcut Fiul omului, intrupîndu-se din Sfînta Fecioară, iar prin aceasta nu s-a despărțit de însușirea de a fi fiu».

— Nimeni altul nu putea să înlăture «păcatul prin care a intrat moartea în lume» (Rom. V, 12) ca o fiară sălbatică și neîblînzită distrugînd viața omenească decît Logosul: «Trebuia ca cel care avea să aducă mîntuirea să fie fără de păcat, să nu fie supus prin păcat morții, și încă, prin El, să fie întărită și înnoită firea, să fie propovăduită prin fapte, să fie învățată calea virtuții care depărtează de la stricăciune, și conduce spre viața veșnică»⁸. «Pentru aceasta a venit la noi însuși Cuvîntul lui Dumnezeu, pentru că fiind El chipul Tatălui să poată crea din nou pe omul cel creat după chipul lui Dumnezeu».

3. Întruparea

Ortodoxia a pus un accent deosebit pe întruparea Fiului lui Dumnezeu în lume văzînd în aceasta modalitatea prin care natura omenească poate să participe la slava dumnezeiască. După învățătura ortodoxă, Dumnezeu a mîntuit ceea ce și-a asumat în actul întrupării. Cu cît s-a împărțit Dumnezeu prin întrupare din neputința noastră, cu atît de mult vom primi din Puterea Lui.

Iisus Hristos a luat chipul robului sporînd cele omenești și împărțînd pe cele dumnezeiești. Cel care, în chip de Dumnezeu, a făcut pe om, același în chip de rob, s-a făcut om. Chipul robului nu micșorează chipul lui Dumnezeu. Iisus s-a născut după o nouă ordine și după o nouă naștere. După o nouă ordine fiindcă, fiind invizibil în ale Sale, s-a făcut vizibil în ale noastre; din neînțeles a voit să se facă înțeles. Cel ce e mai înainte de timp a început să existe în timp, Dumnezeu nepătîmîtor n-a socolit dispreț să fie om pătîmîtor. El, cel nemuritor, să se supună legilor morții. S-a născut după o nouă naștere, prin aceea că Fecioara nu a cunoscut ispita, că această Fecioară a dat trup și că din mama Sa, Hristos a luat firea umană⁹.

6. Sfîntul Ioan Damaschinul, *op. cit.*, p. 143.

7. *Ibidem*, p. 144.

8. *Ibidem*, p. 144.

9. Leon, *Scrisoarea 28* (Tomosul către Flavian), P.L., LIV, col. 769, AB.

Dumnezeu desăvârșit devine om desăvârșit, realizând cu aceasta o nouă orientare și o înnoire a duhului, zice Sfântul Ioan Damaschinul. Nu era posibil ca firea, în ansamblul ei, și mai ales firea omenească, să fie reinnoită și modelată fără ca Dumnezeu să se fi întrupat. Întruparea Logosului a ținut seama însă de slăbiciunile fapturilor realizând dreptatea și lupta contra răului: credinciosul, fiind acela care fusese biruit, trebuia să triumfe asupra diavolului. Astfel, Dumnezeu ridică pe cel asemenea cu Cel asemenea¹⁰.

Se cuvenea deci «Acela din care și prin care și întru care sînt toate», să schimbe în milă pedeapsa vechiului blestem împotriva noastră și să slăvească, cu slava cea de la El, firea cea lipsită de slavă din Adam și să zdruncine, cu adevărul, îndemnul acela către ruinare al părintelui minciunii, a cărui lucrare a fost prima călcare de poruncă, adică greșeala făpturii celei din Adam.

Printr-un om a intrat păcatul în lume și un Om-Dumnezeu vine acum să-l ridice. «Dumnezeu arată nesfârșita Sa dragoste pe care o are pentru om. Căci însuși Creatorul și Domnul primește să ridice creatura lui ... Și pentru că dușmanul (diavolul) amăgise pe om cu nădejdea Dumnezeirii, acum este amăgit, căci Logosul s-a îmbrăcat cu haina trupului»¹¹. Și Sfântul Ioan Damaschin subliniază: «Ce poate fi mai mare decît ca Dumnezeu să se facă om? Și Logosul s-a făcut fără schimbare trup din Duhul cel Sfînt și din Maria Sfînta pururea Fecioară Născătoare de Dumnezeu. Și singurul iubitor de oameni se face mijlocitor între om și Dumnezeu, fiind zămislit în pîntecele Prea Curatei Fecioare, nu din voință sau din legătură bărbătească, ci de la Duhul Sfînt»¹².

Fofolsindu-se de cuvintele Sf. Evangelist Luca (I, 26—38), Sfântul Ioan Damaschin istorisește taina cea mare și minunea întrupării Logosului, astfel: «Și primind cu frică și cu cutremur vestea adusă de înger, Sfînta Fecioară a zis: Iată roaba Domnului fie mie după cuvîntul Tău. Deci după asentimentul Sf. Fecioare, Duhul Sfînt, a treia persoană din Sfînta Treime, care în primele zile ale creației se purta deasupra apelor, s-a coborît peste ea, potrivit cuvîntului lui Dumnezeu, pe care l-a spus îngerul, curățînd-o și dîndu-i în același timp și puterea de a primi Dumnezeirea Logosului și puterea de a naște. «Atunci a umbrît-o înțelepciunea enipostatică și puterea prea înaltului Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, cel de o ființă cu Tatăl, ca o sămîntă dumnezeiască și-a alcătuit Lui și din singiurile și sfînte și preacurate, trup și suflet, pîrga frămîntăturii noastre»¹³.

În acest fel, Logosul-întrupat ispășește și înlătură osînda păcatului lui Adam, care umplîndu-se de milă față de neamul omenesc, privește cu ochi iertători firea cea stricată în Adam; izvorînd îndurări din adîncul milostivirii sale, pline de bunătaie.

4. Efectele întrupării

Întruparea a avut ca efect fundamental mîntuirea și stări derivate din ea. În adevăr, prin moartea și învierea Sa, Logosul ne-a împăcat cu Dumnezeu, după ce a distrus boldul păcatului și ne-a făcut să trăim în dreptate și libertate, cu perspectiva veșniciei. Luînd trup, Logosul își însușea afectele noastre și se solidariza cu noi în suferință și responsabilitate. El a murit pentru noi toți și a îndepărtat moartea de la noi. Grație Dumnezeirii Sale, Logosul și-a păstrat trupul nesticăcios prin harul in-

10. Sfîntul Ioan Damaschinul, *op. cit.*, 3,1, 4,4 P.G., XCIV, 984, B, 1108 BC, 984 A.

11. *Ibidem*, p. 144.

12. *Ibidem*, p. 146.

13. *Ibidem*, p. 147.

vierii. El ne-a răscumpărat și ne-a unit printr-un trup, El a putut să-i îmbrace pe toți cu nemurirea¹⁴. Înțelepciunea cerească — după cum explică Sf. Ioan Damaschin — s-a coborât pe pământ în persoana lui Iisus Hristos. El este, așadar, întruparea înțelepciunii ipostatice dumnezeiești a Logosului lui Dumnezeu. Este lumina adevărată a lumii, care a luminat adâncurile întunecate, unde nu poate străbate gândirea umană. Sfântul Chiril al Alexandriei, în una din scrisorile sale (a 17-a), arată efectul întrupării Logosului asupra noastră: «Iisus Hristos, adică Logosul întrupat, a venit să ne mîntuiască. El a primit nașterea trupească nu pentru că avea nevoie, sau din pricina propriei sale firi, ci pentru a face să înceteze blestemul și a binecuvînta începutul existenței noastre». El s-a întrupat pentru a ne arăta dragostea Sa cea mare. El a primit firea noastră spre a o învia și a o scoate din robia diavolului. Logosul nu s-ar fi întrupat dacă noi nu am fi păcătuit. El a urmărit deci întii ștergerea păcatului. Hristos a coborât ca să ne arate pe noi mai tari ca moartea și biruitori asupra stricăciunii. Umanitatea nu putea regăsi starea de la început și pe Sfântul Duh, prin moartea unui om obișnuit; nici chiar prin aceea a Apostolilor. Era necesară întruparea Fiului lui Dumnezeu. Starea inițială paradisiacă nu ne putea fi redată fără recăpătarea harului. Și numai Hristos era drumul harului. Pe acest drum a coborât dumnezeiescul har «înălțînd, sfințînd, slăvînd și îndumnezeind firea în primul Hristos».

Îndumnezeirea noastră e un lucru real, fizic, pentru că întruparea Logosului a fost reală, fizică. Legăturile noastre cu Dumnezeu nu mai sînt exterioare, legale — ca în Vechiul Testament — ci sînt de natură organică, ca legătura dintre mlădițe și trunchi¹⁵.

Scopul întrupării Logosului a fost învingerea morții, distrugerea diavolului și mîntuirea noastră. Noi nu am putea folosi victoria biruitorului asupra morții, dacă această victorie s-ar fi obținut în afara firii noastre¹⁶.

Un alt efect al întrupării este venirea creației la izvorul ei într-o stare nouă. Căci mîntuirea izvorăște din ființa Aceluia care se coboară la om pentru a sădi în el ridicarea spre Dumnezeu: «Căci Tu ai zis, iubitorule de oameni, prin prorocul Tău: «Nu vrei nicidecum moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu». Căci nu vrei, Stăpîne, să pierzi făptura mîinilor Tale, nici pierderea credincioșilor: «Cî vrei ca toți să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină»¹⁷.

Dobîndirea mîntuirii se datorește iubirii fără margini, a lui Dumnezeu față de făptura Sa. În virtutea acestei iubiri, Dumnezeu nu s-a întors «cu totul» de la zidirea Sa, nici n-a uitat lucrul mîinilor Sale, cînd Adam s-a desprins, prin păcat, din comuniunea originară. Harul iubirii lucrează în toată istoria căderii și cea a mîntuirii. «Vrei să vezi iubirea de oameni a lui Dumnezeu? Vrei să vezi iubirea de oameni a lui Dumnezeu și mulțimea îndelungatei sale răbdări? Ascultă cum s-a purtat Adam! Adam, cea dintîi plămuire a lui Dumnezeu, n-a ascultat. Oare, nu putea Dumnezeu să aducă, îndată peste el moartea? Totuși privește ce face Domnul cel prea iubitor de oameni! Il scoate din paradis — căci nu mai era vrednic să locuiască acolo din pricina

14. Sfântul Atanasie, *Despre întrupare*, 9,112 a.b. (După Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Prezența Mîntuitorului Hristos în noua creație, după învățătura Sf. Părinți*, în «Ortodoxia», XVIII (1966) nr. 4, p. 505.

15. Leon, *Scrisoarea 28* (Tomosul către Flavian), P. L., LIV, col. 769, AB). După Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Momente și aspecte ale Hristologiei precalcedoniene*, în «Ortodoxia» XVII (1965), nr. 1, p. 70—71). 16. *Ibidem*, p. 71.

17. *Dumnezeieștile Liturghii*, Editura Institutului biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1950, p. 252.

păcatului și-l așează în fața raiului (Fac. III, 28) pentru ca văzînd de unde a căzut și din ce locuri, în ce locuri a fost coborît, să se izbăvească acum prin pocăință»¹⁸.

Restabilirea comuniunii originare nu era posibilă din partea omului, care ajunsese să urască pe Dumnezeu și săucidă pe fratele său (Rom. V, 10). Pentru aceasta, însuși Dumnezeu se intrupează pentru a repune pe credincios în comuniunea personală cu Creatorul Său, și prin aceasta reface unitatea lumii create. Această lucrare, a «recapitulării» tuturor în Dumnezeu, aparține Fiului, pentru că: «Toate au fost făcute prin El și pentru El» (Col. I, 16).

În interpretarea Sfinților Părinți, pilda cu «oaia pierdută» pe care «Bunul păstor», părăsind lumea îngerilor, o caută în lume și o aduce în turmă, este credinciosul de pe pămînt; Sf. Chiril al Ierusalimului spune că Hristos se numește «Păstorul cel bun» (Ioan X, 11) «din pricina iubirii de oameni a Dumnezeirii Sale»¹⁹. Astfel, prin intruparea lui Iisus Hristos se restabilește unitatea (Ioan X 11, 14, 16). Iisus Hristos a primit icoana Tatălui față de om orînduindu-i lui (credinciosului), mîntuirea cea prin a doua naștere, care este întru însuși Hristosul Tău! În El sălășluiește «toată plinitudinea Dumnezeirii» (Col. II, 9), din care se revarsă harul iubirii: «Cu harul și cu îndurățile și cu iubirea de oameni ale Unuia-Născut Fiului Tău...».

Astfel, în Iisus Hristos, «Fiul dragostei lui Dumnezeu» (Col. I, 13), cel ce lucrează «toate în toți», umanitatea este înălțată la izvorul ei dumnezeiesc. Iisus făcîndu-se Fiul omului, a luat asupra Sa vina noastră și ne-a dăruit ce este mai bun, adică îndumnezeirea, refăcînd chipul lui Dumnezeu în om, schimbarea întru mai bine, ridicarea și înălțarea Sa la ceruri. Și fiind îndumnezeiți în har, nu mai sîntem în raporturile dintre stăpîni și robi, ci în acela natural, dintre un tată și fiii săi: sîntem fii, fiii lui Dumnezeu, fii liberi și moștenitori ai Împărăției cerurilor.

În Hristos, credinciosul se reîntoarce la sursa divină a ființei într-o condiție nouă, de transfigurare pneumatică²⁰. Îndumnezeirea noastră este proporțională cu chenoza Lui: credinciosul devine fiu al lui Dumnezeu, pe cînd Dumnezeu se face om²¹.

Fiul lui Dumnezeu s-a intrupat (și s-a jertfit), ca să ne comunice din slava Sa. Intruparea, jertfa, învierea, nu au doar o valoare etică: ele sînt pentru credincioși fapte reale, cu efecte soteriologice de valoare ontologică. În persoana lui Iisus Hristos și prin lucrarea Sa mîntuitoare, sîntem astfel restaurați și transfigurați «după asemănarea lui Dumnezeu». Sf. Apostol Pavel descrie chipul «omului nou», nu atît ca o revenire la o formă veche, ci ca o «creație nouă» în Hristos: «Căci dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi s-au dus, iată că toate s-au făcut noi» (II Cor. V, 17). Chipul adevărat al creștinului este acela dezbrăcat de «omul cel vechi și îmbrăcat în «omul cel nou», cerut de chipul lui Dumnezeu» (Efes. IV, 22, 24). «V-ați dezbrăcat de omul cel vechi, cu faptele lui, și v-ați îmbrăcat în omul cel nou, care se înnoiește spre cunoștință, după chipul celui ce l-a făcut» (Col. III, 9—10).

Sfinții Părinți au dezvoltat acest adevăr biblic în învățătura lor despre îndumnezeire. Sffntul Atanasie zice: «Dumnezeu s-a făcut om, pentru ca omul să devină Dumnezeu»²², dogmă ce constituie, de altfel, sinteza Ortodoxiei; iar Sffntul Ioan Damaschin adaugă: «...Logosul s-a îmbrăcat cu haina trupului, arătînd prin aceasta bu-

18. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza*, II, 7 trad. de D. Fecioru, București, 1943, vol. I, p. 72. 19. *Idem*, *Cateheza*, X, 3, trad. cit., p. 225.

20. Dlac. Asist. I. Bria, *Iisus Hristos — iubitorul de oameni*, în «Ortodoxia» XVII (1986), nr. 1, p. 58. 21. *Idem*, p. 58.

22. *Despre Intruparea Cuvîntului*, cap. 54, P.G. XXV, 192.

nătatea, înțelepciunea, dreptatea și puterea lui Dumnezeu, pentru că n-a trecut cu vederea slăbiciunile făpturii lui, ci s-a îndurat de cel căzut și i-a întins mina. Dreptatea, pentru că omul fiind biruit, nu îngăduie ca altcineva decât el să învingă pe tiran și nici nu răpește cu forța pe acesta de la moarte, ci pe acela pe care altă dată moartea îl subjugase prin păcat, pe acesta cel bun și drept l-a făcut iarăși biruitor și a mintuit pe cel asemenea prin unul asemenea, lucru ce părea cu neputință. Înțelepciunea, pentru că a găsit dezlegarea cea mai potrivită a acestui lucru imposibil»²³.

Căci ce poate fi mai mareț decât ca Dumnezeu să se facă om? ... Și singurul iubitor de oameni se face mijlocitor între om și Dumnezeu și se face supus Tatălui, prin lucrarea firii noastre, vindicând rănilile neascultării noastre și făcându-ni-se pildă de ascultare, în afară de care nu este cu putință să dobîndim mîntuirea²⁴.

Mîntuirea, așa dar, trebuie înțeleasă ca îndumnezeirea noastră.

5. Sfînta Fecioară e Născătoare de Dumnezeu

5. — Sfînta Fecioară Maria ocupă un loc de cinste în hristologia Sf. Ioan Damaschin. Ne reamintim că luptele hristologice din sec. V au izbucnit la Constantinopol prin refuzul lui Nestorie și Anastasie de a da Sf. Fecioare titlul de Născătoare de Dumnezeu. Era, în aparență, o problemă de mică importanță. Consecințele și frămîntările au provocat dezbaterile acestei probleme. Fiindcă, de fapt, problema mariologică nu e numai un pretext²⁵, Sfîntul Ioan Damaschin a intuit acest lucru, socotindu-l pe Nestorie «vas al necurăției», deoarece desființa termenul de «Născătoare de Dumnezeu», înlocuindu-l cu cel de «Născătoare de om» sau cel mult de «Născătoare de Hristos».

Sfîntul Ioan Damaschin precizează că Sf. Fecioară este în sens propriu și real Născătoare de Dumnezeu. Prin faptul că cel născut din ea este Dumnezeu adevărat, este adevărată Născătoare de Dumnezeu, fiindcă a născut pe adevăratul Dumnezeu, întrupat în pîntecele său. «Dumnezeu, spune Sfîntul Ioan, s-a născut din ea, nu în sensul că Dumnezeirea Logosului a luat din ea începutul existenței, ci însuși Cuvîntul lui Dumnezeu cel veșnic s-a întrupat și s-a născut din ea fără schimbare». Sfînta Fecioară a născut nu un om simplu, ci pe Dumnezeu adevărat și nu un Dumnezeu imaginar, ci un Dumnezeu întrupat. Logosul nu și-a coborît corpul din cer, ci a luat din ea trup de o ființă cu noi, pe care l-a ipostaziat în el însuși. Căci dacă și-ar fi adus corp din cer, n-ar fi luat firea noastră și astfel înnoirea Lui n-ar fi avut sens. De aceea, pe drept cuvînt numim pe Sfînta Fecioară Maria Născătoare de Dumnezeu²⁶.

Bazat pe textul din Filipeni (II, 7), Sfîntul Grigorie de Nazianz spune că Cel ce era, s-a golit și Cel ce nu era, a primit (chip de om). Această golire numită de el «eclipsarea și diminuarea măririi», căci Mîntuitorul venind în chipul robului, s-a golit pe Sine de chipul lui Dumnezeu, constituie chenoza divină.

Sfîntul Ioan Damaschin arată că prin unirea celor două firi în Hristos, s-a ajuns la viețuirea vremelnică a Logosului întrupat. Logosul, prin esența sa, este capabil de adaptarea în condițiile omenești și prin aceasta El se deosebește de celelalte persoane ale Sfîntei Treimi. «Deoarece ne-a dat chipul Lui și Duhul Lui și nu l-am păzit, El însuși ia firea noastră săracă și slabă, ca să ne curățească, ca să ne facă nestrică-

23. Sfîntul Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 145.

24. *Ibidem*, p. 145—146.

25. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedonense*, p. 61.

26. Sfîntul Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 176.

cioși ... părtași Dumnezeirii Lui. Fiul unul născut și Dumnezeu fiind, golindu-se pe El însuși, s-a făcut om din sîngiuri feciorelnice»²⁷.

Mîntuitorul se coboară «aplecînd cerurile, adică fără să coboare înălțimea Lui se coboară spre robii Săi printr-o coborîre inexprimabilă și incomprehensibilă ... și fiind Dumnezeu desăvîrșit, se face om desăvîrșit, prin care se arată puterea infinită a lui Dumnezeu...»²⁸.

Sfîntul Ioan Damaschin ține să sublinieze că pe bună dreptate și adevărat numim Născătoare de Dumnezeu pe Sfînta Fecioară Maria, și nicidecum «Născătoare de Hristos», născocirea lui Nestorie. «Căci însuși Cuvîntul s-a făcut trup, a fost conceput din Fecioară ... Și în chipul acesta, Sf. Fecioară se înțelege și se numește «Născătoare de Dumnezeu»²⁹.

Așadar, Sfîntul Ioan Damaschin înfruntă neînțelegerea și reaua intenție a adversarilor săi, care voiau să impună titlul sau apelativul de Născătoare de om, sau Născătoare de Hristos. Sf. Ioan Damaschin credea și demonstra cu tărie că Sfînta Fecioară e Născătoare de Dumnezeu.

Din cele expuse, se constată că Sf. Ioan Damaschin nu creează propriu-zis o linie nouă în ceea ce privește hristologia ci sintetizează scrierile Sfîntului Chiril al Alexandriei, ale Părinților Capadocieni, ale lui Leonțiu de Bizanț, ale lui Maxim Mărturisitorul ș. a.

Teologia Sf. Ioan Damaschin este deosebit de clară și acceptată în Răsărit, și de unii Părinți Apuseni. Alături de Leonțiu de Bizanț și de Maxim Mărturisitorul, el este izvorul cel mai sigur și ortodox al învățăturii patristice din acea perioadă. El nu e un compilorator, cum afirmă unii, ci un trăitor al credinței, un sistematizator și sintetizator al teologiei creștine de pînă la el.

Fără a fi original, el are meritul de a fi lămurit mai multe probleme teologice din vremea sa³⁰, printre care și problema «Întrupării Logosului», care a dat naștere religiei creștine, constituind un eveniment de seamă în istoria religiilor și cultura lumii.

Diac. Doctorand PANĂ MARIN

DIN ISTORICUL MUNTELUI ATHOS

Athosul este o regiune muntoasă situată la extremitatea Peninsulei Calcidico, pe o fișie de teritoriu, avînd o lungime de circa 50 km. și o lățime de 6—7 km., cu o suprafață de 321 km. p.

A devenit centru monastic organizat începînd din secolul al X-lea. Unii dintre păstorii vechi răspîndiți în Peninsula Balcanică se aflau pe teritoriul Athosului, înainte ca acesta să devină centru monastic. Toponimia Athosului a păstrat numiri, care conferă prezența vlahilor acolo (Cutlumuș, 1360).

Primul schit propriu al românilor datează de la mijlocul secolului al XVIII-lea, și este schitul numit *Lacul*. În prezent acesta posedă o biserică mare și 24 chilii, cu

27. *Ibidem*, p. 147.

28. *Ibidem*, p. 145.

29. *Ibidem*, p. 178—179.

30. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologia*, Manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, București, 1956, p. 292—295.

citeva biserici mai mici și cu 50 de monahi. Așezarea românească cea mai importantă este schitul *Prodromul*, care a primit însemnate ajutoare și subvenții românești; schitul este împrejmuit cu ziduri, are o biserică mare și 4 paraclise cu vreo 50 monahi români. Există la Athos, apoi, și așezări românești mai mici: 17 chilii și 13 sihăstirii, avînd fiecare cîte un număr mai mic de monahi, sau numai cîte un pustnic. Monahii provin din toate provinciile țării noastre. Încă din timpul împăratului Constantin Monomahul (1042—1055) a fost interzisă prezența femeilor pe teritoriul Athosului, precum și stabilirea eterodocșilor și schismaticilor.

Monahismul s-a organizat începînd cu secolul al X-lea, după marea mișcare iconoclastă, care a zguduit societatea bizantină în secolele al XVIII-lea — al XIX-lea. Monahii bizantini au dus lupte împotriva reformelor introduse de nenumărați iconoclaști, dar după restabilirea cultului icoanelor, ei au fost izolați de viața publică de Nichifor Focas și Ioan Tzimiskes, care au sprijinit înființarea primelor mînăstiri la Athos. Athosul a fost, deci, de la început o spărtură în morala Bizanțului, descriînd apoi modelul social al monahismului izolat, destinat acțiunilor spirituale și culturale, pentru binele social și moral, iar după căderea Imperiului bizantin, Athosul a rămas păstrătorul tezaurului culturii bizantine.

Monahii Athosului au provenit totdeauna din toate clasele și păturile sociale, cei mai mulți proveneau din straturile sociale asuprite, din cauza conflictelor permanente dintre feudali, căutînd astfel refugiul monastic, unde își converteau orgoliul în remușcări. Alții se reîntorceau în societate în haine clericale, mînăstirile fiind și pepiniere pentru recrutarea clerului înalt. Toți acești obidiți, scăpați de asuprire și te-roare, își regăseau echilibrul sufletesc și puteau îmbrățișa activități pozitive și remarcabile, devenind grămățici, artizani, meșteșugari, sau chiar și scriitori și oameni de creație, de diferite limbi, care trebuiau să se înțeleagă între ei, cei intoleranți fiind excluși.

Autonomia administrativă a Athosului, acordată de către împărații bizantini a fost confirmată și de stăpînitorii ce au urmat. Prin tratatul de la Sèvres din 1920 și prin cel de la Lausanne, din 1923, a fost recunoscută suveranitatea Greciei asupra teritoriului Athosului, cu obligația pentru Statul grec de a garanta drepturile tradiționale ale tuturor comunităților negrecești de la Athos. Constituția organică a Sf. Munte o formează «Statutul organic», aprobat de Statul grec în 1926. În prezent în conformitate cu constituția greacă și cu vechile sale privilegii, Athosul formează o regiune autonomă în cuprinsul Statului grec. Ordinea este asigurată de către Statul grec, printr-un guvernator laic, ajutat de un număr de funcționari și militari, acest aparat politico-administrativ fiind subordonat Ministerului de Externe al Greciei.

Pînă în secolul al XVII-lea conducătorul Athosului a fost «protosul», adică starețul general ales de întreaga comunitate, sau de egumenii respectivi. Apoi s-a constituit conducerea colectivă, 'H'Ιερά κοινοτήτης, avînd rolul unui sinod permanent, format din 20 de monahi, reprezentînd cele 20 de mînăstiri mari. Ca organ legislativ și judiciar, sinodul își mărește numărul membrilor la dublu, statuînd problemele generale și judecînd litigiile dintre mînăstiri, iar cînd aceste probleme nu se pot rezolva, intervine Patriarhul ecumenic, care păstrează un drept jurisdicțional asupra Athosului, din punct de vedere canonic.

Ca organ executiv funcționează *Epistasia*, formată din 4 egumeni cu un sigiliu cvadripartit.

Athosul a unit pe ortodocși, atît pe monahii lor, cit și prin numeroase danii și subvenții, acordate minăstirilor lui, cele mai consistente și mai multe venind din afară : de la ruși, români, bulgari, sîrbi, georgieni.

Ajutoarele românești, prin danii mari, sau mărunte, au sprijinit Athosul timp de peste 6 secole. Daniile făcute de boieri minăstirilor se explică și prin faptul că aceste danii nu le puteau anula voievozii, pentru motivul de nesupunere al boierilor, încît ele puteau fi sustrate uzurpării domnești prin danii către minăstiri, care puteau constitui și mijloace de trai și pentru donatori, potrivit dreptului de ctitorie bizantin, adoptat și în Țările Române.

Astfel, în 1508, Bogdan Vodă al Moldovei a refăcut biserica minăstirii *Protalhon*, din capitala Athosului, Karyes, iar în secolul al XVII-lea au fost închinatc acestei minăstiri Trei Ierarhii din Iași și Cotroceni din București.

Marea Lavră a fost reconstituită de Neagoe Basarab (secolul al XVI-lea), iar Vințilă Vlad a dăruit o sumă anuală de 10.000 aspri; în 1773 i-a fost închinată minăstirea Berzunți (Bacău), cu 2 moșii de 4000 ha.

De asemenea, Matei Basarab a zidit aici o biserică în anul 1643.

La minăstirea *Vatoped*, figurează drept vechi ctitori: Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab și Radu de la Afumați; apoi Vasile Lupu și fiul său Ștefăniță, precum și Alexandru Lăpușneanu (1560) și Constantin Brîncoveanu. Din Moldova i-au fost închinatc 6 minăstiri cu moșii întinse.

Minăstirea Ivirilor a primit în 1582 drept danii, 5 moșii din Țara Românească, de la Stelea Spătarul, apoi de la Radu Șerban (1605) anual 15.000 aspri, Radu Mihnea (1611): 60.000 aspri, precum și închinarea a 4 minăstiri, 2 metoace, cu moșii și vii.

Minăstirea Dionisiu, a fost reconstituită (1512—1515) de Neagoe Basarab, apoi rezidită de Petru Rareș și a primit ajutoare importante de la Alexandru Lăpușneanu, Petru Șchiopul, Matei Basarab, C. Brîncoveanu și alți voievozi.

Minăstirea Cutlumuș, considerată «Lavră a Țării Românești» a fost rezidită (secolul al XIV-lea) de Nicolae Alexandru Banul și fiii săi Vlaicu și Radu. Apoi a fost reconstituită de către Radu cel Mare și Neagoe Basarab. Au urmat și alte reconstrucții. În 1625 Alexandru Iliăș, îi închină Minăstirea Clucociov, cu moșiile și veniturile ei.

La *Pantocrator*, logofătul moldovean Gavriil Troțușanu a construit (1536—1537) chiliile minăstirii, iar în 1631, Leon Vodă îi închină Minăstirea Căscioarele (Vlașca) și 4 moșii.

La *Xiropotamos* primul ctitor român a fost voievodul Alexandru Aldea (1433) apoi, Neagoe Basarab, Alexandru Lăpușneanu cu soția sa Ruxanda. În 1585 i s-a închinat Minăstirea Plumbuita de lângă București. La Minăstirea *Dohiaru*, Vlad Călugăru (1490) și Vlad Vințilă (1535), Alexandru Lăpușneanu, ctitori; aici a fost îngropat mitropolitul moldovean Teofan (1598). De asemenea, a primit ajutoare de la Radu Șerban (1606), iar Alexandru Coconul și postelnicul Ianache i-a dăruit un număr de 12 moșii.

Minăstirea *Caracalu* a fost rezidită de Petru Rareș (1535), fiind terminată de Alexandru Lăpușneanu (1663).

Minăstirea *Simopetra* (în secolul al XVI-lea) a primit importante danii și bani de la Radu Paisie, Petru cel Tânăr și Alexandru Mircea. Mihai Viteazul i-a închinat Minăstirea Sfîntul Nicolae din București cu întinse moșii. Chipul său figurează între ctitori.

Minăstirea *Xenolon*, începînd din secolul al XV-lea a primit numeroase danii. Între donatori figurează frații Craiovești, Matei Basarab, cu mari danii bănești anuale.

La Minăstirea *Grigoriu*, Ștefan cel Mare a refăcut biserica, unde se păstrează inscripția în clopotniță, din 1502 cu numele ctitorului. Ajutoare bănești mari au dat Ștefan Racoviță (1765) și toți domnii Țării Românești de la 1766 pînă la 1813. Și alte minăstiri: *Filoteiu*, *Sfîntul Pavel*, *Stavronichita*, *Esfigmenos* și *Costamonitul* au fost înzestrate cu moșii și sate din Moldova și Țara Românească. Ca donatori și ctitori găsim pe Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Vlad Călugărul, Petru Rareș, Șerban Cantacuzino, precum și alți boieri și ierarhi.

La minăstirea Sfîntul Pantelimon, Scarlat Călimah a rezidit biserica (1812—1819). Minăstirea bulgară Zografu a fost socotită ctitorie românească a lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare. Minăstirea sîrbească Hilandar a primit danii de la Vlad Călugărul, Petru Rareș și alți voievozi.

Astfel prin daniile făcute Athosului, s-au construit din temelie, ori s-au renovat multe minăstiri și schituri, s-au ridicat ziduri și turnuri de apărare, s-au zugrăvit biserici și paraclise. Multe nume românești figurează în inscripțiile și dipticile minăstirilor Athosului. Situația de ctitor și de donator era mult prețuită în evul mediu. De aceea era mult căutată de feudali. Au rămas, însă, anonime, numeroasele danii românești ale poporului nostru, care a oferit banul și munca lui, dăruind Athosului cărți și veșminte de slujbă, icoane ferecate în aur și argint, broderii cu pietre scumpe, țesături și cusături etc., reprezentînd comori de artă românească și creații ale muncii poporului nostru.

Astfel generozitatea românească a fost largă și a contribuit la dezvoltarea culturii Athosului.

Athosul n-a rămas numai un lezaur cu semnificație strict monahală. Athosul a susținut lupta bisericii bizantine-ortodoxă împotriva unioniștilor. Prin trista experiență a cruciadelor, lupta anticatolică a Athosului a fost justificată. Athosul a apărat independența Bizanțului și a susținut direct sau indirect mișcările de rezistență naționale a bulgarilor, sîrbilor, românilor și albanezilor și a sprijinit lupta acestor popoare împotriva aspirării naționale. Chiar mișcarea revoluționară din 1821 a fost susținută de Athos, unii susținători căzînd jertfă pentru acțiunile lor.

Meritul cel mai important al Athosului este faptul de a fi fost un centru al culturii bizantine și al culturii popoarelor din sud-estul Europei. Ascetismul excesiv al monahilor de la Athos le-a exaltat imaginația, încît au putut să se nască și unele legende. Dar sînt de menționat numeroasele creații culturale, care rămîn opere valabile în patrimoniul culturii universale. S-au înscris acolo opere literare, istorice și juridice. S-a cultivat scrierea și traducerea cărților, s-au scris diptice, condici anuale, s-au creat școli teologice, din care s-au înălțat mulți învățați și ierarhi. S-au dezvoltat arhitectura și pictura, prin generozitatea popoarelor balcanice.

Athosul s-a dovedit a fi fost o adevărată corabie salvatoare care de-a lungul timpului a salvat de la pierire, prețioase creații culturale, și de artă care au fost transmise contemporaneității.

Athosul la început a fost un centru al vieții ascetice, apoi a devenit un centru al culturii religioase, spirituale, culturale bizantină și postbizantină și a rămas pentru viitor un valoros tezaur al culturii umane din sud-estul Europei.

Pr. C. CRONȚ

Ion Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I—II, București 1913, p. 518—611 ; Teodor Bodogae, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sf. Munte Athos*, Sibiu, 1941, p. 354 ; Ene Branște, *Rolul Athosului în istoria cultului ortodox*, în «*Ortodoxia*», V (1953), nr. 2, p. 220—237. Gheorghe Cioran, ΣΧΕΙΣΙΣ ΤΩΝ Ῥομαϊκῶν Χωρῶν μετὰ τοῦ Ἁθῶς, Athènes, 1938, 304 p. Ioan Coman și Căciulă Olimp, *Sărbătorirea mileniului Sf. Munte*, în «*B.O.R.*», LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 598—640 ; Gheorghe Cronț, *Evocarea Athosului*, în «*Mitropolia Moldovei și Sucevei*», XLI (1965), nr. 1—2, p. 20—30 ; C. C. Giurescu, *Suprafața moștilor mânăstirești secularizate la 1863*, în «*Studii*», XII, (1959) nr. 1, p. 149—157 ; Nicolae Iorga, *Le Mont Athos et les Pays Roumains*, în «*Bulletin Historique de l'Academie Roumaine*», II (1914), p. 190—230 ; Ioannis Mamalakis Τὸν Ἁγιον ὄρος (Ἁθῶς) διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, Thessaloniki (Athènes), 1971, 686 p. Gheorghe Moisescu, *Contribuția Românească pentru susținerea Muntelui Athos în decursul veacurilor*, în «*Ortodoxia*», V (1953), nr. 2, p. 238—276 ; Grigore Mandris, *Documente slavo-române din mănăstirile Sf. Munte Athos*, București, 1936, 307 p. ; Stoica Nicolaescu, *Sf. Munte Athos și importanța lui pentru românii în «Noua revistă bisericească»*, VII (1925), p. 129—134 ; Aurelian Sacerdoțeanu, *Cătoria mânăstirii Cutilmuş*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», LIII (1936), p. 255—259 ; și Liviu Stan, *Locurile sfinte din Orient. Problema interortodoxă a Muntelui Athos*, în «*Ortodoxia*», IV, 1952, nr. 1, p. 5—78.

VASILE PÂRVAN, CONCEPȚIA SA ÎN DOMENIUL ISTORIEI GETO-DACILOR VĂZUTĂ PRIN PRISMA NOILOR DESCOPERIRI ARHEOLOGICE

Din totdeauna civilizațiile vechilor popoare a stîrnit un mare interes. Istoricii și arheologii au căutat să le cunoască și să le explice cît mai exact. Printre aceștia se numără și marele istoric și arheolog român Vasile Pârvan, care a studiat cultura spirituală a vechilor locuitori de pe teritoriul patriei noastre.

Vasile Pârvan s-a născut în comuna Huruești, din vechiul raion Adjud azi județul Bacău, ca fiu al unui învățător. Școala elementară a făcut-o în satul natal, iar cursurile secundare le-a urmat la Birlad. După absolvirea liceului, s-a înscris la Facultatea de litere și filozofie din București, avînd ca profesori pe N. Iorga, D. Onciul, Gr. Tocilescu și I. Bogdan. Încă din timpul facultății a dovedit o mare putere de muncă și o severă stăpînire a nevoilor de cercetare științifică. Lucrările sale publicate în acea perioadă se impun nu numai ca număr dar și prin deplina maturitate. După absolvirea facultății în 1904, a fost trimis la studii în Germania. Acolo a frecventat cursurile la Jena (1904), Berlin (1905) și Wrocław (Breslau) (1908—1909), specializîndu-se în studiul istoriei antice.

În 1908 își susține teza de doctorat în istorie la Breslau cu subiectul: «*Naționalitatea negustorilor din Imperiul roman*». Un an mai tîrziu adică în 1909, Vasile Pârvan se reîntoarce în țară. Abia întors, cînd nu avea decît 27 de ani, a fost numit profesor suplinitor la catedra de istorie antică și epigrafică a Universității din București, devenind titular în 1913. Totodată a fost ales membru al Academiei Române și director al Muzeului național de antichități.

Primul său contact cu șantierele arheologice de pe teritoriul țării noastre le începe în 1911, cînd conduce săpăturile pe bază de metode moderne la Ulmetum (Pantelimonul de Sus, în mijlocul Dobrogei). Lucrările au durat 4 ani, iar rezultatele aces-

tei munci au fost făcute cunoscute prin publicarea a 4 memorii academice. Paralel cu săpăturile de la Ulmetum, a executat alte cercetări în Dobrogea, Moldova și Oltenia, iar rezultatul acestor cercetări le-a făcut cunoscute în memoriile «Descoperiri noi în Scythia Minor, Castrul de la Poiana și drumul roman prin Moldova de jos» și «Știri nouă din Dacia Malvensis».

În 1914, Vasile Pârvan a deschis un nou șantier arheologic în anticul oraș Histria cel mai vechi de pe teritoriul Dobrogei, cu o viață continuă care a durat 1000 de ani. Concomitent cu munca de cercetare din această localitate s-a ocupat ocazional și cu celălalte două orașe grecești; Tomis și Callatis.

În timpul săpăturilor de la Histria, Pârvan a scris cartea «Începuturile vieții romane la gurile Dunării», în care redă o primă sinteză a rezultatelor istorice obținute din descoperirile sale arheologice din Dobrogea. În aprilie 1922, Vasile Pârvan a participat, în calitate de vicepreședinte al Academiei Române la Congresul de istorie de la Bruxelles.

Activitatea sa neobosită pe tărîm științific l-a determinat să se ocupe nu numai de civilizația greco-romană ci și de arheologia epocilor orînduirii comunei primitive. Și aceasta de a pătrunde cît mai adînc în problemele legate de originea poporului român. După mai multe anchete preliminare, a organizat o serie de săpături sistematice în stațiunile orînduirii comunei primitive mai importante și în special cele referitoare la cultura geților din a doua epocă a fierului. Înainte de a obține rezultate definitive a început să scrie o carte intitulată «Getica», pe care a terminat-o după patru ani. Getica este o preistorie a Daciei apărută cu un an înaintea morții sale. În Getica, Vasile Pârvan ne dă o cît mai completă și mai fidelă preistorie a poporului nostru.

Sub conducerea sa au apărut trei volume din *Ephemeris Dacoromana* și primul volum din *Diplomatorium Italicum*, anuarele școlii românești din Roma. Această instituție a contribuit considerabil la ridicarea nivelului științific al colectivului creat de Pârvan. Acest prestigiu a fost recunoscut și prin dovezile de prietenie cu care a fost distins. Astfel a fost membru corespondent al Institutului arheologic german al Academiei pontificate de arheologie din Roma, membru în Academia de Lincei cea mai înaltă instituție culturală din Italia.

Din nefericire ultima știre a sosit prea tîrziu, chiar în ziua de 26 iunie 1927, cînd își dădea sîrșitul într-un sanatoriu din București.

Opera lui Vasile Pârvan reprezintă și cantitativ și calitativ, un neprețuit tezaur. Lucrările lui au putut fi cercetate din toate punctele de vedere. Tot atît de mult ca și opera, activitatea practică îl situează printre marii productivi ai culturii românești. În timpul cercetărilor arheologice și istorice Vasile Pârvan a căutat să explice și religia civilizației respective. Contribuind chiar la istoria creștinismului daco-roman de la Dunăre, prin mărturiile epigrafice. În relatarea despre cultul religios păgîn chiar din epoca neoliticului, deși mărturiile sînt destul de relative, amintește de cultul zeiței Anaitis și de credința în nemurirea sufletului, aceasta din urmă fiind caracterizată prin acele infirme statui-menhri, pe care cei vechi le considerau ca personificări ale unor forțe supranaturale, protectoare ale mormintelor. Singurul monument caracteristic s-a găsit la Ceamurlia de Jos¹, pe care Vasile Pârvan îl menționează că s-ar

1. D. Berciu, *Geții și grecii la Dunărea de jos* (din istoria Dobrogei vol. I) colecția *Historica Rumanae*, Academia Republicii Socialiste Române, București, 1965, p. 29.

fi găsit la Hamargia². În ceea ce privește cultul zeiței Anaitis se pare că descoperirile mai noi de la Turdaș-Vinca și Cucuteni unde s-au găsit printre altele și numeroase statuiete feminine³, ar confirma existența acestui cult pe teritoriul carpato-danubian în epoca neoliticului.

Perioada getică

Preistoria getică începe încă din vremea bronzului. Însă nu se poate vorbi de o preistorie completă a patriei noastre în mileniul al II-lea î. d. Hr.⁴. Mai degrabă atribuim acestei civilizații limitele de timp (1000—700 î. d. Hr.)⁵. Deci în epoca neoliticului populația carpato-danubiană adora zeități hetoniene ca zeița Anaitis. În epoca fierului Vasile Pârvan afirmă că a fost adoptată o influență italo-ilirică, cultul unei divinități solare cu simboluri specifice: disc, roată, barca, lebăda. În legătură cu cultul soarelui și lebedei specifice popoarelor nordice⁶, cercetătorii sînt de acord a atribui influența religioasă italo-celto, iliricilor din Alpii de nord-est prin răspîndirea simbolurilor solare, în ultima epocă a bronzului și în prima a fierului în întreaga Europă vestică, centrală și nordică. Se pare că în regiunea carpato-danubiană, cultul soarelui se lega de străvechi origini și simpatii căci documentele sînt numeroase. În legătură cu aceasta Vasile Pârvan amintește descoperirile sale; carul de bronz votiv purtînd pe el o căldare emisferică de bronz ornată cu 12 protome de lebede, găsit lângă Orăștie. O barcă votivă decorată la fel găsită la Satu-Mare⁷.

După aprecierea lui Vasile Pârvan bronzul carpato-danubian din ultima perioadă s-ar caracteriza ca o epocă de occidentalizare a Daciei⁸. Nobilii și comunii toți depotrivă după străvechiul obicei își ardeau morții după obiceiul indo-european și le înmormintau cenușa în cimitire comune punîndu-le cîte o cupă pentru ospăț și o cratiță pentru mîncare de la zei⁹. Se înțelege că acestea nu erau decît niște talismane.

În epoca fierului, geto-dacii încep să fie mai cunoscuți sub raportul culturii lor religioase. Pentru prima perioadă a fierului (Hallstat, denumire după o localitate din Austria), Vasile Pârvan stabilește că ar fi fost între anii 700—300 î. d. Hr., iar pentru a doua perioadă a fierului — Latène c. 300 î. d. Hr. — 50 d. Hr.¹⁰. Astăzi istoricii urcă atît perioada Hallstat cît și perioada Latène¹¹. Perioada Hallstat o socotesc între anii 1150 și 450 î. d. Hr., iar perioada Latène între anii 450 î. d. Hr. și 106 d. Hr.¹².

În perioada Hallstat se produce invazia scitică, care influențează elementul cultural specific carpato-danubian. Invasia scitică este remarcată prin jurul anului 700 î. d. Hr., a triburilor iraniene din Turkestanul actual, amestecate cu elemente turanice, Vasile Pârvan afirmă că invazia scitilor a întrerupt relațiile strînse și intime ale frumoasei civilizații a bronzului. Vasile Pârvan socotește că în materie religioasă

2. V. Pârvan, *La statue-menhir de Hamagis en Dacia*, Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie II București, 1925, p. 422—429.

3. D. Berciu, *Istoria României*, vol. II, Ed. Academiei R.S.R., București, 1960, p. 45.

4. V. Pârvan, *Getica, o preistorie a Daciei*, București, 1926, p. 289. 5. *Ibidem*.

6. *Ibidem*, p. 295.

7. V. Pârvan, *Dacia, civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*, trad. după manuscris francez de Radu Vulpe, Ed. Științifică, București, 1957, p. 37.

8. *Getica...*, p. 292. 9. *Ibidem*, p. 457. 10. *Ibidem*, p. 292.

11. D. Berciu, *Istoria României...*, p. 137—139.

12. Radu Vulpe, în *Istoria României*, II, p. 219.

sciții reinvie uranismul pătruns încă din epoca bronzului, adică cultul solar. La Orăștie s-a găsit un car cu cazan de sacrificiu cu cele 12 protome. Aceasta, arată că simbolul solar nu putea fi indiferent geților, fiindcă îl acceptau, îl respectau¹³. Și cultul zeiței Anaitis socotită soția lui Mithras¹⁴, arată că sciții au influențat mai mult acest cult existent de fapt. Printre monumentele doveditoare ale cultului Mării Zeițe în această perioadă, Vasile Pârvan amintește: coronamentul unui virf de rampă de stindard sau de sceptor care reprezintă un monstru marin specific la greci și sciți, consacrat cultului Afroditei Naurachis, ea însăși doar o epifanie a divinității principale — Marea Zeiță. Apoi aplica de bronz «A» un motiv decorativ greco-scitic al zeiței Thetis o divinitate htoniană și marină¹⁵. Pe lângă cele amintite Vasile Pârvan amintește tot ca influență scitică și amuletele protectoare cu reprezentări zoomorfe, chiotoare de bronz în formă de cap de bou, aplică de gips de pe un sicriu de lemn de la Panticapaeum¹⁶. Tot o influență scitică este tragerea cu săgețile spre cer pe timp de furtună. Cît privește clasa preoțească putem vorbi de ea ca de un adevărat ordin călugăresc, ei trăiau necăsătoriți, nu mâncau carne, ci numai brinză, lapte și miere, poporul îi numea călători prin nouri, îi țineau în mare cinste pentru viața lor sfântă. Nimeni nu se atingea de ei. Se pare că această viață monahicească a clerului este de origine iraniană.

Ritul funerar în Hallstat, Vasile Pârvan crede că ar fi fost incinerarea pe care o vor adopta, deși ei foloseau înhumarea, sciții, ca exemplu de înhumare avem morminte descoperite la Murguești, Ghimbaș.

Totuși epoca scitică a Daciei între anii 700 și 300 î. d. Hr., spune Vasile Pârvan, se caracterizează, prin descoperirile făcute, ca o vreme de sărăcie și decadentă. Putem spune că venirea sciților a fost o grea calamitate pentru geți. Ei nu s-au putut reculege decît prin secolul al IV-lea fie alungindu-i, fie deznaționalizîndu-i¹⁷.

Specificul culturii din perioada Latène se caracterizează prin iniurierea regiunilor muntoase ale Daciei cu elementul celtic pe de o parte iar pe de altă parte influența greacă la gurile Dunării. Epoca celtică a Daciei a fost o vreme de renaștere și întărire. Locuitorii satelor în Latène trăiesc în case pătrate, destul de mici, îngheșuite pe spații mici. Morții sînt arși, iar cenușa lor este îngropată pe terenul din împrejurimile satului, erau chiar în sat sub locuințe¹⁸. Astăzi nu s-ar mai putea susține tot atît de categoric că geții foloseau incinerarea. Săpăturile mai noi au constatat că numeroasele gropi pline cu cenușă și resturi de vetre din aceste stațiuni nu reprezintă morminte de incinerare, ci depozite de grîne ori uneori depozite de resturi de sacrificii. În schimb s-au găsit în așezare, printre locuințe, morminte de înhumatie din vremea getică la Poiana¹⁹. Mormintele celtice se deosebesc de cele getice. La Balsa s-a găsit un mormint în care deși ars, mortul fusese îngropat după vechea tradiție celtică în carul de luptă al său, cu spadă, lancea, scutul, cuțitul de luptă²⁰. Totuși în Dacia, celții au adeptat și incinerarea²¹.

Credința populară în demoni se poate deduce atît în Hallstat cît și în Latène, din imensele talismane cu caracter solar sau zoomorf. Printre acestea se numără re-

13. V. Pârvan, *Getica...*, p. 457.

14. *Ibidem*.

15. *Ibidem*, p. 29.

16. *Ibidem*, p. 30.

17. *Ibidem*, p. 296.

18. V. Pârvan, *Dacia...*, p. 118.

19. *Studii și cercetări de istorie veche*, III, București, 1952, p. 194—195.

20. V. Pârvan, *Getica...*, p. 626.

21. *Ibidem*, p. 632.

prezentările zoomorfe geto-dacice, chipul șarpelui balaur, considerat animal sacru, așa cum este cazul cu amuleta de la Grind în Arieș-Turda. Putem spune că deși Lalène-ul se caracterizează prin influențe celtice în Dacia, totuși geto-dacii își păstrează caracteristicile specifice²². În informațiile lui Vasile Pârvan cu privire la cultura spirituală a epocii a II-a a fierului sint și astăzi valabile. Istoricii actuali sint de părere că s-a cam accentuat prea mult rolul celtic în regiunile carpațo-dunărene. Nu se poate vorbi de celtizare a geto-dacilor, ci doar o întrepătrundere a elementului celtic cu cel geto-dacic de pe trepte de dezvoltare egale²³.

Religia geto-dacilor

Geto-dacii apar ca un popor bine organizat cu cetăți fortificate, gata oricind să se jertfească pentru țara lor. Primele informații despre geto-daci ni le dă Herodot, considerându-i ca fiind cei mai viteji dintre traci. Dacii încep să fie tot mai cunoscuți odată cu expansiunea romană. Un timp dacii reușesc să oprească expansiunea romană, ba chiar să încheie pacea care-i favoriza.

Odată cu urcarea pe tron a împăratului Traian dacii vor deveni ținta atacurilor romane. Rezistența lor a fost dâră. Cu toate acestea Dacia este cucerită, și astfel un popor dâr și viteaz este cucerit; treptat, prin contopirea cu asupritorii va dispărea definitiv dând naștere la un nou popor care le păstrează calitățile îmbinate cu cele romane — poporul român.

Un rol important în viața și organizarea geto-dacilor a avut-o religia. Vasile Pârvan a încercat să-i prezinte ca pe un popor unic în felul său, deosebindu-se foarte mult de celelalte popoare, prin concepția monoteistă a lor²⁴. Susținând că geții nu dau chip cioplit zeului lor, dacii deși au stat sub stăpînirea romană, au rămas totuși la religia lor. Acest fapt e cu totul remarcabil cu cît dacii romanizați, acceptînd și religia oficială romană, dau lui Jupiter zeul suprem chip cioplit, nu lui Zamolxis²⁵. După Vasile Pârvan zeul unic al geților nu avea nume; Zamolxis și Gebeleizis erau numai nume date din mulțimea de atribute pe care acest zeu le avea. Lăcașul lui era în cer nu pe pămînt²⁶. Ideea lui Vasile Pârvan a fost îmbrățișată și de unii teologi, dar C. Dalcoviciu a arătat²⁷ că Vasile Pârvan n-a înțeles cum trebuie cuvintele lui Herodot. Herodot n-a spus că Gebeleizis era alt nume al lui Zamolxis, ci din contră a afirmat că geții își închipuie viața dincolo de mormînt atît pe lîngă Zamolxis cît și pe lîngă Gebeleizis²⁸. Nu se poate afirma cu certitudine că religia geto-dacilor ar fi monoteistă. Singura sursă de dovadă a monoteismului ar fi unele texte laconice din antichitate, care numai datorită interpretării poate duce la un monoteism. Este foarte greu de susținut aceasta datorită lipsei de dovezi arheologice. Cele existente pledează pentru politeism totuși. Vasile Pârvan prin distincția dintre Zamolxis și Gebeleizis se ridică împotriva sincretismului hindoist pe care îl propunea Kazarov, Seure și Reinach²⁹, cu privire la acești zei.

22. V. Pârvan, *Dacia...*, p. 124.

23. C. Dalcoviciu în *Istoria României*. I, p. 312, și D. Popescu în *Istoria României*, I, p. 239.

24. H. Dalcoviciu, *Dacii*, București, 1972, p. 269.

25. V. Pârvan, *Getica...*, p. 640. 26. *Ibidem*, p. 155—158.

27. C. Dalcoviciu, *Aputum* II, 1943—1945, p. 91—94.

28. V. Pârvan, *Getica...*, p. 158.

29. *Ibidem*, p. 157.

În ceea ce privește originea lui Zamolxis, Vasile Pârvan combate încercările unora dintre istorici de a-l prezenta ca personaj istoric. După el Zamolxis a fost conceput de la început ca zeu. El este zeu suprem de caracter uranian. Ca argumente aduce:

- 1) Situatrea lăcașurilor de închinăciune pe înălțimi.
- 2) Destinația astronomică a acestor lăcașuri.
- 3) Viețuirea marelui preot în peșteră pe vârful muntelui Cogaionul, și înalta considerație de care se bucura în rindul populației.
- 4) Aruncarea în sus a victimei ca sacrificiu zeului suprem odată la 4 ani.
- 5) Ridicarea ochilor spre cer la rugăciune³⁰.

Deși înrudiți cu tracii, geții erau în viziunea lui Vasile Pârvan total deosebiți de frații lor din sud prin concepțiile religioase și mai ales prin moravurile lor. Dacă tracii în moravuri manifestau un total libertinism, prin orgiile dionisiace și poligamie, geții socoteau sufletul nemuritor. Trupul este o împiedicare pentru suflet de a se bucura de nemurire, de aceea el nu are niciun preț. Omul nu poate ajunge la nemurire decât curățându-se de orice fel de patimă; carnea, vinul, femeile, sînt o murdărie a sufletului³¹. Vasile Pârvan respinge ca neîntemeiată poligamia disperată, beția și desfrul pe care unii cercetători le atribuiau geților. Femeile gete împing pe bărbații lor la cultul și frica de zei, la sărbători și rugăciuni³². Această stare de moralitate se datorește și influenței clerului. Preoții țineau adevărate predici de puritate³³.

Datorită trăirii ascetice departe de lume, preotul era socotit ca și zeu și se credea în el. Acolo sus pierdut de lume și cercetat numai de rege, ca să-i afle sfatul în caz de primejdie și necazuri³⁴. Nu cobora decât rar de tot cînd da vreo poruncă pentru curățirea de păcate, prevestire sau învățături. Vasile Pârvan susține că getodacii credeau în nemurirea sufletului. După moartea trupului, sufletele se vor întâlni cu zeul lor suprem și vor trăi fără sfîrșit. Ei nu cred că mor, cel pierit merge la Zamolxis într-un paradis luminos unde petrece împreună. În afară de jertfa umană odată la 4 ani, spune Vasile Pârvan, cultul getic pare a fi ca și la nordici din practici, ceremonii și vrăjitorii. Preotul era «vrăjitor» și medic. Marele preot cunoștea semnele cerului, ca să facă precizări și da oracole³⁵. Clerul getic era după Vasile Pârvan de un caracter moral și patriotic. Iar poporul era pașnic, liniștit, care nu cerea decât să fie lăsat în pace, un popor de o exemplară «cumîntenie a vieții sociale și politice» în esență «un popor deosebit în mijlocul celorlalte popoare barbare»³⁶.

Cu toate aceste afirmații ale marelui istoric, Vasile Pârvan, de a-i prezenta pe strămoșii noștri ca un popor unic în felul său, cu credința într-un singur zeu, astăzi istoricii sînt de părere că ei pe lângă marele zeu, Zamolxis, mai adorau și alte zei-tăți. Se pare că ei adorau o zeităte care la greci corespundea cu Hestia și Vesta la romani³⁷. Chiar Ovidiu³⁸, Virgiliu³⁹ amintesc că dacii se închinau la un zeu războinic asemnător cu Ares — Marte la romani.

30. *Ibidem*, p. 154.

31. *Ibidem*, p. 152.

32. *Ibidem*, p. 158.

33. *Ibidem*, p. 158.

34. *Ibidem*, p. 153—154.

35. *Ibidem*, p. 160.

36. *Ibidem*, p. 171—172.

37. Vezi I. I. Russu, *Anuarul Institutului de studii clasice*, Cluj, V, 1944—1946, p. 82—83.

38. Ovidiu, *Triste*, V, 3, 21—22.

39. Virgiliu, *Georgice*, IV, 462.

Săpăturile arheologice au dat la iveală că religia geto-dacilor a fost politeistă. Existența a cel puțin două categorii de sanctuare patrulate și rotunde pledează pentru politeism⁴⁰. Este greu de presupus că într-o cetate să fi fost mai multe sanctuare închinată aceluiași zeu. Și aceasta este o dovadă destul de grăitoare. Și mai greu de admis este consacrarea numai către o singură divinitate a sanctuarelor patrulate de la Sarmizegetusa, formind o adevărată incintă sacră⁴¹. Descoperirea unor reprezentări ale zeiței Bendis, demonstrează încă odată că religia geto-dacilor a fost politeistă. Alt zeu adorat de geto-daci care a fost socotit ca fiind unul din multele atribute ale lui Zamolxis, a fost zeul Gebeleisis. El era un zeu ceresc. La început era socotit ca o divinitate a furtunii, a fulgerelor⁴². Mai târziu a devenit zeu al cerului întreg. Iar obiceiul dacilor de a trage cu arcul spre cer este mai degrabă un ajutor adus zeității să risipească norii și nicidecum o amenințare la adresa puternicului zeu⁴³.

Pe lângă cei doi zei, Zamolxis și Gebeleisis, arheologia a descoperit că geto-dacii mai adora pe Ares și Bendis. Se presupune că însuși numele de Ares ar fi de origine traco-dacică⁴⁴. Referitor la zeița Bendis, Herodot nu spune decât că era adorată de femeile trace, care-i primiseră cultul de la popoarele așezate mai spre miazănoapte, adică de la daci⁴⁵. Zeița Bendis corespundea cu Artemis la greci și cu Diana la romani. În sanctuarul vechi de la Sarmizegetusa s-a găsit un medalion având chipul zeiței Diana pe el⁴⁶. La Piatra Roșie s-a descoperit un bust de bronz al zeiței Bendis⁴⁷. Cu siguranță că pe lângă aceste zeități dovedite de arheologie, geto-dacii mai adora și alte zeități.

Dacă afirmația lui Vasile Pârvan, că religia geto-dacilor este monoteistă astăzi nu mai poate fi susținută, totuși părerea sa despre autoritatea clerului geto-dacic, mergând până la zeificare este susținută și de H. Daicoviciu care afirmă că marele preot «avea un cuvânt greu de spus în conducerea statului»⁴⁸.

Religia geto-dacilor a primit o influență și din partea grecilor și mai târziu după cucerirea Daciei de către romani geto-dacii au adoptat cultul unor zeități romane. Grecii au început să populeze malurile daco-scitice ale Mării Negre încă din secolul al VII-lea î.d.Hr. Iar în secolul al VI-lea s-au așezat pentru comerț și chiar cu locuințele la gura Siretului⁴⁹. Săpăturile arheologice de la Barboși au scos la iveală anumite morminte și chipuri mici omenești de pământ ars, închinată ca dar morților, specifice grecilor⁵⁰. De asemenea la Poiana s-a găsit un mare ulcior cu două toarte și care poartă pe una din mânuși pecetea înlipărită adînc, a fabricii statului grec Thasos. La Histria s-au descoperit statuetele închinată zeiței Afrodita⁵¹.

După cucerirea Daciei de către romani, aceștia au adus cu ei și credința în zeitățile lor. Cercetările arheologice întreprinse pe teritoriul dac la Istria, Ulmetum, Capidava, Durostorum⁵², au scos la iveală existența unor astfel de culte. Dintre divinitățile romane cele mai frecvente în Dacia erau: Jupiter cel prea mare și prea

40. H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 270. 41. *Ibidem.* 42. *Ibidem.*, p. 276.

43. *Ibidem.* 44. *Ibidem.*, p. 279. 45. *Ibidem.*

46. C. Daicoviciu și I. H. Crișan, în *Materiale V*, 1959, p. 396—397.

47. C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, București, 1964, p. 117—118.

48. H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 273.

49. V. Pârvan, *Inceputurile vieții românești la gura Siretului*, București, 1923, p. 40.

50. *Ibidem.*, p. 44. 51. *Ibidem.*, p. 44. 52. *Ibidem.*, p. 121—123.

bun și tovarășa lui Junona Regina, Hercule Biruitorul așa cum s-a găsit la Răcari⁵³. Precum și Silvan Semănătorul protectorul ogoarelor și al turmelor, îl confirmă descoperirile de la Ulmetum⁵⁴.

Pe lângă cinștirea zeilor greci și romani, geții aveau mare grijă pentru locuința lor după moarte. Adesea erau mai împodobite și mai frumoase decât casele lor în care locuiau. Dintr-un mare mormînt de lângă Constanța ni s-a păstrat numai o bucată din stana de piatră uriașă care închidea lăcașul cu sfîrșitul pisaniei care cuprindea amenințarea pentru nelegiuitul care ar deschide mormîntul⁵⁵.

În activitatea sa de istoric și arheolog Vasile Pârvan s-a ocupat și cu originea creștinismului în Dacia-Traiană. Susținînd că în prima jumătate a secolului al III-lea ar fi pătruns în Dacia. Creștinii din Dacia sînt orientali cu credința lor, n-au căpătat-o aici în Dacia. Iar generalizarea s-a produs după Constantin cel Mare⁵⁶. Creștinismul daco-roman este de natură misionară, data misionării reiese că trebuie să fie cca. 375—450. În acest timp cade și activitatea misionară a Sfîntului Niceta de Remesiana.

Organizarea bisericii creștine din Dacia s-a făcut în directă atîrnare de biserica mamă misionară din Dacia mediteraneană, Dacia Ripensis, Moesia prima; episcopii din dreapta Dunării își întinseră adînc jurisdicția și în stînga fluviului⁵⁷.

Romanismul și creștinismul nostru sînt născute în chip firesc, încet și trainic în Dacia lui Traian și de-abia mai tîrziu sînt ținta imigrațiilor. Dacă însă Romanismul și creștinismul nostru s-au putut astfel dezvolta, cauza este că noi am putut trăi pînă-n secolul al VII-lea în continuitate trupească și sufletească cu patria mamă, italo-ilirică, cînd am fost deci lăsați în învălmășagul popoarelor migratoare noi nu eram niște copii, ci un popor viguros încă tînr dar deplin format⁵⁸. În ceea ce privește propagarea creștinismului în Dacia înainte de Aurelian, Vasile Pârvan spune că în Dacia Traiană trebuie să fi fost creștini și înainte de anul 270 e o necesitate logic-istorică, toate credințele atunci existente în Imperiu se întîlnesc și în Dacia, și mai mult cele orientale dintre care vreo cîteva apar chiar numai aici — iar printre mulții orientali romanizați veniți în Dacia spre a o coloniza, un număr mare era din vechile provincii creștine misionate de înșiși apostolii Domnului: Siria, Galatia, provincia Asia Mică etc.⁵⁹. Afirmațiile sale cu privire la originea creștinismului au rămas și astăzi valabile. Academicianul C. Daicoviciu a demonstrat că această presupunere a lui V. Pârvan este îndreptățită pe deplin, deși nu admite propagarea creștinismului înainte de Aurelian în Dacia ca o necesitate «logico-istorică». Presupune în schimb existența unor creștini izolați veniți din Orient cu credința lor de acasă⁶⁰, lucru mărturisit și de V. Pârvan.

Activitatea marelui istoric și arheolog Vasile Pârvan, a fost în a arăta originea poporului român. Începuturile vieții românești. Pentru această era nevoie de a pătrunde cît mai adînc lumea antică, deoarece neamul nostru s-a născut în antichitate. De aceea pleacă în Germania pentru a se specializa în istoria antică. Revenit în țară,

53. *Ibidem*, p. 155.

54. *Ibidem*, p. 117—118.

55. *Ibidem*, p. 210.

56. V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 197.

57. *Ibidem*.

58. *Ibidem*, p. 201.

59. *Ibidem*, p. 75.

60. C. Daicoviciu, *Există monumente creștine în Dacia Traiană în sec. II—III?*, în Anuarul Institutului de Studii Clasice. II. 1933—1935, Cluj, 1936, p. 192.

intreaga sa activitate se rezumă numai la cercelări istorice care să explice cit mai exact de unde provine poporul nostru. Pentru V. Pârvan, cultura este singurul obiect posibil ⁶¹.

Romanitatea noastră nu este în esență decit un fenomen spiritual și pentru a-l înțelege trebuie să ne extindem în întreg ținutul bazinului danubian de la Marea Neagră pînă la marginile Italiei și să urmărim faptele culturale de pe acest teritoriu cit mai adînc în trecutul preroman pînă la preistorie. Este ceea ce V. Pârvan a făcut în chip magistral ⁶². Marele învățat a constatat că în toate vîrstele preistoriei viața omenească în lumea carpato-danubiană prezintă elemente esențiale de unitate spirituală. Această unitate spirituală se păstrează și după retragerea aureliană din Dacia. Latinitatea poporului român nu este în chip izolat daco-carpatică, precum nu poate fi balcanică, ci reprezintă nucleul cel mai trainic al întregii latinități dunărene ⁶³. O contribuție însemnată a avut-o și în explicarea răspîndirii creștinismului la noi.

Deși unele păreri ale sale cu privire la religia gelo-dacilor nu mai sînt susținute astăzi, totuși are meritul de a fi unul din marii deschizători de drumuri în arheologie pentru dovedirea originii latine a poporului român.

Drd. BĂRBULESCU LAURENȚIU

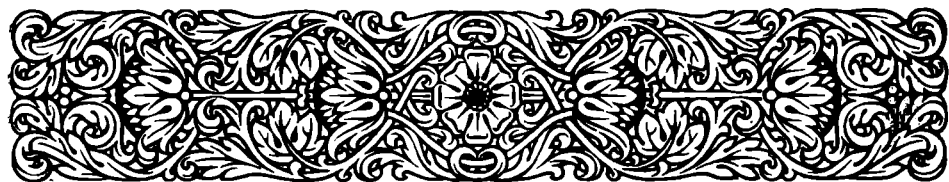

---

61. V. Pârvan, *Idei și forme istorice*, București, 1920, p. 53.

62. R. Vulpe, *Vasile Pârvan și originea neamului românesc*, Alba Iulia, 1944, p. 10.

63. V. Pârvan, *Dacia, Civilizațiile străvechi în regiunile carpato-danubiene*, București, 1937, p. 185—186.

DOCUMENTARE

OMILIILE CATEHETICE ALE LUI TEODOR DE MOPSUESTIA * EXPLICAREA SFINTELOR TAINE

OMILIA A CINCISPREZECEA (INTIIA DESPRE SFINTA EUHARISTIE)

Textul cărții de explicat ** . «Așadar, înainte de toate trebuie știut că ceea ce noi luăm ca hrană este un fel jertfă pe care o aducem noi. În adevăr, iată în ce constă lucrarea Marelui Preot de Legământului cel Nou : să aducă această jertfă, prin mijlocirea căreia se vede în ce constă Noul Legământ. Trebuie să gândim că cel care acum se află în fața sfintei mese reprezintă chipul acestui Mare Preot. Trebuie de asemenea să scotim că ceea ce are loc în altar este chip (εἰκὼν) al «liturghiei» puterilor nevăzute pe care le reprezintă diaconii, care au de asemena odăjdii (σχημα) potrivite cu acest lucru, întrucît veșmintul lor de deasupra este mai sublim decît diaconii înșiși : ei aruncă pe umărul stîng orarul (ὠράριον), care atîrnă în chip egal în cele două părți.

De asemenea trebuie să vedem pe Iisus Hristos, Care este condus spre Patimă ; iar în alt moment El este întins din nou pe sfînta masă, pentru a fi junghiat!. Pentru aceasta acoperămîntul pe care-l întind peste sfînta masă diaconii închipuie giulgiurile de înmormîntare ; iar diaconii care stau de cele două părți (ale sfintei mese) mișcă aerul deasupra Trupului sfînt.

Toate acestea se întîmplă în timp ce tăcerea a cuprins pe toți. Rugăciunea are loc mai întîi nu în tăcere, ci este proclamată cu glas tare de către diacon. Și toată lumea stînd în picioare, în tăcere, preotul întîistătător începe oficiul producerii. El sfîrșește rugăciunea, aducînd după aceea mulțumiri pentru sine, și toți cei prezenți rostesc : Amin. Iar preotul întîistătător se roagă ca : Pacea să fie peste ei, la care credincioșii prezenți răspund : «Și cu duhul tău». Și preotul întîistătător începe să dea pacea (sărutarea păcii) ; iar heraldul bisericii (diaconul) strigă și poruncește întregii adunări «să-și dea pacea» (sărutarea păcii) unii altora.

Preotul întîistătător își spală cel dintîi minile și toți ceilalți, oricît ar fi de mulți cei care sînt în soborul clerical.

Apoi se citesc din pomelnicele bisericii numele celor vii și al celor morți.

De acum înainte preotul întîistătător se pregătește pentru liturghie (aducerea jertfei), în timp ce heraldul bisericii (diaconul) rostește mai întîi : «Luați aminte la jertfă».

* Continuare din «Glasul Bisericii», XXXIII (1974), nr. 3—4.

** Flecarea din Omiliile de la a XII-a la a XVI-a este precedată de un text din ritualul cultic, pe care Omilia îl explică.

1. Există o rînduială (νόμος) omenească aceea de a înfășa în scutece pe copii la naștere, pentru ca trupul nou care trebuie să se formeze și care este încă gîngăș, să nu capete vreo știrbire, ci să rămînă în structura sa; pruncii sînt culcați și lăsați să se odihnească în scutece, și doar mai tîrziu li se dă hrana naturală care le este potrivită. În același fel și noi, pe cei ce se vor naște prin Botez, i-am înfășurat strîns în învățăminte, ca în scutece, pentru ca să se întărească în ei amintirea harului care le-a fost dăruit; și sfîrșind cuvîntul nostru, i-am lăsat să se odihnească de acum, întrucît era de ajuns ceea ce li s-a spus.

Astăzi însă, cu ajutorul lui Dumnezeu, mă voi strădui să vă înfățișez hrana care vi se potrivește, despre care voi trebuie să știți ce este și să cunoașteți în chip precis măreția ei.

2. Deoarece primind această adevărată naștere prin înviere, voi veți primi o altă hrană, care este mai presus de cuvînt; în chip vădit voi vă veți hrăni atunci cu harul Duhului, prin care voi veți deveni nemuritori în trupurile voastre și neschimbători în sufletele voastre.

În adevăr hrana potrivită pentru această naștere este harul Sfîntului Duh, care acordă celor ce sînt născuți prin înviere puterea de a dura permanent așa ca de aci înainte nici trupul lor să nu se mai nimicească și nici în sufletul lor să nu mai apară nici o schimbare care să-l încline spre rău.

3. Dar întrucît acum prin mijlocirea Botezului noi ne naștem într-un fel de chip (τύπος) al nădejzii nașterii celei așteptate, — pentru că astăzi noi primim pîrga harului Duhului Sfînt ca arvună (ἐν τάρξει) a ceea ce așteptăm ca, în lumea viitoare, prin înviere, să primim în realitate, și care, fiindu-ne dată, nădăjdum să ne facă nemuritori și neschimbători —, noi avem nevoie în chip necesar de o hrană care să fie potrivită cu viața de aici, care să ne hrănească în chip (τύπος) cu harul Duhului Sfînt.

Astfel zice Fericitul Pavel: «De cîte ori veți mânca piinea aceasta, voi veți comemora moartea Domnului nostru, pînă cînd El va veni» (I Cor. XI, 26), arătînd că Domnul nostru, venind din cer, va face să apară acest fel de viață viitoare și va săvîrși învierea noastră a tuturor. Și întrucît de atunci înainte noi vom fi nemuritori în trupul nostru și neschimbători în sufletul nostru, în chip necesar va înceta folosirea de simboluri și de imagini (τύπος), deoarece trăind în inșeși realitățile acestea nu vom mai avea de atunci înainte nevoie de semne (μυστηρίου) care să ne facă să ne aducem aminte de ceea ce are să fie.

4. De fapt, așa cum în lumea aceasta noi trăim prin două lucruri: nașterea, prin care dobîndim ființa, și hrana, prin care dobîndim puterea de a continua să existăm, — căci în adevăr cei care se nasc și nu sînt hrăniți pier —, tot așa va fi și în lumea viitoare, cînd, fiind născuți prin înviere, vom dobîndi ființa, dar fiind nemuritori vom continua să existăm în această stare. Pentru aceea Fericitul Pavel zice: «Noi știm că dacă această casă a noastră de pămînt se strică, noi avem o clădire făcută de Dumnezeu, casă nefăcută de mină de om, veșnică, în ceruri» (II Cor. V, 1). Deoarece, în adevăr, în lumea de aici, noi ne procurăm hrana prin munca cu mîinile și prin această hrană noi putem continua să existăm, însă cînd, prin înviere, vom deveni nemuritori și vom primi locuința în cer, noi nu vom mai avea nevoie de hrana dobîndită prin munca cu mîinile, căci nemurirea, pe care o vom avea atunci, ne va menține în ființă prin virtutea harului ca hrană; pentru aceea «casa nefăcută de mină de om» și «clădirea făcută de Dumnezeu» este numele pe care Fericitul Pavel îl dă felului de viață pe care-l vom avea atunci.

5. Aceasta, după cum am spus, va fi viața noastră după înviere; însă întrucît acum noi sîntem născuți prin Botez, prin mijlocirea chipului (τύπος) și a semnelor, noi sîntem datorți să primim tot prin chip (τύπος) o hrană în raport cu ceea ce am devenit prin primirea Botezului, ca să putem continua să existăm în această ființă nouă.

Pentru că așa cum orice animal se naște în chip firesc din alt animal și primește hrana sa din trupul celei ce l-a născut, — așa a rînduit de la început Dumnezeu să se întîmple cu ființele create, încît orice animal născînd un animal să aibă în sine hrana care este potrivită pentru cei născuți din el —, tot așa se cade ca și noi, care am primit în chip (τύπος) harul divin, să primim și hrana tot de acolo de unde am primit și nașterea (cea prin Botez). Căci moartea fiind abolită prin învierea Domnului nostru

Hristos, a devenit cu puțință această naștere care va fi a noastră, prin înviere, în viața viitoare.

În legătură cu hrana acestei nașteri pe care noi am primit-o prin Botez — căci ne-am născut în chip (τύπος) aici pe pământ —, Fericitul Pavel spune: «Noi cei care am fost botezați în Iisus Hristos, în moartea Lui am fost botezați. Noi am fost îngropați în adevăr împreună cu El prin Botez în moarte, pentru ca, așa cum Iisus Hristos a fost înviat din morți, pentru mărirea Tatălui Său, tot așa și noi să umblăm într-o viață nouă. Căci, dacă noi am fost oblađuiți împreună cu El întru asemănarea morții, tot așa noi vom și trăi viața Lui» (Rom. VI/3—5).

6. El arată că învierea a fost demonstrată prin moartea lui Hristos Domnul nostru; dar noi am fost îngropați cu El în chip (τύπος) prin Botez, pentru ca așa cum: credința ne-a făcut să fim părtași morții Lui aici pe pământ, tot așa să primim și părtașia la învierea Lui.

În același fel deci cum prin moartea lui Hristos Domnul nostru noi primim nașterea din Botez, tot așa și hrana noi o primim tot în chip (τύπος) prin mijlocirea morții Lui. Și mărturie pentru aceasta stă cuvântul Fericitului Pavel care zice: «De fiecare dată când veți mânca plinea aceasta și veți bea paharul acesta, voi veți comemora moartea Domnului nostru, pînă la venirea Lui» (I Cor. XI, 26), arătînd că a primi jertfa și a participa la Taine înseamnă a comemora moartea Domnului nostru, care ne procură învierea și bucuria nemuririi; întrucît noi care, prin moartea Domnului nostru Hristos, am primit o naștere sacramentală, se cade să primim prin aceeași moarte hrana Tainei nemuririi. Căci după obiceiul tuturor făpturilor însuflețite care la nașterea lor sînt hrănite în chip firesc de către cei ce le-au născut, și noi trebuie să fim hrăniți de acolo de unde ne-am și născut.

7. Însă Domnul nostru este și martor al acestui argument, El care, la instituirea Tainei, a spus: «Luați, mâncați: aceasta este trupul Meu, care se frînge pentru voi pentru iertarea păcatelor» și «Luați, beți: acesta este singele Meu care se varsă pentru voi spre iertarea păcatelor» (Matei XXVI, 26—28; I Cor. XI, 24—25), adică prin moartea Sa El ne va dăruii viața viitoare în care va avea loc iertarea tuturor păcatelor.

Se cade ca, participînd la Taină, să comemorăm în chip (τύπος) Patima Sa, prin care noi vom dobîndi posedarea bunurilor viitoare cu iertarea păcatelor. Așadar, hrana Tainelor Sfinte are o astfel de virtute, și ea este în raport cu nașterea acelor care se hrănesc cu ea, pentru că noi primim în prezent, în semne și în chip (τύπος) în lumea aceasta, o hrană spirituală.

8. Trebuie însă ca natura semnelor și figurilor (τύπος) să convină stării actuale, în care noi primim hrana în chip (τύπος). De fapt, așa cum noi am primit a ne naște din nou din apă, care este potrivită și chiar foarte necesară pentru starea de aici de pe pământ întrucît fără apă nu se poate face nici plinea, tot așa hrana din pline și din vin tăiat (cu apă — χρῆσις), pe care noi o primim, este potrivită în chip principal vieții acesteia și ne face să continuăm a exista în ea. Și în această lume noi ne alimentăm în chip suficient pentru a trăi, prin chipuri (τύπος) care sînt potrivite și ele ne mențin în viață. Să ne reprezentăm în inima noastră această hrană spirituală pe care o avem: noi așteptăm să devenim prin ea nemuritori și să trăim totdeauna în aceste bunuri, în nădejdea cărora noi primim această hrană sfîntă a Tainelor.

9. El ne-a transmis plinea și paharul, pentru că aceasta este hrana și băutura prin care noi trăim în viața de pe pământ. El numește însă plinea «trup» și paharul «singe», pentru că Patima a atins trupul Său, l-a sfărîmat și a făcut să se verse singele; din aceste două elemente (trupul și singele), prin care a fost împlinită Patima, El face tipul (τύπος) hranei și al băuturii, pentru a desemna viața fără de sfîrșit în nemurire, pe care, așteptînd să o dobîndim, noi participăm la această Taină, prin care credem că avem nădejdea sigură a bunurilor viitoare.

10. A fost bine că dăruindu-ne plinea, Domnul nu a zis: «Aceasta este chipul (τύπος) trupului Meu», ci a zis: «Acesta este Trupul Meu»; și în același fel, dăruind paharul, nu a zis: «Acesta este chipul (τύπος) singelui Meu», ci: «Acesta este singele Meu», — pentru că Domnul a voit ca acestea (plinea și paharul), primind harul și venirea Duhului Sfînt, să nu mai fie privite în natura lor, ci să fie primite de noi: ca fiind trupul și singele Domnului nostru.

De altfel, trupul Domnului nostru însuși nu a posedat, prin propria sa natură nemurirea și puterea de a dăruia nemurirea, ci acestea i-au fost dăruite de către Duhul Sfânt; iar prin învierea din morți a primit unirea cu firea dumnezeiască, și devine nemuritor și cauză de nemurire pentru alții.

11. Pentru aceea, Domnul nostru zicînd: «Cine mîncă trupul Meu și bea singele Meu va trăi în veci» (Ioan VI, 54); și văzînd că iudeii murmurau și se îndoaiau de acest cuvînt (socotind că prin mijlocirea unui trup muritor nu este cu putință dobîndirea nemuririi), pentru a rezolva pe loc această îndoială a adăugat: «De veți vedea pe Fiul Omului suindu-se acolo unde se afla mai înainte» (Ioan VI, 62), ca și cum ar fi zis: Acum acest cuvînt nu vă pare a fi drept, pentru că este vorba de trupul Meu, dar cînd Mă veți vedea înviat din morți și suit la cer desigur că nu veți mai socoti acest cuvînt a fi dur și scandalizator, intrucît voi veți fi convinși de faptele înseși că Eu voi fi trecut într-o fire nemuritoare, căci dacă nu ar fi așa, Eu nu M-aș mai sui la cer.

Și pentru a lămuri de unde va veni aceasta, El a adăugat imediat: «Duhul face viu, iar trupul nu slujește la nimic» (Ioan VI, 63). Acest lucru are loc, spune El, prin firea Duhului de viață făcător, prin care El va fi trecut în starea ca El însuși să devină nemuritor și să acorde și altora nemurirea — ceea ce nici El nu avea și nici altora nu putea acorda ca provenind din firea Sa, intrucît firea trupului este neputincioasă pentru un asemenea dar și ajutor. Dar, dacă firea Duhului de viață făcător face ca trupul Domnului nostru să fie din firea din care nu era mai înainte, este nevoie ca și noi, care am primit harul Sfîntului Duh, prin chipuri (τύπος) sacramentale, să nu mai privim de aci înainte ca pîine și vin ceea ce ni se prezintă; ci să le socotim trupul și singele lui Hristos, în care pogorîrea (cf. Fac. I, 2) harului Duhului Sfînt a transformat pîinea și vinul; căci harul face ca cei credincioși să primească prin pîinea și vinul Sfîntelor Daruri ceea ce se obține prin mijlocirea trupului și singelui Domnului nostru. Pentru aceasta El zice: «Eu sînt pîinea care a coborît din cer» și «Eu sînt pîinea vieții» (Ioan VI, 41, 48); și pentru a arăta ce numește El pîine, zice: «Și pîinea pe care Eu o voi da este trupul Meu, pe care îl dau Eu însumi pentru viața lumii» (Ioan VI, 51).

Pentru că, în adevăr, prin pîine și hrană noi trăim în această viață, El se numește pe Sine însuși pîinea vieții, coborîtă din cer, voind să spună: În adevăr, Eu sînt pîinea vieții care acordă celor ce cred în Mine nemurirea, cu ajutorul acestui corp văzut, pentru care Eu am coborît din cer și căruia i-am dăruit nemurirea și prin mijlocirea căruia Eu dăruiesc celor ce cred în Mine nemurirea. El putea spune: Eu sînt cel care dau viața, dar El se abține s-o spună, și zice: «Eu sînt pîinea vieții». Intrucît, de fapt, noi vom primi nemurirea așteptată — a cărei făgăduință ne este dată — sub chipurile (τύπος) sacramentale cu ajutorul pîinii și al vinului, va trebui să numim pîine pe Domnul însuși și trupul Lui, în așa fel ca prin însuși chipul (τύπος) noi să venerăm pe Cel care a revendicat această numire: pentru a ne face cunoscute aceste daruri El s-a numit pe Sine însuși pîine; dar a vrut de asemenea ca aceste lucruri de aici de pe pămînt să ne facă să primim fără ezitare bunurile cele mai presus de cuvînt.

12. În adevăr, intrucît pentru a trăi în această viață noi primim ca hrană pîinea, care nu posedă nimic de acest fel prin firea ei, — ci ea este capabilă să întretină viața în noi deoarece Dumnezeu în poruncile Sale i-a dăruit o astfel de virtute —, ne dovedește prin aceasta că nu trebuie să ne mai îndoim că vom primi și nemurirea mîncînd pîinea sacramentală, intrucît, chiar dacă pîinea nu are o astfel de fire, totuși cînd pîinea primește pe Duhul Sfînt și harul care vine de la El, ea devine capabilă să ducă pe cei care o mîncă la bucuria nemuririi.

Desigur, dacă după porunca dumnezeiască ea este în stare să ne facă să trăim în această viață, însușire pe care nu o posedă prin firea ei, cu atît mai mult cînd pîinea va primi venirea Sfîntului Duh, ea va deveni în stare să poată să ne ducă la primirea nemuririi. Însă ea poate săvîrșă acest lucru nu prin firea ei, ci din pricina Duhului, care sălășluiește în ea, în același fel în care trupul Domnului nostru — al cărui chip (τύπος) ea este — a primit prin puterea Duhului Sfînt nemurirea și a dat-o și altora, cu toate că trupul Lui însuși nu o posedă de loc prin firea sa.

13. În chip foarte potrivit El a folosit pentru hrană pîinea și pentru băutură vinul, adică vinul tăiat (χρᾶσις), intrucît încă în Vechiul Testament era obișnuit a

numi vinul «sînge» căci zice: «El i-a dat să bea sîngele strugurilor, vinul» (Deut. XXXII, 14); iar în alt loc «El își va spăla în vin haina sa și în sîngele strugurilor veșmîntul (de deasupra) său» (Fac. XLIX, 11). Dar ce era vinul dăruit de Hristos, El va descoperi precis spunînd: «Eu nu voi mai bea din rodul acestei vițe, pînă cînd îl voi bea din nou cu voi în împărăția lui Dumnezeu» (Matei XXVI, 29).

Împărăția lui Dumnezeu de care vorbește este învierea, pentru că El întemeiază împărăția lui Dumnezeu, în lumea viitoare, în cei care vor învia din morți. Însă întrucît El avea să mînce și să bea cu ei după înviere, înainte de a se înălța la cer, mîncînd cu ei — cum zice Fericitul Luca — El arată că Patima era aproape și că El nu se va mai aduna cu ei înainte de Patimă pentru a minca, dar după ce El va fi înviat din morți, El va accepta încă să mînce și să bea cu ei, pentru a confirma învierea. Pentru aceasta zice: «Eu nu voi mai bea din rodul acestei vițe pînă cînd îl voi bea din nou cu voi în împărăția lui Dumnezeu». Adică, Eu nu voi mai minca și nu voi mai bea cu voi înainte de Patimă, căci aceasta va avea loc de îndată; dar după ce voi fi înviat din morți, voi accepta încă să mînc și să beau cu voi; și prin aceasta voi săvîrși ceva nou: căci nou este faptul că Cel înviat din morți și devenit nemuritor prin fire să mînce și să bea. Dar voi și forța firea lucrurilor, pentru ca voi să credeți în Mine fără ezitare: că Eu sînt cel înviat din morți, și că Eu, cel înviat, sînt Cel pe care voi L-ați cunoscut mai înainte, Care a mîncat și a băut cu voi. Căci, întrucît voi vă veți îndoi mult asupra învierii, este nevoie ca Eu să forțez firea lucrurilor pentru ca voi înșivă să vă convingeți că Eu fac un lucru nou care nu s-a mai întîmplat niciodată: a minca și a bea după primirea firii nemuritoare. Desigur a recunoaște fără ezitare învierea Mea este îndeosebi necesar pentru voi, care aveți să învățați aceasta pe alții.

14. Ce se întîmplă cu vinul, care v-a fost dăruit de către Domnul nostru Hristos ca tip (*τύπος*) al singelui Său, se poate vedea din ceea ce precede; însă pricina faptului că el a fost îndoit cu apă stă fie în legea (*νόμος*) generală că vinul să fie băut în acest fel, fie în faptul că se cade ca în potir vinul să fie îndoit cu apă pentru ca plînea să o poată lua, căci nu este cu puțință ca plînea să nu fie amestecată cu apă. Așa cum pentru nașterea prin Botez noi ne-am folosit de această figură (*τύπος*), ne folosim de aceeași figură (*τύπος*) și în Taina mîncării și băuturii din potir: pentru că cei care la Botez comemorează moartea Domnului nostru și o reamintesc în timpul participării la Sfintele Taine — după cuvîntul Fericitului Pavel (I Cor. XI, 26) — sînt datorți să amestece în figurile (*τύπος*) sacramentale același lucru care a fost amestecat pentru noi la darul Sfîntului Botez, prin care credem că vom primi ca tip (*τύπος*) nașterea cea nouă. Aceasta este, așadar, virtutea Tainei, și acestea sînt tipurile (*τύπος*) și semnele Tainei, fie că este vorba de hrană, fie că este vorba de băutură.

Se cade însă, pentru a vă instrui în chip exact, să vă spunem cum se fac acestea.

15. «Așadar, înainte de toate trebuie știut că ceea ce noi luăm ca hrana noastră este un fel de jertfă pe care o aducem noi». În adevăr, cu toate că prin mîncarea și băutura aceasta noi comemorăm moartea Domnului nostru și cu toate că noi gîndim că aceste lucruri sînt aducerea amînie de Patina Sa, întrucît El a zis: «Acesta este trupul Meu care s-a frînt pentru voi; și acesta este sîngele Meu care s-a vărsat pentru voi» (Matei XXVI, 26), este limpede că în sfînta liturghie noi parcă săvîrșim o jertfă. «Iată, în adevăr, în ce constă lucrarea Marelui Preot al Legămîntului (*διαθήκη*) celui Nou: să aducă această jertfă prin mijlocirea căreia se vede în ce constă Legămîntul cel Nou». Este deci evident o jertfă, fără ca aceasta să fie ceva nou, și fără ca aceasta să fie făcută de însuși Marele Preot; ci este un act comemorativ al adevăratei junghieri. Întrucît de fapt în aceste chipuri (*τύπος*) se împlinesc semne ale realităților cerești, este necesar ca și jertfa aceasta să fie manifestarea acestor semne; iar preotul întîmplat săvîrșește o imagine (*εἰκών*) a liturghiei care are loc în ceruri, pentru că dacă noi nu am avea imaginea (*εἰκών*) realităților cerești, noi, care împlinim slujirea noastră în afara Legii (*νόμος*), nu am putea să fim preoți. Fericitul Pavel spune despre Domnul nostru Hristos: «Dacă ar fi pe pămînt, El nu ar fi Mare Preot, pentru că aci existau cei care după Lege aduceau daruri și jertfe, care-și fac oficial după asemănarea și umbrele lucrurilor cerești» (Evr. VIII, 4—5).

Iată ce vrea să spună prin aceasta: că toți preoții după Lege (*νόμος*) au împlinit oficial lor sacerdotal pe pămînt, acolo unde porunca Legii era potrivită pentru

cei muritori; iar jertfele — cele în care animalele fără rațiune erau ucise prin înjunghiere — erau de așa fel ca ele să fie potrivite cu locașul muritor de pe fața pământului. Căci nu este o taină că orice poruncă și orice ritual (τάξις) al Legii erau potrivite pentru muritori. Căci tăierea împrejur, sabbatul, sărbătorile, diferențierea alimentelor, toate acestea erau potrivite pentru firea muritoare, și nimic din aceste nu-și are loc în firea nemuritoare; iar pentru firile nemuritoare nu erau potrivite nici jertfele de animale fără rațiune ucise prin înjunghiere. Sfântul Pavel spune: Dacă Hristos Domnul nostru ar fi trebuit ca și El însuși să săvârșească «liturghia» pe pământ, El ar fi fost neapărat obligat să-și exercite sacerdoțiul după Legea (νόμος) dinvină și să săvârșească «liturghia» într-un mod conform cu rânduiala legală; ori dacă El nu a exercitat sacerdoțiul după Lege, El nu mai era Mare Preot, neexecutându-și sacerdoțiul după Legea lui Dumnezeu. Însă acum El exercită sacerdoțiul în cer și nu pe pământ, întrucît El a murit, a înviat și s-a înălțat la cer ca să ne învieze și pe noi toți și să ne facă să urcăm la cer; așa este testamentul (διαθήκη) pe care El l-a făcut pentru cei care cred în El, ca să-i facă să participe la învierea din morți și să urce la cer.

16. Or, El a îndeplinit efectiv o slujire de Mare Preot, iar ca jertfă s-a adus pe Sine însuși lui Dumnezeu, jertfă în care El s-a dat morții pentru toți. Însă El a înviat cel dintîi din morți, s-a suit la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu pentru a nimici pe toți dușmanii noștri, cum zice Fericitul Pavel: «El a adus o singură jertfă veșnică pentru păcatele noastre și s-a așezat la dreapta lui Dumnezeu, și de acum El va aștepta ca toți dușmanii Săi să fie așezați ca un așternut sub picioarele Lui; căci printr-o singură jertfă El a adus pentru totdeauna la desăvîrșire pe cei ce sînt sfințiți» (Evr. X, 12—14). El numește *dușmanii Săi* pe cei care ne fac război, întrucît nimicirea lor apare limpede în desăvîrșirea noastră înșine.

Pentru că de asemenea este lucrare de Mare Preot ca El însuși să se apropie de Dumnezeu și după aceea prin El să se apropie și restul; de aceea pe drept cuvînt Apostolul îl numește Mare Preot pe El care s-a arătat în chip efectiv ca atare. Fericitul Pavel l-a dat acest nume, pentru că El cel dintîi, prin învierea din morți, s-a suit la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu și ne-a dat și nouă, prin El, vecinătatea cu Dumnezeu și participarea la bunurile (viitoare). Așadar, «Mare Preot al nostru» nu a fost (Mare Preot) în chipul și umbra celui ce este în cer» (Evr. VIII, 5), cum este cultul ce se aducea după Lege (νόμος); ci El este «slujitor al sanctuarului însuși și al adevăratului Cort pe care Dumnezeu, nu un om, l-a ridicat» (Evr. VIII, 1—2), ca să ne facă să cunoaștem prin această lucrurile cerești.

Iar numele pe care îl dă lucrurilor cerești este: «lucruri sfinte», pentru că ele nu cuprind nimic potrivit raii oăru; și el numește «Adevăratul cort pe care Dumnezeu, nu un om, l-a ridicat» locașul ceresc, pentru că cortul cel după Lege (νόμος) a fost ridicat de către oameni, în timp ce cerul nu a fost făcut de oameni, ci de către Dumnezeu; iar el spune că Hristos a fost slujitor al acestui Cort (ceresc), pentru că El s-a suit la cer și acolo săvîrșește «liturghia» pentru noi, pentru ca să ne atragă pe toți prin toate chipurile (ρόπος), după făgăduința Sa (Ioan XII, 32).

Din această pricină, Fericitul Pavel zice în alt loc: «Care stă la dreapta lui Dumnezeu și se roagă pentru noi» (Rom. VIII, 34). Ceea ce el numește «rugăciune» nu este un fel de rugămintă, care să se facă pentru noi prin cuvinte; ci ea este desigur săvîrșită prin faptele înseși; căci urcarea Sa la cer este ca un fel de rugăciune pe care El o face pentru noi către Dumnezeu, întrucît El și-a luat sarcina să ne facă și pe noi toți să urcăm alături de El la cer.

17. Domnul nostru Hristos, după cuvîntul Fericitului Pavel, «nu ar fi fost Mare Preot, dacă El ar fi exercitat sacerdoțiul pe pământ» (Evr. VIII, 4), chiar dacă El n-a exercitat sacerdoțiul după rânduiala (τάξις) Legii (νόμος), întrucît sacerdoțiul și slujirea după Lege au fost rînduite pe pământ de către Dumnezeu, și nu se cădea ca să fie nesocotit ceea ce venea de la Dumnezeu și ca să fie rînduite pe pământ alt sacerdoțu și altă slujire. Însă Marele Preot, pe drept cuvînt este cauza acestui lucru: deoarece El împlinește slujirea sacerdotală în cer unde nu are nici o părtaşie cu lucrurile pămîntești.

Din aceasta nu decurge nici un prejudiciu pentru preoții după Lege, care — într-un alt loc — primesc porunca de a rămîne printre ființele muritoare și pămîntești, în timp ce Hristos împlinește sacerdoțiul Său în cadrul altor realități mult mai mărețe

și excelente, în realitățile nemuritoare și cerești. Este deci evident că este cu puțință să existe preoți rinduiți pentru exercitarea sacerdoțiului pe pământ. Este însă cu totul sigur că sacerdoțiul cel după Lege este pentru ființele pămîntești și muritoare, în timp ce Hristos este Marele Preot al lucrurilor cerești; și El ne va face pe noi toți să urcăm acolo sus la vremea potrivită.

18. Or, noi care sîntem chemați prin El la un Nou Legămînt (διαθήκη), după cuvîntul Fericitului Pavel (Evr. VIII, 6), am primit în nădejde această mintuire și această viață; și fără a vedea, intrucit acum în răbdare «noi așteptăm să leșim din trup și să fim cu Domnul nostru», «noi mergem în credință și nu în vedere» (II Cor. V, 8 și 7), neafîindu-ne încă în inșeși acele realități. Deoarece nu sîntem încă în aceste bunuri cerești, noi așteptăm acum prin credință pînă cînd vom urca la cer și vom merge la Domnul nostru; și atunci noi nu vom mai vedea în oglindă și în ghi-citură, ci vom privi față către față.

Or, intrucît noi așteptăm să primim în chip efectiv aceasta prin înviere, la vremea statornicită de Dumnezeu, — pe cînd acum noi înaintăm prin credință spre pîrga acestor bunuri, Hristos Domnul nostru, Marele Preot a ceea ce ne aparține —, noi avem porunca de a realiza în această lume de aici chipurile (τύπος) și simbolurile acestor bunuri viitoare; pentru ca astfel, ca oameni care prin «liturghia» Tainelor intră — în chip — în bucuria bunurilor cerești, noi să avem asigurată posedarea și nădejdea bunurilor așteptate.

Așadar, așa cum adevărata naștere nouă este cea pe care o așteptăm prin înviere, pe lîngă nașterea nouă în chip (τύπος) și în simbol pe care noi o împlinim în Botez, tot așa hrana cea adevărată este cea pe care nădăduim să o primim și pe care, printr-un dar al Duhului Sfînt, noi o vom avea atunci în adevăr, pe cînd acum noi sîntem hrăniți ca în chip (τύπος) cu o hrană nemuritoare, pe care noi o primim, fie în chip, fie grație figurilor (τύπος) prin harul Duhului Sfînt.

19. În chip necesar deci era nevoie, de asemenea, să fie realizată o imagine (εἰκὼν) a Marelui Preot; din care pricină există cei care sînt însărcinați cu «liturghia» acestor figuri (τύπος). Pentru că noi credem că chiar ceea ce Domnul nostru Hristos a împlinit și va împlini efectiv este ceea ce împlinesc prin Taine cei pe care harul dumnezeiesc i-a ales preoți ai Legămîntului cel Nou, prin coborîrea Duhului Sfînt asupra lor, pentru întărirea și liniștea «fiilor» Tainei. Din însăși această pricină, nu mai este nevoie de jertfe noi (care să fie înjunghiate), ca cele care erau înjunghiate în toată vremea după Lege.

În timp ce aceia primiseră porunca să aducă lui Dumnezeu jertfe numeroase și felurite — tauri, capre și oi —, și de aceea aduceau în toată vremea noi jertfe; în adevăr cînd cele dintîi jertfe erau înjunghiate, moarte și definitiv nimicite, alte jertfe erau aduse în toată vremea, în locul celor care fuseseră deja înjunghiate. Dimpotrivă toți preoții Legămîntului cel Nou (διαθήκη) aduc aceeași jertfă încontinuu, în orice loc și în orice timp: pentru că unică este de asemenea jertfa care a fost adusă pentru noi toți — jertfa lui Hristos Domnul nostru, Care a acceptat pentru noi moartea și prin aducerea acestei jertfe a dobîndit pentru noi desăvîrșirea, după cum spune Fericitul Pavel: «Printr-o singură jertfă, în adevăr, El a făcut desăvîrșit pentru totdeauna pe cei care sînt sfințiși» (Evr. X, 14).

20. Or, noi toți săvîrșim în orice loc, în orice timp și încontinuu, aducerea aminte a inșeși acestei jertfe, intrucît de fiecare dată, cînd noi mîncăm din această plîne și bem din acest pahar, amintim moartea Domnului nostru, pînă cînd El va veni (I Cor. XI, 26). Deci de fiecare dată cînd este săvîrșită «liturghia» acestei jertfe mărete, — care în chip vădit este asemănarea realităților cerești la terminarea căreia noi dobîndim, prin mîncarea și băutura (din această jertfă), favoarea de a participa cu adevărat la bunurile viitoare —, noi trebuie să ne reprezentăm în conștiința noastră, ca într-o arătare, că noi sîntem ca Cel care este în cer; noi schițăm prin credință în mintea noastră viziunea realităților cerești, considerînd că Hristos, — Care este în cer, Care a murit pentru noi, a înviat și s-a suit la cer —, El înșuși este jertfit și acum prin mijlocirea acestor figuri (τύπος); în acest fel, prin credință, noi vedem din nou în aducerea aminte (care are loc acum) cum moare, cum înviază și cum se înalță la cer Cel ce altădată a săvîrșit acestea pentru noi.

21. Și intrucît Domnul nostru Hristos s-a adus El jertfă pentru noi și astfel a devenit în chip efectiv Mare Preot pentru noi, «noi trebuie să gîndim că cel care acum

se află în fața sfintei mese, reprezintă chipul (εἰκών) Acelui Mare Preot». Acesta nu se aduce pe sine ca jertfă și nici nu este cu adevărat Marele Preot; ci el săvârșește «liturghia» acestei jertfe inefabile într-un fel de imagine (εἰκών), prin mijlocirea căreia el schițează pentru noi, ca în arătări, o reprezentare a acestor realități cerești inefabile și o reprezentare a puterilor înțelegătoare (spirituale) și fără de trup. Deoarece toate puterile nevăzute (spirituale) au slujit această iconomie, — prea înaltă pentru a fi exprimată —, pe care a implinit-o pentru noi Domnul nostru Hristos. Desigur «toți sînt spirite ale slujirii, trimise (de Dumnezeu) pentru a sluji, din pricina celor care vor moșteni viața», cum spune Fericitul Pavel (Evr. I, 14); și Fericitul Evanghelist (εὐαγγελιστής) Matei evidențiază aceasta, zicînd: «Ingerii s-au apropiat și îl slujiau» (Matei IV, 11); însă chiar Domnul nostru a arătat aceasta, zicînd: «De acum înainte voi veți vedea cerurile deschise și pe ingerii lui Dumnezeu urcînd și coborînd spre-Fiul Omului» (Ioan I, 51).

O demonstrație a acestui fapt se află în ceea ce Evanghelia scrie că au făcut ingerii: fie cei care la nașterea Domnului nostru cîntau: «Slavă lui Dumnezeu întru înălțimi, pace pe pămînt și nădejde bună oamenilor» (Luca II, 14), fie cei care la înviere descopereau femeilor ceea ce se întimplase, fie cei care la înălțare explicau Apostolilor ceea ce aceștia ignorau (Luca XXIV, 1 ș.u.; Fapte I, 10).

Așadar, în chip necesar și acum, cînd se săvârșește această «liturghie» infricoșătoare, «noi trebuie să socotim că aceasta este o imagine (εἰκών) a liturghiei acelor puteri nevăzute pe care le reprezintă diaconii», care au fost puși în slujba acestei liturghii infricoșătoare, prin transmiterea harului Sfîntului Duh.

22. Din pricina aceasta, noi sîntem de asemenea numiți slujitori (miniștri) ai lui Hristos, noi toți care am fost aleși pentru un fel de slujire, cum zice Fericitul Pavel: «Eu, întrucît sînt Apostol al neamurilor, slăvesc slujba mea» (Rom. XI, 13). Însă acest nume este propriu numai aceluia care implinesc această slujbă; iar dintre toți sînt numiți «diaconi» numai cei care sînt propuși pentru această slujire și care prezintă similitudinea acestei slujiri «de trimiși și de spirite în serviciu».

23. «Or, ei au și odăjdii (σχημα) potrivite cu realitatea, pentru că mai sublim decît ei este veșmintul lor de deasupra»; întrucît această împodobire este potrivită cu obiectul slujirii lor. «Ei aruncă pe umărul sting orariul (ὠράριον) care atîrnă în chip egal în cele două părți», în față și în spate; ca și cînd ar fi un semn că ei implinesc nu o slujire de servitute, ci o slujire de libertate, întrucît realitățile care fac obiectul slujirii lor conduc la libertate pe toți cei care aparțin pe drept «marii case a lui Dumnezeu», adică Bisericii.

În adevăr ei nu aruncă orariul în două părți pe grumazul lor, fără a-l avea în fața lor, pentru că nu există nici o persoană care — implinind o slujire într-o casă — să poarte această împodobire (σχημα); ci numai oamenii liberi, care sînt stăpîni pe ei înșiși și străini de orice servitute, poartă de obicei în acest fel această împodobire. Or, diaconii poartă orariul numai pe umăr, pentru că sînt rînduiți pentru o anumită slujire; iar orariul (ὠράριον) lor este pe de-a întregul semnul libertății la care noi toți, care am crezut în Hristos, am fost chemați și la care noi ne grăbim să trecem pentru a ne afla «în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, stîlpul și temelie adevărului», după cum spune Fericitul Pavel (I Tim. III, 15); pentru că în chip evident diaconii au fost rînduiți pentru toți la slujirea pe care o implinesc.

24. Întrucît minunate sînt lucrurile pe care Domnul nostru Hristos le-a făcut pentru noi, — lucruri a căror împlinire desăvîrșită noi o așteptăm în lumea viitoare, dar pe care noi le-am perceput, în așa fel că acum, în această lume, noi ne străduim să nu ne îndepărtăm cu nimic de credința în aceste lucruri —, în chip necesar noi ne întărim, prin această liturghie a Tainei, în credința în lucrurile care ne-au fost înfățișate. Adică noi sîntem conduși prin această liturghie la ceea ce are să vină, dat fiind că în această Taină există o imagine (εἰκών) a iconomiei de nepătruns înfăptuite de Hristos Domnul nostru, în care noi primim viziunea și umbra a ceea ce a avut loc. Pentru că noi ne reprezentăm în inima noastră, ca într-o imagine, prin mijlocirea preotului întîistător, pe Domnul nostru Hristos pe Care-L vedem mîntuindu-ne și înviindu-ne prin jertfa de Sine.

Prin mijlocirea diaconilor, care slujesc la ceea ce se săvârșește, noi ne reprezentăm în mintea noastră «puterile cele nevăzute slujitoare» (Evr. I, 14) la această

liturghie inefabilă; ei sînt cei care aduc și așază pe altar această înfricoșătoare jertfă sau chipurile (τόπος) jertfei; iar această viziune pe care ne-o reprezentăm în mintea noastră constituie o puternică realitate pentru cei ce sînt prezenți.

25. Prin mijlocirea figurilor (τόπος) «noi trebuie să vedem pe Hristos, Care acum este condus spre Patimă; iar în alt moment este întins din nou pe sfînta masă pentru a fi junghiat pentru noi». În adevăr, cînd se face ieșirea cu jertfa ce va fi adusă, trebuie să gîndim că în sfîntele vase, pe disc și în potir, iese Domnul nostru Hristos, fiind condus de Patimi. Însă El iese nefiind condus de către iudei: căci, în adevăr, nu este îngăduit ca în figurile (τόπος) vieții și ale mîntuirii noastre să aibă loc vre-o asemănare răutăcioasă; ci aceste figuri ne duc cu gîndul la acele «puteri nevăzute slujitoare», care și atunci cînd avea loc Patima mîntuirii erau de față și își împlineau slujirea lor, deoarece în întreaga economie a Domnului nostru Hristos aceste puteri și-au împlinit slujirea ce le este proprie.

În aceasta nu este nici o greșeală. Căci aceste puteri erau de asemenea prezente în timpul Patimii Mîntuitorului, în slujirea lor, străduindu-se să ducă la desăvîrșire voința dumnezeiască. Chiar atunci cînd Domnul nostru se afla în rugăciune și se temea de apropierea Patimii, «a apărut un inger pentru a-L încuraja și a-L întări», cum spune Fericitul Evanghelist Luca (XXII, 43); iar aceasta constituie — ca și glasurile care exciteau curajul atleților (ἀθλητής) — o ungere făcută ca să îndure chinurile și, în legătură cu răbdarea, constituia implorarea de a suporta cu cel mai mare zel chinurile, arătînd că pătimirea este scurtă în comparație cu cîștigul ce va rezulta din ea, întrucît, îndată după Patimă și moarte, El va fi în slavă și că aceasta va fi pricina a nenumărate bunuri, nu numai pentru oameni ci și pentru întreaga făptură.

Așadar, trebuie socotit că diaconii — în momentul cînd aduc dinafară «pärticica» (κλίσμα) pentru jertfă — sînt chip al «puterilor celor nevăzute slujitoare» (Evr. I, 14), cu deosebirea că în slujirea lor, prin mijlocirea acestor acțiuni comemorative, ei nu conduc pe Hristos Domnul nostru la Patima de viață făcătoare.

26. Iar, după ce L-au adus, ei îl așază pe sfînta masă pentru deplina împlinire a Patimii. În acest fel, credem noi, că de aci înainte Hristos este așezat pe sfînta masă ca într-un fel de mormînt și că El a suferit deja Patima. «Pentru aceasta acoperămîntul pe care unii dintre diaconi îl întind peste sfînta masă închipuie giulgiurile de înmormîntare; iar diaconii care», — după ce El a fost așezat pe sfînta masă —, «stau de cele două părți (ale sfintei mese) mișcă aerul (ἀήρ) deasupra Trupului sfînt» și îl apără ca să nu vină nimic asupra lui, ei înșiși prin această ceremonie (σχήμα) demonstrează măreția Trupului așezat acolo, — deoarece este obiceiul între cei mari din lumea aceasta ca trupului celui mort dintre ei cînd este așezat pe catafalac să i se facă, în semn de cinste, vînt de către alții. Pentru aceasta este necesar acum ca să fie așezat pe sfînta masă Trupul sfînt, care nu este supus nici unui fel de stricăciune și care, nu după multă vreme, are să învieze într-o fire nemuritoare, pentru ca cei care sînt rînduiți pentru această slujire, sînd de toate părțile în picioare înaintea Lui, să-I aducă cinstirea ce I se cuvine, și prin ceremonia (σχήμα) aceasta să arate tuturor celor prezenți cît de slăvit este Trupul sfînt deus pe sfînta masă.

27. Întrucît pentru noi cei cunoscători ai Scripturii dumnezeiești este evident că alături de mormîntul Mîntuitorului se aflau Ingeri, așezați pe piatră, care au descoperit femeilor învierea și care au rămas lângă mormînt tot timpul cît (Domnul nostru) s-a aflat în moarte pentru a da cinstire Celui mort pînă cînd ei au văzut învierea Lui, — înviere pe care ei au proclamat-o a fi binele comun al tuturor oamenilor și înnoire a întregii făpturi, după cuvîntul Fericitului Pavel: «Oricine este în Hristos este o făptură nouă; lucrurile vechi au trecut, totul a devenit nou» (II Cor. V, 17) —, nu se cădea, oare ca și acum să schițăm ca într-o imagine (εἰκὼν) asemănarea cu această liturghie îngerască?

În amintirea ingerilor care în fiecare moment al Patimii și morții Domnului nostru veneau și rămîneau alături de El, diaconii îi înconjoară acum și fac vînt mișcînd evantaliile (acoperămîntele). Ei aduc astfel cinstire și adorare Trupului deus pe sfînta masă, Trup sfînt și înfricoșător; ei arată astfel tuturor celor prezenți măreția Celui deus pe sfînta masă, și pregătesc pe toți cei prezenți să-I aducă cinstire ca fiind cu adevărat sfînt și de temut, întrucît din cauza aceasta ei îl apără ca nimic să nu-L atingă: astfel ei nu îngăduie ca nici murdării mărunte de păsări să

cadă peste El, și nici să nu se apropie de El fără teamă. În conformitate cu rînduiala (νόμος) lor obișnuită, diaconii fac aceasta pentru că Trupul depus pe sfînta masă este sublim, de temut și sfînt: fiind cu adevărat Domnul, datorită unirii sale cu firea dumnezeiască. De aceea se cade ca Trupul acesta să fie cu mare teamă depus, privit și vegheat.

28. «Toate acestea se întîmplă în timp ce tăcerea a cuprins pe toți», pentru că, atîta vreme cît liturghia nu a început, se cuvine ca toată lumea să privească — în reculegere, în temere și în rugăciune tăcută, fără să spună ceva — scoaterea și depunerea Celui atît de mărit și minunat, întrucît, în timp ce Domnul nostru era mort, ucenicii Lui se retrăseseră și se aflau într-o casă de asemenea într-o mare reculegere și în multă teamă. Or, această tăcere inefabilă era răspîndită peste tot; astfel puterile cele nevăzute de asemenea se aflau în reculegere, fiind atenți la învierea așteptată pînă cînd s-a apropiat clipa în care Domnul nostru Hristos a înviat. Și atunci femeile, care venau să cinstească Trupul, au primit prin mijlocirea îngerilor vestirea nouă despre învierea care avusese loc, pentru ca ucenicii, primind înștiințarea de la femei, să alerge împreună cu mare ardoare la mormînt.

29. Din pricina aceasta, și acum aceleași lucruri ne aduc aminte de Patima Domnului nostru; și în momentul în care noi vedem jertfa pe sfînta masă, — ca și cînd cineva după ce a murit ar fi așezat într-un fel de mormînt —, reculegerea se răspîndește peste toți cei care sînt prezenți, întrucît lucru de temut este pentru toți ceea ce se petrece. Din care cauză se cade ca toți să privească în reculegere și cu teamă la ceea ce se săvîrșește, întrucît de aci înainte, din chiar acest moment al înfricoșătoarei «liturghii» care se săvîrșește după rînduielele (νόμος) sacerdotale, urmează ca Domnul nostru Hristos să învieze, vestind tuturor participarea la bunurile de nedescris. În adevăr noi amintim în jertfa moartea Domnului nostru, pentru că ea este vestirea învierii și a bunurilor de nedescris.

30. «Rugăciunea are loc mai întîi nu în tăcere, ci este proclamată cu glas tare de către diaconii», care trebuie să știe să indice semnalul și țelul a tot ceea ce se săvîrșește în biserică. De fapt, prin proclamarea diaconului se face cunoscut ceea ce se cade să îndeplinească toți cei ce sînt prezenți; adică diaconul comandă și amintește tuturor ce trebuie mai ales și ce se cade (să facă) cei care s-au adunat în biserică lui Dumnezeu.

31. Or, cînd diaconul și-a împlinit slujirea convenită și cu glas mare a îndemnat pe toată lumea, și a sugerat soborului bisericesc rugăciunile ce urmează, «toată lumea stînd în picioare, în tăcere, preotul întîistătător începe oficiul proaducerii». Și înainte de orice, preotul întîistătător înalță o rugăciune către Dumnezeu, pentru că în general orice are legătură cu credința (religia) trebuie să înceapă în chip obligator cu rugăciune, dar mai ales la această liturghie înfricoșătoare noi avem nevoie de ajutorul dumnezeiesc, singurul în stare să împlinească toate lucrurile.

«Preotul întîistătător sfîrșește deci rugăciunea aducînd mai întîi mulțumire» Domnului nostru pentru aceste atît de mari lucruri pe care El le-a dăruit pentru mîntuirea și pentru viața oamenilor și pentru că a pus în noi cunoașterea acestor Taine minunate, care constituie aducerea aminte a acestui dar de nedescris pe care ni l-a acordat prin Patima Sa: adică ne-a făgăduit tuturor învierea din morți și urcarea la cer.

32. «După aceea preotul întîistătător aduce mulțumire pentru sine-însuși» pentru că Hristos l-a făcut slujitor al unei Taine atît de înfricoșătoare; atunci el prezintă de asemenea cererea ca: harul Sfîntului Duh, prin care el a ajuns la preoție, să-i fie acordat și acum pentru ca el să fie vrednic de mărișia unei astfel de slujiri și ca — eliberat de orice intenție rea — cu ajutorul harului dumnezeiesc să împlinească, fără a se teme de vreo pedeapsă, această slujire, el care, fiind atît de departe de mărișia Aceluia, s-a apropiat de realități prea sublime pentru el.

33. Așadar, la aceste lucruri și altele asemenea, cînd preotul întîistătător a terminat rugăciunea, «toți cei prezenți rostesc: Amin», care este un cuvînt de asentiment și care confirmă rugăciunea sacerdotală: «Cel care face parte dintre oamenii simpli (ιδιώτης) cum va spune «Amin» la mărturisirea ta, întrucît el nu știe ceea ce tu spui?», cum zice Sfîntul Pavel (I Cor. XIV, 16), pentru a arăta că așa a fost rînduit ca de acest cuvînt să se folosească cei prezenți (παρών), care prin cuvîntul

lor manifestă asentimentul lor la rugăciunile și acțiunile de mulțumire ale preotului întîistătător.

34. Iar cînd cei prezenți au rostit acest cuvînt, «preotul întîistătător se roagă ca pacea să fie cu ei», prin care este frumos să se înceapă orice acțiune într-o adunare bisericească, și mai ales atunci cînd urmează să fie săvîrșită această înfricoșătoare liturghie, căci și Fericitul Pavel, în toate Epistolele sale pune mai întîi: «Harul și pacea să fie cu voi», cerînd pentru noi în rugăciunile sale lucrul de care ne-a fost dat să ne bucurăm toți prin iconomia Domnului nostru Hristos.

Prin venirea Sa, Domnul a nimicit toate războaiele și a dezrădăcinat cu desăvîrșire orice ură și orice luptă împotriva noastră — fie moarte, fie corupție, fie păcat, fie patimă, fie jignirea demonilor, fie orice altceva care ar fi pentru noi cauză de tristețe —, pentru că prin învierea Sa El ne-a eliberat de acestea; El ne face nemuritori și neschimbători, și ne face să urcăm la cer și ne acordă dreptul de a avea mare încredere (παρηγοία) în El; El ne predispune să întreținem o puternică dragoste și comuniune cu puterile nevăzute și fidele lui Dumnezeu. Pentru aceasta și Fericitul Pavel așază, în toate Epistolele sale, înaintea «păcii» termenul «har», pentru că nu noi sîntem cei care am început și nu noi am fost prin noi înșine pricina primirii unui astfel de dar; ci Dumnezeu ni l-a dăruit prin harul Său.

35. Or, pentru toți cei care au obținut favoarea de a îndeplini slujirea sacerdotală, în tot ceea ce se împlinește în adunarea bisericească, de la început a fost statornicită regula de a se începe prin aceasta (rugăciune pentru pace), și cu atât mai mult în această liturghie a unei Taine atît de înfricoșătoare.

«Deci preotul întîistătător se roagă: pace în toată lumea», ceea ce constituie anunțarea acestor bunuri mărețe, al căror semn și chip (τύπος) este această dumnezeiască liturghie, care este aducerea aminte a morții Domnului nostru, prin mijlocirea căreia ne-a fost făgăduită măreția acestor bunuri și a altora de acest fel. «Iar la aceasta cei prezenți răspund: Și cu duhul tău».

36. Cei prezenți fac și ei aceeași rugăciune pentru preotul întîistătător; și astfel devine evident și pentru preot și pentru noi toți că nu numai ceilalți au nevoie de binecuvîntarea și de rugăciunea preotului întîistătător, ci și el însuși are nevoie de rugăciunea tuturor.

Ca urmare, după regula (νόμος) statornicită de la început, menționarea preoților întîistătători în toate rugăciunile bisericești se face tot așa ca și menționarea celorlalți credincioși, pentru că noi toți «sîntem un singur trup al Domnului nostru Hristos» (I Cor. XII, 27), și toți «sîntem membre unii altora» (Efes. V, 27). Așadar preotul întîistătător îndeplinește rolul (τάξις) unui membru mai de cinste decît celelalte membre ale trupului; voi arăta în continuare în ce fel. El este ochiul sau limba. În adevăr, în asemănare cu ochiul, el (preotul întîistătător) vede faptele întregii lumi și, cu grija sacerdoțiului, îndreptează și pune în ordine (τάξις) pe fiecare după ceea ce convine regulii (τάξις) preoției; în rolul (τάξις) de limbă el prezintă rugăciunile tuturor. Dar, așa cum ochiul și limba au nevoie de alte membre corporale care, datorită adaptării lor, îndeplinesc funcția lor, — este necesar de asemenea ca aceste membre să fie sănătoase și ca organic să fie bine constituite, dacă trebuie să-și îndeplinească în chip ireproșabil funcția —, tot așa și preotul întîistătător, fiind bine adaptat la trupul Bisericii, trebuie să fie sănătos în cinul său, pentru ca, după ce a dovedit sănătatea sa morală, și sacerdotală cerute, să arate că el este vrednic de demnitatea sa și că el îndeplinește în chip folositor pentru comunitate ceea ce se cere de la funcția sa. Pentru aceea la cuvîntul «pace» cu care binecuvîntează pe cei prezenți, el primește din partea lor binecuvîntarea prin faptul că ei rostesc: «Și cu duhul tău».

37. Prin cuvintele: «Și cu duhul tău» credincioșii nu vor să desemneze sufletul, ci harul Duhului Sfînt, prin care credincioșii încredințați preotului mărturisesc că el a primit darul preoției. Iar Fericitul Pavel spune: «Dumnezeu pe Care eu îl slujesc în duh în Evanghelia (εὐαγγέλιον) Fiului Său» (Rom. I, 9), ca și cînd ar zice: prin darul harului Duhului Sfînt care mi-a fost dat ca să împlinesc slujba Evangheliei și ca voi toți să vă uniți cu duhul meu; adică: eu am primit de la Dumnezeu (puterea) de a fi în măsură să fac aceasta și alte lucruri asemenea; dar eu nu am putut îndeplini ceea ce trebuie să facă cel care slujește în Duhul Sfînt pentru folosul celorlalți, întrucît cel care trebuia să mă ajute se îndepărtase.

38. După rînduielele (νόμος) așezate de la început în Biserică, cel adunați în biserică rostesc către preotul întîlistător: «Și cu duhul tău»; întrucît, în adevăr, cînd merg bine cele ce se referă la preotul întîlistător, aceasta este în folosul corpului Bisericii; iar cînd sînt în suferință cele ce se referă la preotul întîlistător, aceasta este în detrimentul comunității, și toți se roagă ca, prin «pace», preotul întîlistător să aibă harul Sfîntului Duh; în acest fel el va putea avea grijă de tot ce trebuie, și va îndeplini cum trebuie liturghia pentru comunitate.

În adevăr mai ales astfel preotul întîlistător va avea pacea, prin prîsosul harului Sfîntului Duh, pentru că prin aceasta el primește ajutorul pentru acțiunile cerute din partea lui, întrucît și în celelalte lucrări ca și în liturghie, el demonstrează că are conștiința care se impune.

39. Avînd astfel loc binecuvîntarea preotului întîlistător către cei prezenți și a acestora către el, «preotul întîlistător începe să dea pacea (sărutarea păcii); iar «heraldul» bisericii, care este unul dintre diaconi, «strigă și poruncește întregii adunări să-și dea pacea (sărutarea păcii) unii altora», adică să facă ceea ce face preotul întîlistător. Toți își dau unul altuia sărutarea păcii, și prin această sărutare ei manifestă un fel de mărturisire a unității și a dragostei ce există între ei.

În adevăr fiecare dintre noi dă pacea (sărutarea păcii) vecinului care se află lîngă el: în chip virtual noi toți ne dăm pacea unii altora, pentru că în această acțiune există mărturisirea că noi toți — care am devenit trupul unic al Domnului nostru Hristos — trebuie să ne iubim unii pe alții deopotrivă, să ne sprijinim și să ne ajutăm unii pe alții și să socotim treburile fiecăruia ca pe cele ale comunității, să fim compătimitori față de mîhnirile fiecăruia și să ne bucurăm fiecare de bunele întîmplări ale celorlalți.

40. Desigur, noi am primit prin Botez o naștere nouă, unică întrucît prin ea noi am fost unii într-o îmbinare firească unică; și noi toți primim aceeași hrană, în care primim același corp și același sînge noi toți, care am fost îngropați în unirea baptilmală, după cum zice Fericitul Pavel: «Noi toți primim în adevăr dintr-o singură pîine, pentru că noi, care sîntem multe corpuri, sîntem o pîine unică» (I Cor. X, 17); este necesar, așadar, ca înainte de a ne apropia de Tine și de liturghie să împlinim rînduiala (νόμος) de a da pace (sărutarea păcii), prin care noi toți manifestăm unii față de alții mărturisirea de unire și de dragoste.

Desigur, nu ar fi potrivit ca cei care formează un singur trup bisericesc să socotească odios un frate de credință, care a venit prin aceeași naștere ca și noi să formeze împreună cu noi un singur trup și despre care credem că este în chip egal membru al Domnului nostru Hristos însuși, și că el se hrănește de asemenea din aceeași hrană primită la masa duhovnicească; în legătură cu aceasta Domnul nostru însuși spune: «Oricine se mînie fără dreptate împotriva fratelui său va fi condamnat la judecată» (Matei V, 22).

Așadar, ceea ce are loc (prin sărutarea păcii) nu constituie numai o mărturisire de dragoste, ci constituie de asemenea un apel la a ne debarasa de orice dușmănie josnică, dacă ni s-ar părea că pe nedrept noi am avea ceva (grav) împotriva unuia dintre frații noștri de credință. De fapt Domnul nostru după ce a statornicit că nu trebuie să existe absolut nici un fel de mînie care să nu fi fost stinsă, a prescris ca remedia pentru păcătoșii de orice fel ar fi ei, următoarele: «Dacă tu aduci darul la altar, și acolo îți aduci aminte că fratele tău are ceva (grav) împotriva ta, lasă-ți darul acolo, la altar, și du-te mai întîi să te împaci cu fratele tău; apoi vino și adu darul tău» (Matei V, 23—24). Adică El poruncește celui păcătos să se grăbească în toate felurile ca să se împace cu cel față de care a avut loc jignirea și să nu îndrăznească să-și prezinte darul (προσφέρειν προσφοράν) înainte de a fi adus liniștire celui pe care l-a mîniat, mîngîindu-l din toate puterile sale; întrucît noi toți sîntem cei care aducem darul prin preotul întîlistător.

41. În adevăr, cu toate că preotul întîlistător se află el singur în picioare (în fața sfintei mese) pentru a aduce (darul), totuși el aduce darul pentru întregul trup (al comunității); și așa cum darul care se aduce este comun nouă tuturor, și binefacerea ce decurge din el și a cărei primire ni se oferă este deopotrivă comună tuturor. Tot așa spune și Fericitul Pavel despre Marele Preot că «El era dator să aducă (jertfă) atât pentru sine cît și pentru păcatele întregului popor» (Evr. V, 4);

În acest fel el arată că darul pe care-l aduce preotul întîristător este comun și că este statornicit să aducă (jertfa) pentru sine și pentru toți ceilalți.

Este necesar deci ca jignitorul să aducă din toate puterile sale liniștire față de cel pe care l-a jignit și să se împace cu el. Dacă cel pe care l-a jignit este de față, împăcarea să fie făcută efectiv acolo; iar dacă acela nu este prezent, jignitorul să se hotărască în conștiința sa că în orice chip, la vremea potrivită, el va face împăcarea. Și abia atunci să se apropie pentru a participa la aducerea darului. Iar cel jignit este dator ca să accepte nu în chip indiferent satisfacția pe care l-o aduce jignitorul, întrucît și cel jignit trebuie să răspundă la atitudinea jignitorului cu aceeași pătrundere, îndepărtînd din inima sa toate ofensele săvîrșite față de el, amintindu-și cuvîntul: «Dacă nu veți ierta oamenilor greșelile lor, nici Tatăl vostru, Care este în ceruri, nu va mai ierta greșelile voastre» (Matei VI, 15).

În adevăr, astfel trebuie să socotim noi această «pace» (sărutare a păcii) ca mărturisire și aducere aminte a tuturor acestora dacă noi ne dăm unii altora pacea (sărutarea păcii) «prin-o sărutare sfîntă», cum zice Fericitul Pavel (Rom. XVI, 16) și dacă nu ne sărutăm — ca Iuda — numai cu buzele, însă înăuntrul nostru ne străduim să păstrăm ură și răutate față de frații noștri de credință.

42. «Atunci preotul întîristător își spală cel dintîi mîinile și toți ceilalți, oricît ar fi de mulți cei care sînt în soborul clerical». Aceasta se face nu pentru curățenia mîinilor, — iar dacă nu au conștiință indiferentă, toată lumea trebuie să facă aceasta: uni (preoții) din pricina slujirii lor, iar ceilalți din pricina darului pe care-l vor primi —, ci pentru ca preoții rînduiți să aducă darul pentru întreaga comunitate să ne aducă prin aceasta aminte tuturor că trebuie să ne prezentăm cu conștiințele curate cînd este adusă jertfa. În acest fel deci, îndată ce a fost dată sărutarea păcii, — prin care mărturisim că am aruncat și am alungat de la noi orice ură și amărăciune aveam împotriva fraților noștri de credință, ori că am înălțurat orice aducere aminte de ofensele ce ne-au fost făcute —, trebuie să ne curățim noi înșine de orice întînăciune.

43. Toată lumea stă în picioare, după semnul dat de diacon, și ia aminte la ceea ce se petrece. «Apoi se citește din pomelnicile (κλῆς) bisericii numele celor vii și al celor morți», care au răposat în credința în Hristos, fiind limpede că prin numărul mic al celor pomeniți acum se înțeleg toți cei vii și toți cei morți pomeniți în chip virtual, pentru a ne învăța efectele economiei lui Hristos Domnul nostru — pe care o comemorează liturghia de acum —, care este ajutorul tuturor, deopotrivă al celor vii și al celor morți: întrucît cei vii privesc spre nădejdea ce va să vină iar cei răposați nu se mai află în moarte, ci, cuțundați în somn, ei rămîn în această nădejde pentru care Domnul nostru Hristos a primit moartea pe care o comemorăm prin această Taină (a Euharistiei).

44. Iar cînd s-a terminat citirea (pomelnicelor), «preotul întîristător se îndreaptă pentru săvîrșirea liturghiei, în timp ce heraldul bisericii» — adică diaconul ale cărui cuvinte fac cunoscut în chip limpede tot ce trebuie să facă credincioșii prezenți pentru a da urmare «semnelor» ce le sînt date de cler — «strigă mai întîi: Luați aminte de jertfă»; în acest fel el îndeamnă pe toată lumea să ia aminte cu grijă la aducerea jertfei, întrucît ceea ce urmează să aibă loc este un lucru al întregii comunități. Este junghiată o jertfă a comunității și este adus un dar al comunității: pentru toți, nu numai pentru cei prezenți, ci și pentru cei absenți, în măsura în care ei au participat la credința prin care au fost socotiți în Biserica lui Dumnezeu, și și-au sfințit viața în Biserică.

Este cu totul limpede că este același lucru ceea ce numim «a aduce darul» și «a junghia jertfa», întrucît este junghiată o victimă înfricoșătoare, Care este adusă lui Dumnezeu, după cum spune Fericitul Pavel: «Hristos a făcut aceasta odată pentru totdeauna, aducîndu-se jertfă pe Sine însuși» (Evr. VII, 27) și de asemenea: «Din care pricină trebuie ca Acesta să aibă ceva de adus» (Evr. VIII, 3).

De asemenea, întrucît ceea ce facem noi este asemănarea acestei junghieri (a lui Hristos), o numim «dar» sau «anafora» jertfei. Din care cauză și diaconul zice, pe drept cuvînt, înainte de prezentarea darului: «Luați aminte la jertfă!».

45. Astfel toți au fost pregătiți să ia aminte la ceea ce este așezat (προσέμνον) pe sfînta masă, și fiind împlinite cele ce am arătat, care trebuiau săvîrșite înainte

de liturghia sfântă și care era necesar să fie lămurite pentru instruirea voastră pentru ca să aduceți aminte, — de acum înainte preotul întîistător începe aducerea însăși a jertfei.

Trebuie însă să vă învățăm în ce fel se face aducerea jertfei. Intrucît însă este îndeajuns ceea ce v-am arătat astăzi, lăsăm să vorbim despre acestea în altă zi, cînd ne va îngădui Dumnezeu.

Iar acum, pentru toate să înălțăm laudă lui Dumnezeu Tatăl și Fiului Său unic și Duhului Sfînt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A ȘAISPREZECEA (A DOUA DESPRE SFÎNTA EUHARISTIE)*

Textul de interpretat* : «Preotul întîistător începe să aducă jertfa și, înainte de toate, binecuvîntează poporul credincios cu aceste cuvinte : «Preotul întîistător începe să aducă jertfa și, înainte de toate, binecuvîntează poporul credincios cu aceste cuvinte : «Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Duhului Sfînt să fie cu voi toți». Iar poporul credincios răspunde la aceasta : «Și cu duhul tău». Preotul întîistător zice poporului : «Sus, spiritele voastre». Iar poporul credincios răspunde : «Către Tine, Doamne». Preotul întîistător zice : «Să aducem mulțumiri Domnului», la care poporul credincios răspunde : Vrednic și drept este (acest lucru)».

Preotul întîistător începe să aducă jertfa și înjunghie Darurile aduse de comunitate, și zice ..., ridicînd glasul și lăudînd : «Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul cel atotputernic ; de aceste laude sînt pline cerul și pămîntul». Și toți păstrează tăcerea și țin privirile în jos ; iar diaconul zice : «Noi toți să stăm cu frică și cu cutremur». Iar de aci mai departe, urmează, în virtutea acțiunilor liturgice ce au loc, ca Domnul nostru Iisus Hristos să învieze din morți și să reverse harul Său asupra noastră a tuturor. Și preotul întîistător cere de asemenea ca peste toți cei ce sînt adunați în biserică să vină harul Duhului Sfînt. Preotul întîistător înalță o rugăciune pentru toți cei pe care de regulă (νόμος) îi pomenește în biserică ; și apoi trece la pomnirea celor răposați.

La aceste rugăciuni preotul întîistător se oprește, și îndată ia cu mîinile sale pîinea sfințită și privește spre cer ; el frînge pîinea rugîndu-se pentru poporul credincios ca harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu ei. Iar poporul credincios răspunde cuvîntul potrivit. Preotul întîistător șchează cu pîinea semnul (τύπος) crucii peste sînge, și cu sîngele peste pîine. Din pricina aceasta, există rînduiala (νόμος) de a arunca puțin cite puțin pîinea de viață făcătoare în potir.

Înainte de orice, noi trebuie să rugăm pe Domnul nostru pentru cei care au adus aceste Sfînte Daruri. Preotul întîistător binecuvîntează poporul credincios cu «pacea» ; iar poporul de asemenea răspunde cu rugăciunea obișnuită, pe care toți cei prezenți o rostesc cu capetele plecate, așa cum se cuvine.

Diaconul bisericii rostește cu glas tare : «Să fim atenți !», iar preotul întîistător rostește : «Sfîntul, sfinților !», la care toți răspund zicînd : «Un singur Tată Sfînt, un singur Fiu Sfînt, un singur Duh Sfînt», și adaugă : «Mărire Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh». Și din acest moment noi toți ne grăbim să primim jertfa. Din pricina aceasta preotul întîistător care aduce jertfa merge cel dintîi ca să o primească ; și fiecare dintre noi merge, plecîndu-și privirea și ținînd amîndouă mîinile întinse : el întinde mîna dreaptă pentru a primi jertfa, ce i se dă, însă așază mîna stîngă sub mina dreaptă. Preotul întîistător dînd jertfa zice : «Trupul lui Hristos», și face aceleași lucruri pentru a lua potirul ; iar tu însuși zici după el : «Amin».

* Fiecare din Omiliile de la a XII la a XVI-a este precedată de un text din ritualul cultic, pe care Omilia îl explică.

Tu primești jertfa și o înghiți pentru a fi părtaș la Taine; iar după ce ai luat jertfa, tu înalți către Dumnezeu o rugăciune de mulțumire și de binecuvîntare. Tu rămîi acolo, pentru ca împreună cu toată lumea să aduci rugăciune de mulțumire și de binecuvîntare, după rînduiala (νόμος) Bisericii.

1. Acum este vremea ca Dumnezeu să-mi ajute să împlinesc față de voi ceea ce lipsește. În adevăr, am început să vă vorbesc despre hrana spirituală pe care voi o luați prin primirea Tainelor Sfinte; și alte lucruri care sînt în legătură cu aceasta și care erau cu totul necesare v-am înfățișat, iubiților; tot așa v-am învățat liturgia în care această hrană spirituală se desăvîrșește, ajungînd la cuvintele: «Priviți la jertfă!»; pe care le rostește diaconul urmînd rînduiala (νόμος) statornicită de către Biserică.

După aceasta preotul întîistătător trebuie să înceapă a aduce (jertfa); însă întrucît fuseseră spuse prea multe lucruri, noi am întrerupt atunci învățătura noastră și am lăsat — așa cum se cuvenea — să vorbim despre acest serviciu al preotului întîistătător într-o altă omilie, pe care, cu ajutorul lui Dumnezeu socotim s-o ducem la bun sfîrșit astăzi.

2. De îndată ce diaconul a zis: «Priviți la jertfă!», — privirea tuturor s-a ațînit după această proclamație a diaconului asupra a tot ceea ce se petrece —: «Preotul întîistătător începe de aci înainte să aducă jertfa și, înainte de toate, el binecuvîntează poporul credincios cu aceste cuvinte: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Duhului Sfînt să fie cu voi toți» (II Cor. XIII, 13); el scotește că — mai înainte de orice, adică înainte de această acțiune de aducere a jertfei — se cade ca poporul credincios să fie binecuvîntat cu acest cuvînt apostolic, care conține un lucru excelent; din pricina caracterului ei venerabil, preotul întîistătător a rostit la început această binecuvîntare care este conformă cu Scriptura: «În adevăr, pînă într-atît a iubit Dumnezeu lumea, că a dat pe Fiul unic pentru El, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața veșnică», după cuvîntul Evanghelistului (Ioan III, 16).

Dumnezeu-Tatăl a arătat o astfel de iubire față de oameni, nu pentru a primi din partea noastră ceva care să fie demn de bunăvoința Lui; ci pentru harul Său și pentru milostivirea Sa El a arătat față de noi această iubire, prin care Fiul unic al lui Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvîntul, a binevoit ca, singur pentru mîntuirea noastră a tuturor, să asume pe unul dintre noi, să și-l încorporeze și să-l așeze de-a dreapta lui Dumnezeu; și ne-a acordat și nouă participarea la aceasta și ne-a trimis pe Duhul Sfînt, prin Care acum noi primim pîrga acelor bunuri în chip (τάξει) de arvonă (ἀρραβών); pe care însă o vom primi pe deplin atunci cînd noi vom fi primit în chip efectiv împărtășirea cu El: «trupul smereniei noastre devenind asemănător cu trupul Său de mîrire» (Filip. III, 21).

De aceea, Fericitul Pavel cere de asemenea aceasta pentru cei credincioși, ca ei să se arate vrednici de această iubire a Lui, pe care Dumnezeu a arătat-o, prin harul Său, față de întreaga noastră rasă (γένος), Dumnezeu Care ne va acorda nouă tuturor favoarea harului Sfîntului Duh, ca să ne fie dată — prin împărtășirea acestui dar — împărtășirea cu El. Pentru aceasta, aflîndu-se pe punctul de a îndeplini această liturghie (aducerea jertfei) atît de măreață — prin care noi sîntem conduși către astfel de speranțe — preotul întîistătător mai întîi binecuvîntează poporul credincios cu acest cuvînt. Iar unii dintre preoți zic numai: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi toți», reducînd întregul cuvînt al Apostolului la aceste limite.

«La aceste cuvinte poporul credincios răspunde preotului întîistătător: «Și cu duhul tău»; după rînduiala (νόμος) statornicită pentru toate aceste cazuri în care preotul întîistătător, binecuvîntează poporul credincios fie cu «harul», fie cu «pacea», toți cei prezenți îi răspund cuvîntul acesta, ale cărui rațiuni le-a arătat mai înainte.

3. După această binecuvîntare «preotul întîistătător pregătește poporul credincios zicînd: «Sus, spiritele voastre», pentru a demonstra că deși noi sîntem chemați să împlinim pe pămînt această liturghie (aducere a jertfei) de temut și inefabilă, (totuși noi trebuie să privim în sus spre cer și să orientăm către Dumnezeu năzuințele sufletului nostru, întrucît noi săvîrșim o aducere amînte a jertfei și a morții Dom-

mului nostru Hristos, Care pentru noi a pățimit și a fost îngropat, a fost unit cu Firea dumnezeiască, șade de-a dreapta lui Dumnezeu și este în cer. De aceea și noi înșine trebuie să îndreptăm privirea sufletului nostru spre cer și, prin această aducere aminte, să transportăm acolo inima noastră.

4. «Iar poporul credincios răspunde: «Către Tine, Doamnel», cuvinte prin care poporul credincios mărturisește că este pregătit pentru împlinirea aducerii jertfei. După ce preotul întilistător a pregătit și a rânduit (τάξις) sufletul și inima celor prezenți, zice: «Să aducem mulțumiri Domnului». De fapt, pentru astfel de lucruri care au fost săvârșite pentru noi și de care noi ne aducem aminte în această liturghie, noi sntem datori, ca, înainte de orice, să aducem mulțumiri lui Dumnezeu, Care este cauza tuturor acestor bunuri, și de aceea: «poporul credincios răspunde: «Vrednic și drept este acest lucru». Așadar poporul credincios mărturisește că este pe deplin just ca noi să facem aceasta, fie din cauza măreției lui Dumnezeu, Care ne face astfel de daruri, fie pentru că este drept ca cei care au primit binefaceri să nu se arate nerecunoscători față de Binefăcătorul lor.

5. Atunci, noi toți, stînd în picioare și păstrînd tăcerea cu teamă mare, «preotul întilistător începe să aducă jertfa și înjunghie Darurile aduse de comunitate». Și peste preotul întilistător se lasă o teamă comună — pentru el însuși și pentru noi toți —, din pricina a ceea ce a avut loc: că Domnul nostru pentru noi toți a primit moartea, a cărei aducere aminte o îndeplinește liturghia prin această jertfă.

Și cum preotul întilistător este, în acest moment, limba comună a Bisericii, el folosește în timpul acestei mărețe liturghii cuvintele care snt adecvate — adică laude lui Dumnezeu —, mărturisind că toate laudele și toate măririle se cuvîn lui Dumnezeu: Lui se cuvîne adorarea și această liturghie din partea noastră a tuturor; și mai presus de toate slujirile stă această slujire de aducere aminte de harul care ne-a fost dat, și a cărei istorisire este de nepătruns pentru întreaga făptură.

6. Și pentru că noi am fost instruiți și botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh și de la Ei noi trebuie să așteptăm împlinirea a ceea ce se săvîrșește acum, preotul întilistător zice: «Mărire Tatălui»; și a adăugat de asemenea: «Și Fiului», întrucît El este cu adevărat și în chip real Fiul asemenea Tatălui, în aceeași «*ođos*» și nu este cu nimic inferior Tatălui. El adaugă îndată, în chip necesar, pe Duhul Sfînt, mărturisind astfel că Duhul Sfînt este «*ođos*» dumnezeiască.

El spune că toată făptura și înainte de toate celelalte puterile îngeresti aduc în toată vremea laude și măririi acestei Firi dumnezeiești, Care există din toată veșnicia. El menționează dintre toate pe Serafimii care fac să urce către Dumnezeu această laudă, pe care a învățat-o, prin descoperire dumnezeiască, fericitul Isaia și pe care a transmis-o prin Sfînta Scriptură, și care este lauda pe care noi toți cei adunați în biserică o aducem cu glas mare și care este una și aceeași cu cea pe care o cîntă puterile cele nevăzute: «Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Savaot, pline snt cerul și pămîntul de laude» (Isaia VI, 3).

Întrucît fericitul Isaia a văzut de asemenea, printr-o lucrare spirituală, de mai înainte bunurile care urmau să fie făcute neamului (γένος) omenesc, și a auzit în timpul acestei viziuni că Serafimii cîntau rostînd întocmai aceste cuvinte. Profetul a perceput prin descoperire în timpul viziunii un fel de liturghie măreață, care este prea sublimă pentru firea omenescă și pe care o privesc puterile îngeresti (cele înțelegătoare) cu teamă și respect; iar faptul că îngerii își pleacă privirea și cu aripile își acoperă picioarele și fața (πρόσωπον) a părut îndeajuns profetului. Tot atunci a fost descoperită și învățătura despre Sfînta Treime: o singură Dumnezeuire mărturisită în Treime. În adevăr această învățătură a fost descoperită prin faptul că ei (Serafimii) au rostit de trei ori «Sfînt», ceea ce indică cele trei Persoane (πρόσωπον): persoana Tatălui și persoana Fiului și persoana Duhului Sfînt.

Iar faptul că fiecare dintre Ele există din toată veșnicia și că este într-adevăr sfîntă, ne face să credem că: Dumnezeuire este în adevăr sfîntă și neschimbătoare, în timp ce făptura poate fi numită și poate deveni sfîntă numai printr-un dar din partea Dumnezeirii. Iar cuvintele ce urmează: «Domnul Savaot», arată că El este Domnul și Dumnezeuul Puterilor și Dumnezeu atotputernic. În adevăr toate acestea arată că numele «Domnul Savaot» convine Firii Treimii, Cea care singură există din toată veșnicia și este Dumnezeu.

7. Prin urmare în chip necesar, în timpul acestei liturghii, preotul întîmistătător, după ce a numit pe Tatăl și pe Fiul și pe Duhul Sfînt, zice: «Laudă și adorare să fie aduse de către întreaga făptură Firii dumnezeiești»; el adaugă însă și pe Serafimi intrucit sînt întîlniți în Sfînta Scriptură cîntînd această laudă pe care noi toți, care sîntem de față, să o rostim, strigînd ca laudă dumnezeiască, rugăciunea pe care noi o aducem împreună cu toate puterile cele nevăzute, pentru a împlini slujba noastră către Dumnezeu; căci și noi avem aceeași intenție ca și Puterile cele nevăzute și facem mărturisire asemănătoare cu a lor, intrucit ea este cea pe care ne-a dat-o iconomia înfăptuită de Hristos, Domnul nostru: de a deveni nemuritori și nestrîcioși și de a săvîrși cultul nostru împreună cu Puterile cele nevăzute, atunci cînd vom fi răpiți în nori în văzduh, în întîmpinarea Domnului nostru, și așa, pururea cu Domnul nostru vom fi» (I Tes. IV, 17), după cuvîntul Apostolului Pavel, deoarece nu este mincinos cuvîntul Domnului nostru, cînd zice: «Ei vor fi ca îngerii lui Dumnezeu și sînt fii ai lui Dumnezeu, deoarece sînt fii ai învierii» (Luca XX, 36).

8. Isaia însă, auzind în timpul unei vizuni spirituale acest cuvînt, a căzut cu fața la pămînt și a zis: «Vai mie, nenorocitul, care pătimeșc și sînt om; eu am buze necurate și locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate; și ochii mei au văzut pe Domnul Savaot» (Isaia VI, 5), ca și cînd el pătimea în inima sa pentru toată firea omenească în legătură cu ceea ce noi sîntem și cu darurile pe care noi le primim. Pentru aceasta de fapt a zis: «Eu sînt om», pentru ca, numind firea omenească, să arate că firii omenești îi este proprie înclinarea spre rău, după cum zice Dumnezeu: «Inclinarea inimii omului este îndreptată cu țarie spre rău, din tinerețea ei» (Fac. VII, 21). Pentru aceasta atunci, pătimind pentru întregul neam (γένος) omenesc, Isaia a fost ulmit de milostivirea nemăsurată a lui Dumnezeu, Care a acordat atîta har unui neam plin de atît de multe păcate.

9. Iar noi, intrucit ni s-a arătat un atît de mare dar Care fusese arătat mai înainte profetului Isaia și intrucit deja a fost împlinită pentru noi jertfa, a cărei aducere amînte noi avem datorită s-o împlinim în această liturghie, care se săvîrșește acum în fața noastră, — plecînd privirea noastră spre pămînt, noi toți rămînem în picioraș cu mare respect, căci a privi la măreția acestei liturghii (aducerea jertfei) ne este cu neputință. Noi însă ne folosim de cuvintele de temut ale Puterilor cele nevăzute, pentru a arăta măreția milostivirii, care — fără ca noi să o fi așteptat — s-a răspîndit peste noi.

Teama de care vorbim nu porcede însă din conștiința noastră căci în tot cursul liturghiei — fie înainte de a cînta «Sfînt, Sfînt...», fie după aceea — noi plecăm privirea noastră spre pămînt, din pricina măreției a ceea ce se petrece; adică este aceeași teamă pe care noi o manifestăm, după cuvîntul. Iar preotul întîmistătător de asemenea se asociază în chip total și el la glasurile Puterilor cele nevăzute: se roagă și el însuși și slăvește Dumnezeirea; adică și el însuși se află în teama de ceea ce se petrece, intrucit dreptatea nu este mai îngăduitoare pentru el decît pentru ceilalți. Preotul întîmistătător este mai dator decît toată lumea să se afle în teamă și în cutremur de ceea ce are loc, deoarece el săvîrșește pentru toată lumea această slujbă atît de temut.

10. Iar, după ce toți credincioșii prezenți au rostit cu glas tare: «Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot» și după ce ei «și-au reluat tăcerea, preotul întîmistătător continuă (συνάρτω) de aici înainte cu rînduială sfîntă liturghie, zicînd mai întîi: «Sfînt este Tatăl și Sfînt este Fiul și Sfînt este Duhul Sfînt», ca un fel de mărturisire de credință în această Fire (dumnezeiască) ce există din veșnicie și este sfîntă; și pentru a dovedi că el a înfățișat limpede sensul laudei aduse de Serafimi, laudă pe care a auzit-o profetul Isaia și a transmis-o prin Sfînta Scriptură; el înfățișează de asemenea milostivirea de negrăit revărsată asupra noastră, din pricina căreia Dumnezeu a înfăptuit iconomia mîntuirii prin Hristos, Care «fiind în chip de Dumnezeu a binevoit să ia chip de om» (Filip. II, 6—7), adică a asumat un om desăvîrșit și întreg pentru mîntuirea întregului neam (γένος) omenesc; a anulat lucrurile vechi și dure pe care ni le impunea altădată greutatea Legii (νόμος), precum și stăpînia de demult a morții asupra noastră, și ne-a dăruit bunuri de negrăit și mai presus de orice înțelegere omenească, pentru care bunuri Domnul nostru Hristos a primit să pătimească pentru a înfăptui prin învierea Sa abolirea definitivă a morții, iar nouă ne-a făgăduit că vom fi asociați Lui în bucuria acestui viitor.

Așadar a fost cu totul necesar ca Hristos să ne dăruiască această taină a iconomiei, care e capabilă să ne ducă acolo, deoarece prin ea noi ne naștem din nou în chipul (τύπος) Botezului; și prin ea noi consemnăm moartea Domnului nostru prin această liturghie de temut.

Noi primim ca hrană nemuritoare și spirituală trupul și singele Domnului nostru, Care pentru noi, când era pe punctul de a merge la Patimi a transmis Taina aceasta ucenicilor Săi, pentru ca prin ei s-o primim și noi și pentru ca noi toți care credem în Hristos să săvârșim în chip neîntrerupt comemorarea morții Domnului nostru Hristos; iar prin aceasta să primim o hrană inefabilă, prin care avem nădejdea care poate să ne ducă la împărțășirea de bunurile viitoare.

11. Aceste cuvinte și altele asemănătoare rostește preotul întîistătător în timpul acestei sfinte liturghii; și aducînd aminte ceea ce a avut loc, el ne pregătește pe toți să vedem prin mijlocirea cinstitelor Daruri însuși darul făcut nouă de Hristos, Domnul nostru. «Iar de aci mai departe, în virtutea acțiunilor liturgice care au loc, urmează oa Domnului nostru Hristos să învieze din morți și să reverse harul Său asupra noastră a tuturor», ceea ce nu se poate înfăptui în alt fel decît prin venirea harului Duhului Sfînt.

Prin acesta a și înviat atunci Hristos, după cum învață Fericitul Pavel, care într-un loc zice: «Și El a fost cunoscut ca Fiu al lui Dumnezeu într-o putere și Duhul Sfînt, prin învierea din morți a lui Iisus Hristos Domnul nostru» (Rom. I, 1), iar în alt loc zice: «Dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus Hristos din morți locuiește în voi, Cel ce a înviat pe Hristos din morți va face vii și trupurile noastre cele muritoare, din pricina Duhului Care locuiește în voi» (Rom. VIII, 11). De asemenea și Domnul nostru zice astfel: «Duhul este făcător de viață, trupul nu folosește la nimic» (Ioan VI, 63).

12. Așadar este absolut necesar ca preotul întîistătător, urmînd legea (νόμος) sacerdotului, să prezinte lui Dumnezeu cererea și rugăciunea stăruitoare ca să se înfăptuiască venirea Duhului Sfînt și ca harul să vină de sus asupra pîinii și vinului puse înainte, pentru ca să se vadă că în adevăr trupul și singele Domnului nostru constituie aducerea aminte de nemurire. Pentru că și trupul Domnului nostru Hristos, care este din firea noastră, a fost la început muritor prin fire, dar prin mijlocirea învierii el a trecut într-o fire nemuritoare și neschimbătoare.

Prin urmare, cînd preotul întîistătător spune că plinea și vinul puse înainte sînt trupul și singele lui Hristos, el descoperă cu limpezime ce au devenit acestea prin venirea Duhului Sfînt, și că prin El acestea au devenit nemuritoare. Pentru că așa cum trupul Domnului nostru s-a arătat în chip limpede nemuritor atunci cînd El a fost uns și a primit Duhul, tot așa și acum prin venirea Duhului Sfînt, plinea și vinul puse înainte au primit un fel de ungere prin harul venit asupra lor.

De aceea, de aci înainte noi credem că Sfintele Daruri sînt trupul și singele lui Hristos; nemuritoare, nestricătoase, nesupuse pătimirii și neschimbătoare prin fire, cum s-a întîmplat cu trupul Domnului nostru prin mijlocirea învierii.

13. «Și preotul întîistătător cere de asemenea ca peste toți cei ce sînt adunați în biserică să vină harul Duhului Sfînt», pentru ca, așa cum prin nașterea din nou ei au devenit desăvîrșiți într-un singur trup, tot așa acum ei să fie întăriți ca într-un singur trup prin comuniunea cu trupul Domnului nostru, pentru ca ei să facă un singur trup în înțelegere, în pace și în săvîrșirea binelui. Și pentru ca, atunci cînd noi toți privim către Dumnezeu cu o inimă curată să nu se socotească nouă ca pedeapsă faptul că noi am primit părțășia Duhului Sfînt, fiind împărțiți în diferite feluri de a privi lucrurile și fiind înclinați spre discuții, spre certuri, spre invidie, spre gelozie, disprețuind bunele moravuri; și ca noi să ne arătăm vrednici de a primi această părțășie, intrucît în înțelegere, în pace și în înclinarea spre bine, ochiul nostru să privească spre Dumnezeu cu o inimă curată. Și astfel noi ne vom uni prin împărțășirea cu «Sfintele Taine, prin care vom fi uniți cu Capul nostru, Hristos Domnul nostru, al Cărui trup — după credința noastră — sîntem noi, și prin care noi dobîndim comuniunea cu Firea dumnezeiască» (cf. II Petru I, 4).

14. În acest fel preotul întîistătător desăvîrșește sfînta liturghie înălțînd o rugăciune pentru toți aceia pe care de regulă (νόμος) îi pomenește totdeauna Biserica; și apoi trece la pomenirea celor răpoșați. Pentru că această jertfă ne acordă starea de

a fi păziți și în această lume și — după moarte — acordă celor care vor răposa în credință nădejdea inefabilă pe care o doresc și spre care tind toți fiii tainei lui Hristos.

15. «La aceste rugăciuni preotul întiiistător se oprește și îndată ia cu mâinile sale pîinea sfințită și privește spre cer»; avînd ochii așintîți în sus, el aduce o rugăciune de mulțumire pentru darurile atît de mărețe, «și frînge (pîinea); iar în timp ce frînge «se roagă pentru poporul credincios, ca harul lui Dumnezeu să fie peste ei», zicînd: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi toți». «Iar poporul credincios» este de acord «și răspunde cuvîntului potrivit. Apoi preotul întiiistător schițează cu pîinea semnul (τύπος) crucii peste singe și cu singele peste pîine». După aceea le adună la un loc (συνάπτω), le unește împreună, pentru a manifesta prin aceasta pentru toți că chiar dacă sînt două (elemente), prin puterea lor sînt una și constituie aducerea aminte de patimile și de moartea pe care le-a îndurat Domnul nostru, cînd singele Său s-a răspîndit pe cruce pentru noi toți, — ceea ce preotul întiiistător indică însemnînd (pîinea și singele) cu semnul crucii, adunîndu-le la un loc și amestecîndu-le împreună. De fapt una este întreg trupul omenesc cu singele său și pretutindeni în corp singele este prezent.

Prin urmare, în toate părțile mai mari sau mai mici, formate după junghierea și frîngerea plinii trebuie (δνάξη) ca singele să pătrundă după frîngere. Așa era trupul Domnului nostru înainte de patimi; apoi mult singe s-a răspîndit prin rănile provocate la răstignire.

16. Domnul nostru dăruind cele două părți — trupul și singele Său — a zis: «Acesta este în adevăr trupul Meu care pentru voi s-a frînt spre iertarea păcatelor», și «Acesta este singele Meu care pentru voi s-a vărsat spre iertarea păcatelor» (I Cor. XI, 24). Prin cuvîntul cel dintîi, El descoperă patimile, iar prin al doilea cuvînt descoperă violența și mulțimea patimilor, în timpul cărora s-a vărsat mult singe.

Așa că, pe drept cuvînt, și noi, după Tradiție, punem înainte pe altar cele două elemente pentru a manifesta ceea ce a avut loc atunci, pentru ca să ne fie cunoscut că aceste două elemente (trupul și singele) constituie una prin putere, întrucît aparțin Celui ce singur a îndurat patimile: adică trupul Domnului nostru și singele Lui, care a fost vărsat atunci. Din pricina aceasta preotul întiiistător, după ce a terminat de adus jertfa, frînge pîinea și o împreună cu singele; el face semnul (τύπος) crucii cu pîinea, și în același fel apropie și singele peste pîine, ca să demonstreze că amîndouă sînt una și că împreună au îndurat patimile. Așadar aceasta este aducerea aminte pe care avem porunca s-o săvîrșim în acest chip.

17. «Din pricina aceasta, există rînduiala (νόμος) de a arunca puțin cîte puțin pîinea de viață făcătoare în potir», pentru a demonstra că ele (trupul și singele) sînt de nedespărțit, că ele sînt una în putere și că unul și același este harul pe care ele îl transmit celor care le primesc.

Preotul întiiistător frînge pîinea nu la întîmplare, ci pentru că Hristos, Domnul nostru, după învierea din morți, s-a arătat tuturor ai Săi: mai întîi s-a arătat femeilor mironosițe, apoi celor unsprezece ucenici, după aceea treptat unora și tuturor celorlalți credincioși adunați la un loc, așa cum s-a arătat celor doi din casa lui Cleopa (Luca XXIV, 18). Or, El a făcut aceasta pentru a se arăta lor înviaț, ca să dovedească învierea care avusese loc și să le aducă aminte că și ei vor fi asociați Lui și acelor mărețe bunuri cu care li s'au salvat. El a poruncit ucenicilor, ca și femeilor, după înviere ca să se bucure în așteptarea bunurilor viitoare, zicînd: «Pace vouă!».

18. Din pricina aceasta este necesar ca și acum cînd liturghia s-a apropiat în-deajuns de sfîrșit, — după tradiția Domnului nostru, de moartea și învierea Căruia facem aducere aminte —, preotul întiiistător să frîngă în continuare pîinea așa cum a făcut cel dintîi Domnul nostru, împărțîndu-se în manifestările Sale, uneori arătîndu-se unuia, altădată altuia, ajungînd ca cei cărora s-a arătat să fie în mare număr la un loc, ca să arate că este cu putință întregii lumi să se apropie de El. Iar ei prețuiesc binele care li se făcuse, îl adoră recunoscînd măreția demnității Lui și îl primesc în inima lor prin mîncarea plinii sfințite, pentru ca și ei să aibă cu El o comunie inefabilă. Prin aceasta noi dobîndim o mare bucurie și o nădejde tare că am fost aduși la această măreție și că prin mijlocirea învierii așteptăm să fim lingă El în viața viitoare.

19. Pentru aceasta, pînă la sfîrșit întreaga plîne este frîntă, în așa fel ca nouă tuturor care sîntem prezenți să ne fie cu putință să o primim; și fiecare dintre noi, primind o mică bucătică, sîntem încredințați că primim în ea pe Hristos întreg.

Căci ar fi un lucru deosebit de neînțeles ca femeia cu scurgere de sînge, atingîndu-se de marginea veșmintelor Lui — care nu era o parte a trupului Lui ci doar o parte a veșmintelor Lui — să fi primit darul divin tămăduitor, iar noi să nu credem că într-o părticică din trupul Lui îl primim pe El întreg; de aceea noi socotim că, îmbrățișînd cu ajutorul gurii această părticică din trupul Lui, prin această părticică noi îmbrățișăm întreg trupul Lui.

Tot așa prin mîinile în care primim părticica din trupul Lui noi înfățișăm unirea noastră unul cu altul, ca atunci cînd ne ținem de mînă și mergem împreună.

20. Din pricina a ceea ce trebuie să aibă loc la sfîrșit, preotul întîistătător, care aduce jertfa sfințită și inefabilă, trebuie să înceapă prin aceasta (prin frîngerea plîinii). Adică atunci cînd preotul întîistătător a terminat toată slujba de sfințire, el începe să frîngă plînea așa fel ca de aci înainte prin această plîne noi să ne reprezentăm în inima noastră pe Domnul nostru Hristos, Care se apropie, în fiecare dintre părticele, de cel care o primește. El salută și ne descoperă învierea Sa și ne dăruiește arvuna bunurilor viitoare, din pricina cărora noi ne și apropiem de această Sfințită Taină. Și în acest fel, printr-o hrană muritoare, noi sîntem hrăniți cu darul nemuririi.

21. Slujba sfințirii luînd în acest fel sfîrșit, diaconul bisericii rostește din nou și pomenește pe scurt pe cei pentru care toată lumea trebuie să se roage: «și înainte de orice, el zice: trebuie să ne rugăm pentru cel care a adus această sfințită jertfă», ca și cînd ar zice: să ne rugăm pentru noi care am primit favoarea acestei jertfe, să ne rugăm încă pentru a deveni vrednici să o vedem, să rămînem aproape de ea și să avem parte de ea.

Atunci preotul întîistătător sfîrșește rugăciunea cerînd ca această jertfă să fie plăcută înaintea lui Dumnezeu și ca harul Duhului Sfințit să vină asupra întregii lumi, și pentru ca noi să putem obține favoarea de a participa la această jertfă, fără a o lua spre pedeapsa noastră, întrucît ea este cu mult și înfinit mai sublimă și înaltă pentru noi.

22. După ce preotul întîistătător a terminat rugăciunea prin aceste cuvinte, «el binecuvîntează poporul credincios cu «pacea» iar poporul credincios răspunde cu rugăciunea obișnuită pe care toți cei prezenți o rostesc cu capetele plecate, așa cum se cuvine». După ce s-a terminat rugăciunea, cînd totul a luat sfîrșit, și cînd fiecare dintre credincioși este atent să primească pe «Cel sfințit», «atunci diaconul bisericii rostește cu glas mare: «Să fim atenți!», prin vocea sa pregătînd lumea să ia aminte la ceea ce se va spune. «Și preotul întîistătător rostește: Sfințitul, sfinților! ..», întrucît în adevăr sfințită și nemuritoare este această hrană care este trupul și sîngele Domnului nostru, și este plină de sfințenie pentru că Duhul Sfințit a coborît peste ea.

Dar nu toată lumea primește această hrană, ci numai cei care au fost sfințiți: adică o primesc numai cei care au fost botezați; cei care au primit o nouă naștere prin Botez «au pîrga Duhului Sfințit» (Rom. VIII, 23) și prin aceasta au obținut favoarea de a primi sfințenia. De aceea preotul întîistătător rostește cuvintele: «Sfințitul, sfinților!» și face ca inima tuturor celor prezenți să fie atentă la marea cea ce se află acolo (în sfințitul potir). Adică el vrea să spună: voi toți sînteți datori să luați în seamă marea jertfei aduse; el vă face să știți că voi primiți o astfel de hrană de care voi prin firea voastră nu sînteți vrednici, căci această hrană este nemuritoare și cu desăvîrșire neschimbătoare și că nu toată lumea o poate primi, ci numai cei care au fost sfințiți.

23. În adevăr, ca oameni care ați primit sfințenia prin Botez, voi singuri care primiți această hrană se cade să știți marea cea ce este jertfa și ceea ce sînteți voi cei care ați dobîndit favoarea de a primi această hrană sfințită. Din pricina aceasta trebuie ca voi să întăriți prin bunele moravuri darul care v-a fost făcut, pentru ca, duclînd, după puterea voastră, o viață vrednică de ceea ce vi s-a dăruit, să puteți primi această hrană care este potrivită pentru voi.

De fapt Dumnezeu a făcut pentru orice animal o hrană care să convină și să fie potrivită firii celui care s-a născut din aceeași fire; căci fiecare este născut dintr-un semen al său și este hrănit printr-un semen al său ... În adevăr oaia este născută din

oaie și este hrănită prin firea oli; iapa în același fel; și toate celelalte animale, oricite ar fi ele, se nasc dintr-o mamă din aceeași rasă cu ele, și fiecare își primește hrana din firea celei care l-a născut.

Tot așa și voi, care ați fost născuți prin harul și venirea Duhului Sfânt la Botez și ați primit atunci această sfințenie, este potrivit să primiți o hrană asemănătoare (cu sfințenia), pe care o primiți prin harul și prin venirea Duhului Sfânt, ca să întăriți și să faceți să crească sfințenia care v-a fost acordată și pentru a dobîndi bunurile așteptate acolo, în lumea viitoare, unde ne vom afla și noi toți care vom fi cu desăvîrșire sfinți. Astfel vi se propune să înțelegeți cuvîntul: «Sfîntul, sfinților!». Atunci vom ajunge noi la măreția acestei comuniuni, în această închinare și în această mărturisire de credință cu această înflăcărare, cu frică și cu cutremur se cade să primim această hrană sfință și nemuritoare.

Cînd preotul întîlștător rostește cu această semnificație cuvîntul: «Sfîntul, sfinților!», toți cei prezenți răspund: «Un singur Tată Sfînt, un singur Fiu Sfînt, un singur Duh Sfînt». Ei mărturisesc astfel că există o singură Fire cu adevărat sfință — cea care este Tatăl și Fiul și Duhul Sfînt, Fire care singura, există din toată veșnicia, este singura neschimbătoare și este capabilă să acorde sfințenia cui voiește ea. Și ei adaugă: «Mărire Tatălui și Fiului și Duhului Sfînt în vecii vecilor», pentru că se cade celor care mărturisesc că Firea dumnezeiască este sfință să o și laude împlinind datoria lor de laudă.

24. După aceasta, liturghia întreagă fiind terminată, «din acest moment noi toți ne grăbim să primim jertfa». În adevăr noi vom primi o hrană nemuritoare și sfință de la altarul de temut și mult mai sublim decît cuvîntul. Însă cu toate că cei care se află lingă altar și sînt rinduiți să săvîrșească dumnezeiasca liturghie se apropie de altar pentru a primi hrană dumnezeiască, iar ceilalți o vor primi departe de altar, nu există în însăși hrana dumnezeiască nici un fel de deosebire, întrucît unică este piinea și unic este trupul lui Hristos, Domnul nostru, în care a fost preschimbată piinea ce a fost pusă înainte — care numai prin venirea Duhului Sfînt a primit această preschimbare — și din care vom primi în chip egal noi toți, pentru că noi toți sîntem trupul lui Hristos, Domnul nostru și din același trup și din același sînge sîntem hrăniți noi toți.

În adevăr, așa cum prin mijlocirea nașterii celei noi și prin Duhul Sfînt noi toți am devenit trupul unic al lui Hristos, tot așa prin hrana unică a Sfințelor Taine, prin care ne hrănește harul Duhului Sfînt, noi toți intrăm în comuniune cu Hristos, Domnul nostru. «Pentru că în adevăr într-un singur Duh noi am fost botezați, formăm un singur trup, fie iudei, fie arameeni, fie robi, fie liberi» (I Cor. XII, 13); și în alt loc «Noi toți ne împărțăm, în adevăr, dintr-o singură piine și pentru că este o singură piine, noi sîntem un singur trup (oricît ar fi) de numeros» (I Cor. X, 17). Deci cînd noi toți sîntem hrăniți din același trup al Domnului nostru și cînd dobîndim comuniunea cu El prin mijlocirea acestei hrane, noi toți devenim un singur trup al lui Hristos; prin aceasta noi primim comuniunea și unirea cu Hristos în calitate de Cap al nostru. «Piinea pe care noi o fringem nu este, oare, împărțășirea Trupului Domnului nostru? și potirul pe care noi îl binecuvîntăm nu este, oare, împărțășirea sîngelui Domnului nostru?» (I Cor. X, 16).

Apostolul ne învață că primindu-le (piinea și vinul), noi ne unim cu trupul și cu sîngele Domnului nostru; și astfel cînd noi le primim, noi rămînem în comuniune cu El, devenind noi înșine trupul lui Hristos, și, prin această comuniune, noi întărim pe cea pe care am primit-o prin nașterea cea nouă la Botez. Noi am devenit deci trupul lui Hristos însuși, după cum spune Apostolul: «Voi sînteți trupul lui Hristos» (I Cor. XII, 27), iar în alt loc zice: «Hristos este Capul prin care întregul trup se împlinește, se întocmește și crește creșterea în Dumnezeu» (Col. II, 19).

25. Astfel, la modul general, nouă tuturor ne este acordat acest dar al împărțășirii cu Tainele, întrucît noi toți avem nevoie de ele, deoarece noi credem că în acest dar ne este dată bucurarea de viața veșnică. «Din pricina aceasta preotul întîlștător care aduce jertfa merge cel dintîi ca să o primească». În acest fel devine evident că preotul întîlștător aduce jertfa pusă înainte după rînduiala (τάξις) liturghiei și după regula (νόμος) preotească, pentru toată lumea; și de aceea și el are nevoie să o primească la fel ca și ceilalți.

Iar Domnul nostru a statornicit că în a minca (trupul Lui) și în a bea (singele Lui) se află adevăratul câștig, întrucât iată ce zice: «Cel care mănincă trupul Meu și bea singele Meu va trăi în veci» (Ioan VI, 56). Acest câștig este în chip egal al tuturor, — nu al «celui ce aduce jertfa», ci al «celui ce o mănincă»: întrucât jertfa însăși pentru aceasta este adusă: ca ceea ce este pus înainte să devină prin venirea Duhului Sfânt trupul și singele lui Hristos; pentru ca noi toți să le primim astfel preschimbate, întrucât prin această mîncare și prin această băutură — după cum credem toți — ni s-a făgăduit că vom primi viața, după cuvîntul Domnului nostru.

În general tuturor le este dat să le primească. Mai ales cel care prin iubire, prin credință și prin moravuri se arată, atît cît este omenește cu puțință, vrednic să le primească, — știut fiind că nu există nici unul dintre oameni care să fie doar prin firea sa vrednic să le primească. În adevăr în ce fel s-ar putea arăta omul muritor și stricăcios, care este subiect al păcatului vrednic să ia și să primească trupul care a devenit nemuritor și nesticăcios; trup care este în cer și este așezat la dreapta lui Dumnezeu, și care are titlul (ἐν τῷ ἔθει) de Domn și Împărat, primind cinstire din partea întregii lumi? Într-un cuvînt, noi avem încredere în milostivirea Domnului nostru, Care ne-a făcut aceste daruri, și ne apropiem de Sfintele Taine cu atît de mare ardoare și grijă de cită sîntem în stare, să ne apropiem de ele în chip vrednic după capacitatea firii noastre omenești. Cu aceste nădejdi noi toți ne apropiem de Domnul nostru Hristos. El ne-a dăruit în Sfîntul Botez o naștere din nou și prin aceasta El a făcut din noi propriul Său trup, propria Sa carne, progenitura Sa, — după cum este scris: «Iată-mă, eu și pruncii pe care mi i-a dat Dumnezeu» (Evr. II, 13) —, și cu o dragoste de mamă naturală, El a purtat grijă să ne hrănească cu propriul Său corp. Într-o altă imagine, Domnul nostru a pus înaintea noastră pîinea și potirul, adică trupul Său și singele Său prin care noi mîncăm hrana nemuririi, și prin care harul Duhului Sfînt se revarsă peste noi și ne hrănește în vederea nădejzii de a ne preschimba în nemuritori și nesticăcioși, adică într-un mod pe care nimeni nu-l poate spune, harul Duhului Sfînt ne conduce la bunurile viitoare. Atunci numai, fără taine și fără semne, noi vom fi hrăniți de harul Duhului Sfînt și vom deveni cu desăvîrșire nemuritori, nesticăcioși și neschimbători prin fire.

26. Așadar acum prin mijlocirea acestor aduceri aminte, prin simbolurile și semnele care au fost împlinite, noi toți ne apropiem cu atenție și cu mare grijă de Sfintele Taine ca de Hristos Domnul nostru înviat din morți; și după puterea noastră noi îl îmbrățișăm cu gingășie, pentru că vedem că El este înviat din morți și pentru că nădăjdum să ajungem a fi părtași la înviere; deoarece El însuși a înviat acum din morți din stîntul altar ca dintr-un fel de mormînt, după rînduiala (τύπος) care a fost săvîrșită. El s-a apropiat de noi prin arătarea Sa, iar prin împărtășirea cu El ni se vestește tuturor învierea.

Și cu toate că El vine la noi toți și ni se împarte pe Sine nouă tuturor, El rămîne în chip deplin întreg în fiecare pîrtică și este aproape de noi toți; El se dăruiește fiecăruia dintre noi pentru ca noi să-L luăm și să-L îmbrățișăm cu toată puterea noastră și să manifestăm iubirea noastră față de El după voia fiecăruia dintre noi.

În adevăr în acest fel ne hrănesc trupul și singele Domnului nostru și ne fac să așteptăm a fi preschimbați într-o fire nemuritoare și nesticăcioasă.

27. «Anunți fiecare dintre noi se apropie, cu privirea pe cîntă și cu amîndouă mîinile întinse». Privind în jos, fiecare achită o datorie de bunăcuviință prin adorare, adică prezintă o mărturisire de credință: că primește trupul Împăratului, Cel ce devine stîlpina tuturor prin unirea cu Firea dumnezeiască, și este în chip egal adorat, cu titlul (ἐν τῷ ἔθει) de Domn, de către toată făptura. Iar prin faptul că ține amîndouă mîinile întinse fiecare recunoaște în adevăr măreția darului pe care-l va primi.

«El întinde mîna dreaptă pentru a primi jertfa ce se dă, însă așază mîna stîngă sub mîna dreaptă», arătînd prin aceasta un mare respect. În adevăr mîna dreaptă este întinsă și deține un rol (τῷ ἔθει) mai înalt, întrucît ea primește trupul împărătesc, în timp ce mîna stîngă sprijină, însoțește și conduce pe sora sa (mîna dreaptă), fără a socoti o înălțare faptul că împlinește rolul (τῷ ἔθει) de slujitoare a mîinii drepte care-î este egală în vrednicie, întrucît mîna dreaptă poartă trupul împărătesc.

28. Preotul întîistătător dînd jertfa zice: «Trupul lui Hristos»; prin acest cuvînt el învață ca fiecare să nu privească la cele două elemente așa cum apar, ci să-și în-

fățișeze în inima sa ceea ce au devenit elementele care au fost puse înainte și care, prin venirea Duhului Sfânt, sînt trupul lui Hristos. Așa trebuie să-ți reprezînti, cu multă teamă și cu mare dragoste, mareația a ceea ce ți se dă, căci El merită teama din pricina măreției demnității Sale și dragostea pentru harul Său. De fapt pentru aceasta tu și zici după preolul întîistătător : «Amin». Prin răspunsul tău tu întărești cuvîntul preolului întîistătător și contrasemnezi cuvîntul celui ce dă (trupul Domnului). «Și face aceleași lucruri pentru a lua potirul».

Însă cînd l-ai primit în minile tale, tu adori trupul — adică recunoști stăpînia Celui ce se află în minile tale — amintindu-ți cuvîntul Domnului nostru cel înviat din morți către ucenici : «Mi s-a dat stăpînia în cer și pe pămînt» (Matei XXVIII, 18). Cu mare și sinceră iubire îl primești cu ochii tăi, îl sîruți ca pe Domnul nostru Hristos, Care de aci înainte este lîngă tine, și îi adresezi rugăciunile tale, deoarece marea libertate (*παρρησία*) pe care tu o nădărdjuiai este deja a ta, întrucît de cînd te-ai apropiat (de Sfînta Euharistie) și de cînd ai primit-o tu ai primit această libertate (*παρρησία*). Tu te rogi recunoscînd slăbiciunea ta și mulțimea păcatelor tale și că tu ești cu mult mai prejos față de un astfel de dar ; tu mărești cum se cuvine pe Cel ce fiind asemenea ție și-a făcut astfel de daruri și și-a făcut favoarea să primești ajutorul de a fi în situația să meriți să primești jertfa, făcîndu-te liber de toate relele ca să săvîrșești ceea ce este plăcut Lui.

29. În asemenea stări sufletești «tu primești și înghiți împărtășania Tainelor». Însă nu numai trupul singur, ci, înainte de trup, sufletul însuși este hrănit de harul Duhului Sfînt cu trupul prin această împărtășire de temut : căci atunci cînd, în lumina viitoare, harul face trupul nemuritor el face de asemenea sufletul neschimbător, inaccesibil pentru orice fel de păcat.

«Iar după ce ai luat jertfa, tu înalți, pe bună dreptate, către Dumnezeu o rugăciune de mulțumire și de binecuvîntare» din partea ta ca să te arăți nerecunoscător pentru acest dar dumnezeiesc ; «și tu rămii acolo, pentru ca împreună cu toată lumea să aduci rugăciune de mulțumire și de binecuvîntare, după rînduiala (*νόμος*) Bisericii», pentru că este drept ca toți cei care au luat această hrană spirituală să aducă împreună rugăciune de mulțumire lui Dumnezeu pentru acest mare dar.

30. Timp de multe zile noi v-am vorbit despre ceea ce are legătură cu aceste Taine, pentru ca voi să le cunoașteți și să știți că măreția lor depășește orice fel de cuvînt și oricît de multe ar fi cuvintele. În adevăr ce poate spune cuvîntul unui muritor ca să fie acest cuvînt demn de realitățile nemuritoare și cerești, care sînt inefabile. Însă era necesar ca să vi se vorbească toate aceste cuvinte pentru ca să nu rămineți necunoscători ai măreției acestui dar.

Aceste bunuri sublime de care voi ați fost învredniciți de acum înainte vă aparțin ca să vă slujiți de ele cu gîndul, așa cum se cuvine. Voi veți aprecia, într-un mod potrivit cu măreția unui astfel de dar, ceea ce eram noi și starea la care am fost trecuți prin acest dar : eram muritori prin fire și acum așteptăm să dobîndim nemurirea ; eram stricăcioși și acum devenim nestricăcioși ; din suferința devenim nepătimitori ; din schimbători devenim cu desăvîrșire neschimbători ; de pe pămînt și din răutățile pămîntului, noi trecem în cer și la bucurarea de bunurile și de desfătările cerului. Iar această nădejde noi am primit-o prin iconomia mîntuirii înfăptuite de către Hristos Domnul nostru, Care a fost asumat dintre noi ; El, cel dintîi, a dobîndit această preschimbare prin Firea dumnezeiască, devenind pentru noi Cel ce ne înlesnește împărtășirea cu astfel de bunuri.

Din pricina aceasta noi ne silim să participăm la Sfintele Taine, întrucît prin mijlocirea acestui fel de reprezentări (*τύπος*) și de semne — mult prea înalte pentru cuvintele omenești —, noi credem că deja posedăm aceste realități, căci am primit prin această împărtășire cu Sfintele Taine «pirga Duhului Sfînt» (Rom. VIII, 23), deoarece, primind Botezul, noi am obținut o nouă naștere ; și primind Sfînta Euharistie noi avem credința că am primit-o ca hrana și subzistența vieții noastre.

31. Iată deci care sînt stările sufletești pe care trebuie să le avem în fiecare zi și în toată viața, dedicîndu-ne să devenim pe cît este cu putință, vrednici de Sfintele Taine. Or, noi vom fi vrednici de acestea, dacă ne vom supune poruncilor Domnului nostru Hristos, Care de mai înainte ne-a făgăduit aceste bunuri și altele asemenea lor, dacă purtăm de grijă să ne îndepărtăm de rău și să ne alipim de bine, să alungăm răutatea și să progresăm în milostivire, căci ea ne va procura aceste bunuri.

În adevăr, dacă Domnul nostru, poruncind celor care se roagă, să zică: «Iartă-ne nouă greșelile noastre precum și noi am iertat celor care ne greșesc» (Matei VI, 12), a adăugat: «În adevăr dacă voi nu iertați oamenilor greșelile lor, nici Tatăl vostru Care este în ceruri nu vă va mai ierta vouă greșelile voastre» (Matei VI, 15), cu atât mai mult milostivirea și bunurile pregătite de Dumnezeu de aici de pe pământ noi nu le vom primi decît dacă ne vom strădui — după puterea noastră — să facem milostivire aproapei noastre. Așadar, noi vom fi vrednici de această Taină de temut, dacă noi avem aceste stări sufletești, de care v-am vorbit deja; avînd, așa cum am spus, inima mai presus de lucrurile pămîntești, căutînd bunurile cerești și socotînd în tot timpul că noi am primit această Taină în nădejdea dobîndirii acestor bunuri.

32. Se cade ca cei care duc viața cu totul liberă de căsătorie să nesocotească lucrurile pămîntești, să caute în toată vremea la lucrurile cerești și să-și aducă aminte de cuvîntul Fericitului Pavel: «Cel care nu este căsătorit se îngrijește de lucrurile Stăpînului său, cum să placă Domnului său ..., în timp ce acela care este căsătorit se îngrijește de lucrurile lumii, cum să placă femeii sale» (I Cor. VII, 32—33). Iată deci ce spune Apostolul că se cade celui necăsătorit: să fie liber de orice cerință lumească și să se dedice cu totul la ceea ce place lui Dumnezeu, de Care este legat și prin făgăduință. Iar cel care s-a apropiat de această Taină și este chemat la cer, unde nu există nici căsătorie, nici mîncare, nici băutură, se cade ca de acum să se conducă într-un mod care să fie potrivit cu lumea de dincolo, pe care el imitînd-o a ales starea de necăsătorie. Iar cei care sînt căsătoriți se cade să nu se lase înlănțuiți de grijile lumii, întrucît, prin mijlocirea Tainei, ei au primit nădejdea de a se bucura de lumea viitoare, în care noi ne vom dezbrăca de căsătorie și — ca să zicem pe scurt — de toate treburile lumii acesteia. Se cade deci ca și cei care sînt căsătoriți să se dedice, după puterea lor, imitării vieții viitoare, după cum zice Fericitul Pavel: «De acum înainte cei care au soție să fie ca și cînd n-ar avea; și cei care plîng să fie ca și cînd n-ar plînge; cei care cumpără să fie ca și cînd n-ar slăpîni; cei care se bucură de averile lor să fie ca și cînd nu s-ar bucura; și cei care se folosesc de lumea aceasta să nu fie în afara dreptății, căci chipul lumii acesteia trece» (I Cor. VII, 29—31).

33. Prin urmare, întrucît viața noastră în această lume este trecătoare și noi așteptăm lumea viitoare, care va dura totdeauna, trebuie deci ca noi toți să ne rînduim (τάξις) viața după realitățile acelei lumi. În adevăr așa se cade să devenim noi cei ce sîntem hrăniți cu hrana spirituală și să avem în vedere acest lucru în nădejdea cu care ne împărtășim cu Sfînta Taină. Greșelile care provin din slăbiciunea ome-nească nu merită să ne oprească de la împărtășirea cu Sfintele Taine. Așa cum cei care sînt obișnuiți cu păcatele sînt dator să se apropie cu teamă de această împărtășire, tot așa cei care se îngrijesc de mîntuirea lor se cade să se apropie pentru a primi Sfintele Taine, ținînd seama că așa cum pentru a ne întreține viața de aici este necesară hrana, tot așa pentru subzistența vieții viitoare este necesară hrana spirituală pe care ne-o procură ca pe un dar divin iconomia înfăptuită de către Hristos, Domnul nostru.

34. Adică se cuvine ca noi nici să nu ne îndepărtăm cu desăvîrșire (de Sfintele Taine) și nici să nu ne apropiem de ele cu neglijență; ci să ne dedicăm binelui cu toată puterea noastră.

Dedicîndu-ne acestui lucru, sîntem îndemnați la împărtășire, știînd bine că dată noi lăsăm viața noastră în delăsare completă, păcătînd fără teamă, săvîrșînd orice fel de lucruri fără nici o grijă de bine, noi mîncăm și bem această hrană și această băutură — care este mai presus de cuvînt — spre condamnarea noastră. Dar dacă noi avem grijă de viața noastră și noi ne dedicăm binelui, dacă tot timpul reflectăm la aceasta în inima noastră, greșelile care ni se întîmplă fără știre din pricina slăbiciunii nu dăunează cu nimic, dar dacă dinpotrivă noi ne abținem de la primirea Tainelor, acestea constituie un ajutor nu de puțin importanță.

Trupul și singele Domnului nostru și harul Duhului Sfînt care ne va fi dat prin această Taină, ne vor fi de ajutor la faptele bune și ne vor întări în hotărîrile noastre, înlăturînd socotilele deșarte și stingînd cu desăvîrșire (κόπος) greșelile, — dacă totuși noi le-am făcut fără voie, ci ele ne-au asaltat fără ca noi să fi gîndit la ele, și că noi am căzut în greșeli din slăbiciunea firii noastre fără a dori aceasta; dar noi am resimțit din pricina lor o mare tristețe și rugăm pe Dumnezeu cu vie strîngere de inimă din cauza greșelilor ce am făptuit.

35. În chip neîndoielnic, împărtășirea cu Sfintele Taine ne va aduce iertarea unor astfel de greșeli, pentru că Domnul nostru zice limpede: «Acesta este trupul Meu, care pentru voi s-a frânt spre iertarea păcatelor», și: «acesta este sângele Meu, care pentru voi a fost vărsat spre iertarea păcatelor» (Matei XXVI, 26—28), și: «Eu am venit nu pentru a chema pe cei drekți la pocăință, ci pe cei păcătoși» (Matei IX, 13).

Așadar dacă nu ținem seama că noi păcătuim, ne va fi greu să ne apropiem de Sfintele Taine; dacă facem binele cu rivnă și avem oroare de rău și ne pocăim de greșelile ce ni se întâmplă să săvârșim, — noi care, fiind păcătoși, am fost aleși pentru pocăință în vederea vieții și a mîntuirii universale numai prin milostivirea Celui ce ne-a chemat —, desigur noi vom primi darul iertării păcatelor prin primirea Sfintelor Taine, după cuvîntul Domnului nostru Hristos, întrucît acest lucru este cu putință să fie înțeles chiar din cuvintele fericitului Isaia.

36. Atunci cînd Isaia a avut în viziune acea descoperire de temut, care constituia un iudiciu al iconomieii ce avea să fie îmfăptuită de Hristos Domnul nostru — prin care întreg universul trebuie să fie plin de lauda dumnezeiască, pentru a învăța taina Treimii și a primi cateheza, mărturisirea de credință și Botezul în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfînt —, ca să facă știut acest lucru, serafimii au cîntat cu glas mare: «Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul; pline sînt cerurile și pămîntul de laudele acestora» (Isaia VI, 3).

Cînd a înțeles această descoperire spirituală, profetul a căzut cu fața la pămînt, pentru că i-a venit în minte slăbiciunea omenească plină de păcat și de întinăciune; unul dintre Serafimii a fost trimis la el și cu un clește a luat un cărbune aprins de pe altar și l-a apropiat de buzele profetului, zicînd: «Iată acest cărbune s-a apropiat de buzele tale, ca să fie îndreptată nelegiuirea ta și să fie iertate păcatele tale» (Isaia VI, 7). Existau așadar pe altar cărbuni aprinși, — revelare a tainei care trebuia să ne fie transmisă. Cărbunele era la început negru și rece; însă după ce este apropiat de foc el devine luminos și fierbinte.

Și cu Sfînta Taină a Euharistiei se petrec lucrurile la fel: căci sînt aduse ca Daruri elementele comune ale plinii și vinului; dar prin venirea Duhului Sfînt ele se preschimbă în trupul și sângele Domnului, încît capătă putere de hrană spirituală și nemuritoare. De aceea Isaia în viziunea cărbunilor aprinși vede indicarea și revelarea a ceea ce urma să aibă loc. De asemenea Duhul Sfînt, în chip de foc, coboară din cer peste fericii Apostoli, prin care harul Duhului Sfînt s-a revărsat asupra întregului neam (γενος) omenesc.

Desigur, așa cum acel Serafim s-a apropiat, a purificat și a înlăturat păcatele profetului, tot așa trebuie să gîndim și noi că prin împărtășirea cu Sfintele Taine sînt transformate greșelile noastre, dacă noi ne pocăim, suferim și avem remușcare în inima noastră din pricina păcatelor noastre.

37. Atunci cînd profetul a avut această viziune a căzut cu fața la pămînt și a zis: «Vai mie, nenorocitul, pentru că eu pătesc și sînt om; buzele mele sînt necurate și locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate, și ochii mei au văzut pe Împăratul, pe Domnul Savaot» (Isaia VI, 5), — cuvinte ale cuiva pătruns de durere și a cărui conștiință este tulburată din pricina păcatelor sale; în timp ce se afla în această stare i s-a acordat puterea de a înțelege acestea (cuvintele revelate), pe cînd un Serafim îl atîngea cu cărbunele aprins. În adevăr și noi dacă ne dedicăm să devenim asemenea, este limpede că în chip sigur harul Duhului Sfînt ne va ajuta să facem binele și — asemenea focului care mistuie spinii — harul va acoperi cu desăvîrșire toate păcatele noastre.

38. Serafimul a apucat cărbunele aprins nu cu mîna sa, ci cu un clește: această viziune demonstrează că și serafimii se tem să se apropie de taine, dacă nu au ceva ca mijlocitor pentru aceasta. Tîe îți va da Sfînta Taină preotul întîistătător cu mîna lui, zicînd: «Trupul lui Hristos». Nici preotul întîistătător nu se scotește mai vrednic să ia și să transmită aceste Daruri; dar el are, în loc de clește, acel har spiritual pe care l-a primit pentru a deveni preot, har care îi dă asigurarea (καρρησία) de a face asemenea Daruri. El le apucă cu mîna sa, ca cineva care le primește cu încredere în mîinile sale. Adică el nu numai că nu se teme din pricina măreției Darurilor, ci el are chiar încredere din pricina harului.

Dacă, în adevăr, cărbunele aprins, prezentat de către Serafim cu ajutorul unui clește, atingând buzele (noi Isaia) a ridicat cu desăvârșire păcatele și nu a ars nici nu a consumat după fire obiectul văzut (omul), și tu fiind vezi pe preotul întîistătător că îți dă din miinile sale acest dar cu o mare siguranță — din pricina harului Duhului care este în el, cel ce împlinește această slujire —, trebuie să ai încredere și să primești darul cu mare nădejde. Tu te temi din pricina măreției a ceea ce ți s-a dat; dar primind acest dar, tu ai încredere în milostivirea Celui ce a făcut aceste daruri oamenilor, Cel ce a dat și preotului întîistătător asemenea asigurare (καρρησία), nu numai pentru preotul însuși, ci pentru toți cei care au nevoie de milostivirea lui Dumnezeu, dacă este drept — după cuvîntul Fericitului Pavel — că preotul a fost rînduit «ca să aducă jertfă pentru păcatele sale și pentru păcatele poporului» (Evr. VII, 27).

39. O astfel de stare sufletească și o asemenea dragoste trebuie să avem pentru împărțășirea cu Sfintele Taine. Dacă am săvîrșit un păcat mare, care înlătură Legea (νόμος) pentru totdeauna — nu importă cum — trebuie ca noi să ne abținem de la împărțășire, dar să nu ne luăm noi înșine dreptul de a sta departe de aceste Taine. În adevăr ce folos am avea să facem aceasta, cînd noi ne arătăm stăruitori în aceleași păcate ?

Este necesar însă ca noi să ne mihnim în conștiința noastră din toate puterile noastre, pentru ca să ne dedicăm cum trebuie pocăinței pentru păcatele noastre; să nu ne prescriem noi înșine tratamentul pentru aceste păcate, ci — după cum știm — așa cum Dumnezeu a rînduit pentru corpul nostru care este pătimitor leacuri de care se folosesc medicii pentru tratarea noastră, tot așa și pentru sufletul nostru, care este creat schimbător, a dăruit pocăința ca tămăduire de greșeli; și hotărîrile în legătură cu acesta au fost luate încă de la început.

Preoții întîistătători, ca și medicii, care îngrijesc pe cei vinovați, țin seama — după disciplina și înțelepciunea bisericească — de măsura greșelilor, prezentînd conștiinței celor ce se pocăiesc tratamentul de care aceștia au nevoie.

40. Pentru aceasta Domnul nostru a zis: «Dacă fratele tău greșeste împotriva ta, cheamă-l între tine și el singur; dacă el te-a ascultat, tu ai cîștigat pe fratele tău. Dar dacă nu, adu cu tine pe unul sau doi, pentru ca din gura a doi sau trei martori să fie stabilit orice cuvînt. Și dacă nu ascultă nici de aceștia, spune-l Bisericii; iar dacă nu ascultă nici de Biserică, să fie pentru tine ca un vameș și ca un păgîn» (Matei XVIII, 15—18).

Așa este, de fapt, tratamentul păcatelor, tratament pe care Dumnezeu l-a rînduit și l-a încredințat preoților Bisericii pentru ca, slujindu-se de el cu toată râvnă, să îngrijească răutățile oamenilor.

41. Asemenea zice și Fericitul Pavel: «Propovăduiește cu timp și fără timp, mustră, îndreptează și mîngîie» (II Tim. IV, 2). El poruncește ca «în toată îndelunga-răbdare și învățătura», să «mustrî» pe cei vinovați, pentru ca să cunoască ei înșiși greșelile lor; dar să «îndreptezi» în așa fel ca aceștia să înțeleagă că primesc îndreptarea ca dintr-un fel de hotărîți și că prin aceasta ei înșiși își află ajutor. El poruncește însă să și «mîngîii», atunci cînd datorită muștrărilor și corecțiilor ei se arată predispuși să se îndrepte, să se îndepărteze de rău și dornici să îmbrățișeze binele. Iar la toate acestea, Apostolul afirmă să adaugi obligator «învățătura și îndelunga-răbdare». De fapt el recomandă «îndelunga-răbdare», pentru că aceasta este necesar să fie folosită în vederea recreării a ceea ce a fost cîștigat; iar «învățătura» o recomandă ca să însoțească fiecare dintre acțiunile ce se întreprind — fie muștrarea, fie corecția, fie mîngîierea — ca să învețe prin cuvînt ceea ce se cuvine și ducă la datorie.

42. Așa pare că a procedat și Fericitul Pavel (I Cor. V, 1), care, aflînd că în Corînt un nerușinat «luase pe femeia tatălui său», a poruncit ca el să fie dat Satanei, adică l-a scos din Biserică, demonstrînd rațiunea acestui fapt: «pentru pieirea trupului său, ca după spirit să fie viu în ziua Domnului nostru Iisus Hristos» (I Cor. V, 5). Eu poruncesc — zice Apostolul — să se facă aceasta pentru ca acela să fie tulburat în lumea aceasta, pentru ca dîndu-și seama de greșelile sale să primească muștrarea, să fie pedepsit prin mijlocirea corecției și, devenind înțelept, să se îndepărteze de păcat și să se apropie de datorie: așa ca atunci cînd va fi părăsit păcatul

să dobândească o viață desăvârșită în lumea viitoare, — intrucit, în realitate, fiind botezat, el a primit harul Duhului, care atunci când el a păcătuit și a rămas în păcat, l-a părăsit.

Ceea ce Apostolul numește «viața Duhului» este, desigur, îndepărtarea de greșeli și primirea desăvârșită a Duhului Sfânt, care îl va rădezeza în starea sa de mai înainte. Și îndată ce acela s-a pocăit, în a doua sa Epistolă Apostolul spune: «Este destul pentru unul ca acesta această pedeapsă; de acum lucrați în alt fel; și mai degrabă iertați-l și mingiați-l, de teamă ca să nu piară într-un exces de intristare cel ce se află în această stare; pentru aceasta eu vă rog să întăriți dragostea voastră către el. Căroră voi veți ierta greșelile, și eu le voi ierta» (II Cor. II, 6—10). Prin toate acestea Apostolul a poruncit ca cel ce păcătuisese să reintre în încrederea pe care o avea înainte, intrucit el primise o corecție și fusese pedepsit, și printr-o pocăință strictă, dobândise iertarea greșelilor.

43. La sfârșit Apostolul a precizat încă aceste hotărâri: «Dacă se află vreunul care se numește frate și este desfrinat, lacom, slujitor la idoli, bețiv, batjocoritor, hoț cu un asemenea ins să nu mâncați. Căci ce am eu să judec pe cei dinafară? Iar voi să nu judecați pe cei dinăuntru?» (I Cor. V, 11).

Apostolul arată că acest amendament nu trebuie aplicat la cei dinafară, ci la cei dinăuntru, celor care au ascultat ceea ce li s-a spus și care au primit mustrarea cum trebuie. Și apoi Apostolul arată folosul pe care-l vor avea cei dinăuntru în urma acestei judecăți, zicind: «Pe cei dinafară îi va judeca Dumnezeu» (I Cor. V, 13).

Iată ce învață el prin aceasta: cei «dinafară», dacă rămân fără judecare înseamnă că sînt sub pedeapsa pe care o vor primi în mod sigur, fiind străini chiar de religie. Cît privește pe frații de credință (πρὸ τοῦ ὀφελους τῆς πίστεως — cf. Gal. VI, 10), dacă ei vor să primească mustrarea ce li se face, ei primesc iertarea de păcatele lor și devin liberi de amenințarea pedepsei în lumea viitoare. Prin urmare, deoarece există și oameni care nu acceptă mustrarea care li se face, Apostolul zice: «Scoateți pe cel rău din mijlocul vostru» (I Cor. V, 13), ca și când ar spune: să fie exclus cu desăvârșire dintre voi; cuvînt asemănător cu cel spus de Domnul nostru: «Dacă nu ascultă de Biserică, să fie socotit de tine ca un păgîn și ca un vameș» (Matei XVIII, 17).

44. Pentru că voi știți că în marea sa purtare de grijă pentru noi Dumnezeu ne-a acordat pocăința și ne-a arătat leacul pocăinței și că a rînduit pe preoți ca doctori pentru greșeli, pentru ca, primind aici jos prin mijlocirea lor tratamentul și iertarea păcatelor, să fim scutiți de pedeapsa viitoare. De aceea, trebuie să ne apropiem cu mare încredere de preoți și să înfățișăm păcatele noastre la care, cu deplină sollicitudine, compătimire și dragoste (după cele expuse mai înainte) oferă celor vinovați tratamentul, fără a răspîdi în afară ceea ce li s-a descoperit în taină, ci păstrînd numai pentru ei ceea ce a avut loc. Și — așa cum fac părinții adevărați și binevoitori — preoții sînt obligați să țină seama de rușinea fiilor lor și să impună pentru trupurile lor tratamentul care-i va vindeca.

În adevăr avînd astfel orînduită viața noastră spirituală, recunoscînd măreția Tainei și a darului infinit la care au fost chemați și care ne obligă, pentru viața noastră, să purtăm grijă să îndreptăm cum se cuvine greșelile noastre, arătîndu-ne astfel vrednici de nădejdea viitoare. Căci pentru aceasta noi am obținut prin harul dumnezeiesc favoarea să săvîrșim acum această Taină, să ne bucurăm de împărăția cerului și de toate acele bunuri inefabile care vor dura veșnic; bunuri pe care noi toți le vom primi prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, a Căruia, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, să fie slava acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

S-au terminat cele șase omilii pentru explicarea Tainelor sfîntei Biserici, pe care le-a alcătuit Mar Teodor, episcop și filcutor al Dumnezeieștilor Scripturi. Slavă Domnului nostru Hristos.

Traducere de
PARASCHIV V. IOAN

MANUSCRISE PSALTICE ÎN NOTAȚIE NEOBIZANTINĂ CARE CONȚIN PROPEDII, AFLATE ÎN BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA *

Pentru a analiza și comenta — într-un studiu separat — prima *propedie* a muzicii psaltice în limba română, cea a lui Filotei sin Agâi Jipei, vom trece foarte sumar în revistă — aproximativ în ordinea vechimii lor — toate manuscrisele din sistema veche pe care le-am descoperit în Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei R. S. România. Ne vom referi apoi la ele pe parcursul lucrării, comparându-le cu cea a lui Filotei, convingși fiind că studiul comparat al tuturor acestor surse va avea darul să releve o serie de aspecte structurale inedite ale muzicii psaltice.

Încă de la începutul secolului al XVI-lea, pe teritoriul României, predarea muzicii psaltice nu mai putea fi acceptată în mod empiric după auz, pentru că dascălii de biserică și elevii școlilor mănăstirești trebuiau să cunoască semnele muzicale bizantine pentru a putea face față numeroaselor cîntări ce se foloseau în decursul anului în ritualul sacru. Era, deci, absolută nevoie de o anumită metodă de predare, de o sistematizare a materiei, de o succesiune logică a temelor, în așa fel încît treptat, elevul să poală pătrunde în lumea neumelor, intervalelor, formulelor și ehurilor bizantine.

În școlile mănăstirești existente la Tismana, Cozia, Govora, Periș, Moisei, Bistrița, Neamț, Putna, ca și în școlile le învălămînt bisericesc din orașe ca Tirgoviște, București etc., metoda sistematică a guvernât desfășurarea procesului instructiv muzical, proces extrem de complex. Dovadă că scris-cititul muzical a fost sistematic predat în învălămîntul cîntărilor ecleziastice din Principate, sînt manualele respective, mici gramatici muzicale intitulate uneori „Γραμματικὴ μουσικῆ“, „τελὴν ψαλτικῆ“ sau ἀρχὴ... τῶν σημάδιων τῆς μουσικῆς“¹ (*mss.*-gr. 102, 760, 879 etc.), alteori „τῆς ψαλτικῆς τέλῆς“ (*mss.* gr. 1096, 622, 830, 867 etc.). În știința muzicii, prin învălătuțul Oskar Fleischer, care pune bazele studiilor asupra muzicii bizantine, ele poartă numele de „παπαδική“ (papadichii), termen care este întrebuițat în chiar cuprinsul lor: „ψάλλονται οὐν εἰς τῆς παπαδικῆν φωναὶ δεκατέσσαρες, «se cîntă deci, în papadichie, patrusprezece semne de intonație»“².

După Fleischer, și Hugo Riemann³ întrebuițează termenul de papadichie, termen combătut de George Breazu⁴ ca nedeseemnînd ceea ce se înțelege prin teoreticon, ci avînd sens de muzică psaltică.

În unele manuscrise termenul are într-adevăr sens de cîntare, cum găsim d.p. în *ms. gr.* nr. 955 (B.A.R.) pe prima pagină în loc de titlu — Παπαδικὴ Νέα (Papadichie nouă⁵...) sau pe *ms. gr.* 564 (B.A.R.) fol. 3—4: «Această psaltichie ce se cheamă papadichie iaste a sfîntei M-ri Hurezu»⁶.

În alte manuscrise ca de exemplu în Biblioteca Prof. Dr. Gh. Ciobanu (prima jumătate a secolului al XVIII-lea fol. 1 r) termenul se referă la notația muzicală:

* Lucrarea de față se referă la un număr de 33 propedii aflate în cabinetul de manuscrise din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste Romania, consituind o anexă la studiul — «Elemente teoretice în arta lui Filotei sin Agâi Jipei Catavasiensul și Gramatica muzicală».

1. George Breazu. *Învălămîntul muzical în Principatele românești de la primele începuturi pînă la sfîrșitul sec. XVIII*, în «Pagini din istoria muzicii românești», vol. 2, ediție îngrijită și prefată de Gheorghe Firca, București, Editura Muzicală, 1970, p. 43, apud Gerbert, *Martin Scriptores ecclesiastici. De Musica Sacrapotistum*, Tomus III, Typis san-Blasianis, M. DCCLXXXIV, 1784, p. 397.

2. *Ibidem*, apud, Egon Wellesz *Bizantinische Musik*, Hirt Breslau, 1927, p. 50; a se vedea și Oskar, Fleischer-Neumen-Studien III. *Die spätgriechische Tonschrift*, Berlin, 9104, p. 6.

3. George Breazu, *op. cit.*, p. 45, apud Hugo Riemann, *Die Metrophonte der papadiken als Lösung der Rätsel der byzantinischen Neumenschrift*, în «Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft», jahr IX, Heft I, Oktober-Dezember, 1907, p. 1.

4. George Breazu, *op. cit.*, p. 44—45.

5. *Ibidem*, p. 43.

6. *Ibidem*, p. 45; A se vedea și Constantin Litzica, *Catalogul manuscriselor grecești*, Editura Academiei, 1909, p. 212—213.

«Rînduiala ... pe papadichia sistimii nouă...» iar *ms. gr. nr. 33* (Biblioteca Academiei R. S. România) din secolul al XVIII-lea care este de asemeni o «papadichie nouă» (Παπαδική Νέα), conține la început — și un fragment de propedie (subl. ns.)⁷.

Așadar, termenul de Papadichie este folosit și pentru partea teoretică, dar G. Breazul nu avea cunoștință de existența unor asemenea manuscrise. Nu este mai puțin adevărat încă nici faptul că prin papadichie se înțelege și *colecția de cîntări în stil papadic*. Greșeala occidentalilor constă tocmai în acordarea unui singur sens, pe cînd termenul a evoluat de-a lungul timpului căpătînd și alte sensuri⁸. Abréjé-théorétique numește I. D. Petrescu un astfel de tratat elementar de teorie muzicală bizantină⁹.

Aceste gramatici s-au bucurat de o largă răspîndire și întrebuințare în Principatele Românești.

Cea dintîi gramatică — descoperită pînă acum — folosită în școala românească este foto-manuscrisul slavo-grecesc nr. 101 din Biblioteca Academiei, terminat de scris la 11 Iunie 1511 de Eustație protopsaltul de la Mînăstirea Putna (originalul se află în Biblioteca Gosudarstveni istoriceschij muzei font Sciuchin ms. 350 din Moscova); a doua pe care o cunoaștem este manuscrisul grec ce se află la Biblioteca Universitară «M. Eminescu» din Iași sub cota 1/26. Ea este scrisă de Antonie Ieromonahul la anul 7053 (1545) și citată mai întîi de George Breazul¹⁰ și apoi de Ștefan Bîrsănescu¹¹.

Cele mai multe tratate de acest fel aflate în Biblioteca Academiei — aparțin sfîrșitului secolului al XVII-lea și primei jumătăți a secolului al XVIII-lea. În catalogarea lor, Litzica și Camariano le trec sub titlurile: «Introducerea asupra semnelor muzicale bisericești» (*ms. gr. 102*), «Introducerea în muzica bisericească» (*ms. gr. nr. 622*), «Introducerea în muzica psaltică» (*ms. gr. nr. 1096*), «Introducere asupra semnelor muzicale» (*ms. gr. nr. 153*), «Introducere asupra semnelor muzicale psaltice» (*mss. gr. nr. 867 și 879*), «Introducere asupra semnelor psaltice» (*mss. gr. nr. 830*) «Scurtă introducere asupra muzicii bisericești» (*ms. gr. nr. 760*), «Scurtă introducere asupra muzicii psaltice» (*ms. gr. nr. 640*), «Scurtă introducere a muzicii psaltice» (*mss. gr. nr. 648 și 661*), «Scurtă introducere despre muzica bisericească» (*mss. gr. nr. 649*).

Este de observat frecvența cu care apare în catalogarea lor termenul «Introducere» care corespunde cuvîntului grecesc «είσαγωγή» «propriu pentru denumirea lor, dar pe care nu-l găsim întrebuințat decît în *ms. gr. nr. 923*¹² ca început și titlu (după prefață), precum și în *ms. gr. nr. 830*: «προπάριον είσαγωγικον» (tropar introductiv) (fol. 8 v).

Primul document muzical românesc, cel al lui Filotei, în însuși titlul cărții, ca și în dedicația-prefață, printre atitea categorii de cîntări și slujbe bisericești, cuprinde și *propedia și cu 101 mesteșugul cîl iaste în cea grecească*. Propedia nu este un gen de cîntare, ci tocmai «introducerea» în teoria și practica psaltichiei. Filotei nu întrebuințează nici termenul de «gramatică muzicală» («γραμματική μουσική») nici pe cel de «introducere» («είσαγωγή») cu atît mai puțin termenul de «papadichie», («παπαδική»), ci pe cel de *propedia*. Sub formă de «propedeutică» de la προπαιδευτική, cuvîntul circulă în terminologia filozofică cu sensul de studiu pregătitor. Cuvîntul propedia apare în scrisul românesc pentru prima dată — după părerea muzicologului George Breazul¹³, pe coperta și în prefața psaltichiei lui Filotei. Originea lui elină este προπαιδεια (în greaca modernă) «προπαιδεια» care înseamnă învățatură pregătitoare, instrucție preliminară de la προπαιδew.

7. A se vedea propedia nr. XV din această lucrare.

8. La această concluzie am ajuns în urma cercetării unor manuscrise — printre care și cele menționate — și mai ales în urma unei convorbiri avute cu Prof. Dr. Gh. Ciobanu în această problemă.

9. Ioan D. Petrescu, *Les Idiomes et le Canon de l'Office de Noël*, Paris, 1932, p. 50.

10. George Breazul, *op. cit.*, p. 45.

11. Ștefan Bîrsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii românești (sec. XVI)*, București, 1971, p. 212; vezi și Grigore Panțîru, *Școala muzicală de la Putna*, în «Studii de muzicologie», vol. VI, București, 1970, p. 33; Gh. Ciobanu, *Școala muzicală de la Putna*, în «Muzica», an. XVI, 1966, nr. 9, p. 14—20.

12. George Breazul, *op. cit.*, p. 46.

13. *Ibidem*, p. 48.

Un termen mai propriu ca «Propedia» nu putea li găsit pentru a determina gramaticile muzicale, micile tratate teoretice introductive.

Cuvîntul este atît de potrivit sensului pe care îl reprezintă, atît de nimerit și atît de necesar, încît considerînd că va fi adoptat în terminologia științei muzicii, George Breazu îl propune tocmai pentru a înlocui pe cel de *papadicie*¹⁴.

Bolosința propediilor românești — din sistema veche — în învățămîntul muzical al Principatelor se atestă în tot secolul al XVIII-lea și pînă la începutul deceniului al — 3-lea din secolul al XIX-lea. Astfel, la 1 august 1751 apare cea de a treia propedie în limba română (*ms. rom. 4305* din Biblioteca Academiei), cea a lui Ioan sin Radului Duma Brașoveanu¹⁵, cea de a doua fiind *ms. rom. nr. 1106* din Biblioteca Universitară Cluj, scrisă înainte de anul 1745, iar la 17 iulie 1788 cea de-a patra (*ms. rom. 3210* Biblioteca Academiei) scrisă de Naum Rîmniceanu.

Termenul «propedie» îl întrebuințează și Naum, dar nu pentru gramatica muzicală ci în titlurile manuscriselor din 1820 și 1828, pentru gramatica propriu-zisă «*προκαίδια τῆς γραμματικῆς*»¹⁶.

Ultima propedie a muzicii psaltice în sistema veche cunoscută de noi, o găsim în *ms. rom. nr. 5970* (Biblioteca Academiei), terminat de scris la 18 februarie 1821 de ieromonahul Acachie de la Mînăstirea Căldărușani.

Pînă la *Teoreticonul* lui Macarie (1823) nu s-a tipărit nici o astfel de propedie. Ele s-au răspîndit însă prin copii manuscrise. Olt de răspîndite și cunoscute erau, se constată și din faptul că ele au putut sta și la îndemîna lui Sulzer¹⁷ care, pe temelul lor, a putut reda cele două interesante anexe (tabula III și IV) și redacta partea din lucrarea sa consacrată «teoriei muzicii grecești»¹⁸.

Ceea ce găsim la Sulzer¹⁹ de o covârșitoare valoare pentru lămurirea unor chestiuni care ne interesează în această problemă, este un *arboare genealogic* (tabula III) ce prezintă «o redare schițată a celor opt feluri de ehuri ale grecilor de astăzi»,

14. *Ibidem*.

15. Sebastian Barbu-Bucur, *Ioan sin Radului Duma Brașoveanu* (în manuscris). Studiu susținut în cadrul examenelor de doctorat, întocmit sub îndrumarea prof. univ. dr. Romeo Ghircioașu.

16. *Idem*, *Naum Rîmniceanu*, în «Studii de muzicologie», vol. IX, 1973, p. 134, 155. Studiu susținut în cadrul examenelor de doctorat.

17. Chemat spre finele secolului al XVIII-lea de către Ipsilanti, acest diplomat elvețian a venit în România, trăind aici 16 ani și murind la Pitești în anul 1791. Cele trei volume ale sale, tipărite la Viena în 1781—1782, sub titlul *Istoria Daciei transalpine*, precum și celelalte cinci, rămase în manuscris, sint, cum zice Iorga: «Un tezaur pentru situația principatelor în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea», adăugînd: «s-a scris mult rău despre noi în toate timpurile și de cele mai multe ori cu dreptate; dar niciodată satira nu a fost mai dură, mai plină de răutăți mărunte și veninoase decît în cartea Sulzer. Și totuși nimeni pînă la el în afară de Cantemir, nu a cules informații mai amănunțite asupra muzicii noastre ca Sulzer...» (George Breazu, *Pagini din Istoria muzicii Românești*, ediție îngrijită și prefațată de Vasile Tomescu, București, 1966, vol. I, p. 162).

18. Franz Iosif Sulzer. *Geschichte des Transalpinischen Daciens ist: der Walachel. Moldau und Bessarabiens*, Zweiter Band, Wien, 1781, p. 454—465.

19. În vol. II Sulzer consacră 91 pagini (p. 454—545) muzicii grecești — (psaltice n.n.) cu explicații — uneori destul de inclicate și de neînțeles, anunțînd dintr-un început că cei care nu au destulă pregătire în această artă prin acest studiu nu pot deveni mai pricepuți (p. 456), exprimîndu-și singur teama, că prin explicațiile date, se va face neînțeles (p. 468).

Este un studiu cu caracter informațional-teoretic, asupra muzicii bizantine denumită de el «grecească», care de fapt privește în esență fenomenul muzicii bizantine pe teritoriul țării Românești. După ce se referă la locul muzicii grecești, trece la formarea noțiunii de sunet și la explicarea neumelor muzicale: somata, pnevmata și hironomice. Insistă asupra glasurilor autentice și plagale, dă exemple de formule melodice și sisteme, se oprește asupra problemei ambitusului ehurilor și a sistemului de octave, arată practica muzicală a greci și chiar purcede la o comparație între muzica grecească, turcească și chineză. Aici se evidențiază confuzia sa — după cum observă muzicologul Octavian Lazăr Cosma — în privința muzicii grecești, pe care o identifiacă, fără discernămint, cu muzica bizantină (Octavian L. Cosma, *Hronical muzicii românești*, București, 1973, p. 377).

cum o intitulează autorul și *roata* glasurilor (tabula IV) reprezentând un număr de opt roți diferite pe care le descifrăm și le analizăm în studiul (în curs de apariție) «Elemente teoretice în arta lui Filotei sin Agăi Jipei, Catavasierul și Gramatica muzicală».

Ne propunem în continuare, să prezentăm sumar — cele 33 propedii pe care le-am aflat în Cabinetul de manuscrise ale Bibliotecii Academiei. Ordinea prezentării lor am stabilit-o cronologic, pe cât a fost cu putință.

I. *Foto-ms. slavo-grecesc nr. 101*, copie după originalul aflat în biblioteca amintită din Moscova, este o *psaltichie* scrisă în secolul al XVI-lea (1511ș de 158 fol. — cu notație de tranziție de la cea neobizantină la cea cucuzeliană și text în limba slavă veche și greacă medievală în alfabetul grec și slavon — de către Eustație Protopsaltul din Mânăstirea Putna.

La sfârșitul manuscrisului citim criptograma: «protopsaltul Eustație de la Mânăstirea Putna a scris această carte de cintece din creația sa în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorul domnul nostru Ioan Bogdan voievod, domnul țării Moldo-Vlahiei, în anul șaptele mii nouasprezece (1511), în luna iunie, ziua unsprezecea»²⁰.

Manuscrisul cuprinde la început (fol. 1 r-v) un foarte mic fragment de *propedie* și aume: pe fol. 1 r găsim semnele: apoderma, cratima, varia, dipli, enarxis, argosinheton, gorgosinheton, psifiston paracalesma, crătima iporoi, țachisma, tromicon, paracalesma; ftoralele glasurilor: I, II, III, IV, VI și nenano, iar pe fol. 1 r-v se află combinații de semne.

II. *Ms. slavo-grecesc nr. 283*, cu indicația de pe spatele tartajului: «Carte de rugăciuni bisericești». Bizantinologul Grigore Panțiru²¹, observând că notația și melodiile nu corespund secolului al XVII-lea indicat de P. Panaitescu în catalogul manuscriselor slave²² și că ele au aceeași caligrafie muzicală ca în toate manuscrisele de la Putna, îl fixează în secolul al XVI-lea.

Manuscrisul este un *antologhion* de 240 fol. (17 × 10 cm) scris în Moldova — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și slavă bisericească de redacție medio-bulgară — și are la început o «introducere pregătitoare» (fol. 4 r—6 v) în notație muzicală, fără a avea titlu. Ea este extrem de sumară, conținând în special semnele: somața (trupuri), pnevmata (duhuri) și hironomice (expresive și dinamice).

În catalogul lui Iațimirski²³, manuscrisul se găsește trecut la nr. 126, ca provenind din Biblioteca Muzeului de antichități din București²⁴.

20. Gh. Ciobanu și Cristian Ghenea, *Un creator de muzică la începutul sec. al XVI-lea*, în «Muzica», XVI (1964), nr. 5—6, p. 60—62; Gh. Ciobanu, *Școala Muzicală de la Putna*, în «Muzica», XVI (1966), nr. 9, p. 14—20; Cristian Ghenea, *Creații muzicale în veacurile trecute*, în «Muzica», XIV (1964), nr. 6, p. 62—66.

21. Grigore Panțiru, *Școala muzicală de la Putna*, în «Studii de muzicologie», vol. VI, București, 1970, p. 34.

22. P. Panaitescu, *Manuscrise slave din Biblioteca Academiei R.S.R.*, vol. I, București, 1959, p. 377—378.

23. A. U. Iațimirski, *славенскія и русскія рукописи румынскихъ библиотекъ, сент-петербургъ*, 1905, p. 430.

24. La fol. 234 v, este (*Pasahalia*). Tabelă pentru calcularea Paștilor, a crugului soarelui și lunii și temeliei (în limba slavonă).

La fol. 237—240 v, *Pripeale la toată sărbătorile împărătești și ale Născăbării de Dumnezeu*, opera lui Filotei monahul — logofătul lui Mircea Volevod — (al cărui nume nu este menționat).

La fol. 72 v găsim scris (în slavonește): «În anul de șapte ori o/i.c. 7118/1610 a cumpărat această carte de cîntări kir Mitrofan, episcop de Roman (1600—1613) și a dat-o ucenicului său, ieromonahul Varlaam, să fie lui pentru slăvirea în cintece a lui Dumnezeu cel într-o treime slăvit, pînă ce el va fi în acest trup muritor. Și cui va vrea să o dea sau iarăși să o vîndă să-i fie cu bunăvoie, iar cine l-ar amenința sau l-ar dojenii, acestea să cadă pe capul lui și să fie neiertat de Domnul. Anii soarelui atunci scăzîndu-i, numărulul mai sus scris și a doua adunare se va cunoaște lămurit».

La fol. 239 v citim: «Theofan ierodiacon ot Bisericii ținutul Pietrii» (Vezi P. Panaitescu. *op. cit.*, p. 278).

III. Ms. gr. nr. 1096, secolul al XVII-lea (anul 1624), este o *psaltichie* de 287 fol. (17,5 × 12 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală — ce provine din biblioteca profesorului C. N. Mateescu din Rimnicu-Vilcea²⁵.

Pe fol. 279 v găsim scris: „Ἐγραφή δια Χειρὸς ἔμοῦ Ἰακώβου ἀρχιερέως ὄντος μοῦ ἐν μητροπόλει Οὐροβλαχίας, κατὰ 7132 — 1624»: «Am scris cu mâna mea eu însumi Iacob Arhiereul — în Mitropolia Ungro Vlahiei». În loc de titlu, la începutul manuscrisului citim: «Μεγάλα σημάδια, ψαλομένα πανοπέλημ αποφεδὲν παρὰ Ἰωαννοῦ ματατορος τοῦ κνωξέλου» («Semnele mari, care se cîntă cu mult folos, întocmite de Maistrul Ioan Cucuzel»).

La început (fol. 3 r—8 r) manuscrisul are o «Introducere în muzica psaltică», cu inc.: „Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς — τέλῃς» «Începutul ... seamnelor meșteșugului psaltichiei!...».

*Propedia*²⁶ cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomice, combinații de semne (fol. 5 v—6 v) stricărele glasurilor sau floralele (fol. 5 r), *apehematele*²⁷ și exerciții de *paralaghie* (fol. 8 r)²⁸.

IV. Ms. gr. nr. 102, secolul al XVII-lea — al XVIII-lea după C. Litzica²⁹. G. Breazu³⁰ și Gr. Panțiru³¹, sau prima jumătate a secolului al XVIII-lea după I. D. Petrescu³², este o *psaltichie* de 238 fol. (14 × 10 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală — ce are la început (fol. 1—7 v) o «introducere asupra semnelor muzicale bisericesti» cu inc.: „Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς...» «Începutul semnelor muzicii!...»³³.

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, combinații de semne, stricărele glasurilor sau floralele — cum sînt numite chiar în manuscris (fol. 4 r) — o *paralaghie*³⁴ însoțită de mărturiile și silabele mnemotehnice corespunzătoare, (fol. 5 r) *apehematele*³⁵ sau formulele de intonație ale modurilor (fol. 5 v—6 v). *Propedia* se încheie cu *roata glasurilor* (fol. 7 v) simplă, conținînd numai mărturiile ehurilor autentice și plagale, însoțite de silabele mnemotehnice corespunzătoare: ananes, neanes, nana etc.

V. Ms. gr. nr. 622, secolul al XVII-lea — al XVIII-lea după C. Litzica³⁶ și G. Breazu³⁷, și secolul al XVIII-lea (1762) după Gr. Panțiru³⁸, este o *psaltichie* scrisă

25. Manuscrisul are un număr de 17 motive decorative de stil bizantin, pe fond de aur, umplute cu diferite culori: albastru, bleu, roșu, dintre care 4 folio (10 v, 79 v, 179 v, 245 v), pe o pagină întreagă, iar 13 folio 1 r, 11 r, 29 r, 43 v, 53 v, 69 r, 80 r, 111 v, 122 v, 178 v — floare fără foliță de aur — 180 r, 246 r, 283 r), pe o treime de pagină.

26. Intrucît majoritatea «introducerilor» sau micilor gramatici nu au nici un titlu ne însușim termenul de *propedia* folosit de Filotei sin Agâ Jipei.

27. *Apehematele* sînt cîte trei pentru: *ananeas* (gl. I), *neanes* (gl. II) și *neaghie* (gl. VIII) și cîte două pentru: *ananes sau nana* (gl. II), *aghia* (gl. IV), *ananeas* (gl. V), *neanes* (gl. VI) și *aanes* (gl. VII).

28. Grigore Panțiru. *Notația și ehurile muzicii bizantine*, București, 1971, p. 41, dă aceste exerciții, precum și (la p. 124) stihira «Scoală-te Dumnezeu!» în loc de «alluia» în Simbăta mare (fol. 49).

29. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 213.

30. George Breazu, *op. cit.*, p. 45—46.

31. Grigore Panțiru, *op. cit.*, p. 304.

32. I. D. Petrescu, *Etudes de paléographie musicale byzantine*, București, 1967, p. 675.

33. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 213, traduce „Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ», «Începutul cu ajutorul Sf. D-zeu...», în timp ce Filotei traduce: «Începutul cu D-zeu cel Sfînt...» formulă consacrată (cu care ulterior încep toate lucrările de diferite genuri) și pe care o vom folosi și noi în continuare la traducerea începuturilor *propediilor* ce vor avea textul grecesc identic cu cel după care a tradus Filotei.

34. *Paralaghia* (fol. 5r) este foarte ștearsă. Atît neumele cît și mărturiile sînt deteriorate ca și cînd ar fi fost cîndva udate, fapt ce îngreunează descifrarea, care totuși poate fi făcută prin asocierea cu silabele mnemotehnice corespunzătoare ce însoțesc neumele și mărturiile, dar mai ales prin comparația cu alte manuscrise.

35. *Apehematele* sînt: trei pentru *ananes* (gl. I), și cîte două pentru: *neanes* (gl. II), *ananes sau nana* (gl. III), *aghia* (gl. IV), *ananeas* (gl. V), *neanes* (gl. VI), *aanes* (gl. VII), și *neaghie* (gl. VIII), acestea două din urmă fiind nedescifrabile, din motivele arătate la nota nr. 34.

36. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 213.

37. George Breazu, *op. cit.*, p. 46.

38. Grigore Panțiru, *op. cit.*, p. 304.

foarte frumos și legată în lemn, de 150 fol. (17 × 11 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală — ce provine de la Muzeul de anticități din București³⁹.

La început (fol. 2r—8r) manuscrisul are o «introducere în muzica bisericească» cu explicarea diferitelor semne, cu inc.: „Ἀρχὴ σὺν θεῷ τῶν σωμαθίων τῆς ψαλτικῆς—τέλῃς...“ «Începutul ... semnelor meșteșugului psaltichiei».

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, combinații de semne, stricățile glasurilor (ftoralele), *paralaghie* — însoțită de mărturii (fol. 7v), puțin mai dezvoltată decât la Filotei, încheindu-se cu *roata glasurilor* (fol. 8r) simplă, indicând mărturiile fiecărui glas însoțit de silabele mnemotehnice corespunzătoare: *annanes*, *neanes*, *nana* etc. Deasupra roții scrie: „ἰδοὺ ὅτι τὸ κανόνιον τῶν ὀκτώ ἤχος λίαν ὀφελὺν τὰ τὸν «Iată și canonul octoihurilor (glasurilor n.n.) foarte folositor» iar dedesubtul roții (tot în lb. gr.) citim: «Cel care a trudit pentru aceasta, mult îi va fi folosit».

VI. Ms. gr. nr. 879, secolul al XVII-lea — al XVIII-lea după Nestor Camariano⁴⁰ și Gr. Panțiru⁴¹ și prima jumătate a secolului al XVIII-lea după I. D. Petrescu⁴², este o *psaltichie* legată în lemn, le 352 fol. (22×15 cm) cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală, provenită de la Muzeul de Anticități.

În josul paginii (fol. 4r) scrie: καὶ αὐτὴ σὺν τοῖς ἄλλοις Ἱεροδιακόνων Σεραφεῖμ πελοποννησίου, ἐκ πόλεως (?) καλαμάτας (?)... ἐν χαισαρείῃ τῆς καπαδοκίας ἀπὸς Ἰουνίου Εἰῆ“ «Și această carte este a Ierodiaconului Serafim Peloponezianul din orașul Calmata (?)... în Chezareaia Capadochiei 1757 Iunie 15».

Manuscrisul are la început (fol. 1—6v) o «introducere asupra semnelor muzicale psaltice», cu inc.: „Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ σωμαθίων τῆς μουσικῆς τέλῃς“, «Începutul semnelor muzicale...».

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata, și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, combinații de semne, stricățile glasurilor sau ftorale (fol. 2r) și *paralaghia* (fol. 4r), însoțită de silabele mnemotehnice: *ananes*, *neanes*, *nana* etc. care se sfârșește cu însemnarea: τὸ κανόνιον τῶν ὀκτώ ἤχος ποιήμα κυρίῃ Ἰωάννη τῷ μαϊστορῷ «Canonul celor opt glasuri a lui Kir Ioan Cucuzeli și maistor». Urmează *roata glasurilor* (fol. 4v), foarte interesantă, fiind și cea mai complexă din cîte am găsit pînă la Sulzer. Ea este formată din patru roți mici marginale și una mare la mijloc. În mijlocul roților mici scrie: τοῦ κουκου—ζέλη «a lui Cucuzel», iar în mijlocul celei mari scrie: „κύρ Ἰωάννου Μαϊστορος κατεζέλη“ «Kir Ioan Cucuzel, maistor». După *paralaghie* (pentru fiecare glas în parte), ale cărei neume sînt însoțite de mărturii corespunzătoare, urmează *apehematele*⁴³ sau formulele de intonație ale ehurilor, destul de numeroase, cu care se încheie *propedia*.

VII. Ms. gr. nr. 760, secolul al XVIII-lea după C. Litzica⁴⁴ și sfîrșitul secolului al XVII-lea — începutul secolului al XVIII-lea după G. Breazul⁴⁵, este o *psaltichie*, voluminoasă, legată în lemn, de 638 fol. (21 × 16 cm.) cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală — ce provine din biblioteca Mitropolitului Iosif Naniescu.

La început (f. 1—12r) manuscrisul are o «scurtă introducere asupra muzicii bisericești», cu inc.: „Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ τῶν σωμαθίων τῆς μουσικῆς“, «Începutul semnelor meșteșugului muzichiei ...», (fol. 1r).

Pe prima pagină nenumărată, înainte de fol. 1r, se află *roata glasurilor*, simplă, indicînd numai mărturiile fiecărui eh și silabele mnemotehnice corespunzătoare: *ananes*, *neanes*, *nana* etc. Între mărturia glasului și cuvîntul mnemotehnic se află la

39. Pe fol. 1 se află un lung ex libris cu afurișenie, (în lb. gr.) a ieromonahului Anania. Lavriotul, din anul 1762.

40. Nestor Camariano. *Catalogul Manuscriselor grecești*, tomul II, Biblioteca Academiei Române, București, 1940, p. 15. 41. Grigore Panțiru, *op. cit.*, p. 304.

42. I. D. Petrescu. *op. cit.*, p. 675.

43. Apehematele sînt cîte trei pentru: *ananeanés* (gl. I) și *aneanes* (gl. V); cîte patru pentru: *neanes* (gl. VI), și *aghia* (gl. IV) cîte cînel pentru *aneanes* sau *nana* (gl. III); *anes* (gl. VII) și *neaghie* (gl. VIII) și șase pentru *neanes* (gl. II).

44. Constantin Litzica. *op. cit.*, p. 225. 45. George Breazul. *op. cit.*, p. 46.

glasurile autentice cite un oligon, iar la cele plagale, derivate sau lăturaşe cite un epistrof.

Ordinea semnelor : somata, pnevmata, și hironomice, ritmice de expresie și dinamice, ca și cea a floralelor și a combinațiilor de semne, nu seamănă cu cea a lui Filotei.

În ceea ce privește exercițiile de *paralaghie*, în acest manuscris ele sînt cele mai numeroase față de toate propediile pe care le cunoaștem. Unele sînt însoțite de silabele mnemotehnice : ananeanes, neanes, nana etc. și de mărturiile corespunzătoare, la sfîrșitul fiecărei formule (fol. 4 r—5 v), iar altele (fol. 6 r—v)⁴⁶ au, deasupra fiecărei neume, mărturia corespunzătoare atît ehului cît mai ales treptei pe care este pusă, treaptă ce reprezintă finala ehului autentic sau plagal.

Cu *apehematele* — formulele de intonare sau : «glăsurile după fieșcare glas» —, care sînt de asemenea abundente⁴⁷, se incheie propedia acestui manuscris.

VIII. Ms. gr. nr. 830, secolul al XVIII-lea⁴⁸, este o *psaltichie* de 162 fol. (20×15 cm.) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală — donată de C. Erbiceanu⁴⁹. Ea are la început (fol. 2 r—8 v) o «introducere asupra semnelor psaltice» cu inc. : „Ἀρχὴ τῶν θεῶν ἁγίῳ τῶν συμβίων τῆς ψαλτικῆς — τέλης...», «Începutul ... semnelor meșteșugului psaltichiei...».

Propedia : cuprinde, ca și cele de pînă acum semnele : somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, combinații de semne și stricățile glasurilor sau floralele. La fol. 6 r și 6 v se află două *rofi ale glasurilor*, prima (fol. 6 r) fiind simplă, numai cu mărturiile și cu silabele mnemotehnice corespunzătoare ananes, neanes, nana etc., iar cea de-a doua (fol. 6 v), mult mai dezvoltată, cuprinzînd în spirală mărturiile și floralele ehurilor. Urmează exerciții de *paralaghie* — cu mărturii corespunzătoare sub fiecare neumă (fol. 7 r) — mai dezvoltate decît cele ale lui Filotei, și apoi *apehematele* (fol. 7 r—8 v), cu cite două pentru fiecare glas — cu silabele mnemotehnice corespunzătoare, ananeanes, neanes, nana etc.

După *apehemate*, propedia se incheie cu : «τροπάριον εἰσαγωγικόν νοθεσίῳ πύρ- τῆς μαθητῶν (ἤχος I) «Tropar introductiv învățătură către școlari», tradus pe manuscris de C. Erbiceanu (fol. 8 v)⁵⁰. Troparul nu seamănă deloc ca melodie cu cel al lui Hrisafi — din manuscrisele lui Filotei (fol. 70 r-v), Duma (fol. 7 r) și Naum (fol. 8 r), prezentînd diferențe nesubstanțiale și în text.

IX. Ms. gr. nr. 832, începutul secolului al XVIII-lea⁵¹ este o *psaltichie* de 340 fol. (15 × 10 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală —, cumpărată de la anticarul B. Pohl la 7 iunie 1905. Pe folio penultim (339 v) se află o notiță cu data 1710 august 28, din care rezultă că manuscrisul a fost al lui Vasile Anagnostul și că este mai vechi decît această dată. Între fol. 2 r—4 v se găsesc, din propedia, numai niște exerciții de *paralaghie* al căror text însoțitor este constituit din numele semnelor muzicale : ison, oligon, petastî etc.

X. Ms. rom. nr. 61, secolul al XVIII-lea (1713)⁵², este prima *psaltichie* românească cunoscută pînă acum⁵³ (239 fol. format din 4° mic), autorul ei fiind Filotei

46. Lipsește din a doua categorie de exerciții o pagină (fol. 5v).

47. *Apehematele* în număr de 37 sînt cite patru pentru : *ananes* (gl. I), *aghia* (gl. IV), *aneanes* (gl. V) și *neanes* (gl. VI) ; cite cinci pentru : *nana* (gl. III), *aanes* (gl. VII) și *neaghie* (gl. VIII) și șase pentru *neanes* (gl. II).

48. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 533, spune : «sec. XVIII».

49. În partea de jos a paginii întîi, C. Erbiceanu scrie : «Acest manuscris de psaltichie este din sec. XVII (sic) și cuprinde gramatica muzicii vechi și cîntări de serviciu liturgic, dăruit de mine Academiei Române spre amintire 1906 martie 15. C. Erbiceanu». De observat că C. Erbiceanu nu spune nici «introducere» ca C. Litzica și Camariano, nici «papadiclie» ca Fleischer și Riemann și nici «propedia» ca Filotei, ci «gramatică».

50. «Voind a învăța să cîntî și voind să fil lăudat își trebuie multă răbdare și multă vreme, plată dascălului în galben înmînați, atunci o va învăța școlarul și va deveni desăvirșit».

51. Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 5.

52. Ioan Blanu, *Catalogul manuscriptelor românești*, Biblioteca Academiei Române, București, 1907. p. 114.

53. Vezi Sebastian Barbu-Bucur, *Monumente muzicale, Filotei sin Agdi Jipei. Prima psaltichie Românească cunoscută pînă acum*, în «Studii de muzicologie», vol. VI, București, 1970, p. 94—134.

sin Agăi Jipej psalt la Mitropolia Ungrovlahiei, și după cum spune chiar el: «ucenic al părintelui Teodosie din această mitropolie».

Între fol. 68 r și 70 v, după *catavasier*, se află «*Propedia și cu tol meșșugul cîl iaste în cea grecească ...*» (subl. n.). Ea cuprinde, ca și celelalte propedii menționate pînă acum (cu unele deosebiri de ordine și uneori și de conținut), semnele: somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice (f. 68 r—69 v), stricările glasurilor sau ftorale (fol. 69 r), combinații de semne ascendente și descendente (fol. 69 r-v), *apehematele* sau «glăsuirile după fieșcare glas» — cum le numește Filotei — (f. 69 v—70 r)⁵⁴, troparul «lui Hrisafi către ucenici» (fol. 70 r-v), exerciții de *paralaghie* însoțite de mărturiile corespunzătoare sau «Schimbările celor opt glasuri», (fol. 70 v) și *roata ehurilor* cu care se încheie propedia care diferă de majoritatea celorlalte roți, prin aceea că mărturiile și silabele mnemotehnice ale fiecărui glas sînt însoțite de scurte formule melodice pe care nu le mai găsim decît în mss. rom. nr. 3210 și nr. 4443, puțin diferite.

XI. Ms. gr. nr. 867, secolul al XVIII-lea⁵⁵, este o *psaltichie* voluminoasă, de 585 fol. (21 × 15 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală — ce provine de la Minăstirea Țigănești.

Pe fol. 1 r găsim scris: «καὶ τότε οὖν τοῖς ἄλλοις Ἰωακείμ καὶ προτοσυγέλου τοῦ παν-ιερωτάτου μητροπολίτου Νικαρχιεῖας» «și aceasta împreună cu altele, este a lui Ioachim Protosinghelul prea sfințitului mitropolit al Nicomidiei». La început (fol. 1—8 r), manuscrisul are o «Introducere asupra semnelor muzicii psaltice», cu inc.: «Ἀρχὴ οὖν θεῶν ἀγίων τῶν σημάδιων τῆς ψαλτικῆς — τελευτῆς...», «Începutul ... semnelor meșșugului psaltichiei...».

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata, și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, stricările glasurilor sau ftorale, combinații de semne (fol. 1—5 r). La fol. 5 v se află *roata glasurilor* mai simplă decît toate cele de pînă acum, conținînd doar mărturiile ehurilor autentice și plagale, identică cu cea din ms. gr. nr. 1350 (fol. 4 r) și nr. 1507 (fol. 5 r). La fol. 6 r apar exerciții de *paralaghie* sau «schimbările celor opt glasuri» pentru prima dată în chipul copacului cu opt crengi — patru pe stînga și patru pe dreapta. Pe partea stîngă fiecare creangă are cîte patru epistrofi (secunde descendente) însoțite de mărturii ce indică ehurile plagale, lăturașe sau derivate, iar pe dreapta fiecare creangă are cinci oligoane (secunde ascendente), însoțite de mărturii ce indică ehurile autentice. Deasupra copacului scrie: «ποίημα κῆρ Ἰωαννου» iar dedesubtul lui: «τοῦ κωκσέλη, «καὶ μαῖστορος» «Alcătuirea lui Kir Ioan Cucuzeli și maistor».

În continuare (fol. 6 v) găsim exerciții de *paralaghie* sau «schimbările celor opt glasuri» însoțite de mărturiile corespunzătoare, iar între filele 7 r și 8 r sînt *apehematele* sau «glăsuirile după fieștecare glas», mai numeroase decît în toate propediile pe care le cunoaștem⁵⁶.

La fol. 594 r se află încă o roată identică cu cea din ms. gr. nr. 879 fol. 4 v.

XII. Ms. gr. nr. 1507, secolul al XVIII-lea, este un *kekragarion* de 75 fol. (17 × 11 cm.) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală —, ce are la început (fol. 1 r—7 r) o introducere asupra semnelor muzicale psaltice cu inc.: «Ἀρχὴ μὲστῃ τέλοσ...» «Începutul, mijlocul și sfîrșitul...».

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomie, ritmice, de expresie și dinamice (fol. 1 r—3 r), ftorale (fol. 2 v), mărturiile glasurilor (fol. 3 r-v), combinații de semne ascendente și descendente (fol. 3 v—4 v), schimbările celor opt glasuri (f. 4 v) — mult mai dezvoltate decît cele din ms. lui Filotei (fol. 70 v) —, *roata glasurilor* (fol. 5 r) foarte simplă, indicînd numai mărturiile ehurilor — autentice și plagale — (derivate sau lăturașe), identică cu cele din mss. gr. nr. 867 (fol.

54. Grigore Pantîru, *op. cit.*, p. 131, transcrie *apehematele* precum și un număr de 15 cîntări din acest manuscris.

55. Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 13; I. D. Petrescu, *op. cit.*, p. 675, îl plasează în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

56. *Apehematele* în număr de 40, sînt cîte patru pentru: *ananes* (gl. I) și *aneanes* (gl. VI); cîte cinci pentru *nana* (gl. III), *aghia* (gl. IV), *aneanes* (gl. V), *aanes* (gl. VII) și *neaghie* (gl. VIII) și șapte pentru *neanes* (gl. II).

5 v) și nr. 1507 (fol. 5 r) și *apehematele*⁵⁷ (fol. 6 r—7 r). Propedia se încheie cu «troparul către ucenici» în limba greacă (fol. 7 v), identic cu cel din mss. gr. nr. 830 (fol. 8 v), nr. 840 (fol. 8 r-v), nr. 1519 și ms. rom. nr. 4233 (fol. 12 r-v).

XIII. Ms. gr. nr. 136, începutul secolului al XVIII-lea⁵⁸ este o *psaltichie* de 225 fol. (24 × 16 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală —, ce provine din biblioteca episcopului Dionisie de la Buzău.

La început, manuscrisul cuprinde un fragment de *propedia* (fol. 4 r—5 r) alcătuit din exerciții de *paralaghie*, al cărui text însoțitor indică numirile semnelor: somata, pnevmata și hironomice, ison, oligon, petasti etc.

XIV. Ms. gr. nr. 742, secolul al XVIII-lea⁵⁹, este o *psaltichie* de 741 fol. (25 × 18 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală —, ce provine din biblioteca mitropolitului Iosif Naniescu.

Pe folio de început al manuscrisului (1 r) citim: «Σημάδια ψαλλόμενα κατήχων συντεθέντα ἐν τέλῃνας πρῶτου μαϊστορος κῶρ Ἰωάννου τοῦ κουκουρέλλη», «semnele sunetelor psaltice adunate cu meșteșug de psaltul maistrul chir Ioan Cucuzeli».

Manuscrisul cuprinde un fragment din *propedia* (fol. 1 r—9 r), exerciții de *paralaghie* ale căror texte însoțitoare indică numirile semnelor: somata, pnevmata, hironomice și florale, ison, oligon, petasti etc. — care se sfârșesc cu «Παρα Ἰωάννου τοῦ κουκουρέλλη καὶ μαϊστορος» «Ioan Cucuzeli și maistru» (fol. 1 r—2 r), text pus și el pe note. Între fol. 3 r și 9 r *paralaghia* continuă cu numirile ehurilor autentice și plagale.

XV. Ms. gr. nr. 33, secolul al XVIII-lea⁶⁰, este o *paradichie* (παπαδική νέα) de 475 fol. (22 × 16 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală —, provenind din biblioteca episcopului Melhisded.

Pe fol. 474 v se află notița: «Ἐγρᾶφῃ ἡ παρούσα Βίβλος παρ ἐμοῦ Ἐάνθου Δαίντου, τοῦ ἐκ κώμης Ἀμυγδαλιάς 1799 Ἰουλίου πρώτῃ ἐν βουκουρεστίου», «S-a scris cartea de mine Xanthos Enitul din satul Amigdalia 1799 Iulie 1 în București».

Această însemnare este precedată de un acrostih în grecește a cărui traducere este redată pe fol. 475 r: «Scriitorul acestei cărți cu numele Xantos, dă comptu despre lucrarea sa, în rîndurile de pe pagina alăturată, ce au acrostihul lui Xantos = Zandos (sic): Străin fiind mai înainte de această carte de cantari (Terpsihora) culegîndu cîntare plăcută, am luat-o din multe Terpsihore ale bizantinilor. Ea deci lauda pe D.zeu; printr-însa se cîntă și cuvîoasa și generala minte înveselește pe toți ce-i sint amici. Deci această carte conține cîntări vasele edificatoare».

La început, manuscrisul conține un fragment din *propedia* alcătuit din exerciții de *paralaghie*, al cărei text însoțitor indică numirile semnelor: somata, pnevmata, hironomice și florale, ison, oligon, petasti etc.

XVI. Ms. gr. nr. 1506, secolul al XVIII-lea, este o *psaltichie* de 122 fol. (16 × 15 cm.) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală.

La început (f. 4 r—8 r) manuscrisul are o introducere sumară asupra semnelor muzicale psaltice, cu inc.: «Ἀρχὴ συνθεῶν ἀγίων σημαδίων τῆς μουσικῆς» «Începutul ... semnelor muzicii...».

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomice (fol. 4 r—5 r), floralele (fol. 5 v—6 r), mărturiile (fol. 6 r), combinații de semne (ascendente și descendente) și *apehematele*⁶¹. Gramatica se încheie lu «troparul către ucenici» (fol. 7 v) deasupra căreia citim: «ἕτερα μέθωδος πανοφελίμος τῶν μαθητῶν» «altă metodă foarte folositoare pentru ucenici».

Acest tropar nu seamănă nici cu cel din manuscrisul lui Filotei (fol. 70 r-v) și nici cu cel din mss. gr. nr. 840 (f. 181 r—187 v), 840 (fol. 8 r-v), 830 (fol. 8 v), 1519 (fol. 5 v—6 v) sau ms. rom. nr. 4233 (fol. 12 r-v).

XVII. Ms. gr. nr. 640, secolul al XVIII-lea⁶², este un *Anastasimatar* de 369 fol. (15 × 10 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală —, ce pro-

57. *Apehematele* sint cite una pentru: *ananes* (gl. I), *neanes* (gl. II), *aneanes* (gl. V), *neanes* (gl. VI), *aanes* (gl. VII) și *neaghie* (gl. VIII) și trei pentru *aghia* (gl. IV).

58. Constantin Litzica, op. cit., p. 216. 59. *Ibidem*, p. 224.

60. *Ibidem*, p. 214; vezi și I. D. Petrescu, op. cit., p. 675.

61. *Apehematele* sint cite două pentru: *ananes* (gl. I) *neanes* (gl. II), *nana* (gl. III), *aghia* (gl. IV), *aneanes* (gl. V), *neanes* (gl. VI), *aanes* (gl. VII) și patru pentru *neaghie* (gl. VIII).

62. Constantin Litzica, op. cit., p. 211.

vine de la Mănăstirea Rîșca, dăruită de Ministerul Cultelor și Instrucției publice Administrației casei bisericii, cu adresa nr. 24.100 din 1 decembrie 1904.

Pe fol. 1 v — în limba română cu litere chirilice — găsim însemnarea: «Acest Anastasimatar iese al meu, cumpărat cu drepti bani(i) mei adică cumpărat din orașul Iașului și cine se va ispiti să-l fure, să nu aibă parte cu cei ce să slăvesc întrinsul 1818 sep. 13» (cu semnătura indescifrabilă), iar la sfârșitul manuscrisului (fol. 369 v) scrie: «Anastasimatar (...) al psaltului Demetrake».

Manuscrisul conține o «scurtă introducere asupra muzicii psaltice» (fol. 4 r—8 v), căreia îi lipsește începutul (fol. 3 r-v).

Propedia cuprinde semnele somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, florale și combinații de semne, mult mai puține decît cele din manuscrisul lui Filotei, și redată în altă ordine. Exercițiile de *paralaghie* sau «schimbările celor opt glasuri» (fol. 8 r) sînt mai dezvoltate decît la Filotei (fol. 70 v), apehemate nu are iar *roata glasurilor* (fol. 8 v) — cu care se încheie propedia — este simplă, conținînd numai mărturiile fiecărui glas, însoțite de silabele mnemotehnice corespunzătoare: neanes, nana, aghia etc., cea a glasului I-iu (ananes) lipsind.

XVIII. Ms. gr. nr. 648, sec. al XVIII-lea⁶³, este o *psaltichie* scrisă foarte frumos, clar și îngrijit, de 194 fol. (14 × 19 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală — cumpărată de la anticarul Alb. Zurebel la 2/15 decembrie 1900 de către Muzeul de antichități.

La început (fol. 1 r—8 r) manuscrisul are o «scurtă introducere a muzicii psaltice» cu inc.: «Ἀρχὴ οὖν θεῶν ἀγίων τῶν σημαθίων τῆς ψαλτικῆς—τέλνης» «Începutul semnelor meșteșugului psaltichiei».

Propedia cuprinde semnele somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, stricățile glasurilor sau floralele (fol. 3 v), combinații de semne «ascendente și descendente (fol. 4 r—5 v), exerciții de *paralaghie* (fol. 6 r) însoțite de mărturiile corespunzătoare, indicînd schimbările celor opt glasuri, mai lungi decît cele din ms. lui Filotei (fol. 70 v), apehematele (cite una pentru fiecare glas) și *roata glasurilor* (fol. 8 r) simplă, indicînd doar mărturiile ehurilor și silabele-mnemotehnice corespunzătoare: ananes, neanes, nana etc.

XIX. Ms. gr. nr. 649, sec. al XVIII-lea⁶⁴, este o *psaltichie* — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală — de 175 fol. (14 × 10 cm), provenind de la Muzeul de antichități.

La început (fol. 1—5 v) manuscrisul are o «scurtă introducere despre muzica bisericească» ce cuprinde un număr de 48 semne: somata, pnevmata, și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, apoi florale, în categoria cărora sînt incluse și imifonon și imiforon; la fol. 3 r se află *roata glasurilor* simplă conținînd numai mărturiile ehurilor autentice și plagale, însoțite de silabele mnemotehnice corespunzătoare: ananes, neanes, nana etc. Urmează *schimbările celor opt glasuri* (fol. 3 v) mai dezvoltate decît cele din ms. lui Filotei și combinații de semne (fol. 4 r—5 v) ascendente și descendente — foarte puține în comparație cu Filotei — cu care se încheie propedia.

XX. Ms. gr. nr. 661, sec. al XVIII-lea (1737)⁶⁵ este un *Anastasimatar* de 325 fol. (15 × 10 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală —, provenind de la Mănăstirea Rîșca, și dăruit Academei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice, la 1 decembrie 1904. Pe verso-ul copertei de început citim: «τὸ παρὸν ἀναστασιματάριον ὑπάρχει καμοῦ Σεραφείμ» «Anastasimatarul de față este al meu Serafim», iar mai jos găsim iscălitura în monocodil: «Σεραφεῖμ ἱερομόναχος Σιμοπετρίτης, 1792 Ἰουνίου 15» («Serafim ieromonahul din Simopetra, 1792, Iunie 15»), notiță tîrzie — ulterioară scrierii manuscrisului — ce indică posesia și nu vechimea.

La început (fol. 1—5 v) manuscrisul are o «scurtă introducere a muzicii psaltice» care cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, combinații de semne, florale (fol. 4 r), exerciții de *paralaghie* și apehematele ehurilor⁶⁶.

63. *Idem*, p. 222.

64. *Ibidem*.

65. *Ibidem*; vezi și I. D. Petrescu, *op. cit.*, p. 675.

66. Apehematele sînt două pentru *ananeanes* (gl. I): și cite una pentru: (*neanes* (gl. II), *aneanes* (gl. III), *aghia* (gl. IV), *aneanes* (gl. V), *neanes* (gl. VI) și *aanes* (gl. VII), cea a lui *neaghte* (gl. VIII) lipsind.

XXI. Ms. rom. nr. 4305, sec. al XVIII-lea, este o psaltichie românească ce conține 339 fol. scrisă de Ioan sin Radului Duma Brașoveanu, în zilele prea luminatului domn Ioan Grigorie Ghica Voevod, păstorind în arhiepiscopul scaun al Mitropoliei ... chir Neofit, la anii de la facerea lumii 7259, iar de la Hristos 1751 luna lui August 1 dni» (fol. 1 prefață).

Manuscrisul este unul din cele mai frumoase exemplare de acest fel ce ni s-au transmis din secolul al XVIII-lea. El provine din biblioteca Mitropolitului Iosif Naniescu.

Studiind comparat fiecare piesă din manuscrisul lui Filotei și cel al lui Duma, arătând într-un tablou sinoptic corespondența tuturor cîntărilor, am constatat identitatea absolută la majoritatea imnelor cuprinse în cele două psaltichii, cea de-a doua fiind copie fidelă a celei dintîi⁶⁷. Față de lucrarea lui Filotei, manuscrisul lui Duma este însă completat cu noi cîntări. După titlu și *predoslovie* (fol. 1 v—3 v) manuscrisul continuă cu o «propedie și cu tot meșteșugul» (fol. 4 r—1 r) ce cuprinde (identic cu Filotei) semnele: somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, stricățile glasurilor sau ftoale, combinații de semne ascendente și descendente, *apehematele* sau «glășurile după fiecare glas», cum le numește Filotei. Urmează apoi troparul «lui Hrisafi către ucenici» (fol. 7 r) și exerciții de *paralaghie* sau «schimbările celor opt ehuri» cu care se încheie propedia. *Roata glasurilor* lipsește din manuscrisul lui Duma.

XXII. Ms. gr. nr. 923, sec. al XVIII-lea (1780)⁶⁸ este un «tractat anonim de muzică» de 57 fol. scrise și 86 fol. goale (format 24 × 17).

La începutul manuscrisului (fol. 1 r—2 v) se află o prefață și o dedicație în limba greacă către mitropolitul Delconului, a lui Ioan (?) (...). anul 1780, Constantinopol.

La fol. 21 v citim (în lb. gr.): «Catalog de cîți în diferite timpuri s-au evidențiat în ale muziciei după alfabet»:

La fol. 23 v «Învățătura elementară a muziciei laice — dinafară, *macamuri* (subl. n), care se numesc și *mimiuri* (subl. n).

La fol. 42 r—53 r: «Din tilmăcirea muzicii preotului Ioan Plusiadin».

La fol. 53 r—58 r: «Din tilmăcirea lui Ioan Cucuzel».

La fol. 3 r, ca început și titlu după prefață, unde începe gramatica, citim: «ισα-ρωγη μουσικη», termen propriu pentru denumirea gramaticilor și care corespunde cuvîntului «introducere», și pe care îl întîlnim pentru prima dată în manuscrisele psaltice din secolul al XVIII-lea.

Ca și în celelalte propedii găsim aici semnele: somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, combinații de semne și ftoalele ehurilor.

La fol. 12 r sînt trecute mărturiile și denumirile vechi antice ale ehurilor autentice și plagale: ᾠ — δώριος (dorios, gl. I); ἠδ — ὑποδωριος (ipodorios, gl. V); λιδιος (lidios, gl. II), ἠλ — ὑπολιδιος (ipolidios, gl. VI); φρίγιος (frigios, gl. III); ἠφ — ὑποφρίγιος (ipofrigios, gl. VII); ἠμ — μιλισιος (milisios, gl. IV) și ἠπ — ὑπομιλισιος (ipomilisios, gl. VIII). De notat că manuscrisele și tratatele teoretice din sec. al XVIII-lea numesc uneori ehurile IV și VIII milesian și respectiv ipomilesian — ca în manuscrisul de față — în loc de mixolidian și hipomixolidian, ca în majoritatea manuscriselor.

În continuare (fol. 12 r—20 v) urmează *apehematele* și exercițiile de *paralaghie*, iar la fol. 21 r se află *roata glasurilor* formată din 6 cercuri, redînd mărturiile și ftoalele ehurilor, cu care se încheie acest manuscris pe care-l considerăm cea mai completă propedie a muzicii psaltice.

XXIII. Ms. gr. nr. 153 sec. al XVIII-lea este o psaltichie de 101 fol. (14 × 10 cm) — cu notație cuzeliană și text în limba greacă medievală — ce provine din biblioteca episcopului Dionisie de la Buzău dăruită Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice la 17 septembrie 1897⁶⁹.

67. Vezi Sebastian Barbu-Bucur, *Ioan sin Radului Duma Brașoveanu*, op. cit.

68. Nestor Camariano, op. cit., p. 29; George Breazu, *Învățămintul muzical...*, op. cit., p. 46; Grigore Panțiru op. cit., p. 304.

69. Constantin Litzica, op. cit., p. 217; George Breazu, *Învățămintul muzical...*, op. cit., p. 46.

Pe manuscris găsim câteva însemnări făcute de copist (în limba română cu litere chirilice) care ne ajută la datarea documentului și la stabilirea citorva date biografice personale. Le redăm, selectiv în continuare:

— Și am scris eu robul lui D-zeu Ianake sin Popa David ot sfinta episcopie a Buzăului și a scris cînd a ieșit și mers la Mănăstirea Banului — s-a șazut pînă la 1780. Leat 82 nov. 20. Și am venit la Buzău la leat 82 dec. 18» (fol. 1 v);

«Mai 28/1756 s-au născut robul lui Dumnezeu Ianache» (subl. n. fol. 88 v jos);

— «Leat 1790 Aug. 1 joi au răposat kir. Lambrino și Vineri a doua zi l-a îngropat. Și am însemnat ca pentru multu prieteșugul ce am avut amindoi să nu-l uite (sic) cê cînd voi ceti să zic D-zeu să-l ierte» (fol. 100 v).

— «Să știe că această psaltichie iaste a lui Ianache paracliserul Mănăstirii Banului și am scris cînd învățăm la meșteșugul psaltichiei la cuviosul între ieromonahi kir Ioanichie egumenul sfintei mănăstirii Banului și am scris eu mult păcătoșul 1782 August 8» (fol. 101 v).

Așadar ne apare clar că manuscrisul a fost scris la anul 1780 de Ianache sin Popa David în Mănăstirea Banului.

Între filele 9 r—15 r manuscrisul conține o «Introducere asupra semnelor muzicale» cu inc.: «Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδίων ψαλτικῆς — τέχνης» «Începutul ... semnelor meșteșugului psaltichiei...».

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomice sau marele hipostase, ritmice, de expresie și dinamice (fol. 9 r—11 v), stricărilor glasurilor sau ftorale (fol. 12 r) combinații de semne (fol. 12 v—14 v), apehematele și schimbările celor opt glasuri foarte scurte, identice cu cele din ms. gr. 1096.

IX. Ms. rom. ⁷⁰, nr. 3210, sec. al XVIII-lea este o psaltichie de 61 fol. (12×16 cm) — cu notație cuzzeliană și text în limba română, cu litere chirilice și în limba greacă medievală — scrisă în anul 1788 de Naum Rîmniceanu ⁷¹ și dăruită Academiei de C. Erbiceanu la 18/31, Martie 1909.

Între fol. 1 r și 10 r manuscrisul conține o propedia. Pe fol. 1 r citim în chirilică: «Începutul ... seamnelor meșteșugului psaltichiei, al glasurilor celor suitoare și celor pogoritoare, al trupurilor și al duhurilor și a toată darea îndămină și urmarea, carea s-au alcătuit într-însa de cei vechi și cei noi făcători, carii după vremi s-au arătat...».

Propedia cuprinde, ca și cea a lui Filotei (cu care se aseamănă) semnele: somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, după care Naum adaugă pe imifonos și imiforos (fol. 2 v). Filotei pune aceste semne după ftorale (fol. 69 r), adică la locul lor, «câci de la cei vechi să zice stricare» (avînd deci rol de ftora). Urmează stricărilor glasurilor sau ftoralele și combinațiile de semne ascendente și descendente, care nu mai sînt identice cu cele ale lui Filotei (fol. 69 r-v).

Între combinațiile de semne și între «glasurile după fiește care glas», Naum are patru pagini exerciții de paraghie (pe care la Filotei nu le găsim), unde citim: «Începutul al dulcii și foarte de folos paraghii, care să inpece dela ananes și să înalță și să pogoară pînă al șaptelea glas» ⁷², (fol. 5 r—7 r).

Urmează apoi apehematele sau «glăsurile după fiește care glas» (fol. 7 v—8 v) identice cu cele ale lui Filotei (fol. 69 v—70 r).

La fol. 8 r se află troparul lui Hrisafi către ucenici gl. I, identic cu cel din manuscrisul lui Filotei (fol. 70 r-v) și al lui Duma (fol. 7 r), iar la fol. 9 v se află roata glasurilor simplă indicînd numai silabele mnemotehnice corespunzătoare fiecărui glas: ananes, neanes, nana etc., însoțite de formule scurte intonaționale care nu se mai găsesc decît în roata glasurilor lui Filotei.

Fol. 10 r, cu care se și încheie propedia lui Naum, cuprinde — pentru prima dată în limba română — schimbările celor opt glasuri, în chipul copacului, cu opt

70. În limba română sînt scrise gramatica (fol. 1 r—10 r) și un număr de șase cîntări (fol. 8 v, 31 r—35 v și 58 v) restul fiind în limba greacă.

71. Sebastian Barbu-Bucur, *Naum Rîmniceanu...*, op. cit., p. 147—192.

72. De ce spune Naum: «pînă la al VII-lea glas», nu știm, căci în realitate noi constatăm în decursul celor patru pagini, — ca și la sfîrșitul paraghiei — că se «inalță și se coboară» pînă la neaghie (gl. VIII).

crengi, patru pe stînga și patru pe dreapta, pe partea stîngă fiecare creangă are cîte patru secunde descendente însoțite de mărturii ce indică ehurile plagale, lăturașe sau derivate, iar pe partea dreaptă fiecare creangă are cîte cinci secunde ascendente însoțite de mărturii ce indică ehurile autentice. Deasupra copacului citim (în chirilică): «Schimbările celor opt glasuri în chipul copacului»⁷³, iar sub cele două crengi de la bază: «Cel ce fără preget se va osteni / Mult folos și dar va dobîndi».

XXV. Ms. gr. nr. 1511, sfîrșitul sec. al XVIII-lea, este un *anastasimatar* de 116 fol. (15 × 10 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală.

La fol. 6 v citim (în limba română cu litere chirilice) «Să se știe de cînd m-am apucat de meșteșugul cîntărilor și de anastasimatar de învățat la dascălul Kostake ce se află al doilea cîntăreț la Biserica Enei, leat 1805 mai 15, cu Alexe feciorul părintelui c (sic) popa Stan paroh sfintei biserici».

Manuscrisul are, din *propedie* numai *roata glasurilor* (fol. 7 r) simplă, cu mărturiile ehurilor autentice și plagale, însoțite de silabele mnemotelnice corespunzătoare: ananes, neanes, nana etc.

XXVI. Ms. gr. nr. 599 sfîrșitul sec. al XVIII-lea⁷⁴ este un *anastasimatar* de 220 fol. (15 × 10 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală —, ce provine din biblioteca lui Ghenadie Enăceanu, episcopul Rîmnicului, dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice la 8 decembrie 1901.

La fol. 121 v găsim însemnarea (în limba română cu litere chirilice): «Osmoglasnik grecesc 1797», iar la fol. 184 r: «1797, această carte iaste a lui Ioan sin Mihailovici sopi (sic) Trofin, cîni l-a cumpărat, este de vîndut să îl dau cu 4 sorcoveți».

La început manuscrisul cuprinde un fragment de *propedie* (fol. 1 r—3 v) alcătuit din exerciții de *paralaghie* — al cărui text însoțitor indică numirile semnelor: somata, pnevmata, hironomice și ftorale, ison, oligon, petasti etc.

XXVII. Ms. rom. 4233, sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, este o *psaltichie* de 134 fol. (16 × 19 cm) — cu notație cucuzeliană de tranziție și text în limba grecească medievală și în limba română, cu litere chirilice — cumpărată de la Const. V. Matei, Com. Girov jud. Neamțului, la 19 decembrie 1913.

Pe fol. 1 r găsim scris: «1807 ianuarie 20»; pe fol. 22: «1803 octombrie», iar pe ultima pagină (134 v) citim: «În 22 a lui Noembrie am început psaltichia, dascăl avînd pe psaltul Ștefan 1815 (?)».

La început (fol. 1 r—12 v) manuscrisul are o introducere asupra semnelor muzicale psaltice, cu inc.: «Ἀρχὴ συν θεῶ ἀγίω τῶν σημάδιων τῆς ψαλτικῆς—τελὺς» «Începutul... semnelor meșteșugului psaltichiei...». *Propedia* cuprinde (amestecat, în limba greacă și română), semnele: somata, pnevmata și hironomice (fol. 1 v—4 r), *combinații de semne* (fol. 4 v—6 v), stricărilor glasurilor sau ftoralele (fol. 6 v) și din nou combinații de semne (fol. 7 v—8 v).

La fol. 9 r găsim *roata glasurilor* (foarte frumoasă cu un chip de om pe fondul unei semilune) cu mărturiile ehurilor însoțite de numirile mnemotelnice corespunzătoare: ananes, neanes, nana etc. deasupra cărora, la *glasurile* autentice, se află cîte un interval ascendent (oligon), iar la cele plagale lăturașe sau derivate cîte unul descendent (epistrof). Deasupra roții scrie: «Ἰδοὺ καὶ τὸ κοινὸν κανόνιον τῶν ὀκτώ ἧχος συν ὀκτοία ὀφελγηθῆ» «Iată și îndreptarul comun al octoihurilor (glasurilor n.n.)... foarte totositor», iar dedesubtul roții citim: «Ἰδοὺ καὶ ἡ σύνθεσις τῆς ἡδυστατης παραλαγῆς», «iată și o *paralaghie* sumară foarte plăcută».

Urmează schimbările celor opt glasuri (fol. 9 r) și *apehematele* (cîte două pentru fiecare eh) iar la fol. 12 r-v se află: «τροπάριον εἰσαγωγικόν πρὸς τοὺς μᾶθητας νοῦθεσις», «Tropar introductiv, învățătură către școlari» — identic cu cel din mss. gr. nr. 830 (fol. 8 v) nr. 1507 (fol. 7 v) și 1519 (fol. 5 v—6 r) — cu care se încheie *propedia*.

XXVIII. Ms. rom. nr. 4443, din Biblioteca Academiei R. S. România (fost ms. rom. nr. 2473), sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, este un *Anastasimatar* — de 48 fol. (22 × 18 cm) cu notație cucuzeliană de tranziție și text în limba română cu litere chirilice.

În manuscris găsim cîteva însemnări.

73. Copac identic cu cel din ms. gr. nr. 867 (fol. 6r) din Biblioteca Academiei R. S. România, minus însemnarea de deasupra și dedesubtul arborelui, care diferă.

74. Constantin Litzica, op. cit., p. 220.

«Urmează fiule ceale din urmă cu luare aminte, că acest meșteșug este baltă fără de fund...», ..., semnează Hristache, Craiova. În continuare după alte sfaturi de același gen (destul de șterse n.n.) semnează: «Nicolae Muntianovici, paroh în maer (?) m Bălgradului» (fol. 2 v).

— «Acest anastasimatar este al meu cel mai jos iscălit și cine s-ar ispiti a mi-l înstreina, acela să ție doblinda pușcării, să-l mănince mișelia să-l rănească în cap chelia, aceasta să fie. Iar eu să cînt pre el lăudînd pe Xc 830 martie smerit păcătos. Hrestake rămnăreanu (sic) cîntăreț» (fol. 48 r).

— «Acest anastasimatar este deruit mie de logofetul Alleksandru Popovits sin Popa Ioan, aus Kronschtadt (Brașov) la anul seu leatul de mai sus aretat. Scris de Hristache Cîntăreț, fetciur lui Bukur dros (?) dîn Reschinar» (fol. 48 r).

— «Acest anastasimatar iaste a lui Dobre Dăgeratu din Mohci (Mohaci — n.n.) (...)» (fol. 48 v).

La început, manuscrisul conține un fragment de propedie (fol. 1 r—2 v). Pe fol. 1 v citim (în chirilică): «Începutul acei dulci și prea folositoare paralaghii, adică schimbările celor opt glasuri» iar pe fol. 2 v «Kanonul al celor opt glasuri foarte folositoare» și roata indicînd mărturiile glasurilor autentice și plăgale, silabele mnemotehnice corespunzătoare: ananes neanes, nana etc. scurte formule melodice pentru fiecare eb (notate cu semne muzicale) deasupra cărora, pentru prima dată, găsim numirile: protos, dvteros, tritos etc.

XXIX. Ms. gr. rom. 795 sec. al XVIII—XIX-lea este un *anastasimatar* de 119 fol. (15 × 10 cm) — cu notație cucuzeliană de tranziție și text în limba română cu litere chirilice și limba greacă medievală — provenind de la Mănăstirea Cernica. Constantin Litzica⁷⁵ îl trece în sec. al XIX-lea. Noi credem că numai fol. 1—14 — care sînt scrise mai tîrziu de altă mînă și adăugate în manuscris — aparțin începutului sec. al XIX-lea, dar fol. 15 r—119 v sînt scrise la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, întrucît pe fol. 15 r găsim: «1792 mai 7».

Pe vorsatz-ul copertei întii (pagina nenumerotată r) citim: «Acest Anastasimatar iaste a robului lui Xc părintelui (...) duhovnicul ot sfînta mănăstire a Sfîntului Pavel și l-au cumpărat ku talere 14 de la dumnealui daskălu Demetrie Leon la 1814 aprilie 22».

Între fol. 1 r—6 r, manuscrisul conține o foarte scurtă *propedie*. Pe vorsatz-ul copertei întii (pagina nenumerotată v) scrie: «Începutul glasurilor pe psaltichie, așîș-derea la meșteșugul musichiei» și în continuare: «gl. I ananes; gl. II neanes; gl. III nana; gl. IV aghia, gl. V aneanes; gl. VI neheanes; gl. VII anane; gl. VIII neaghie și celelalte».

Pe fol. 1 r citim: «Începutul ... seamnelor meșteșugului psaltichiei al glasurilor celor suitoare și acelor pogoritoare, al trupurilor și al duhurilor și a toată darea îndemină și urma care s-au alcătuit într-însa de cele vechi și noao făcătoare, care după vrednicie s-au arătat».

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomice (marile hipostaze), ritmice, de expresie și dinamice (fol. 1 r—2 v), ftorale (fol. 2 v—3 r), combinații de semne (fol. 3 v—4 v), schimbările celor opt glasuri (fol. 4 v—5 r) și roata *glasurilor* (fol. 6 r) simplă, conținînd mărturiile ehurilor, însoțite de silabele mnemotehnice corespunzătoare: ananes, neanes, nana etc., deasupra glasurilor autentice, se află cite un interval ascendent (oligon) iar la cele plăgale cite unul descendent (epistrof).

XXX. Ms. gr. nr. 1519, sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, este un *anastasimatar* de 150 fol. (16 × 10 cm) — cu notație de tranziție și text în limba greacă medievală —, ce provine de la Mănăstirea Cozia.

Pe fol. 9 r—14 v (jos) citim: «Acastă sfîntă și dumnezească psaltichie ce să kiamă anastasimatar, iaste a lui Ioan Kîntăreț Sfînta Mănăstire Kozii, fiind în anu 1812 și pînă la anul 1818; am însemnat aice ka să să știe, pentru că mîna putrezește, iar cel ce citește tot mă pomenește».

La început (fol. 1 r—8 v) manuscrisul are o introducere asupra semnelor muzicale psaltice, cu inc.: «Ἀρχὴ τῶν θεῶ τῶν συμαβίων τῆς ψαλτικῆς — τέλως «Începutul ... semnelor meșteșugului psaltichiei...»).

75. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 273.

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, stricățile glasurilor sau ftoarele, combinații de semne (fol. 1 r—4 r), schimbările celor opt glasuri (foarte scurte, ca cele din ms. lui Filotei și cele din ms. gr. 1096) și *apehematele* (fol. 4 v—5 v). La fol. 5 v—6 r se află Τροπᾶριον εισαγωγικόν πρὸς τὰς μάθητας νεοεστα («Tropar introductiv, *Invățătură către școlari*») (fol. 5 v—6 r), identic cu ms. rom. nr. 4233 (fol. 12 r-v) și mss. gr. nr. 830 (fol. 8 v), nr. 840 (fol. 8 r-v) și nr. 1507 (fol. 7 v). *Exercițiile de paraloghie* (fol. 6 v—8 r) se deosebesc de cele din majoritatea manuscriselor textul însoțitor fiind alcătuit din numele semnelor: ison, oligon etc. Cu roata glasurilor (fol. 8 v) — simplă, conținând numai mărturiile ehurilor autentice și plagale însoțite de silabele mnemotehnice corespunzătoare: ananes, neanes, nana etc., — se încheie propedia.

XXXI. Ms. gr. rom. nr. 840, sec. al XIX-lea⁷⁶ *anastasimatar* de 187 fol. (17 × 11 cm) — cu notație cucuzeliană de tranziție și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice — provenind de la Mănăstirea Vorona.

Pe vorschlag-ul primei coperte citim (în limba română cu litere chirilice): «Acest Anastasimatar este (...) al meu cel iscălit și este scris de singură (...) mină a me. Teofil ieromonah, Socola, 1821 februarie 3», iar pe fol. 1 r (sus) citim (în limba greacă): «Καὶ τὸδε πρὸς τῆς ἄλλης θεόφιλος ἱερομοναχὸς Ζαγαβίας», («Și această carte este a lui Theofilos ieromonah Zagavias»).

La început (fol. 1 r—8 v), manuscrisul are o introducere asupra semnelor muzicale, cu inc.: «Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ τῶν σημάτων τῆς μουσικῆς—τέλῃς» («Începutul ... seamnelor meșteșugului psaltichiei...»).

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata și hironomice (marile ipostaze) ritmice, de expresie și dinamice, ftoarele (fol. 1 r—4 r) și combinații de semne ascendente și descendente (fol. 4 r—5 r). La fol. 5 r se află *roata glasurilor* simplă, conținând mărturiile ehurilor însoțite de silabele mnemotehnice corespunzătoare: ananes, neanes, nana etc., deasupra cărora la glasurile autentice se află cite un interval ascendent (oligon), iar la cele plagale cite unul descendent (epistrof).

Deasupra roții scrie: «ἰδοῦ καὶ τὸ κανόνιον τῶν ὀκτώ ἡλῶν λιανοφελυν τὰ τὸν ποιημὰ κῆρ Ἰωάννη τοῦ καραζέλλ», «Iată și canonul octoihurilor (glasurilor — n.n.), foarte folositor alcătuit de kir Ioan Cucuzel». Urmează apoi schimbările celor opt glasuri (fol. 5 v), *apehematele* și *troparul* către ucenici (fol. 8 r-v) (în limba greacă) identic cu cel din ms. rom. nr. 4233 (fol. 12 r-v) și cu mss. gr. nr. 830 (fol. 8 v), nr. 1507 (fol. 7 v) și nr. 1519 (fol. 5 v—6 r).

La sfârșitul manuscrisului, (fol. 181 r), găsim din nou acest tropar în limba română, în două variante: una scurtă, identică cu cea din ms. lui Filotei (fol. 70 r-v) adăugată pe marginea fol. 181 r—187 v și alta mult mai dezvoltată, după aceeași structură melodică, scrisă pe aceleași file, după care urmează alte patru «tropare pentru ucenici» aproximativ cu același text literar: «Pre Kirigiu 77...» etc.

La începutul troparului: «Cel ce va să învețe misichia...» găsim scris (în limba română cu litere chirilice): «Și aceste ce să văd puse de aicea înainte pentru ușurința ucenicilor sînt adumisoale Kir Ionejă Pralo, fiind dascăl în Socola» (fol. 18 r).

XXXII. Ms. gr. rom. nr. 1350 (fost ms. rom. nr. 1878) începutul secolului al XIX-lea, este o *psaltichie* de 120 fol. (13 × 11 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba română cu litere chirilice și limba greacă medievală — terminate de prescrieri în Mănăstirea Căldărușani de către Kesarie, la 28 Septembrie 1808, și dăruită Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice în mai 1902.

La fol. 120 r găsim notița (în limba română cu litere chirilice) «Aciastă psaltichie s-au prescriș în sf. Mănăstire Căldărușani de mine păcătosul Kesarie, la anii 1808 septembrie 28».

Între fol. 1 r—4 v manuscrisul conține o foarte scurtă *propedia*. Pe fol. 1 citim (în chirilică): «Începutul (...) seamnelor meșteșugului psaltichiei, al glasurilor celor

76. Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 7, îl trece în secolul al XVIII-lea.

77. Ms. rom. nr. 61, Biblioteca Academiei R. S. România; vezi transcrierea acestui tropar la: Sebastian Barbu-Bucur, *Monumente muzicale...*, *op. cit.*, p. 128—130.

suitoare și celor pogoritoare și a toată darea îndemină și urmarea care s-au alcătuit înstrînsa de cei vechi și de cei noi făcători, care după vremi s-au arătat.

Propedia cuprinde semnele: somata, pnevmata, și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice (fol. 1 r—2 v), combinații de semne (fol. 3 r—4 r) și *roata glasurilor* (fol. v), foarte simplă, indicînd numai mărturiile ehurilor autentice și plagale, identică cu cele din mss. gr. nr. 867 (fol. 5 v) și nr. 1507 (fol. 5 r). Cu schimbările celor opt glasuri (fol. 4 v) se încheie propedia.

XXXIII. Ms. rom. nr. 5970 sec. al XIX-lea este o *psaltichie* de 100 fol. (20 × 15 cm) — cu notație cucuzeliană și text în limba română cu litere chirilice —, ce conține o sumară *propedie* muzicală (fol. 4 r—7 r) «care s-au alcătuit de cei vechi precum și altele alcătuite de ierom. Akakie de la Mănăstirea Căldărușani, 1821 februarie 18», urmată de stihurile invierii. Pe fol. 8 r sus scrie (cu litere chirilice): «De Akakie ieromonah ot Sf. Mănăstire Căld(ă)r(ușan)i — 21 febr.», iar puțin mai jos în loc de titlu, găsim: «Începutul cu D (u)mnezeu, al seamnelor adecă meșteșugul psaltichiei, ce să numește anastasimatarion ce se cuprinde toate stihurile invierii, Kare s-au alcătuit de cei vechi însă și altele după toată osteneala noastră sau mai alcătuit».

Facem mențiunea că Acachie, în scrierea cîntărilor folosește notația de după forma lui Hrisant, oprind și citeva din numele sistemelor vechi ca: paraclitichi, lyghisma, pelaston, cratima, piasma, argo-synthelonul ș.a.; în ceea ce privește muzica, în genere ea aparține, tot epocii noi utilizînd totuși unele formule melodice din sistemele vechi.

Gramatica este însă alcătuită în întregime după sistemul vechi, cuprinzînd semnele: somata, pnevmata, și hironomice, ritmice, de expresie și dinamice, *roata glasurilor* (fol. 6 v), simplă, indicînd numai mărturiile însoțite de silabele mnemotehnice corespunzătoare: ananes, neanes, nana etc. și încheind cu exerciții de *paralaghie*, s-au schimbările celor opt glasuri (fol. 7 r) însoțite de mărturiile corespunzătoare ehurilor autentice și plagale — mai dezvoltate decît cele ale lui Filotei sin Agâi Jipei.

Prezentarea propediilor — mici gramatici muzicale — a avut scopul de a dezvălui unele preocupări de teorie a muzicii bizantine pe teritoriul României, începînd din secolul al XVI-lea. Deși studiul de față s-a limitat numai la consemnarea fondului de la Biblioteca Academiei, numărul acestor propedii este mai mare, ele aflîndu-se și în alte fonduri ca Biblioteca Centrală de Stat, Biblioteca Universitară din Iași, Biblioteca Universitară din Cluj, Biblioteca Uniunii Compozitorilor, Arhivele Statului Craiova, Biblioteca Mănăstirii Neamț ș.a.

În lucrarea de față am urmărit să enunțăm problematica principală a acestor propedii, constituită din semnele: somata, pnevmata și hironomice; ritmice, de expresie și dinamice; combinațiile de semne ftonalele și mărturiile; formulele de intonare ale ehurilor, apehematele schimbărilor celor opt glasuri expuse în exerciții de paralaghie, în chipul copacului sau în sistemul trohos — sistemul roții. Legat de aceasta, menționăm că vechile ehuri ale muzicii bizantine constituie una din cele mai obscure subiecte ale teoriei muzicale. Propediile mai sus menționate — ca și toate vechile manuscrise de teorie muzicală bizantină — nu tratează precis această problemă, astfel încît s-a ajuns ca între teorie și arta vie să existe de cele mai multe ori o mare diferență pentru că muzica a evoluat de-a lungul vremii, iar propediile au rămas fixe, înepenite, transmițîndu-se de la secol la secol în mod mecanic prin simplă copiere.

Menționăm, de asemenea că toate aceste propedii grecești, bilingve, sau românești, sînt foarte sumare, indicațiile cuprinse în ele neprezentînd soluții concludente, astfel încît numai prin compararea multor tratate de acest fel, și mai ales prin lecturi îndelungate pe manuscrise psaltice din secole diferite, putem afla și soluționa multitudinea problemelor de ordin teoretic ce ridică această muzică.

Lector SEBASTIAN BARBU-BUCUR

UN MANUSCRIS CU IMPLICAȚII PAISIENE

În comuna Minzălești, Județul Buzău, se află un manuscris cu meditațiile vestitului pustnic Isaac Sirul: *Cuvinte pustnicești...*, manuscris din 1802 semnat de cel care l-a transcris... «și / s-au prescris prin osteneala / robului lui D(u)mnezeu / Athanasie ieroshimonah / ani de la Hs. / 1802» (în cifre), și dedesubt în litere chirilice «1802 Septem(vrie) 5», întregind această informație cu o altă însemnare de pe fila 407: «Sfîrșitul / cuvintelor prea cuviosului părinte / Isaac Sirul».

«S-au tilmăcițu dinu limba țea elenească / și s-au scris de nevrednicul între călugări iero / shimonah Athanasie a doaoară cu acestaș /. Tuturor cu plecăciune mă rog care viți voi a ceti / preaciastă carte sffintă să nu vă grăbiți a osin / dă ori ce greșală viți afla, că om neputinciosu am / fostu și cu învățatura și cu bătrînețele, ca / de șapte zeci cu vârsta de ani / și s-au scrisu / la chiliile de lingă Robaia¹ în zilele prea sfintii sale părintelui IOSIFU episcopul Argeș / v(e)leatu 1803».

Manuscrisul², după copertă, are o filă albă și apoi o poartă cu un frumos desen, în peniță, în cerneală roșie și neagră: într-un cadru dreptunghiular sînt două coloane împletite cu coardă de viță cu struguri, iar pe capitulurile celor două coloane se sprijină un arc. Arcul e împodobit cu desene geometrice triunghiulare și cercuri concentrice turtite. În cele două unghiuri de sus, între cadru și arc sînt desenate frunze de acant și flori. De sub bolta arcului începe titlul manuscrisului, cu litere mari, groase, simetrice, cu cerneală roșie și neagră: «Carte / a celui dint(r)u sfin / și părintelui nostru / ISACU SIRU /. S-au prescris acumu la întia domnie a lui / IO COSTANDIN ALEXANDRU / IPSILANTU voevod, fiindu Mitropo(lit) / Dosithei și episcop la / Argeșu întliu Iosifu și / s-au prescris prin osteneala / robului lui D(u)mnezeu / Athanasie ieroshimona / ani de la Hs. / 1802» (în cifre) apoi și în litere chirilice frumos lucrate «1802 Septem(vrie) 5».

Pe reversul porții se află o însemnare, interesantă și prin grafia ei latinizantă, cit și prin faptul că semnatarul a făcut parte din Comisia de inventariere a averii mișcătoare și nemiscătoare a Schitului Găvanu, în preajma secularizării: «Am cetitu această carte quandu m-amu aflatu în Schitul Găvanu cu comisiunea mixtă pentru chinovie. C. Don? 1863 apr. 25»³.

Urmează trei file nepaginate, cu o viniță deasupra, în formă de împletitură, lucrată cu penița în negru și roșu, file care conțin lauda adusă de... «întru Hs. prea plecat fiiu Nechiforu ieromonahu Theotochi...» patriarhului Efrem din Ierusalim, care dă binecuvîntarea tipăririi lucrării în limba greacă.

Stilul precuvîntării e greoi, încărcat de pleonasme, stil autentic decadent elenist. La sfîrșitul acestei precuvîntări iarăși e lucrată o viniță ca și cealaltă.

Începe o altă cuvîntare, a aceluiași Nechifor, către cititori, în douăsprezece file, tot nepaginate, și tot în același stil greoi, cuvîntare care prezintă cititorilor pe vestitul autor al *Cuvintelor*, Isaac Sirul, cum și pe biografii edițiilor operei marelui sihastru.

Urmează apoi încă 18 file nepaginate, cu aceeași viniță împletită, deasupra, file care cuprind *Scriere de-asupra cu (Du)mnezeu (!)* și subtitlul: *Pentru tăcere* are și liniște, care e o introducere la scrierea propriu-zisă a lui Isaac Sirul, înșiruindu-se păcatele care ținesc din vorbă, din clevetire, evidențiindu-se, prin opoziție, valoarea liniștii, a tăcerii, a cunoașterii, a pocăinței, a plîngerii, a retragerii în pustie, unde sînt folosite metafore de o rară frumusețe: ... «cu gura lui ceii fără ușă...» (f. 18 r. E vorba de limbut).

1. Schitul Robaia, comuna Mușetești, satul Robala, Județul Argeș, cf. N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, I Țara Românească, vol. 2, M-Z indici, în «Mitropolia Olteniei», Craiova, 1970, p. 547.

2. Manuscrisul, în dimensiunile 17x23, legat în lemn și piele, își mai păstrează prima copertă, întregul volum e din aceeași coală albă, grosă, cu dungă orizontală.

3. Cf. și Pr. Sandu Tudor, *Schitul Găvanul*, în «Glasul Bisericii», XXVII (1968), nr. 9-10, București, p. 1034.

Încă alte șapte file, tot nepaginate, cuprind «Scară a celor ce să cuprindă în capete». După care, alte două file, nepaginate, cuprind «Troparul sfântului Isaac», condace, alte condace și icoase ale sfântului.

Pe fila 40, nepaginată, revers, e lucrat în peniță, într-un splendid desen, chipul «Sf(în)tu lui Isacu Sirul Episcopul Nineviei».

După aceste 40 file nepaginate începe numerotarea, pe file, a manuscrisului, și cu aceste file începe lucrarea propriu-zisă a sfântului Isaac Sirul. Fiecare filă are și numărul de ordine al filei, dar și numărul de ordine al Cuvîntului, cu cerneală roșie sau neagră.

Fila una are o vinieta mai lată decît cele de pînă acum, lucrată tot în roșu și negru, măiestrit împletită, cu capete de balauri la terminații.

Cu litere majuscule, înalte, artistic lucrate, etajate, în cerneală roșie, intercalate și cu negru fila începe așa: «A celui întru sfinți părintelui / nostru, avvei Isacu Siru postnicul / și sihastru, carele au fostu episcop iubitoarei / de Hs. cetăți Nineviei, Cuvinte pustnice / ști, scrise adecă de dînsul, pre a sa limbă, iar tîlmăcite / pre limba cea elnească, de cuvioșii părinții noștri / de avva Patrichie și de avva Avramie, filosofii / și sihaștri. Carei au pustnicitu în lavra celui în / tru sfinți Părintelui nostru Savei.

. Cuvîntul 1:

Pentru lepădarea și pentru viața călugărească...

Atît chipul sfântului cit și grafia acestei prime file, o grafie elegantă și cu trăsătură proporțională, aparține altei mîini, decît a lui Athanasie.

Și cu fila 1 — 358 r încep cele 86 Cuvinte cu titlurile scrise în majuscule roșii, iar subtitlurile în literă măruntă tot roșie, încheindu-se cu o vinieta mai simplă.

De la f. 358 r—407 a, sînt cele patru trimeri, cu titlurile tot în majuscule roșii: *Al cestuiașu Isacu / Sirulu, trimîtere 1* și subtitlul în literă roșie măruntă: *Scrisă către oareșcarele frate ce iubii / liniștea* Aceste trimeri au un caracter explicativ, și încurajator pentru anumiți frați ce iubiau liniștea, pustia și nevoița.

Aceste trimeri sînt încheiate de o vinieta simplă.

Cu reversul filei 407 încep alte *Tîlcuiri printre cuvintele prea cuvioșu / lui părinte Isacu Siru* (șters) *cu oarecare din Cuvin / te ce sîntu mai cu anevoe de înțeles, socotite și / alcătuite de înțeleptul între dascăli chiru / Nichifor ieromonahul Theotochi carele au ti / pîrit cartea aceasta elenește.* Tîlcuirile țin de la f. 407 r—440 și se opresc numai asupra unor Cuvinte socotite mai greu de înțeles.

Mai este o jumătate de filă desprinsă de manuscris și cu aceasta Manuscrisul Mînzălești ia sfîrșit.

M-am oprit mai mult asupra acestui manuscris din mai multe motive: 1. E singurul manuscris, dintre cele confruntate, în care se semnează caligraful: ieromonahul Athanasie care atît de smerit își cere iertare de la cititor, precizînd și vîrsta și al cîtelea manuscris și locul unde a lucrat la el: schitul Robaia; 2. E singurul manuscris împodobit cu vinieta, cu majuscule, cu o minunată poartă și cu chipul sihastrului Isaac Sirul; 3. E singurul manuscris scris de aceeași mînă, în afară de fila a noua și chipul sfântului.

Toate manuscrisele confruntate fac mențiunea că ieromonahul Nichifor Teotochi «au tipărit cartea aceasta elenește». Și mențiunea aceasta m-a obligat să mă aplec mai cu grijă asupra manuscriselor, mai ales că Nicolae Iorga făcuse o mare eroare atribuind aceste Cuvinte lui Nichifor Teotochi: «Traducerea cărții lui Nichifor Theotockis, Corfiotul ajuns Metropolit de Cazan, împotriva lui de Camillis și a Unirii, scrisă după 1763, apără numai în cea dintîiu jumătate a veacului al XIX. Iar Cuvintele lui de Nichifor Theotockis (s.n.), traduse din porunca lui Filaret la 1793, nu se publicară niciodată»⁴.

Am confruntat 4 din aceste manuscrise cu Cuvintele Sfîntului Isaac Sirul: Manuscrisul Mînzălești pe care l-am descris amănunțit; Manuscrisul Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România; Manuscrisul Bibliotecii Mînăstirii Neamțu și Manuscrisul Bibliotecii Antim, București.

4. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, ed. II, vol. II, 1932, p. 165; vezi și notele indicate de autor.

Cel mai vechi manuscris îl are Biblioteca Academiei R.S.R., și anume din 1775⁵. Manuscrisul n-are nici o ornamentație, ci numai titlul e scris cu majuscule îngroșate și rar cite o literă în cerneală roșie.

N-are nici o mențiune de cine a făcut traducerea din elinește și nici cine a fost copistul. În schimb are două valoroase însemnări: «Sfîrșitul Cuvintelor / prea cuviosul părintel / ui Isaacu Sirulu, «Tîlmăcite din limba / elinească.

1775 Feb(ruarie) 15 zil(e)»⁶.

Pe fila 511 se mai află notarea: «Veleat 7283 (1775) s-au scris / cartea aciasta».

Cartea *Cuvintele ...* sf. Isaac Sirul a fost tipărită la Constantinopol în 1770 în elinește, de către ierodidascalul Nechifor Theotockis, la cererea patriarhului Efrem al Ierusalimului, iar Nechifor a și trimis-o în Moldova, prietenului său Paisie Velicovschi⁷.

Cartea însă au avut-o și muntenii la timp, pentru că Țara Românească era receptivă la ceea ce se tipărea la Constantinopol și aici în Țara Românească se continua marea tradiție a limbii eline care se vorbea curent la curtea lui Constantin Brîncoveanu.

Starețul Paisie Velicovschi începe îndată traducerea acestei valoroase cărți, dar pentru că nu cunoștea limba veche elină, după cum singur mărturisește⁸, în traduceri lua ca îndreptar mai ales traducerile din *limba moldovenească*, înțelegînd prin aceasta limba românească de epocă.

În orice caz, după propria-i mărturisire, starețul Paisie termină *traducerea delinitivă a Cuvintelor* în 1787: «În anul 1787 starețul Paisie termină cea mai însemnată lucrare literară a sa: Traducerea din grecește a Cuvintelor ascetice ale sf. Isaac Sirul»⁹.

Aceeași afirmație o repetă și ierom. Chesarie Gheorghescu în lucrarea sa *Personalitatea religioasă-morală a starețului Paisie Velicovschi*¹⁰.

Alți autori pun accentul pe altă traducere a starețului Paisie: «Ca o cunună a strădaniilor acestora (a traducerilor) este socotită editarea în anul 1793 a *Filocaliei*, tradusă de Paisie din grecește în slavonește...¹¹, sau «Publicarea *Filocaliei* slavone ruse a fost un eveniment nou nu numai în istoria monahismului rusesc, ci și în istoria culturii spirituale ruse»¹².

În fața acestei situații, concluzia Preotului Paul Mihail e cea mai obiectivă: «Starețul Paisie n-a fost un scriitor bisericesc, în sensul propriu al cuvîntului, ci un înfăptuitor practic, creatorul unei frății monahale multilaterale și al unei școli de copişti și traducători ai Sfinților Părinți»¹³, și spre această concluzie m-a dus confruntarea a citorva manuscrise, a *Cuvintelor* Sfințului Isaac Sirul, dintre cele mai vechi, care se găsesc în bibliotecile noastre: manuscrisul Academiei R.S.R. din 1775, manuscrisul sf. minăstirii Neamțu¹⁴ și manuscrisul Minzălești. Manuscrisul Bibliotecii Antim e identic cu cel din Minzălești, dar n-are ornamentații.

Manuscrisul Neamțu n-are nici o însemnare de cine l-a scris și cînd. Numai de la fila 1—16 are o însemnare tîrzie, din 1838, ca să nu fie înstrăinat sau furat: «Aciastă carte iaste a obștii părintelui starițului Paisio și cine o va ieră (sic) înstroina

5. Biblioteca Academiei Republicii Socialiste Româna, *Manuscrise românești*, nr. 561.

6. *Ibidem*, I. 474.

7. Protoiereul Serghe Cetfericov, *Paisie, starețul mîndștirii Neamțu*, trad. de Nicodim, Patriarhul României, ed. II, Neamțu, 1943, p. 197.

8. *Ibidem*, p. 198.

9. *Ibidem*, p. 357, p. 288—289, p. 193, p. 198.

10. Ierom. Chesarie Gheorghescu, *Personalitatea religioasă-morală a starețului Paisie Velicovschi*, « *Glasul Bisericii »*, XXIX (1970) nr. 1—2, București, p. 117.

11. Preotul Niculae N. Repera, Prof. univ. onor., *Comemorări — 160 ani de la moartea starețului Paisie Velicovschi*, în «*Mitropolia Olteniei*» VII (1955) nr. 1—2, Craiova, p. 46—47.

12. Apud Preotul Niculae M. Popescu, *op. cit.*, p. 47.

13. Pr. Paul Mihail, *Starețul Paisie de la Neamț, înnoitorul monahismului*, în «*Mitropolia Moldovei și Sucevei*», XXXVII (1962), nr. 5—6, Iași, p. 414.

14. Țin să aduc mulțumirile mele cuviosilor părinți bibliotecar și secretar pe care i-am găsit și mi-au oferit toată bunăvoința, 1973.

cu vre un chip fără ... de blagoslovenie să fie supt canon, ne ertat, până o va into(a)rce, iar acum la anul 1838, cu blagoslovenia părintelui starițului Mardarie mi s-au dat mie nevrednicului David ca să o am pentru mîngîierea sufletului meu în toată viața mea».

Traducerea munteană din 1775 depășește cu 12 ani traducerea definitivă paisiană și servește ca ghid pentru aceasta, din urmă.

Am pus alături, pe trei coloane, texte din cele trei manuscrise, luînd ca text de comparație minunata rugăciune a Sfîntului Isaac Sirul din *Cuvîntul 2*, rugăciune care este reprodusă și în Acatistierul nostru, la Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos ¹⁵.

Manuscrisul 571

al Bibliotecii Academiei
R.S.R. — 1775

f. 55 «D(oa)mne I(i)s(use) H(ri)s(toase) D(umne)zeul nostru carele preste Lazăr ai plînsu și lacrimi de intristare, și de milostivire ai picatu preste dînsul, priimeaste lacrămile amărăciunii meale.

Cu patimile Tale vindcă patimile meale; cu rănile Tale tîmăduiește ranele meale.

Cu singele Tău, singele meu curățește-lu și amestecă în trupul meu mireazma trupului Tău celui de viață făcător.

Hiarea cu carea de la vrăjmași ai fostu adăpatu să indulcească sufletul meu din amărăciunea cu carea m-au adăpat protivnicul...».

Din această sinopsă reiese limpede că *manuscrisul* Sfîntei Mînăstiri Neamțu urmează *întro totul* *manuscrisul* Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, din 1775, iar traducerea definitivă, a Cuvîntelor Sfîntului Isaac Sirul, Paisie o face în 1787! Concluzia care se impune e limpede.

Starețul Paisie a avut, printre alții, doi monași români foarte buni traducători din elinește: pe ... «ieromonahul Macarie și dascălul Ilarion, oameni învățați și experienți în traducerea de cărți...» ¹⁶, iar pe Macarie, N. Iorga, îl dă ca elev al lui Turnavitu ¹⁷.

Limba românească a deprins-o Paisie trecînd prin mînăstirile din Moldova și Țara Românească.

N. Iorga afirmă: «Limba românească a deprins-o Paisie stînd aici laolaltă cu harnicii și evlavioșii supuși ai părintelui Vasilie... la Poiana Mărului, unde stăreția Vasilie, ucrainian ca și Paisie ¹⁸.

Această afirmație o repetă și preotul Andrei Eftimie: «Paisie desprinde limba românească aici, în Poiana Mărului, stînd împreună cu Vasile și frații lui de du-

Manuscrisul 133

(cota nouă) al Bibliotecii
Mînăstirii Neamțu

f. 9: «D(oa)mne Ii(su)se H(ristoa)se Dumnezeulu nostru carele preste Lazăr ai plîns și lacrimi de intristare și de milostivire ai picat preste dînsulu, priimeaste lacrămile amărăciunii meale.

Cu patimile (Tale vindcă) patimile meale; cu ranele Tale, ranele meale tîmăduiește-le. Cu singele Tău, singele meu curățește-lu și amestecă în trupul meu mireazma trupului Tău celui făcătoriu de viață.

Hiarea cu carea de la vrăjmași ai fostu adăpat, să indulcească sufletulu meu dinu amărăciunea cu carea m-au adăpat protivniculu...».

Manuscrisul Mînzălești — 1802

f. 10 r—11 a «D(oa)mne Iis(us)e H(ristoa)se D(u)m(n)zeul nostru, ce la ce preste Lazăr ai plînsu și lacrimi de intristare și de milostivire ai picatu preste dînsul, priimeaste lacrămile amărăciunii meale.

Cu patimile Tale patimile meale vindcă-le; cu ranele Tale, ranele meale tîmăduiește-le. Cu singele Tău singele meu curățește-lu și amestecă în trupul meu mireazma trupului Tău celui făcătoriu de viață.

Hiarea cu care de la vrăjmași ai fostu adăpatu, să indulcească sufletul meu de amărăciunea cu care protivnicul T-au adăpatu...».

15. *Acatistier*, Ed. I, Institutul Biblic, București, 1970, p. 27.

16. Cf. Prot. S. Cetericov, *op. cit.*, p. 193. 17. N. Iorga, *op. cit.*, p. 161.

18. *Ibidem*, *op. cit.*, p. 160.

hovnicie (...) Paisie a trăit la Piiana Mărului, unde găsite pe Vasilie starețul, tot de viață slavă»¹⁹.

Și toluși starețul Paisie, în însemnările sale biografice, cum și biografiile săi cei mai apropiați, resping orice încercare de a-l aduce pe starețul Paisie la Poiana Mărului!²⁰.

Schimonahul Vasilie de la Poiana Mărului era deja cunoscut pentru viața lui intens duhovnicească, cum și prin pasiunea lui de traducător din Sfinții Părinți²¹.

Astfel că, documentar, curentul de traduceri din Sfinții Părinți curent antrenant și pasionant, începe cu starețul Vasilie de la Poiana Mărului, și-n acest curent intră și-l dilată cu mai multă energie starețul Paisie²².

Și atunci, a fost, sau n-a fost starețul Paisie la Poiana Mărului?

În însemnările starețului Paisie se *allă un gol*, după ce a părăsit schitul Cârnel și pină a plecat la Sfințul Munte, (iulie 1746).. S-a încercat să se umple acest gol cu prezumții, dar nu s-a clarificat nimic²³. Să fi fost oare la Poiana Mărului, în acest gol, din însemnările sale?

E greu de afirmat, iar golul n-ar fi decît de cîteva luni.

Două aspecte, din bogata viață a starețului Paisie, deschid oarecari posibilități, în înțelegerea mai completă a acestei personalități: deși a stat 17 ani în Sfințul Munte și pasionat pentru lucrările Sfinților Părinți, totuși, după propria-i mărturisire, n-a învățat elinește!; cît a stat în Athos ... «Monahul Platon Velicicovschi cercetă aici mulți pustnici și singuratici (chilioți) în nădejdea găsirii unui iscusit povățuitor sufletesc. Dar negăsindu-l (s.n.) se sălășlui într-o chilie...»²⁴. Și în același sens e și afirmația Ier. Leonid că Paisie n-a aflat povățuitor printre rușii de la Sfințul Munte, socotindu-se pe o treaptă poate mai ridicată duhovnicește decît ei²⁵.

Sînt biografi care afirmă că starețul Paisie și cu starețul Vasilie de la Poiana Mărului erau veri²⁶.

În lumina acestor aspecte, în care spiritul de dominare se reliefează puternic, rivnitorul Platon, mai tirziu starețul Paisie, avea de ce să ocolească Poiana Mărului: aici trona starețul Vasilie, înconjurat de glorie, nu numai ca traducător din Sfinții Părinți, dar și ca mare îmbunătățit al vieții schimnice.

Starețul Paisie nu putea crește în umbra îndrumătorului său duhovnicesc, starețul Vasilie.

Starețul Paisie a avut viziunea acțiunilor mari practice, a valorii scrisului, a ordinii în comunitate, și peste tot și-a pus amprenta spiritului său de dominare, de adîncă trăire comunitară.

S-ar putea afirma și despre Paisie, ca de altfel despre toți oamenii mari, ceea ce au afirmat biografi lui Goethe despre maestrul lor: olimpiant în ansamblu, medicu în amănunt.

E un paradox, dar e perfect valabil.

Pr. SANDU TUDOR

19. Preot Andrei Eftimie, *Influența paistand în mândăstirile românești*, în «Mitropolia Ardealului», XI (1966), nr. 4-6, Sibiu, p. 332, 345.

20. Cf. Prot. S. Cetfericov, *op. cit.*, p. 104, 105. Vezi și Racoveanu Gh., *Viața și nevoițele fericitului Paisie, starețul Sfințelor Monastri Neamțul și Secul, Dată acum pe slovd nouă și gratu îndreptat de Gheorghe Racoveanu*, Râmnicu Vâlcea, 1935, p. 5, 6, 27.

21. Pr. G. Cocora și Pr. H. Constantinescu, *Poiana Mărului*, în «Glasul Bisericii», XXIII (1964), nr. 5-6, București, p. 474-475. 22. Cf. Pr. Sandu Tudor, *op. cit.*, p. 1044.

23. Prot. S. Cetfericov, *op. cit.*, p. 114-115.

24. Ierom. Chesarie Gheorghescu, *op. cit.*, p. 116.

25. Apud Preotul Nicolae M. Popescu, *op. cit.*, p. 43.

26. Cf. Pr. G. Cocora și Pr. H. Constantinescu, *op. cit.*, p. 472.

CÎTEVA CUVINTE DESPRE SFÎNTA LITURGHIE A BISERICII ARMENE

Conform tradiției, Biserica Armeană este o biserică apostolică, evanghelizată de apostolii Tadeu și Bartolomeu. Între această perioadă și veacul al IV-lea, când creștinismul a fost adoptat de întreaga nație, datorită Sfântului Grigorie Iluminătorul, istoricii vechi menționează mai mulți episcopi armeni și, drept mărturie a obârșiei anterioare a creștinismului pe teritoriul armean, persecuțiile îndreptate împotriva creștinilor din Armenia din anii 110, 250 și 287.

În anul 301 întregul popor se creștina. Crearea unui alfabet, în 404, de către Sfântul Mezbob, înlesnește răspîndirea credinței, izbutindu-se o traducere excepțională a textului biblic și a cărților de cult. Printre cele din urmă, se numără și Sfânta Liturghie, al cărei nume armenesc (Surb Patarag) înseamnă: Sfânta Jertfă.

Ce semnificație are Sfânta Jertfă? Biserica reprezintă trupul mistic al Domnului nostru Iisus Hristos. Funcția ei în lume este aceea pe care a avut-o trupul lui Iisus cit a sălășluit printre noi. Jertfa făcută de preot închipuie jertfa Mintuitorului și este echivalenta acesteia. Împărțindu-se din singele și trupul mistic al lui Hristos, credinciosul devine parte din trupul viu al Lui. Așadar, Sfânta Jertfă este o extindere în dimensiunea temporală a veșnicei Jertfe cerești și este aspectul vizibil al jertfei duhovnicești pe care o săvîrșește fiecare creștin Dumnezeuului nostru. Cea dintîi Jertfă a creștinismului o constituie Cina cea de Taină, cînd Mintuitorul nostru împarte pline și vin, denumindu-le: Trupul și Singele Său.

În cel de al doilea veac al erei noastre, Sfânta Liturghie avea o structură definită în care fiecare episcop putea introduce rugăciuni proprii, acestea urmînd tipicul recunoscut. Astfel, s-au păstrat mai multe texte liturgice deosebite. Ulterior, unul și același text liturgic a admis anumite variații depinzînd de formarea calendarului creștin și de sărbătorile lui.

Există cinci texte armenesti ale Sfintei Liturghii, dintre care cel al Sfântului Vasile din Cezareea.

Textul cel mai vechi și cel mai complet ce stă la dispoziția cercetătorilor de astăzi este tradus în secolul al X-lea. Se pot recunoaște în el trăsăturile ritului din Ierusalim, Schimbările ulterioare efectuate asupra lui sînt în sensul apropierii de liturghia bizantină a Sfîntului Ioan Hristostomul. Drept rezultat al cruciadelor se resimt și anumite influențe ale Liturghiei Romane. Textul actual s-a cristalizat între anii 950 și 1177, dată la care Nerses din Lambron redactează un comentariu al Liturghiei. El vede pentru cea dintîi oară lumina tiparului în 1706.

Nădăjduim că această traducere în românește a Sfintei Liturghii să își împlinească rodnic misiunea ei divină și ecumenică în sufletele cititorilor acestei lucrări sfinte.

SFÎNTA LITURGHIE A BISERICII ARMENE

(Cînd Preotul se pregătește să săvîrșească Sfînta Jertfă, se investmîntă cu odăjdiile potrivite slujbei. Așadar, dimpreună cu diaconii intră în diaconicon, unde se păstrează vestmintele. Apoi, fiecare dintre slujitori, fiind îmbrăcat după rangul său, spun laolaltă Psalmul CXXXII).

Investmîntă-se preotii Tăi intru dreptate și cînte sfînții Tăi cu bucurie!

Amintește-ți, Doamne, de David și de ostenele sale.

De jurămîntul pe care l-a făcut Domnului, de legămîntul față de puternicul Dumnezeu al lui Iacov.

Neîndoios nu voi pătrunde în cortul meu, nici că mă voi întinde în pat;

Nu voi îngădui ochilor mei să doarmă, nici ațipire pleoapelor mele, nu voi da trupului pic de odihnă pînă ce nu găsesc sălaș Domnului meu, lăcaș puternicului Dumnezeu al lui Iacov.

Iacă, am auzit de acesta în Efrata: l-am aflat în luminișurile codrilor.

Să intrăm în cortul Său: închina-ne-vom jețului de sub picioarele Lui.

* În articolul nostru «Grigorie din Nareg», din nr. 7—8/1974, aceeași revistă, la p. 696, rîndul șase de sus în jos, se va citi Tolstoi în loc de Dostoievski.

Ivește-Te, Doamne, întru locul Tău de odihnă Tu și cu chivotul sfințeniei Tale. Inveștmintă-se preoții Tăi întru dreptate și cinste Sfinții Tăi cu bucurie!
Fă aceasta pentru sluga Ta, David: nu înturna chipul Unsului Tău!

Jurat-a Domnul drept lui David; nu-și va călca legământul: Din rodul trupului Tău ridică-voi Tronul Tău.

Dacă Fiii Tăi vor ține legământul Meu și legile ce li le voi da spre învățare.

Așijderi și copiii lor vor șede pe Tronul Tău de-a pururi.

Ca Domnul iubește Sionul: și l-a ales drept sălaş sieși. Aceasta e odihna mea în veci de veci; aici voi sălășlui, că mulțumirea mea aicea este.

Din belșug binecuvînta-voi bucatele sale; pe săraci îi voi sătura cu pîine.

Iar pe preoții săi îi voi îmbrăca întru mintuire; și sfinții lui vor striga răsunător de bucurie.

Aici voi face să crească țaria lui David, pregătit-am sfeșnic pentru Unsul Meu.

Îmbrăca-voi pe vrăjmași lui întru ocară, iar asupra-i înflori-va sfințenia Mea.

Slavă Tatălui și Fiului și Sfintului Duh.

Acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Diaconul, cu glas tare:)

Cu pace Domnului să ne rugăm.

Să cerem cu credință și într-un cuget Domnului să ne învrednicească pre noi cu harul milei Sale. Domnul Preaputernic, Dumnezeuul nostru, ne va mintui și ne va milui.

(După care să se rostească de douăsprezece ori: «Doamne miluiește». Rugăciunile de taină ale Preotului slujitor înainte de a-și pune veșmintele).

Doamne, Iisuse Hristoase, cea ce întru lumină ești inveștmîntat ca într-o haină, Tu te-ai ivit pe pămînt cu negrăită smerenie și ai grăit oamenilor. Tu, carele ai fost întocmit pe veci Preot al Preoților, după rînduielele lui Melhisedec și carele Ți-ai împodobit Sfînta Biserică; Stăpîne Preaputernic carele ne-ai îngăduit să ne îmbrăcăm întru aceeași haină cerească, învrednicește-mă, pe mine, nevrednicul robul Tău, care în ceasul acesta mă încumet să mă apropii de slujirea duhovnicească a slavei Tale: Pentru aceasta, ca să fiu despuiat de straiele pîngărite a tot ce nu-i dumnezeiesc și ca să pot fi împodobit cu lumina Ta, înlătură răutatea mea de la mine și șterge greșelile mele, pentru a mă face vrednic luminii ce mi-ai hărăzit. Îngăduie-mi să purced cu slavă preoțească la săvîrșirea sfintei lucrări a Tale, în tovărășia acelor care ți-au păstrat poruncile neîntinate. Astfel ca și eu să fiu aflat gata pentru nunta cerească a fecioarelor celor înțelepte; acolo să Te preamăresc pe Tine, o Hristoase, carele ai șters păcatele tuturor oamenilor. Că Tu ești sfințenia noastră și Ție, o Doamne Binefăcătorule, se cuvine slava, stăpînirea și cinstea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(După care Diaconul, apropiindu-se, îl inveștmîntă, spunînd:)

Cu pace Domnului să ne rugăm. Primește-ne, mintuiește-ne și ne miluiește pre noi, (o Doamne).

Preotul: Binecuvîntat și slăvit fie Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(După binecuvîntare va începe prin a-și pune mitra pe cap și va spune:)

Doamne, pune asupra-mi corul izbăvirii, cu tărie să pot lupta cu vrăjmașul. Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos, a căruia este slava, stăpînirea și cinstea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Pentru Stihar)

Îmbracă-mă, Doamne, cu haina mintuirii și cu veșmintul bucuriei; și mă începe cu odăjdiiile mintuirii. Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos etc.

(Pentru Epitrahil)

Îmbracă-mi grumazul, Doamne, întru dreptate și curățește-mi inima de toată întinăriunea păcatului.

Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos etc.

(Pentru Brîu)

Fie ca brîul credinței, înodat în inima inimii și a cugetului meu, să-mi șteargă dintrînsele tot gîndul necurat și să facă puterea îndurării Tale să sălășluiască întru ele în tot ceasul. Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos etc.

(Pentru Minecuța din dreapta)

Dă tărie, Doamne, dreptei mele și spală toată spurcăciunea mea, ca să fiu învrednicit să Te slujesc în curăția cugetului și a trupului meu. Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos etc.

(Pentru Mînețuța din stînga)

Dă tărie, Doamne, stîngii mele și spală toată spurcăciunea mea, ca să fiu învrednicit să Te slujesc în curăția cugetului și a trupului meu. Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos etc.

(Pentru Ephod)

Îmbracă-mi grumazul, o Doamne, întru dreptate și curățește-mi inima de toată spurcăciunea păcatului. Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos etc.

(Pentru Mantia cea mare)

Doamne, din mila Ta, mă înveșmîntă cu strai strălucit și mă păzește de vicleniile celui rău; ca să fiu vrednic să slăvesc Numele Tău cel mărit. Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos etc.

(După ce s-a înveșmîntat cu toate odăjdiiile, Preotul spune:)

Bucura-se-va sufletul meu întru Domnul, că el m-a îmbrăcat cu veșmîntul min-tuirii și cu hainele veseliei; mi-a pus pe creștet cunună ca unui mire și cu giuvaeruri m-a împodobit ca pe o mireasă. Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos etc.

(Pentru Prosop)

Curăță-mi mîinile, Doamne, de toată spurcăciunea păcatului. Din îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos etc.

(Pe cînd Preotul se îmbracă, corul cîntă următorul imn)

O taină adîncă, de nescrutat și veșnică! care ți-ai înălțat sălașul în lumină, de care nu-i om să se apropie, în slava minunată a duhurilor cerești preaslăvite.

Cu putere negrăită i-ai creat lui Adam chip de stăpîn și l-ai îmbrăcat în strai de slavă în grădina Edenului, lăcașul bucuriilor.

Prin suferințele unului Tău Născut, ai primit toate făpturile și din nou l-ai făcut pe om nemuritor, îmbrăcat într-un veșmînt pe care nimeni nu i-l poate lua.

Tu, potir de ploaie de foc ce s-a revărsat asupra Apostolilor în cămara cea sfîntă și mai înaltă; o, Dumnezeuule, revărsă-Ți Sfîntul Tău Duh și asupra noastră, odată cu straiile înțelepciunii Tale.

Sfîntenție se cuvine casei Tale, Tu carele ești înveșmîntat cu slavă. Precum Tu ești împresurat cu frumusețea sfîntenției, tot astfel ne încinge pre noi cu adevăr.

Tu, carele Ți-ai întins brațele ziditoare către stele, ne întărește brațele cu putere, pentru a fi mijlocitoare, cînd ne ridicăm mîinile către Tine.

Ne leagă gîndurile și simțurile tot așa după cum țesătura acestei obezi ne leagă creștetul și fă ca acest epitrahir cruciș, împodobit cu flori de aur, asemenea aceluia al lui Aaron, să fie cinstirea Bisericii Tale.

Sfînte Dumnezeuule, stăpîne ceresc al mulțimilor fără de număr, îmbracă-ne în cămașa dragostei, pentru ca să ne învrednicești cuvenitei săvîrșiri a Tainelor Tale.

Împărăte ceresc, ține biserica Ta neschimbată și pe slujitorii Sfînt Numelui Tău în pace ține-i.

(Apoi toți pășesc în fața Sfîntei Mese și Preotul își spală mîinile, rostind Psalmul XXVI, în taină)

Întru curăție îmi voi spăla mîinile; așa voi încongiura altarul Tău, Stăpîne. Judecă-mă, Tu, Doamne, căci am pășit întru nevinovăția mea și m-am încrezut în Stăpînul meu fără să șovăi.

Scruetează-mă, o Doamne, și pune-mă la încercare; cercetează-mi răunchii și inima mea.

Că bunătața Ta stă înaintea ochilor mei și eu am pășit pe calea adevărului Tău. Nu voi ședea laolaltă cu cei deșerți, nici nu voi intra în casa celor ticăloși.

Urăsc adunarea celor care fac strîmbătăți, cu cei fărădelege nu voi ședea. Întru curăție îmi voi spăla mîinile; așa voi încongiura altarul Tău, Stăpîne.

Ca să fac să răsune de mulțumire și să rostesc tot lucrul Tău minunat.

Doamne, îmi place să sălășluiesc în casa Ta și în locul în care se află slava Ta. Nu-mi pierde sufletul la un loc cu al păcătoșilor, nici viața mea nu o lăsa în mîinile vărsătorilor de sînge,

În mîinile celor ce lucrează nedreptăți și a căror dreaptă este pîngărită de mită. Ci eu unul voi călca întru neprihănirea mea; mîntuiește-mă și mă miluiește.

Piciorul meu să calce pe potecă netedă. Lăuda-voi pe Domnul în adunările no-rodului Său.

Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh.

Acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Preotul : Pentru Sfânta Maică a lui Dumnezeu, o Stăpîne, primește rugăciunile noastre și ne mîntuiește.

Diaconul : Să cerem Sfintei Maici a lui Dumnezeu și tuturor sfinților să ne fie mijlocitori pe lângă Tatăl din ceruri, ca el să binevoiască să ne ierte și să mîntuiască făpturile Sale pentru mila Sa. Stăpîne, Dumnezeule Preamărit, mîntuiește-ne și ne iartă.

Preotul : Primește, Stăpîne, rugăciunile noastre, prin mijlocirea Sfintei Maici a lui Dumnezeu, Precuratei Maici a singurului Tău Fiu născut, și prin mijlocirea tuturor sfinților Tăi. Auzi-ne, o Doamne, și ne miluiește; ne rabdă, șterge fărădelegile noastre, ne iartă păcatele și ne învrednicește să Te mărim cu laude, pre Tine, dimpreună cu Fiul Tău și cu Sfîntul Duh; acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Apoi, întorcîndu-se către adunarea credincioșilor, spune :)

Mărturisesc înaintea lui Dumnezeu și a Sfintei Maici a Domnului și înaintea tuturor Sfinților și înaintea voastră, părinți și frați, toate păcatele pe care le-am săvîrșit. Că am păcătuit cu gîndul, cu cuvîntul și cu fapta și cu fiecare păcat săvîrșit de oameni; am păcătuit, am păcătuit, vă rog, stăruîți către Domnul în rugăciuni pentru mine.

(Citeții răspund :)

Preamăritul Dumnezeu să te miluiască și să-ți dăruiască iertare tuturor greșelilor tale, celor din trecut și de astăzi, fie ca El să te scape de toate cîte trebuie să vină asupra-ți; fie ca El să te întărească în toată lucrarea cea bună și să te odihnească în viața fără de moarte. Amin.

(la care Preotul rspunde :)

Slobozească-vă și pe voi Dumnezeu, iubitorul de oameni, și să vă ierte greșelile voastre; să vă dea vreme de pocăință și pentru lucrările cele bune și să se îndure să vă îndrepte viața voastră mai departe, prin harul Duhului Sfînt, carele este puternic și plin de milă și căruia mărire i se cuvine în veci. Amin.

Citeții : Pomeniște-ne înaintea Mielului nemuritor al lui Dumnezeu.

Preotul : Pomeniți veți fi înaintea Mielului lui Dumnezeu celui fără de moarte.

(Apoi citeții rostesc Psalmul C cu glas tare, în antifon)

Cîntați cu bucurie, toți locuitorii pămîntului; slujiiți Domnului cu veselie.

Înfățișați-vă înaintea Lui cîntînd; aflați că Domnul este Dumnezeu.

El este Acela care ne-a zidit și nu noi sîntem ziditorii; noi sîntem poporul Său și oile pășunilor Sale.

Pătrundeți prin porțile Sale adîncindu-I mulțumiri, veniți în curțile Lui lăudîndu-L.

Mulțumiți-I și binecuvîntați numele Său.

Că bun este Domnul; mila Sa e în veac; la fel credincioșia Lui ține neam de neam.

Slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh.

Acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Diaconul : (cu glas tare) În numele Sfintei Biserici ne rugăm Domnului, ca prin mijlocirea ei să ne izbăvească de păcatele noastre și să ne păstreze în viață prin harul mîlei Sale. Tu, Doamne Dumnezeule Preamărite, mîntuiește-ne și aibi milă de noi.

Preotul : În mijlocul templului Tău, o Doamne, și de față fiind aceste Sfinte Taine fără seamăn, vrednice de Dumnezeu și de acest sfînt locaș, cu teamă ne smerim și cu dragoste nemărginită și preamărim stăpînirea Ta sfîntă, minunată și desăvîrșită. Și Ție îți dăruim binecuvîntarea și mărirea și slava, dimpreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Preotul spunînd Psalmul XLIII — în antifon — se îndreaptă spre Altar):

Intra-voi în altarul lui Dumnezeu; la însuși Dumnezeu din tinerețele mele.

Diaconul : Fă-mi dreptate, o Dumnezeule, și apără pricina mea în fața unui neam de necredincioși;

O, mîntuiește-mă de omul cel înșelător și nedrept.

Că Tu ești Dumnezeuul puterii mele; de ce m-ai alungat de la tine? De ce să umblu eu jelind asupra vrăjmașului?

Çi trimite-mi lumina și adevărul Tău; fie ca ele să mă ducă spre muntele Tău sfânt și spre altarul Tău.

Atunci intra-voi în altarul lui Dumnezeu, la Dumnezeuul bucuriei tinerețelor mele.

Și cu harfa Te voi lăuda, o Dumnezeule, Dumnezeul meu.

De ce ești la pământ, o suflete al meu? Și de ce te zbuțuiești în mine? Nădăduiești în Dumnezeu; căci eu într-una îl voi lăuda pe El care este sănătatea păcii mele și Dumnezeul meu.

Mărire Tatălui și Fiului și Sfintului Duh.

Acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

Diaconul: (cu glas tare) ȃară cu pace Domnului să ne rugăm; și binecuvîntat fie Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, care ne-a socotit vrednici să stăm în lăcașul laudei Sale și să cîntăm cîntări duhovnicești; stăpîne Dumnezeule Preamărite, mințuiește-ne și ai milă de noi.

Preotul: În acest sălaș al sfințeniei și în jilțul laudei, în acest locaș al îngerilor și al ispășirii oamenilor, cădem la pământ și, cu cutremur, ne închinăm acestor slăvite și dumnezeiești mărturii și Sfintei Mese și preamărim Puterea Ta atotstăpînitoare și minunată. Și pre Tine Te binecuvîntăm și Te proslăvim, dimpreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Aceste rugăciuni încheindu-se, cortina este trasă și rămîne astfel cît timp va dura jertfa. Totuși, dacă slujește un episcop, cortina va fi trasă numai după isprăvirea următoarelor două rugăciuni mari.)

Apoi citeții vor cînta troparul rînduit pentru ziua aceea sau imnul care trebuie spus cu prilejul tămîierii.

Dacă slujește un episcop, el își acoperă pieptul cu sfîntul Omofor; după aceasta se apropie de Masa Jertfei și acolo, căzînd în genunchi rostește în taină și cu ochii înecați în lacrimi următoarea rugăciune către Sfîntul Dub, care este Agent și Econom al lucrării:)

Rugăciunea Sfîntului Grigorie de Nareg

O, Preamărite Dumnezeule, binefăcător al tuturor lucrurilor și iubitorule de oameni, Ziditorul celor văzute și nevăzute, izbăvitorule și Păstrătorule, Apărătorule și Dătătorule de Pace, Duhule Atotputernice al Tatălui, Te rugăm cu stăruință, cu brațele deschise, cu rugăciune smerită și plină de zel, rostită cu teamă înaintea Ta. Ne apropiem cu mare înfricoșare și tremurînd, ca să aducem jertfa aceasta ce Ți se cuvine, mai înainte de toate, puterii Tale de nescrutat, Tu fiind, după cum ești, de o seamă întru stăpînire, slavă și energie Ziditoare cu neschimbata Maiestate a Tatălui; și cercetător fiind Tu al celor de Taină și adînci povețe ale Preamăritului Părinte al lui Emanoil, carele Te-a trimis pre Tine, El carele este Păstrătorul, Piatra de în-cercare și Ziditorul tuturor lucrurilor. Prin Tine ne-a fost dat să cunoaștem Treimea cea de o ființă a Dumnezeirii; dintre carele trei Tu ești știut ca fiind unul de neînțeleș. Cu Tine și prin Tine cel dintîi neam al cetei patriarhilor numiți Prooroci, au spus limpede și răspicat lucrurile trecute și ce aveau să vină. Duhul lui Dumnezeu Te-a vestit pre Tine lui Moise, pre Tine însuși carele mișcîndu-Te pe fața apelor, ca o putere de nimeni zăgăzuită, și prin petrecerea Ta slăvită cînd chemai cu dragoste sub aripile Tale noi ființe întru viață și le acoperai, ai preînchipuit taina lucrată la Sfîntul Botez; carele după acest chip și mai înainte ca bolta firmamentului celui de sus să fi fost întinsă ca un vâl în țării, ca un Stăpînitor Desăvîrșit ai zidit Firile Complete ale tuturor lucrurilor care sînt, dintru toate cîte nu erau. Toți oamenii vor fi reînnoiți la înviere prin puterea Ta ziditoare, în cea din urmă zi a existenței lor și cea dintîi a vieții lor cerești. De tine ascultă și Fiul întîi-născut al Tatălui, Cel de o seamă cu Tine, și de aceeași esență cu Tatăl, într-o asemănare, ascultă cu o voință nedespărțită, așa precum a făcut-o și față de Tatăl. Pre Tine Te-a vestit El ca pre Dumnezeuul adevărat, de-o seamă și din aceeași substanță cu Puternicul Său Părinte, El a spus că păcatul împotriva Ta nu va fi nicicînd iertat, nemaînd astfel nici-o nădejde necredincioșilor ce Te batjocoreau, pe cînd El, dreptul și neîntinatul Ziditor

a toate, își ierta defăimătorii, El, carele pentru păcatele noastre a fost vindut spre moarte și din nou s-a sculat din morți pentru a se adeveri nouă. Să-L slăvim prin Tine, pre Tine să Te laudăm și să Te binecuvintăm, dimpreună cu Preamăritul Părinte, în vecii vecilor. Amin.

(Se va repeta aceeași zeloasă rugăciune pînă ce, prin contemplarea luminii cerești, se va dobîndi credință neștrămutată, ea fiind semnul și prevestirea păcii celei de sus).

Rugăm din adînc, rugăm din răputeri, cu suspin și lacrimi adunate din Taina sufletului nostru, esența Ta slăvită și ziditoare, nici zămisliță, nici zidită, nici mărginită în timp, o Duh Îndurător ce ne ești apărător înaintea Părintelui Milelor! rugăm cu gemete negrăite, Tu care păstrezi duhurile și curățești pre cei păcătoși și îi faci temple ale voinței vii și întăritoare a Părintelui celui preaslăvit. Izbăvește-ne de faptele necurate ce nu se potrivesc sălășluirii Tale dinlăuntru nostru, astfel ca lumina strălucitoare a darurilor Tale să nu se stingă în noi, în ochii cei duhovnicești ai înțelegerii noastre, ca să Te putem păzi în noi, una cu noi prin rugăciune și buna mireasmă de tămîie a unei vieți dumnezeiești. Și, deoarece unul din Prea Sfînta Treime este jertfit, iar altul se bucură de noi prin Singele Unului-Născut Fiului Său Carele ne împacă cu El — ci Tu, Duhule Sfînt binevoiește a primi rugăciunile noastre și fă-ne sălaş potrivit Ție, gătindu-ne cuvenitei împărțășiri minunate dintru Mielul Ceresc și, fără de primejdia osindei, vino întru întîmpinare să primește mana aceasta a nemuririi, a vieții dăruite de o nouă izbăvire. Și fă ca focul acesta să mistuie toată pricina păcatului dintru noi, tot astfel cum cărbunele aprins cel a fost dus la buzele proorocului de către îngerul purtătoriu de clești; așa încît mila și iertarea Ta să ne vădească în tot chipul precum și dragostea Tatălui se vădește către Fiul Său, El carele l-a primit pe fiul cel risipitor și l-a îndreptat către moștenirea părintească și l-a purtat pe păcătoșii cei mișei către Împărătia din Ceruri, bucuria celor drepti. Da, da, și eu mă număr printre aceștia; îngăduie-mă, dară, în rîndurile lor, deoarece Te rog să-mi arăți mare dragoste și milă, lipsit cum sînt de darurile Tale ce mi le-a dobîndit Singele lui Hristos. Ca prin toate acestea Treimea cea de o Ființă să se vădească tuturor, Tu cel carele ești preamărit dimpreună cu Tatăl într-o slavă, cu o singură voie și o singură putere de laudă.

Diaconul: (cu glas tare) Binecuvîntează, Doamne.

Episcopul: (cu glas tare) Că a Ta este îndurarea, puterea, mila, tăria și slava, în vecii vecilor. Amin.

(Ridîcîndu-se, vine către jertfelnic, unde Protodiaconul îi aduce mirida pe care cel ce slujește o ia și o pune peste disc, spunînd:)

Întru pomenirea Domnului nostru Iisus Hristos carele șade odihnindu-se pe un tron nefăcut de mină. El s-a dat pre Sine morții de pe Cruce, pentru omenire. † Lăudați-L și-L binecuvîntați, slăviți-L, în veci de veci.

(Apoi, luînd vinul, îl toarnă în potir în semnul crucii, rostind:)

Întru pomenirea mîntuirii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, prin izvorul Singelui Căruia, șiroindu-I dintr-o coastă, făpturile Sale au fost reinnoite și făcute nemuritoare. † Binecuvîntați-L și-L lăudați, slăviți-L în veci de veci.

(După care se rostește în taină rugăciunea Sf. Ioan Hriștomul:)

O, Doamne, Dumnezeu nostru, cel care ai trimis lumii pîinea cerească, hrăna întregii omeniri, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Mîntuitorul, Răscumpărătorul și Binefăcătorul nostru, ca să ne binecuvînteze și să ne sfințească; fii bun, Doamne, și însuși binecuvîntează acum † această jertfă a noastră. Primește-o pe masa Ta cerească. Pomenește-i, binefăcătorule și iubitorule, atît pe aceia care Ți-o aduc Ție, cît și pe cei pentru care este adusă ea. Și ne ține fără dojană în slujba preotească a Tainelor Tale cele sfînte. Că sfîntă și slăvită este marea și precinstita stăpînire a slavei Tale și a Fiului și Sfîntului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(După care acoperă potirul cu un vâl, rostind Psalmul XCIII):

Domnul stăpînește; El este înveșmîntat în slavă; îmbrăcatu-s-a Domnul, s-a încins cu tărie;

Și lumea a întărit-o, să nu poată fi clintită. Jițul Său este neclintit din veac în veac. Tu ești din vecii, vecilor.

Apele-și înalță, o Doamne, apele-și înalță glasurile, apele-și înalță valurile;

Dar mai presus de huietul nenumăratelor ape, stă puternicul despărțitor al mărilor.

Domnul e puternic în țării. Trainice sînt dovezile Sale.

Casei Tale, o Doamne, cuvine-se sfințenie în veci.

Slavă Tatălui și Fiului și Sfintului Duh; acum și pururea și în vecii vecilor.

Amin.

(După care face în trei rînduri semnul crucii, spunînd :)

Fie ca Sfîntul Duh să se pogoare asupra noastră și fie ca puterea Celui Preaînalt să vă ocrotească.

(Apoi, tămiiază altarul, spunînd :)

Tămie-Ți dăruj Ție, o Hristoase, dulce mireasmă a darului duhovnicesc. Primește-o ca pe o mireasmă mirositoare în altarul duhovnicesc al jertfei Tale, din ceruri; în schimb, trimite-ne nouă harul și darurile Duhului Tău celui Sffint; că Ție se cuvine slavă, dimpreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, în vecii vecilor. Amin.

(După aceasta cortina este trasă într-o parte și Preotul coboară cu diaconii tămîind și, urcînd iară, face trei închinăciuni în fața Altarului).

Imnul tămîierii. Imnul VI

În altarul acesta al darurilor cuvioase din Templu, noi care ne-am adunat la un loc pentru taina adorării și a rugăciunilor dinaintea Sfintei Liturghii, înălțăm amestecul dulcilor mireseme. Primește și rugăciunile noastre tot astfel cum primești și mireasma tămîiei, smirnei și scortîșoarei bine mirositoare. Neclătinați întru sfințenie îi ține pe aceia care Ți le aduc Ție, ca să Te slujească acum și pururea; primește rugăciunile celor ce Te slăvesc, cu mijlocirea Maicii Tale Fecioare.

O Hristoase, carele prin Singele Tău Ți-ai luminat Biserica mai presus de ceruri și după rînduiala oștiilor cerești, ai gătit întrînsa cetele Apostolilor, Proorocilor și ale Sfîntilor Părinți, noi, preoții, diaconii, citeții și tot clerul adunat aci, ardem tămie înaintea Ta, precum a făcut cîndva Zaharia. Primește rugăciunile ce le înălțăm către Tine aidoma tămîiei, după cum ai primit jertfele lui Abel, Noe și Avraam. Și prin mijlocirea cereștilor Tale oști, ține nezdruincat tronul Armeniei.

Bucură-Te și Te veselește, Sioane, fiică a luminii, Maică Sfîntă a copiilor Tăi catolici, Mireasă Cinstită, împodobită, înfrumusețează altarul acesta pe măsura cerului; căci Unsul Dumnezeu, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu Adevărat este veșnic jertfit pentru Tine, jertfă nearzîndă ce-și dăruie propriul Trup și Singe, pentru împăcarea cu Tatăl și iertarea păcatelor noastre. Curățînd fărădelegile noastre, dobîndește iertare celui care a ridicat templul acesta.

Una Sfîntă Biserică mărturisește pe curata Fecioară Maria, Maica lui Dumnezeu, deoarece ea ne-a dăruit plînea nemuririi și potirul bucuriei. O binecuvîntăm cu cîtece duhovnicești.

(După care Protodiaconul strigă puternic, stînd în mijlocul bisericii :)

Binecuvîntează, Stăpine.

(Preotul răspunde cu glas puternic :)

Binecuvîntată fie Impărăția Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Apoi Citeții spun troparul de cuvîntă pentru sărbătoarea zilei sau următoarele :)

O Fiule, Nule-Născut și Cuvinte al lui Dumnezeu, Tu carele ești o Ființă nemuritoare și ai primit a Te înrupa din Sfînta Maică a lui Dumnezeu și pururea Fecioară. O Hristoase, Dumnezeul nostru, carele ești de neschimbat, carele ai devenit om și ai fost răstignit, carele ai călcat cu moartea pre moarte: Tu, unul dintru Sfînta Troiță, carele mărit ești dimpreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, mîntuiește-ne pre noi.

(Pentru Paști)

Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcînd, iar prin învierea Sa viață dăruindu-ne; slavă lui în veci. Amin.

(O dată isprăvită aceasta, Protodiaconul rostește cu glas tare):

Iarăși cu pace Domnului să ne rugăm. Primește-ne, ne mîntuiește și ne miluiește pre noi.

Binecuvintează, Stăpîne.

(Apoi Preotul spune):

Binecuvîntarea și mărirea Tatălui, Fiului și Sfîntului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Pace † tuturor.

Citeții : Și Duhului Tău.

Diaconul : Domnului să ne închinăm.

Citeții : Ție, Doamne.

(Apoi Preotul rostește cu glas tare :)

Stăpîne, Dumnezeuul nostru, a cărui putere este de nescrutat și a cărui slavă e de neînțeles; a cărui îngăduință este nesfîrșită și a cărui îndurare e negrăită; privește la turma Ta și la această sfințită biserică cu mare milă; și arată-Ți milele și îndurările Tale imbelșugate față de noi și față de cei ce se roagă laolaltă cu noi. Că a Ta este slava, puterea și mărirea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Apoi Citeții încep Psalmul și Imnul potrivit zilei aceleia sau celei următoare; Psalmul: Domnul este păstorul meu. Imnul I).

Să preamărim, cîntînd într-un glas, pe Hristos, Împăratul slavei, carele pentru noi s-a întrupat din Fecioara și a pătimit pe Cruce.

Să-L preamărim, cîntînd într-un glas, pre El ce a primit să stea trei zile în mormînt și să se ridice cu mărirea din moarte.

Să-L preamărim, cîntînd într-un glas, pre El carele cu vrednicie a sfărîmat porțile iadului și și-a înveșmîntat Biserica întru Slava Dumnezeiască.

(Pentru Paști)

Hristos a înviat din morți. Aliluia.

Veniți, oameni, să-I cîntați Domnului. Aliluia.

Lui, carele a înviat din morți. Aliluia.

Lui, carele a dat lumină lumii. Aliluia.

(Pe cînd ei cîntă, Preotul spune în taină următoarea rugăciune:)

Stăpîne, Dumnezeuul nostru, mîntuiește turma Ta și binecuvîntează moștenirea Ta; ține Biserica Ta neștirbită; sfințește-i pe aceia care cu dragoste calcă în lăcașul Tău; Te rugăm, mărește-ne, Stăpîne, prin puterea Ta dumnezeiască și nu fi părăsi pe aceia care își pun nădejdea în Tine. Că a Ta este puterea, stăpînirea și mărirea, în veci de veci. Amin.

PACE TUTUROR.

Tu, carele ne-ai învățat să ne rugăm alături împreună, cum facem acum, cînt și în taină, și carele ne-ai făgăduit să împlinești rugăciunea a doi ori trei adunați laolaltă în numele Tău, împlinește și acum cererile robilor Tăi, după voia lor, dăruindu-ne încă din această lume cunoașterea adevărului Tău și în lumea care va să fie în veac. Deoarece Tu, Dumnezeuule, ești binefăcător și iubitor și Ție se cuvine slava, puterea și cinstea, acum și pururea. Amin.

(După care, pe cînd Citeții preamăresc, toți fac închinăciuni în fața altarului, iar Preotul înturnîndu-se, face semnul crucii asupra credincioșilor și, plecîndu-se în dreptul Sfintei Mese, rostește următoarele rugăciuni, în taină:)

Doamne Dumnezeuule, carele ai așezat în ceruri cetele și legiunile Îngerilor și Arhanghelilor să slujească Atotputernicia Ta slăvită, fă ca și acum sfinții Tăi îngeri să coboare în mijlocul nostru și să slujească cu noi și cu noi să slăvească bunătatea Ta.

Diaconul : (cu glas tare) Binecuvîntează, Stăpîne.

Preotul : (cu glas tare) Că a Ta este puterea, și stăpînirea și slava, în vecii vecilor. Amin.

(Apoi ei sărută Sfînta Masă și diaconii strigă cu glas tare:)

Proscomen (Să luăm aminte)

(După care unul dintre Diaconi ridică Sfînta Evanghelie, iar Citeții cîntă între timp Trisaghionul potrivit sărbătorii).

(Pentru zilele Bunevestiri, Nașterii și Tăierii împrejbur)

Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără-de moarte. Carele ai fost arătat nouă, miluiește-ne pre noi (Se spune de trei ori).

(Pentru Intimpinarea Domnului și Duminica Floriilor):

Sfinte Dumnezeule ... Carele ai venit și va să vii, miluiește-ne pre noi.

(Pentru Paști și celelalte Duminici)

Sfinte Dumnezeule ... Carele Te-ai ridicat din morți, miluiește-ne pre noi.

(Pentru Coborirea Duhului Sfânt):

Sfinte Dumnezeule ... Carele ai venit și Te-ai odihnit asupra Apostolilor, miluiește-ne pre noi.

(Pentru Schimbarea la Față)

Sfinte Dumnezeule ... Carele Te-ai ridicat din morți, miluiește-ne pre noi.

(Pentru Ridicarea la ceruri a Maicii Domnului):

Sfinte Dumnezeule ... Carele ai venit să o strămuți pe Maica Ta Fecioara, miluiește-ne pre noi.

(Pentru ziua Sfintei Cruci):

Sfinte Dumnezeule ... Carele Te-ai răstignit pentru noi, miluiește-ne pre noi.

(În care timp Preotul va rosti în taină această rugăciune):

O Dumnezeule Sfinte, Carele sălășluiești printre sfinți, cela ce ești laudat de Serafimi, pre care Heruvimii îl ridică în slăvi și pre carele toți cei din ceruri Te măresc; Tu, carele ai adus întru ființă toate făpturile, din ceea ce nu avea ființă; carele cu adevărat l-ai zidit pre om după propriul Tău chip și asemănare și l-ai împodobit cu numeroasele Tale daruri și pre care l-ai învățat să caute înțelepciunea și înțelegerea cea dreaptă; Tu, carele nu îi disprețuiești pre cei păcătoși, ci ai pus la îndemina lor pocăința întru mîntuire; Tu ne-ai făcut pre noi, smeriții și nevrednicii Tăi robi, vrednici a sta, în ceasul acesta, înaintea slăvitei sfințenii a Mesei Tale, ca aci să-ți închinăm cuvenita dragoste și laudă. Așadar, o Stăpîne, rugăm-Te, primește binecuvîntarea Trisaghionului, de pe buzele noastre, ale păcătoșilor, și din mila Ta cea plină de dragoste, nu ne lăsa pre noi. Iartă-ne nouă greșalele noastre, săvîrșile de voie sau fără de voie; curățește-ne sufletul, mintea și trupul și binevoiește a ne îngădui să Te slujim cu sfințenie în toate zilele vieții noastre, pentru rugăciunile Sfintei Maici a lui Dumnezeu și ale tuturor sfinților Tăi cei bineplăcuți Ție în veci de veci. Că sfînt ești Stăpîne, Dumnezeu nostru și Ție se cuvine slava, stăpînirea și cinstea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Cînd se isprăvește Trisaghionul și această rugăciune, diaconul spune cu glas tare):

Iarăși, cu pace, Domnului să ne rugăm.

Citeșii: Doamne miluiește.

Diaconul: Pentru pacea a toată lumea și pentru statornicirea sfintei noastre Biserici, Domnului să ne rugăm.

Citeșii: Doamne miluiește.

Diaconul: Pentru toți sfinții episcopi drept credincioși, Domnului să ne rugăm.

Citeșii: Doamne miluiește.

Diaconul: Domnului să ne rugăm pentru viața lungă a Venerabilului Patriarh, Prea Fericitul (N) și pentru mîntuirea sufletului său.

Citeșii: Doamne miluiește.

Diaconul: Domnului să ne rugăm pentru arhimandriți, preoți, diaconi, citeți și pentru toți fiii Bisericii.

Citeșii: Doamne miluiește.

Diaconul: Domnului să ne rugăm pentru regii dreptcredincioși, pentru generali și oștirile lor.

Citeșii: Doamne miluiește.

Diaconul: Domnului să ne rugăm pentru sufletele acelor care se odihnesc întru moarte, ce au adormit întru Hristos, în dreapta și ortodoxa credință.

Citeșii: Pomenește-i, Doamne, și ne miluiește.

Diaconul : Domnului să ne rugăm și pentru unitatea credinței noastre sfinte și adevărate.

Citeții : Doamne miluiește.

Diaconul : Pre noi înșine și unul pre altul Domnului să ne încredințăm.

Citeții : Ție, o Doamne, ne încredințăm.

Diaconul : Miluiește-ne, o Doamne, Dumnezeuul nostru, după mare mila Ta. Să spunem, toți într-un gând.

Citeții : Doamne miluiește (de trei ori).

(Între timp, Preotul, cu brațele deschise, rostește următoarea rugăciune, în taină) :

O Stăpîne, Dumnezeuul nostru, primește și miluiește rugăciunile robilor Tăi, după mare mila Ta. Indură-Te de noi și de toate turmele care ridică privirea spre Tine și coboară asupra-ne iertarea Ta cea fără de margini.

Diaconul (cu glas tare) : Binecuvîntează, o Stăpîne.

Preotul : Că plin de îndurare și iubitor de oameni Dumnezeuule ești; și Ție se cuvine slava, stăpînirea și cinstirea, acum și pururea în viicii vecilor. Amin.

(După care citeții încep a cânta Psalmul rînduit zilei.

Apoi sînt citite cărțile Proorocilor și ale Apostolilor, după care urmează Aliluia, după îndrumările date în Tipic iar la sfîrșitul a toate :)

Diaconul (rostește :) Orți (Drepti)

(Apoi Preotul se întoarce către adunare și face semnul crucii asupra credincioșilor, spunînd :)

Pace † tuturor.

Citeții : Și Duhului Tău.

Diaconul : Să luăm aminte, cu frică.

Diaconul : Sfînta Evanghelie a lui Iisus Hristos, după N.N.

Citeții : Slavă Ție, o Doamne, Dumnezeuul nostru.

Diaconul : Proscume (Să luăm aminte).

Citeții : Grăiește Domnul.

(Apoi, Diaconul citește Sfînta Evanghelie, la sfîrșitul căreia spune) :

Slavă Ție, o Doamne, Dumnezeuul nostru.

(După care se va rosti Crezul Nicean, în întregime) :

Creдем într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, făcătorul Cerului și al Pămîntului, a celor văzute și nevăzute. Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, născut din Dumnezeu Tatăl, adică unul Fiul de o esență cu Tatăl. Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut. El însuși de o fire cu Tatăl, prin carele toate au luat ființă în cer ca și pe pămînt, atît cele văzute, cît și cele nevăzute. Carele, pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire, pogorîndu-se din ceruri, a fost întrupat, a fost făcut om, s-a născut desăvîrșit din Sfînta Fecioară Maria prin mijlocirea Duhului Sfînt. De la Care a luat trup, suf et și minte și toate cîte sînt în om, cu adevărat și neasemuit. După ce a pămînt și a fost răstignit. Îngropat, a treia zi s-a ridicat iarăși și s-a urcat la ceruri în același trup, s-a așezat la dreapta Tatălui, să judece viii și mortii; a căruia împărăție nu are sfîrșit.

Creдем și în Duhul Sfînt, necreat și desăvîrșit, Carele a grăit în Lege și în Prooroci și în Evanghelii. Carele s-a pogorît asupra Iordanului, a propovăduit Apostolul (sau pe Unul Trimes Siloh, Hristosul); și a sălăsluit în Sfînti.

Creдем și într-una Biserica Apostolică și Universală; într-un Botez, întru pocălnță, în ispășirea și iertarea păcatelor, în învierea celor morți; în judecata cea din veci a sufletelor și trupurilor, din împărăția cerurilor; și în viața cea fără de sfîrșit.

Dar pre cei care spun că a fost o vreme cînd Fiul nu era, ori că a fost o vreme cînd Duhul Sfînt nu era, sau că ei au luat ființă din ceea ce nu era, sau care spun că Fiul lui Dumnezeu sau Duhul Sfînt ar fi de naturi deosebite și că ar fi schimbători și stricacioși, pe aceștia îi afurisește Sfînta Biserica Catolică și Apostolică.

Diaconul (cu glas tare) : Binecuvîntează, o Stăpîne.

Preotul (rostește — adăugat de Sf. Grigorie Iluminatorul) :

Ci Îl vom slăvi pre El, Cela ce a fost înaintea lumilor, adorînd Sfînta Treime și una Dumnezeirea Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh: acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Diaconul (rostește, cu glas tare): Iarăși, Domnului să ne rugăm.

Citeții: Doamne miluiește.

Diaconul: Iarăși, cu credință să ne rugăm, cerînd Domnului Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, la timpul acesta al slujbei și al rugăciunii, ca El să ne facă vrednicii de a primi Sfînta Împărtașanie, să se înduplece la glasul rugămintelor noastre; ca El să primească cererile inimilor noastre, să ne ierte greșalele și să ne miluiască pre noi. Fie ca rugăciunile și cererile noastre, la toată vremea și în tot ceasul, să poată pătrunde înaintea Preamăririi Sale și fie ca El să ne dăruiască credință unită, ca să punem început bun faptelor celor drepte; fie ca Domnul Atotștiitor să răspîndească asupra noastră darurile milei Sale și să ne țină în viață și să ne arate îndurările Sale.

Citeții: Ține-ne în viață, Doamne.

Diaconul: Să cerem cu credință Domnului să putem petrece cu pace acest ceas al jertfei și ziua ce stă înaintea noastră.

Citeții: Dă, Doamne.

Diaconul: Să cerem Domnului Înger de pace, să ne păzească pre noi.

Citeții: Dă, Doamne.

Diaconul: Să cerem Domnului ispășirea și iertarea păcatelor noastre.

Citeții: Dă, Doamne.

Diaconul: Să cerem preamăritului Domn puterea neslăbită a Sfintei Cruci, întru ajutorarea noastră.

Citeții: Dă, Doamne.

Diaconul: Să ne rugăm Domnului pentru unitatea sfintei și adevăratei noastre credințe.

Citeții: Dă, Doamne.

Diaconul: Pre noi înșine și unul pre altul lui Dumnezeu să ne încredințăm.

Diaconul: Miluiește-ne pre noi, o Doamne, Dumnezeul nostru, după mare mila Ta. Să spunem cu toți într-un cuget.

Citeții: Doamne miluiește (de trei ori).

(Pe cînd ei cîntă antifonul, Preotul rostește următoarea rugăciune, în taină):
Stăpîne și Mîntuitorule al nostru, Iisuse Hristoase, a căruia mare este mila și a căruia mărinimie este plină de daruri; Tu, carele la acest ceas din înșăși voia Ta ai îndurat patimile Crucii și moartea pentru păcatele noastre și ai revărsat cu prisosință darurile Sfîntului Tău Duh asupra binecuvîntaților Apostoli, fă-ne și pre noi, Te rugăm, o Doamne, părtași ai darurilor Tale dumnezeiești, ai iertării păcatelor noastre și ai darului Duhului Sfînt.

Diaconul (cu glas tare): Binecuvîntează, Doamne.

Preotul: Ca să ne învrednicești să Te lăudăm și să Te preamărim pre Tine dimpreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Pace † tuturor.

Citeții: Și Duhului Tău.

Diaconul: Să ne rugăm Domnului.

Citeții: Ție, Doamne.

Preotul (cu glas tare): Cu pacea Ta, Hristoase, Mîntuitorule, cea negrăită și neînțeleasă, ne înfărește și neînfricați ține-ne înaintea a tot răul: numără-ne printre cei care Te iubesc cu adevărat, ce Te iubesc întru duh și adevăr; că Preasfintei Treimi i se cuvine slava, stăpînirea și cinstea, acum și pururea și în vecii vecilor.

Binecuvîntat fie Domnul nostru Iisus Hristos. Amin.

Diaconul (cu glas tare): Binecuvîntează, Stăpîne.

(Apoi Preotul va face semnul crucii asupra credincioșilor, rostind cu glas tare):

Să vă binecuvînteze Domnul † pe voi toți.

Citeții: Amin.

Diaconul : Niciunul dintre catehumeni, niciun om fără de credință, nici unul dintre penitenți, nici aceia care nu sînt curați să nu se apropie de această taină dumnezeiască.

Citeții : Trupul Domnului și Singele Mîntuitorului se află înaintea noastră. Pu-terile nevăzute tainic cîntă și neistovit rostesc : Sfînt, Sfînt, Sfînt, Stăpînul Cerurilor.

Diaconul : Cîntați, citeți, un psalm Domnului nostru Dumnezeu, un cîntec duhov-nicesc cîntați.

(După care Citeții vor cînta Trisaghionul potrivit sfîntului zilei și toți vor în-genunchia).

Trisaghionul

(Pentru Naștere, Bunavestire, Schimbarea la Față și pentru sărbătoarea Maicii Domnului).

Mulțimea cea fără de număr și a tuturor celor din ceruri, s-a coborît din înalt cu Împăratul, Unul Născut, și a cîntat grăind : Acesta este Fiul lui Dumnezeu. Să spunem cu toții : Bucurați-vă Ceruri și cutremură-se temeliele pămîntului. Că Dum-nezeul cel veșnic s-a ivit pre pămînt și sălăsluiește printre oameni ca să ne mîn-tuie sufletele.

(De la Paște pînă la Coborîrea Sfîntului Duh și pentru Sărbătoarea Sfintei Cruci) :

Cine se aseamănă Dumnezeului nostru ? Cine a fost răstignit și îngropat pentru noi și ridicîndu-se la ceruri a fost recunoscut de lume și s-a înălțat întru slavă ? Veniți, oameni, să-I cîntăm dimpreună cu îngerii, spunînd : Sfînt, Sfînt, Sfînt ești, Doamne Dumnezeu nostru.

(Pentru Duminica Floriilor, Coborîrea Duhului Sfînt și sărbătoarea Îngerilor și pentru alte Duminici) :

Dumnezeule, Tu Ți-ai umplut Sfînta Ta Biserică cu cete îngerești. Mii de ar-hangheli stau dinaintea Ta și miliarde de îngeri Te slujesc ; totuși, Doamne, Ție îți place să fii slăvit în cîntare duhovnicească de către oameni. Sfînt, Sfînt, Sfînt, Stă-pînul Cerurilor.

(Pe cînd aceștia cîntă — dar nu cîntă nici unul dintre catehumeni, Preotul își scoate mitra și papucii. Dacă slujește un Episcop, acesta va scoate hemiphocionul, smerindu-se apoi înaintea Sfintei Mese și se va ruga, după cum urmează, în taina duhului său) :

Nimeni dintre cei stăpîniți de desfrînările cele trupești au de patimi vrednic nu este a se apropia de Masa Ta sau să slujească slavei Tale, Împărate ; că mare și temută datorie este aceea de a Te sluji, chiar însăși pentru cetele cerești. În bunătatea Ta cea fără de margini, însă, Tu, Cuvinte negrăit al Tatălui ai fost făcut om și Te-ai arătat ca Mare Preot al nostru ; și Stăpîn al tuturoră fiind, ne-ai încre-dințat nouă slujba aceasta și îndatorirea de preot al jertfei nesîngerose, că Tu ești Stăpînul nostru Dumnezeiesc, Cea care legiuiești lucrurile pre pămînt și în ceruri ; Carele șezi pe Tronul Heruvimilor, o Tu, Doamne al Serafimilor și Împărate al Izraelului ; Cea ce singur ești sfînt și hodinești întru sfinți. Rogu-Te pre Tine, Carele ești singur binefăcător și blînd, îndreaptă-Ți privirile asupra-mi, robul Tău nevred-nic și păcătos și curăță-mi sufletul și mințea de toată spurcăciunea răului. Și învred-nicește-mă, prin puterea Sfîntului Tău Duh, pre mine, cea ce sînt înveșmîntat cu harul slujbei preoțești, să stau înaintea Sfintei Tale Mese și să slujesc Trupului Tău celui curat și Singelui Tău fără de preț, ca preot. Încă Te mai rog, plecîndu-mi umerii înaintea Ta, nu-Ți înturna privirea de la mine și nu mă alunga dintre slu-gile Tale. Ci fă-mă vrednic să-Ți aduc darurile acestea și primește-le din mîinile mele, ale robului Tău cel păcătos și nevrednic. Că Tu ești Acela care dăru și ești dăruit, Carele ești primit și Carele dai, Hristoase, Dumnezeu nostru ; de aceea Ție se cuvîne slavă, dimpreună cu Tatăl Tău Cel Veșnic și Prea Sfîntul și binefăcătorul Tău Duh, acum și pururea ; în vecii vecilor. Amin.

(Și pe cînd Preotul se roagă, Diaconii poartă către Sfînta Masă piinea sfințită și potirul nemuririi).

Dacă este zi de sărbătoare și purtarea Sfintelor Taine trebuiește săvîrșită so-lemn, se va face astfel : Cînd Preotul a rostit «Să vă binecuvînteze Domnul Dum-nezeu pe voi pre toți», «Niciunul dintre Catehumeni», «Trupul Domnului», «Cîntați psalm», ei rostesc Trisaghionul zilei, ca îndemn. Apoi se apropie să tămîzie Sfintele Taine și Diaconul grăiește cu glas tare) :

Intr-acestea așezat-a El jertfelnic soareluj carele aidoma unui mire iese dintru cămara sa.

Citeții : Ca un uriaș se bucură să aherge pe drumul său.

Diaconul : Noi, carii pre Heruvimi.

Citeții : Tainic Inchipuim.

(Apoi, întorcîndu-se către Răsărit, Diaconul spune) :

Deschideți drum larg aceluia carele călărește ceriul cerurilor către Răsărit.

Citeții : Și cîntăm întreită cîntarea sfîntă Troiței de viață dătătoare.

(Apoi, întorcîndu-se către miazăzi, Diaconul spune) :

Din miazăzi veni-va Dumnezeu și Unul Sfînt din muntele Paran.

Citeții : Să lăsăm grijile lumesti.

(Apoi, apropiindu-se de treptele Altarului, purtătorul Sfintelor Taine, va spune cu băgare de seamă) :

Înălțați-vă capetele, porți, și ridicăți-vă, veșnice uși. Și Împăratul Slavei va intra.

(Slujitorul tîmfiază și întreabă) :

Preotul : Cine este Împăratul Slavei ? El este Domnul cerurilor.

Citeții : Și cu mîrire inchipuie locul nostru în scara cetelor Sale Îngerești.

Diaconul : Acesta este Împăratul Slavei.

(După care Slujitorul se înclină cu frică și slăvire și primește jertfa din minile Diaconului ; apoi face semnul crucii asupra poporului, spunînd) :

Binecuvîntat este cel ce vine în numele Domnului.

Citeții : Alluia.

(Jertfa este așezată iarăși pe Sfînta Masă și Preotul arde tîmle, după care își spală degetele, spunînd) :

Spăla-mă-voi pe mîini întru curăție : astfel înconjura-voi Altarul Tău, Doamne. (În celelalte zile, Preotul și Diaconul vor spune numai psalmii, în taină, în ceremonia de mașsus).

(Apoi toți se ridică în picioare).

Diaconul : Iarăși, Domnului, cu pace, să ne rugăm.

Citeții : Doamne miluiește.

Diaconul : Întru credință și curăție, iarăși cu teamă să stăm înaintea Sfintei Mese a lui Dumnezeu. Nu cu gînd ascuns, nici jigniri ; nu cu înșelăciune, nici șiretlic ; nu cu viclenie, nici neadevăr ; nu cu înșoială și nu cu puțină credință, ci cu dreaptă purtare, cu minte curată, cu inimă deschisă, plin de dragoste, neîncăpători de faptele cele bune ; să stăm cufundați în rugăciune înaintea Sfintei Mese a lui Dumnezeu și aicea să aflăm milă și îndurare, în ziua arătării Sale și la cea de a doua venire a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Să ne miluiească și să ne mîntuiască pre noi.

Citeții : Mîntuiește-ne, Doamne, și ne miluiește pre noi.

(Pe cînd ei rostesc din nou această rugăciune, Preotul se va ruga, după cum urmează, în taină, cu brațele deschise) :

Doamne, Dumnezeul puterilor și Făcătoriuale a toate cîte pot fi, cea carele ai adus dintru nimic toate, întru ființă văzută ; carele, cu milă, și firea noastră cea pă-mîntească o ai cînstit-o și ne-ai înălțat, rînduindu-ne slujitorii unei taine atîta de temut și de neînțeles. Tu, o Doamne, căruia această jertfă închinăm, primește și desăvîrșește Jertfa noastră în rit sfînt și dăruind Trupul și Singele Unului Tău Născut. Și îngăduie să fie leac de iertare a păcatelor acelora ce gustă-ț plinea și potirul acesta.

Diaconul (cu glas tare) : Binecuvîntează, Stăpîne.

Preotul : Cu harul și mila Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, căruia, dimpreună cu Tine, Părinte și cu Sfîntul Duh, i se cuvine slava, stăpînirea și mărirea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Pace † tuturor.

Citeții : Și Duhului Tău.

Diaconul : Domnului să ne închinăm.

Citeții : Ție, Doamne.

Diaconul : Întîmpinați-vă unul pre celălalt cu sărutul sfințeniei și aceia dintre voi care nu pot fi părtași la aceste taine dumnezeiești să meargă la uși să se roage.

Citeții : Hristos s-a arătat între noi; El, însuși Dumnezeu, s-a sălășluit aici; glasul păcii a fost auzit; poruncă a fost dată întîmpinării celei sfinte; Biserica este toată un suflet; sărutul legat-a deplina plinire; vrăjmășia alungatu-s-a și dragostea răspînditu-s-a printre noi. Acum, voi, slujitori, înălțați-vă glasurile și binecuvîntați toți într-un glas Troița cea de o ființă căreia Serafimii îi cîntă Trisaghionul.

(După care ei sărută Sfînta Masă și se sărută unul pe celălalt. În zilele de sărbătoare unii spun următoarele :)

Diaconul : Voi, ce cu credință stați înaintea Sfîntei Mese împărătești. Vedeți-L pe Împăratul Hristos șezînd înconjurat de puterile cerești.

Citeții : Înălțăm ochii și ne rugăm spunînd acestea : Nu lua seama la păcatele noastre, Tu cea care, în îndurarea Ta, voiești să le ispășești. Binecuvîntămu-Te și Te mărim, Stăpîne, dimpreună cu îngerii.

Diaconul : Să stăm cu frică, după cuviință cu teamă să stăm și să privim spre înalt cu luare aminte.

Citeții : Către Tine, o Dumnezeule.

Diaconul : Hristos, Mielul lui Dumnezeu, e dăruit ca jertfă.

Citeții : Milă și pace și jertfă a binecuvîntării.

Diaconul : Binecuvîntează, Stăpîne.

Preotul : Harul, dragostea și dumnezeiasca putere sfințitoare a Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh.

Să fie cu voi † și cu toți.

Citeții : Amin ; și cu Duhul Tău.

Diaconul : Ușile, ușile ; ascultați cu înțelepciune, cuminte. Sus să avem gîndurile, cu teamă de Dumnezeu.

Citeții : Înălțăm-le către Tine, Doamne Atotputernice.

Diaconul : Mulțumim Domnului din toată inima.

Citeții : Drept este și se cuvine s-o facem.

(În zilele de sărbătoare unii spun după «Drept este și se cuvine s-o facem» :)
Diaconul : Și-Ți mulțumim Ție, o Hristoase, pentru adevărata noastră izbăvire, întotdeauna și pretutîndeni, pentru care puterile laudă minunata Ta înviere. Se cutremură Serafimii și Heruvimii tremură. Și puterile cele înaltele din ceruri se unesc în deplină înțelegere și cîntă cu glas tare.

(Pe cînd ei cîntă, Preotul rostește următoarea rugăciune, în taină, cu mîinile împreunate :)

Cuvine-se cu adevărat și drept este cu silință arzătoare și dragoste credincioasă să Te mărim pre Tine, Părinte Atotputernice, Carele prin cuvîntul Tău cel nepătruns și deopotrivă Ziditor ai șters picicile blestemului ; pe cînd El, legîndu-și Biserica cu noul său norod, alesu-i-a Siesi pre toți aceia care cred în Tine ; carele bineplăcutu-i-a să sălășluiască printre noi cu fire văzută și pipăibilă, luată din pîntecul Fecioarei ; și zidind, ca Dumnezeu, o nouă lucrare, săvirșind cerul pre pămînt. El, înaintea căruia legiunile Color de Voghe nu ar îndrăzni să stea, turburați cum sînt de strălucirea luminii de care nu te poți apropia a Dumnezeirii, făcîndu-se astfel om întru mîntuirea noastră, ne-a invrednicit a ne însoți cetelor vesele ale locuitorilor din ceruri.

Diaconul (cu glas tare) : Binecuvîntează, Stăpîne.

Preotul : Și cu Serafimii și Heruvimii sprijinîndu-ne cîntările într-un glas de laudă înaltă, cîntarea Trisaghionului, și cu deplină încredere să strigăm cu ei și să spunem :

Citeții : Sfînt, sfînt, sfînt, Domnul Dumnezeu puterilor, cerul și pămîntul pline sînt de slava Ta, osana întru cei de sus. Binecuvîntat ești Tu Carele ai venit și Carele trebuie să vii, întru numele Domnului. Osana întru cei de sus.

(Pe cînd ei cîntă, Preotul rostește în taină, următoarea rugăciune, cu brațele deschise) :

Sfînt, sfînt, sfînt ești cu adevărat și sfînt fără de asemănare. Și cine să-și închipuie că ar putea să descrie pe de-a întregul belșugul neîncetat al bunătății Tale iubitoare de negrăit ? Tu, Carele dintru început Te-ai îngrijit de omul căzut în păcat

și l-ai alinat prin mijlocirea proorocilor, dându-i Legea, prin mijlocirea preoției și a jertfei junicii; și Carele, în zilele de pe urmă, ai sfințit hrissoul cu osinda pentru îndatoririle noastre, ni l-ai dat cu adevărat pre Fiul Tău Unul-Născut, atât datornic cît și dătător, Jertfă și Uns, Miel și Piine cerească, Arhiereu și Sfinte Daruri, că El este Acela carele împarte, și se împarte în mijlocul nostru fără a se isprăvi vreodată. Deoarece fiind făcut Om, cu adevărat, și nu ca nălucire, și intrușindu-se din unire, fără de amestec, din Născătoarea de Dumnezeu și Sfinta Fecioară Maria, a petrecut prin viață cu toate pătimirile firii omenești adevărate, fără a fi totuși înținat; și de bunăvoie a pășit către Cruce, prin carea și-a dăruit viața lumii și a lucrat mîntuirea noastră. După care luînd piine în mîinile Sale ziditoare, neîntinate, nemuritoare, dumnezeiești și sfinte, El a binecuvîntat-o, a mulțumit pentru ea, a rupt-o și a dat-o ucenicilor Săi aleși și sfinți care cinau cu El, spunîndu-le:

Diaconul (cu glas tare): Binecuvîntează, Stăpîne.

Preotul: Luați, mincați, acesta este Trupul Meu carele se frînge pentru voi și pentru mulți; pentru ispășirea și iertarea păcatelor.

Citeții: Amin.

Preotul (în taină): La fel, luînd cupa, a binecuvîntat, a mulțumit și a băut și a dat ucenicilor Săi aleși și sfinți care se ședeau la cină cu El, spunînd:

Diaconul (cu glas tare): Binecuvîntează, Stăpîne.

Preotul: Beți dintru acesta toți, Acesta este Sîngele Meu, al Legii celei Noi, carele pentru voi și pentru mulți se varsă pentru ispășirea și pentru iertarea păcatelor.

Citeții: Amin. Părinte Ceresc, Carele, pentru noi, pre Fiul Tău Unul Născut l-ai dat morții, drept platnic datoriiilor noastre, Te rugăm ca prin vărsarea sîngelui Său, să miluiești turma Ta cea cuvîntătoare.

Preotul (în taină): și Fiul Tău Unul-Născut, după ce ne-a poruncit să lucrăm totdeauna aceasta întru amintirea Sa, a coborît în cel mai adînc lăcaș al morții cu trupul ce l-a luat firii noastre și după ce a fărîmat în bucăți, cu țările, zăvoarele iadului, Te-a făcut cunoscut nouă, ca singurul Dumnezeu adevărat, Dumnezeuul viilor și al morților.

(După aceasta *Preotul* ia Sfintele Daruri în mîinile sale și spune în taină):

Așadar noi, Stăpîne, punîndu-Ți înainte, după poruncile Tale, această taină mîntuitoare a Trupului și a Sîngelui Unuia-Născut Fiului Tău, pomenim, pentru mîntuirea noastră, răstîgnirea Sa ce ne-a dat noua viață; înmormîntarea Lui, cea de trei zile și binecuvîntata Sa înviere; Urcarea Lui la ceriuri ca Dumnezeu; șederea Sa la Dreapta Ta, Părinte; și mărturisim și binecuvîntăm temuta și slăvita Lui venire de-al doilea.

Diaconul (cu glas tare): Binecuvîntează, Doamne.

(*Preotul*, ridicînd apoi puțin jertfa, o va oferi Tatălui.

După aceasta o va așeza pe Sfinta Masă, spunînd:)

Și Ți dăm Ție ale Tale dintru ale Tale, în toate și pentru toate.

Citeții: Pretutîndenj ești binecuvîntat, Stăpîne. Te lăudăm, Te binecuvîntăm, Ți mulțumim Ție, Doamne, și ne rugăm Ție, Dumnezeuul nostru.

(Pe cînd ei cîntă, *Preotul*, cu brațele deschise, rostește în taină:)

Cu dreptate Te lăudăm, Doamne Dumnezeule, și Ți mulțumim Ție neconținut, că neluînd seama la nevrednicia noastră, ne-ai făcut slujitorii acestei taine, de temut și negrăită; nu pentru faptele noastre cele bune, de care sintem lipsiți dintru început și tot astfel vom rămîne pururea; ci vecinic alergînd la sînul iertării Tale celei fără de margini, îndrăznim a ne apropia de slujirea Trupului și Sîngelui Unului Tău Născut, Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, căruia i se cuvîne slava, stăpînirea și cinstea; acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Diaconul (cu glas tare): Binecuvîntează, Stăpîne.

Preotul (întorcîndu-se și făcînd semnul crucii, rostește cu glas tare:) Pace Ți tuturor.

Citeții: Și Duhului Tău.

Diaconul: Lui Dumnezeu să ne închinăm.

Citeții: Înaintea Ta, Doamne. Fiule al lui Dumnezeu, Căla ce ai fost jertfit să ne împaci cu Tatăl. Pîinea vieții, Tu ești împărțit între noi; Te rugăm, prin mijlocirea Singelui Tău vărsat, miluiește turma mîntuită de Singele Tău.

(Pe cînd ei cîntă, Preotul smerindu-se, face o plecăciune, în dreptul Sfintei Mese, și rostește, în taină:)

Te iubim nespus și Te rugăm din adîncul inimii, Dumnezeule binefăcător, revarsă asupra-ne și a acestor jertfe pe care Ți le înfățișăm în cealaltă parte, Duhul Tău carele este nemuritor și de aceeași esență cu Tine.

(Apoi, Diaconul, stînd aproape de Preot, va spune, încet, cu mare teamă și sfială: «Amin. Bindecuvîntează, Stăpîne». După care Preotul va face semnul crucii asupra jertfei, rostind în taină:)

Prin care bindecuvîntînd Ți pîinea aceasta voi preschimba-o cu adevărat în Trupul Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos (se repetă de trei ori).

Și Potirul bindecuvîntîndu-l Ți să-l faci cu adevărat Singele Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos (se repetă de trei ori).

Prin care bindecuvîntîndu-le Ți pîinea aceasta și vinul acesta le vei preschimba în Trupul și Singele Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, prin harul Duhului Tău cel Sfînt (se repetă de trei ori).

Diaconul: Amin. Așa să fie (se repetă de trei ori).

Diaconul (cu glas tare): Bindecuvîntează, Stăpîne.

Preotul: Pentru ca nouă tuturor, celor ce ne apropiem de aceasta, să ne fie spre izbăvirea, jertarea și ștergerea păcatelor noastre.

Citeții: Duhule al lui Dumnezeu, căla ce Te-ai coborît din ceruri, pentru a săvîrși taina Aceluia care este slăvit cu Tine, prin vărsarea Singelui Său, Te rugăm din adîncul inimii, dăruiește odihnă sufletelor răposaiților noștri.

(De acum înainte Preotul nu-și va mai întinde mîinile, ridicîndu-le asupra sfințelor Daruri, ci le va ține coborîte, avînd ochii ațintiți asupra lor și se va ruga în taină).

Prin acestea dăruiește întregii lumi dragostea, liniștea și pacea de care are atîta nevoie Sfînta Biserică și tuturor arhierieilor ortodocși, Preoților, Diaconilor, Regilor pămîntului și Prinților, credincioșilor, călătorilor, celor ce străbat mările, celor închiși, celor în primejdie, celor ce trudesc și asudă, și celor ce luptă cu necredincioșii. Dăruie prin ele o trecere prielnică a anotimpurilor și rod cîmpilor; iar celor împovărați de boli de tot felul dăruiește-le grabnică ușurare și însănătoșire. Prin acestea dăruiește odihnă tuturor celor mai înainte adormiți întru Hristos, Patriarhilor, Apostolilor, Mucenicilor, Arhierieilor, Preoților, Diaconilor și întregului cler al Sfintei Tale Biserici; și tuturor mirenilor, bărbați și femei, săvîrșiți din viață întru credință.

Diaconul (cu glas tare): Bindecuvîntează, Stăpîne.

Preotul: Cu dinșii dimpreună Te mai rugăm, binefăcătorule Dumnezeu, vino și ne cercetează.

Citeții: Doamne, amintește-Ți de noi și ne miluiește.

Preotul: Și te mai rugăm ca la această sfîntă jertfă să-ți amintești de Maica lui Dumnezeu, Sfînta Fecioară Maria și de Ioan Botezătorul și de întiiul între mucenici Ștefan și de toți Sfinții.

Citeții: Pomenește-i, o Doamne, și miluiește-i.

(După care *Diaconul*, va sta la dreapta Sfintei Mese, cu mîinile împreunate, și va spune:)

Rugăm-ne ca să se pomenească în sfînta această jertfă Sfinții Apostoli, Proorocii, Vartabezi, Mucenicii și toți Sfinții Părinți, Arhieriei Apostolice, Preoții, Diaconii, Dreptcredincioși și toți Sfinții.

Citeții: Pomenește-i, Doamne, și miluiește-i pe ei.

Diaconul (în zilele de Duminică): Să ne închinăm bindecuvîntatei, vrednicei de laudă, slăvitei, minunatei și dumnezeieștei puteri a lui Hristos.

Citeții: Slavă Puterii Tale, o Doamne.

Diaconul (în zilele purtînd nume de Sfinți): Ne rugăm ca sfîntul și bine-plăcutul de Dumnezeu, Proorocul, Patriarhul, Apostolul, Mucenicul (N.N.) a căruia pomeneire ai săvîrșim; să fie amintit cu prilejul acestei jertfe.

Citefii : Pomenește-i, Doamne, și îi miluiește pre ei.

Diaconul : Ne rugăm ca să fie pomeniți în această Sfântă Liturghie, propovăduitorii noștri și cei dintâi luminători : sfinții Apostoli Tadeu și Bartolomeu, Grigorie Luminătorul, Sfinții Arisdaghes, Verthanes, Husig, Grigoris, Nerses, Sahag, Daniel și Khat, Vartabedul Mesrob și Grigorie din Nareg, și Nerses Glaensis, Ioan din Vorodneț, Grigorie și Moise Dathevați și sfinții Grigorie și Moise și ucenicii lor și toți părinții și prelații Armeniei.

Citefii : Pomenește-i, Doamne, și îi miluiește pre ei.

Diaconul : Ne rugăm să fie pomeniți în această Sfântă Liturghie sfinții părinți anahoreți și monahii dăruiti de Dumnezeu Pavel, Antonie, Pavel, Macarie, Onufrie și starețul Marcu, Serapion, Nil, Arsenie, Evagrie, Barsama, și mucenicii ai căror frunțași au fost Ioan, Simeon, Osghi, și Suchia, ca și toți sfinții părinți și ucenicii lor din întreaga lume.

Citefii : Pomenește-i, Doamne, și îi miluiește pre ei.

Diaconul : Ne rugăm să fie pomeniți în această Sfântă Liturghie Regii creștini Abgar, Constantin, Trdat, Teodosie și toți sfinții și credincioșii domni și prinții binecredincioși.

Citefii : Pomenește-i, Doamne, și îi miluiește pre ei. (Pe cînd se cîntă aceste pomeniri, *Preotul* rostește în taină următoarele, astfel încît să isprăvească în același timp cu ceilalți) :

Pomenește, Doamne, și binecuvîntează Sfînta Ta Biserică Apostolică și Catolică pe care ai plătit-o cu Sîngele fără de preț al Unului Tău Născut și pe care ai slobozit-o cu Sfînta lui Cruce. Dăruiește-i pace neclintită. Pomenește, Doamne, binecuvîntează și miluiește toți arhieriei ortodocși care propovăduiesc cu dreptate Cuvîntul Adevărului printre noi.

Diaconul (cu glas tare) : Binecuvîntează, Stăpîne.

Preotul : Mai cu osebite dăruiește viață lungă și ține-i întru dreaptă credință, pe Arhiepiscopul nostru și pe prea cinstitul Patriarh al Armenilor.

(*Apoi Diaconul* se întoarce la locul său și spune cu glas tare :))

Lăudămu-Te și Te slăvim, Doamne Dumnezeul nostru, pentru sfînta, nemuritoare și nesîngeroasa jertfă ce se află pe Sfînta Masă; pentru ca să binevoiești s-o primești întru sfîntirea vieții. Prin mijlocirea ei dăruie dragostea, liniștea și pacea dorită întregii lumi, Sfîntei Tale Biserici și tuturor arhierilor ortodocși și cu osebite prea cinstitului nostru Patriarh al tuturor Armenilor; și *Preotului* carele îți aduce această jertfă și fă ca ea să fie primită întru întărirea și izbînda regilor creștini și a prinților binecredincioși. Iarăși să ne rugăm Ție pentru sufletele celor ce se odihnesc; și îndeosebi pentru sufletele adormiților prelați, pentru întemeietorii acestei Sfînte Biserici și pentru toți cei ce hodinesc sub umbra-i ocrotitoare. De asemenea, pentru slobozirea aceloră dintre frații noștri care sînt ostateci; și pentru harul credincioșilor care sînt de față; și pentru odihna aceloră care au răposat întru Hristos, întru credință și sfîntenie. Fie ei pomeniți cu prilejul acestei jertfe, rugămu-Te din suflet.

Citefii : Întru toate și pentru toți.

(Pe cînd ei cîntă, *Preotul* rostește în taină următoarea rugăciune :))

Pomenește, Doamne, binecuvîntează și miluiește adunarea credincioșilor Tăi aci de față și pre cei care aduc această jertfă; și binevoiește să le dăruie toate de cite au nevoie și le sînt de folos. Pomenește-i, Stăpîne, binecuvîntează-i și miluiește pre cei care au făcut jurăminte și au adus daruri în sfînta Ta Biserică; și pe aceia care își amintesc de săraci, miluindu-i; și-i răsplătește după obișnuita Ta mîrînimie, însutit aci și în lumea ce va să vie. Pomenește, Doamne, binecuvîntează și miluiește sufletele răposaiților; odihnește-le și le dă lumină; așează-le laolaltă cu sfinții Tăi, în împărăția Cerurilor și în vrednicește-le cu mila Ta. Și mai pomenește, Doamne, sufletul slugii Tale (N) și-l miluiește după mare mila Ta, și-i dăruiește odihnă, așezîndu-l în vederea luminii chipului Tău; și dacă trăiește, mîntuiește-l de ispitele duhului și ale trupului. Pomenește-i, Doamne, și pe cei care s-au încredințat rugăciunilor noastre, fie că sînt vii sau morți, și povățuiește cererile lor și ale noastre pe calea cea dreaptă ce duce la mîntuire; răsplătește apoi pre toți cu bunătățile Tale și cu fericirile care nu au moarte. Și curățîndu-ne gîndurile, bisericii fă-ne, gata să

primim Trupul și Sângele Unuia-Născut Fiului Tău, Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Căruia, dimpreună cu Tine, Părinte Atotputernice și cu de viață dătătorul și slobozitorul Tău Duh Sfînt, slavă se cuvine, stăpînire și cinste, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Diaconul (cu glas tare :) Bindecuvîncează, Stăpîne.

Preotul : Și fie ca mila marelui Dumnezeu și a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos Să fie Ț cu voi Ț cu toȚi.

CiteȚii : Amin. Și cu Duhul Tău.

Diaconul : Iarăși cu pace Domnului să ne rugăm.

CiteȚii : Doamne, miluiește-ne pre noi.

Diaconul : Ne rugăm Domnului mai ales cu toȚi sfinȚii pe care i-am pomenit.

CiteȚii : Doamne, miluiește-ne pre noi.

Diaconul : Ne rugăm Domnului din tot sufletul prin mijlocirea sfinȚei și dumnezeieȚei jertfe ce stă pe această SfinȚă Masă.

CiteȚii : Doamne, miluiește-ne pre noi.

Diaconul : Ne rugăm Domnului Dumnezeului nostru carele o a primit-o pe sfinȚul, cerescul și duhovnicescul Lui jertfelnic să ne trimită în schimb harul și darurile Duhului Său cel Sfînt.

CiteȚii : Doamne, miluiește-ne pre noi.

Diaconul : Primește, ne înviază, ne miluiește și ne ține pre noi, Doamne, cu harul Tău.

CiteȚii : Înviază-ne, Doamne, cu harul Tău.

Diaconul : Ne rugăm Domnului din tot sufletul, pomenind-o pe PreasfinȚa Maică a lui Dumnezeu și pururea Fecioară Maria, cu toȚi sfinȚii.

CiteȚii : Pomeneste, Doamne și ne miluiește.

Diaconul : Iarăși ne rugăm Domnului pentru unitatea credinȚei noastre sfinȚe și adevărate.

CiteȚii : Doamne, miluiește.

Diaconul : Pre noi înșine și unul pre altul Domnului Dumnezeu celui Atotputernic să ne încredințăm.

CiteȚii : Ție, Doamne.

Diaconul : Miluiește-ne, Stăpîne, după mare mila Ta. Să spunem într-un glas.

CiteȚii : Doamne, miluiește (de trei ori).

(Pe cînd Diaconul citește cele de mai sus, *Preotul* spune, în taină, următoarea rugăciune :)

O Dumnezeule al Adevărului și Părinte a toată mila, ne rugăm Ție, că Ție Ți-a plăcut să ridici firea noastră cea păcătoasă mai presus de binecuvîntaȚii patriarhi. Că ei Te-au numit Dumnezeu, dar Ție, în mila Ta față de noi, Ți-a plăcut să ne îngădui a Ți spune Tată. Te rugăm, dară, Doamne, din adîncul inimii, să îngădui harului acestui nume nou și cinstit prin carele ne-ai dat voie să Te chemăm, să strălucească și să înflorească tot mai mult și în fiecare zi în sfinȚa Ta Biserică.

Diaconul (cu glas tare :) Bindecuvîncează, Doamne.

Preotul : Și dă-ne nouă putere să deschidem gurile și cu îndrăzneala celor ce se știu ascultați să le numim Părinte Coroasc, să cîntăm și să zicom :

(CiteȚii cîntă Tatăl nostru, cu brațele deschise :)

Tatăl nostru, carele ești în Ceruri, sfinȚească-se numele Tău, vie împărăȚia Ta, facă-se voia Ta pre pămînt ca și în ceruri. Dă-ne nouă astăzi plînea noastră cea de toate zilele și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșiȚilor noștri ; și nu ne duce pre noi întru ispită și ne izbăvește de cel viclean.

(În timp ce ei cîntă, *Preotul* se roagă în taină :)

Stăpîne al Stăpînilor, Dumnezeule al Dumnezeilor, împărate fără de moarte, Ziditorule a toate, Părinte al Domnului nostru Iisus Hristos, nu ne duce pre noi în ispită, ci ne izbăvește de cel viclean și fii adăpostul nostru în ispitire.

Diaconul (cu glas tare) : Bindecuvîncează, Stăpîne.

Preotul : Că a Ta este împărăȚia și puterea și slava, în vecii vecilor. Amin.

Pace Ț tuturor.

CiteȚii : Și Duhului Tău.

Diaconul : Să ne închinăm Domnului.

Citeții: Ție, Doamne,

(După care *Preotul* face o plecăciune și toți credincioșii Ingenunche pe cînd *Preotul* rostește următoarea rugăciune, în taină:)

Duhule Sfînt, Carele ești izvorul vieții și al milei, miluiește credincioșii Tăi ce ingenunche acum în fața Ta și se închină Dumnezeirii Tale neasemuite. Ține-i laolaltă și seamănă în inima fiecăruia obiceiul care tinde către moștenirea și stăpînirea bunătăților ce va să vie.

Diaconul (cu glas tare): Binecuvîntează, Stăpine.

Preotul: Prin mijlocirea lui Iisus Hristos, Domnul nostru, Căruia, dimpreună cu Tine, Sfîntule Duh, și cu Tatăl Atotputernic, slavă i se cuvine, puterea și cinstea, acum și pururea, în vecii vecilor. Amin.

(Apoi *Preotul* ia în mînă Sfînta Pîine, pe cînd *Diaconul* rostește cu glas tare:)

Proscume (Să luăm aminte)

(Și *Preotul*, ținînd-o sus, în văzul tuturor credincioșilor, spune cu glas tare:)

Întru Sfințirea Sfinților

Citeții (cu glas tare): Unul Sfînt, Unul Domn Iisus Hristos, întru mărirea Tatălui. Amin.

Diaconul: Binecuvîntează, Doamne.

Preotul: Binecuvîntat fie Sfîntul Părinte, Dumnezeu adevărat.

Citeții: Amin.

Diaconul: Binecuvîntează, Doamne.

Preotul: Binecuvîntat fie Duhul Sfînt, Dumnezeu adevărat.

Citeții: Amin.

Diaconul: Binecuvîntat și slăvit fie Tatăl și Fiul și Duhul Sfînt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Citeții: Amin. Părinte Sfînt, Fiule Sfînt și Sfînte Duhule Sfînt; binecuvîntare Tatălui, Fiului și Duhului Sfînt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Și pe cînd cîntă acestea, *Preotul* va face o plecăciune și va rosti, în taină, următoarea rugăciune:)

Privește la noi, Doamne Iisuse Hristoase, din cerurile Sfințeniei Tale și de pe scaunul Măritei Tale Împărății; vino și ne curățește și ne întărește; Tu, carele șezi împreună cu Tatăl și ești jertfit aici; învrednicește-ne să ne dai Trupul Tău nefîtinat și Singele Tău fără preț și prin mijlocirea miinilor noastre să le dai tuturor credincioșilor.

(După ce va rosti acestea se va închina înaintea Sfîntei Mese și o va săruta. Și luînd Sfîntul Trup îl va cufunda în neprețuitul Singe și va spune:)

Doamne Dumnezeul nostru, Cela carele ne-ai numit Creștini după numele Unuia Născut Fiului Tău și ai binevoit a ne dăruî spălarea duhovnicească a botelui întru iertarea păcatelor, Carele ne-ai învrednicit a ne împărtăși cu Sfîntul Trup și Singe ale Unului Tău născut, Te rugăm acum din străfundurile sufletului, Doamne, fă-ne vrednici să primim Sfînta Taină, întru iertarea păcatelor noastre și Te slăvim cu laude, dimpreună cu Fiul Tău și cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Diaconul (cu glas tare): Binecuvîntează, Doamne.

(După care *Preotul* o ridică în văzul credincioșilor și rostește cu glas tare:)

Să ne împărtășim cu sfințenia din sfîntul și preacinstitul Trup și Singe al Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Carele s-a coborît din ceruri și întru noi se împarte. El este Viața, Nădejdea, Învierea, Ispășirea și Iertarea Păcatelor. Cîntați Psalmi Domnului Dumnezeului nostru; cîntați Psalmi Împăratului celui fără de moarte al Cerurilor Carele șade într-un car tras de Heruvimi.

(Apoi se trage cortina și se cîntă «Doamne miluiește» după care, *Diaconul* spune cu glas tare:)

Psalmodiați Domnului Dumnezeului nostru, voi, citeți, și cîntați cîntări duhovnicești, cu glasul dulce al melodiei; că Lui i se cuvin psalmii și binecuvîntările, aliluia și cîntecele duhovnicești. Cîntați, voi, slujitori, psalmi și binecuvîntați-L pe Domnul din ceruri.

(Toți cei care au fost ingenunchiați se ridică)

Citeții (într-un glas): Hristos jertfit se împarte între noi. Aliluia.

Trupul Său ni-l dă hrană și Sfînt Singele Său îl revarsă asupra noastră. Aliluia.

Apropiăți-vă de Domnul și primiți lumina Sa. Aliluia.

Împărtașiți-vă și vedeți cît de bun este Domnul. Aliluia.

Binecuvîntați pre Domnul din ceruri, Aliluia.

Binecuvîntați-L întru cei de sus, Aliluia.

Binecuvîntați-L pre El, voi, toți Ingerii Săi. Aliluia.

Binecuvîntați-L pre El, voi, toate cetele Sale. Aliluia.

(În timpul cînd ei cîntă, Preotul ia Trupul Sfînt în mînă și îl sărută cu lacrimi în ochi, spunînd, în taină :)

Ce binecuvîntări și ce mulțumiri să-Ți aducem Ție pentru pîinea aceasta și pentru acest pahar? Dar, Iisuse, noi Te binecuvîntăm numai pre Tine, dimpreună cu Tatăl și cu Preasfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Și mai trebuie adăugat):

Mărturisesc și cred că Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cea ce ai purtat păcatele lumii.

(Apoi frîngînd pîinea sfințită o pune în polirul cu Singe, rostind :)

Plinirea Duhului Sfînt.

(După care luînd în mînă o bucată de pîine, spune, în taină, cu lacrimi în ochi și mulțumind Tatălui și Fiului :)

Părinte, Sfînte, Carele ne-ai numit după numele Unului Tău Născut, și ne-ai luminat prin botezul cristeiștii duhovnicești, binevoiește să primești această Sfîntă Taină întru iertarea păcatelor noastre; însămințează în noi darurile Sfîntului Duh, așa cum ai făcut-o cu sfinții Apostoli ce s-au împărtașit cu ea și au devenit curățitorii întregii lumi. Și acum, Stăpîne și binefăcătorule Părinte, fă ca această împărtașanie să facă parte din Cina ucenicilor, îndepărînd întunericul păcatelor noastre. Nu lua seama la nevrednicia mea și la păcatele mele, nici nu mă lipsi de harul Duhului Tău Sfînt. Ci după mila Ta cea de negrăit, dă-ne nouă ca această taină să fie întru ispășirea păcatelor și iertarea greșelilor noastre. Așa după cum a făgăduit și a spus Domnul nostru Iisus Hristos, «Cela ce mîncă din Carnea Mea și bea Singele Meu, acela va trăi în veac de veac»; dară, fă acum să fie ele întru ispășirea păcatelor noastre, ca aceia care O vor mînce și Îl vor bea să poată binecuvînta și slăvi pre Tatăl și pre Fiul și pre Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Pace tuturor.

Îți mulțumesc Ție, Hristoase, Împărate, că pe cel nevrednic l-ai făcut vrednic să se împărtașească din Sfînt Trup și Singele Tău. Dară, Te rog acum din adîncul sufletului, fă să nu îmi fie spre osîndă ci spre ispășirea și iertarea păcatelor; pentru sănătatea trupului și a duhului și pentru împlinirea tuturor faptelor celor vrednice. Să îmi curățească suflarea și sufletul și trupul și să mă facă templu și sălaș al Preasfîntei Treimi; și învrednicește-mă să Te slăvesc cu Sfinții Tăi, dimpreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(Rugăciunea Sfîntului Ioan Hrisostom)

Laudu-Te, mărescu-Te și Te slăvesc, o Doamne, Dumnezeuul meu, că m-ai făcut pre mine, nevrednic cum sînt, vrednic să fiu părtaș într-această ai la împărtașirea temută și dumnezeiască din Trupul Tău cel nefîntat și din neprețuitul Singele Tău. Dară avînd sfințetele acestea Taine drept mijlocitoare, rogu-Te din suflet să mă ții întru sfințenia Ta, zi de zi și în toată viața mea. Ca, amintindu-mi de mila Ta, să pot ajunge să trăiesc în tine, Carele ai suferit pentru noi, ai murit și ai înviat. Nu îngădui, Doamne, Dumnezeuul meu, ca cel rău să se apropie de ființa mea însemnată de Singele Tău cel fără preț, Dumnezeule Atotputernice, și printr-aceasta de toate faptele mele cele rele; că Tu singur ești fără de păcat. Păzește-mi viața, Doamne, de toată ispita și fă-l pe potrivnicul meu să se întoarcă rușinat de la mine ori de cite ori se ridică împotriva mea. Păzește umbletul minții și limbii mele și tot pasul trupului meu. Fii în toate zilele cu mine, după făgăduiala Ta necălcată ce spune că «Acela ce mîncă din Carnea Mea și bea Singele Meu, acela petrece întru Mine și Tu întru el». Cu adevărat ai spus așa, Tu, Iubiitorule de oameni; fă după Cuvîntul legilor Tale dumnezeiești și statornice. Că Tu ești Dumnezeuul milei, al îngăduinței, Cel carele iubești oamenii și dătătorul tuturor bunătăților; și Ție se cuvine slava,

dimpună cu Tatăl și cu Preasfântul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(După care *Preotul* se va însemna cu semnul crucii și va cere adevăratului Dumnezeu lucrurile deosebite pe care le dorește pentru sine însuși, pentru credincioși și pentru întreaga lume; se va ruga, de asemenea, pentru iertarea aceluia care au greșit față de el, pentru dușmani și pentru cei care îl urăsc. Apoi, cu teamă și cutremur se va împărtăși cu Trupul și va bea din Potir; rostind:)

Cred cu adevărat în Prea Sfânta Treime, în Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh.

Întru credință mă împărtășesc cu Trupul Tău mîntuitor, sfînt și de viață dătător, Hristoase, Dumnezeul meu, Iisuse, întru iertarea păcatelor mele.

Întru credință beau Singele Tău curățitor și sfîntitor, Hristoase, Dumnezeul meu, Iisuse, întru iertarea păcatelor mele.

Fie ca Trupul Tău nestrucăcios să-mi fie întru viață; și ca sfînt Singele Tău, întru ispișirea și iertarea păcatelor mele.

(Apoi se împărtășește Diaconul; și, după împărtășire, strigă cu glas tare credincioșilor, cortina fiind trasă, și spune:)

Cu teamă vă apropiați și vă împărtășiți întru sfințenie.

Citeții (cu glas tare): Dumnezeu nostru, Domnul nostru ni s-a arătat. Binecuvîntat este Cel ce vine întru numele Domnului.

(Apoi toți cîți sînt vrednici se vor împărtăși. După ce sînt toți împărtășiți, *Preotul* face semnul Crucii cu sfintele Jertfe, asupra lor, și spune:)

Mîntuiește, Stăpine, credincioșii Tăi și binecuvîntează moștenirea Ta; hrănește-o și o înalță de-a-pururi.

(Cortina se trage iar)

Citeții (cîntă): Bunătatea Ta, Stăpine, ne-a umplut, cînd ne-am împărtășit, cu Trupul și Singele Tău. Slavă întru cei de Sus, Ție care ne-ai hrănit; Tu, carele ne-conținut ne hrănești trimite asupra noastră binecuvîntarea Ta duhovnicească. Slavă întru cei de Sus, Ție carele ne-ai hrănit.

(În acest timp, *Preotul* se roagă, în taină, după cum urmează:)

Îți mulțumim Ție, Părinte Atotputernice, Carele ne-ai pregătit Sfînta Biserică liman al odihnei și templu sfințeniei, unde este slăvită Sfînta Treime. Aliluia.

Îți mulțumim Ție, Hristoase, Împărate, Carele ai binevoit să ne dăruiești hrana Trupului Tău dătător de viață și a sfîntului Tău Singe. Dăruiește-ne ierbare de păcate și mare mila Ta. Aliluia.

Îți mulțumim, Duhule Adevărate, ce ai înnoit Sfînta Biserică. Ține-o de-a-pururi neîntinată prin credința în Sfînta Treime. Aliluia.

Diaconul (cu glas tare): Iarăși cu pace Domnului să ne rugăm.

Citeții: Doamne, miluiește.

Diaconul: Încă să aducem Domnului mulțumiri pentru că am primit întru credință Sfînta Împărtășanie, cea fără de prihană și nestrucăcioasă, nemuritoare, cerească și dumnezeiască.

Citeții: Îți mulțumim, Ție, Doamne, Carele ne-ai hrănit la masa Ta fără de moarte, împărțindu-ne Trupul și Singele Tău pentru mîntuirea lumii și întru mîntuirea sufletelor noastre.

(În timp ce ei cîntă, *Preotul* rostește, în taină):

Îți mulțumim Ție, Hristoase, Dumnezeul nostru, că ai binevoit a ne dărui dovezile acestea ale bunătății Tale, întru sfințirea vieții. Păzește-ne neîntințați și neprihăniți, sălășluind în noi cu dumnezeiasca Ta ocrotire. Hrănește-ne, Hristoase, pe plăsurile înverzite ale sfîntei Tale bunăvoințe datorită căreia, fiind întăriți împotriva oricărei asupriți a vrăjmașului, să ne învrednicim a asculta doar glasul Tău și să îți urmăm numai Ție, ca fiind singurul nostru Păstor adevărat și iubitor, și să primim de la Tine tărîmul ce ni l-ai gătit în împărăția cerurilor, Dumnezeul nostru, Stăpine și Mîntuitorule, Iisuse Hristoase, Carele ești binecuvîntat dimpreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Pace tuturor

Celei de nescrutat, de neînțeles, întreitiei esențe, ziditoarei, atotcuprinzătoarei și nedespărțitei, și consubstanțialei Sfîntei Troițe i se cuvine slava, stăpînirea și cîntarea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(După care se aduce apă și, spălîndu-și miinile, *Preotul* își pune mitra pe cap și se trage cortina).

Diaconul (cu glas tare) : Binecuvintează, Stăpîne.

Și acum, *Preotul* ia Sfânta Evanghelie în mâini și, închinându-se de trei ori, sărută Sfânta Masă. Apoi precedat de Diaconi și coborînd în Biserică, rostește cu glas tare următoarea rugăciune :

O Doamne, Cea ce ai binecuvîntat pre cei ce Te binecuvintează, sfințește-i pre cei ce se încred în Tine.

(*Citeții* : Binecuvîntat este Dumnezeu).

Mîntuiește pe credincioșii Tăi și binecuvintează moștenirea Ta, ține Biserica Ta nedespărțită.

(*Citeții* : Amin).

Sfințește-i pre cei care cu dragoste vin să întîmpine marea Ta. Înălță-ne cu dumnezeiasca Ta putere și nu-i părăsi pe aceia care nădăjduiesc întru Tine.

(*Citeții* : Amin).

Binevoiește a dăruii pace întregii lumi, bisericilor, preoților, regilor creștini, oștirilor acestora și tuturor credincioșilor aci de față.

(*Citeții* : Amin).

Că tot darul cel bun și tot darul fără de prihană de la Tine coboară, de la Tine, Părintele Luminilor. Și Ție se cuvine slava, stăpînirea și cinstea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

(După care *Citeții* spun de trei ori :)

Fie numele Domnului binecuvîntat de acum și pînă-n veac.

(Apoi, *Preotul* se întoarce către credincioși și rostește cu glas tare :)

Hristoase, Dumnezeu și Mîntuitorul nostru, Tu ești plinirea Legii și a Prooro-cilor, Tu Cea carele ai împlinit toate rînduielele Părintelui Tău. Pătrunde-ne cu Duh Sfînt.

Diaconul : Orthi (Drepti).

Preotul : Pace † tuturor.

Citeții : Și Duhului Tău.

Diaconul : Cu frică, să luăm aminte.

Preotul : Sfînta Evanghelie a lui Iisus Hristos, de la Ioan.

Citeții : Slavă Ție, Doamne, Dumnezeu nostru.

Diaconul : Să luăm aminte.

Citeții : Dumnezeu grăiește.

Preotul : De la Părintele Luminilor.

La început a fost Cuvîntul, și Cuvîntul a fost cu Dumnezeu, și Cuvîntul a fost Dumnezeu. Același a fost întru început cu Dumnezeu. Toate au fost făcute de către El; și fără de El nimic nu a fost făcut din cîte au fost făcute. Întru El a fost viață : și viața era lumina oamenilor. Și lumina luminează în întuneric; și întunericul n-a cuprîns-o.

Îată a venit un om, trimis de Dumnezeu al cărui nume era Ioan. Acela a venit spre mărturie, ca să poată purta mărturie Luminii, ca toți să poată crede prin el. El nu era Lumina, ci a venit ca să poată purta mărturie Luminii.

El a fost Lumina adevărată, Lumina însăși care luminează tot omul venind în lume. El a fost în lume și lumea a fost zidită de către El și lumea nu l-a cunoscut. El a venit întru ale Sale și aceia care erau al Său nu l-au primit. Dar tuturor cîți l-au primit, El le-a dat dreptul de a deveni copii lui Dumnezeu, acelora care cred în numele Său; Carele a fost Născut nu din sînge, nici din poftire a cărnii, nici din voia omului, ci de Dumnezeu.

Și Cuvîntul s-a întrupat și a sălășluit printre noi, și noi l-am văzut slava, mărirea Unului Născut al Tatălui, plină de har și de adevăr.

Citeții : Slavă Ție, o Doamne, Dumnezeu nostru.

Diaconul : Să ne rugăm Domnului ca prin mijlocirea sfintei Crucii Sale, să ne izbăvească de păcatele noastre și ne țină în viață prin harul Său. Atotputernice Doamne, Dumnezeu nostru, mîntuiește-ne și ne miluiește pre noi.

Preotul : Păzește-ne în pace, Hristoase, Dumnezeu nostru, apărîndu-ne cu sfînta și precinslita Ta Cruce; slobozește-ne de vrăjmașii noștri cei văzuți și cei nevăzuți și fă ca să ne adunăm, să-Ți mulțumim și să Te slăvim pre Tine, dimpreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Citeții : Lăuda-voi pre Domnul în tot ceasul. Lăuda Sa va umple pururea gură mea.

(Apoi *Preotul* face semnul crucii asupra credincioșilor și rostește cu glas tare :)
 Fiți Ț binecuvințați cu harul Duhului Sfânt. Mergeți în pace și Domnul să fie cu voi, cu toți. Amin.

(După care *Citeții* spun :)

Sufletul meu își va afla mîndria în Domnul; aceasta o vor auzi cei blînzi și se vor bucura.

Lăudați-L pe Domnul cu mine, și numele Său să-L preamărim laolaltă.

Căutat-am pe Domnul și El răspunsu-mi-a mie și m-a izbăvit de toate temerile mele.

Aproiați-vă de Domnul și primiți lumină; și fețele voastre nu se vor rușina. Acest biet om a strigat și Domnul auzitu-l-a pe el și l-a ridicat din toate necazurile sale.

Îngerii Domnului încongiură pre cei ce se tem de Dînsul și li slobozește pre ei. Împărtașiți-vă și vedeți ce bun este Domnul; binecuvîntat este omul ce se încrede în El.

Temeți-vă de Domnul, voi, sfinții Săi: că nu vor duce lipsuri de nici-un fel cei care se tem de El.

Puii de lei cunosc lipsa și se chinuie din pricina foamei. Dar cei care îl caută pe Domnul nu vor duce lipsa a nimic din cele bune.

Veniți, voi, copii și ascultați la mine: învăța-vă-voi teama de Dumnezeu.

Ce fel de om este acela care își dorește viața și iubește lungimea ei, de poate vedea limpede?

Păziți-vă limba de rău și buzele de a înșela.

Fugiți de rău, și săvîrșiți binele; cătați pacea și urmați-i ei.

Privirile Domnului îndreptate-s către cei dreți și urechile Sale se deschid strigătului lor.

Se întoarce chipul Domnului de la cei care săvîrșesc răul și le șterge amintirea pre pămînt.

Strigat-au dreții și Domnul i-a auzit și i-a slobozit dintru toate necazurile lor.

Aproape stă Domnul de cei cu inima sfărîmată și li mîntuiește pre cei al căror suflet se căiește.

Multe sînt suferințele celor dreți; dar Domnul îi slobozește dintru toate. El se îngrijește de toate oasele lor, niciunul nu se sfărîmă.

Răul va ucide pre cei răi; iar cei care îl urăsc pe cel drept vor fi osîndiți.

Domnul răsplătește sufletul slugilor Sale; și niciunul dintre cei care cred în El nu va fi înșelat.

Slavă Tatălui, Fiului și Sfîntului Duh, acum și pururea. Amin.

(Pe cînd *Citeții* cîntă Psalmii, se împarte anafură sfințită credincioșilor. După care *Preotul* se întoarce către Răsărit și face trei plecăciuni înaintea Sfintei Mese și spune :)

Doamne Iisuse, Dumnezeule, miluiește-mă pre mine.

(Apoi, intrînd în veșmîntărie, își scoate veșmîntul și după aceea iese cu pace.)

Lector MIHAI RĂDULESCU

MÎNĂSTIRI ȘI BISERICI PE LÎNGĂ PALATE VOIEVODALE ȘI CURȚI SAU CONACE BOIEREȘTI ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

Dintru început locașul mînăstirii sau bisericii a devenit prin noi construcții de amploare palat voievodal ori Curte sau conac boieresc.

Arhitectura pietrei din oare se construiau mînăstirile cu ziduri puternice de cătate pentru apărare și durată în timp evoluează prin înființarea de șantiere de construcție conduse de meșteri locali, ridicînd palate sau curți boierești ce au strălucit de-a lungul vremii; unele se vād și azi la Brebu restaurat, la Mogoșoaia, la

curtea boierească sau conacul marelui vornic Drăghici de la Florești-Ilfov, iar altele au rămas în ruină.

Arhitectura bisericească, păstrind elementele tradiționale, moștenite de la străbunii daci, începe să se îmbogățească în construcția de palate voievodale și curți sau conace boierești cu împrumuturi din elementele construcției renașterii provenite din Italia, odată cu venirea la noi de meșteri iscusiți — italieni, sculptori în piatră, cum a fost familia Pesena Levin, în vremea domniei lui Constantin Brîncoveanu.

Din îmbinarea elementelor venite din arhitectura renașterii italiene va lua naștere arhitectura laică românească, păstrind elementele autohtone tradiționale în construcția palatelor voievodale și chiar a unor case boierești de proporții obișnuite, ca cele de la Golești în Argeș, conacul familiei Dinicu Golescu, de la Filipești de Tîrg în Prahova, — reședința postelnicului Constantin Cantacuzino sau din Herești în Ilfov a cărturarului Udriște Năsturel, ori a conacului marelui vornic Drăghici de la Florești pe Răstoaca.

Putem spune că arhitectura civilă românească s-a născut prin evoluție de timp îndelungat în ridicarea de palate voievodale și curți sau conace boierești, alături de mănăstiri și biserici, folosind elementele tradiționale românești, ce s-au păstrat și în construcția prin moștenire și la casele țărănești.

Palatul voievodal de la Mănăstirea Negru Vodă din Cîmpulung-Muscel

Construcția acestui palat păstrează elementele arhitecturii tradiționale românești în piatră și pare a fi cel mai vechi. Voievodul Neculai Alixandru, feciorul bătrînului, răposatului Io Basarab voievod, după cum se vede din hrisovul lui Io Gavriil Moghilă voievod, dat în Tîrgoviște la 13 noiembrie 1618, întărește mănăstirii din Cîmpulung satul Bădești din județul Argeș, astfel: «...Pentru că acest mai sus numit satul Bădeștii au fost mai înainte vreme șat domnescu. Apoi întru aceia, Neculai Alixandru voevod domnia lui au fost datu și au fost miluit pre sfînta biserică Cîmpulungul cu satul Bădești ca să fie sfîntii biserici domniei sale spre întărire, iar preoților și părintilor din cliros spre hrană, iar domniei sale și părinților domniei sale vecinică pomenire»¹.

Actul din 13 noiembrie 1618, reproduce fragmente din hrisovul dat la 31 august 1352, prin care se adaugă despre Nicolae Alexandru, că era nepotul lui Negru Vodă voievod și că «iaște pristăvit și îngropat trupul lui întru această sfîntă biserică»².

Nicolae Alexandru Basarab a fost îngropat în biserică din Cîmpulung, unde se află și tatăl său, Io Basarab voievod. Pe piatra lui de mormînt, cea mai veche din cite avem de la domnia noastră, se citește următoarea inscripție în limba slavă: «În luna noiembrie 16 zile, a răposat marele și singur stăpînitorul domn Io Nicolae Alexandru voevod, fiul marelui Basarab, în anul 6873 (1364). Veșnica lui pomenire»³.

Din documentele timpului rezultă că domnitorii aveau pe lângă curțile locale de odihnă și o curte centrală, în Moldova la Baia, Siret, apoi Suceava; în Țara Românească la Argeș, Cîmpulung, Tîrgoviște și apoi la București, unde se întruneau boierii⁴.

Se pare că dintru început scaunul Țării Românești să fi fost instalat din vremea domniei lui Ion Basarab (1310—1352) la Cîmpulung Muscel și să fi durat și sub domnia fiului său Nicolae Alexandru Basarab (1352 — 16 nov. 1364).

Primul act datat din Argeș l-aveau din 25 noiembrie 1369, cînd Vladislav Basarab (1364 — circa 1377) fiul lui Nicolae Alexandru Basarab poruncește catolicilor din țară să primească cu cinste pe episcopul catolic, trimis de Episcopatul bisericii

1. *Documente privind Istoria României*, Veacul XVII, B. Țara Românească, Editura Academiei R.S.R., 1951, vol. III (1615—1620), p. 265.

2. *Idem*, Veacul XIII, XIV și XV, B. Țara Românească (1247—1500), p. 12.

3. Constantin C. Giurescu — Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Editura Albatros, p. 265.

4. *Istoria României*, Editura Academiei R.S.R., vol. II, p. 325.

catolice din Transilvania în Țara Românească «pentru împăciuirea bisericilor și altarelor»⁵.

De la această dată socotim că palatul minăstirii lui Negru Vodă din Cîmpulung Muscel devine palat voievodal.

Din cuprinsul hrisovului emis la 13 noiembrie 1618, de Gavrilă Movilă voievod în Țirgoviște, deci la circa 250 ani de primul hrisov datat din Argeș la 25 noiembrie 1369, vedem că în paragraful de mai jos, se arată că: «am dăruit și domnia mea acest cu totul cinstit și bine inchipuit și prea cinstit, carele peste toate dăruirile aceste de acum mai cinstit, acest hrisov al domniei mele sfintei și dumnezeieștii bisericii domniei mele *den orașul domniei mele, den Cîmpulungu*, care iaste întemeiată și zidită de răposatul Negru Radul voevod, «ca să-i fie ei satul Bădeștii după rău Doamnei, tot și cu tot hotarul și cu toți rumânii și cu tot venitul ... pentru că acest sat Bădeștii au fost bătrînă și dreaptă moșie de la moș de la strămoșii sfintei biserici a domniei mele, dată și miluitu de răposatul Io Neculai Alexandru voevod, feciorul bătrînului, răposatului Ion Basarab voevod, nepotul răposatului Negru Radul voevod, carele iaste pristăvit și îngropat trupul lui întru această sfință-biserică»⁶.

Din acest text rezultă că Minăstirea lui Negru Vodă cu palatul ce-a servit ca reședință a capitalei Țării Românești își păstrează funcțiunea de palat voievodal.

Mai tirziu, Matei Basarab (1632—1654) va restaura biserica minăstirii Negru Vodă din Cîmpulung⁷.

Intrucît, din textul hrisovului dat de Gavrilă Movilă voievod la 25 noiembrie 1618, vedem că biserica minăstirii lui Negru Vodă din Cîmpulung Muscel a servit și ca loc de înmormîntare pentru Radu Negru, Ion Basarab și Niculae Alexandru Basarab, rezultă că acești domnitori își aveau scaunul domnesc la Cîmpulung Muscel.

Despre Vladislav I (Vlaicu Vodă) nu avem date certe, unde a fost îngropat, posibil la minăstirea Vodița sau Tismana.

Radu I (1377 — circa 1383) fiul lui Nicolaie Alexandru Basarab și asociat la domnie cu fratele său Vlaicu Vodă este înmormîntat în Biserica Domnească din Curtea de Argeș, unde se afla reședința de scaun a Țării Românești în acea vreme. Venerabilul preot Ion Iancu Răuțescu, din Dragoslave, decedat la 83 ani, după ce a păstorit peste 50 ani în satul lui natal și petrecut la 21 mai 1974, în ziua de Sf. Constantin și Elena, o zi cu soare ca sufletul lui cald și mare, în Monografia istorică a Cîmpulungului Muscel, caută să determine zidirea minăstirii lui Negru Vodă, odată cu înființarea statului feudal al Țării Românești sub Ion Basarab voievod (1310—1352), potrivit datelor arătate mai jos.

«În anul 1300 a murit și a fost îngropat la Cîmpulung, comitele catolic Laurentius de Longocampo pe mormântul căruia s-a pus o piatră mare dreptunghiulară cu următoarea inscripție în limba latină: Hic repultus est comes Laurentius de Longocampo, pie memoriae † anno Domini MCCC — Aci este îngropat comitele Laurentius de Campolongo cel de pioasă amintire, în anul Domnului 1300.

Piatra aceasta se păstrează și acum în altarul bisericii catolice cu hramul Sfîntul Iacob, sub sfința masă»⁸. Cavalerii teutoni, care luptaseră în Orientul apropiat, se întorceau în anul 1211 prin trecătoarea Branului spre Brașov pentru a merge în Germania.

În anul 1211, regele Andrei al II-lea al Ungariei (1205—1235) acordă cavalerilor teutoni importante privilegii, ca scutire de dări și vămi, de a ține Țirguri și de a ridică cetăți în scopul apărării graniței de sud-est a Transilvaniei. Între anii 1211—1225, ei construiesc în Țara Birsei cetățile Feldioara, Codlea⁹ și cea de pe dealul Orația la nord de Rucăr, unde aveau un puternic post de pază al trecătoarei Branului¹⁰.

Un document din anul 1232 amintește de această cetate numită «Castrum munitissimum» — cetate foarte tare¹¹. Se află la 28 km departe de Cîmpulung la nord-est

5. *Documente privind Istoria României*. Veacul XIII, XIV, XV, B. Țara Românească (1247—1500), 1953, p. 19.

6. *Idem*, veacul XVII, B. Țara Românească, vol. III (1615—1620), p. 265.

7. Constantin C. Giurescu — Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 401.

8. Preot Ioan Răuțescu, *Cîmpulung Muscel — monografie istorică*.

9. *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 64.

10. Preot Ioan Răuțescu, *Cîmpulung Muscel, op. cit.*, p. 3—4.

11. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, Vol. II, Ediția III-a, p. 219.

de satul Podul Dimboviței în punctul «Fundata», azi în ruină, însă și azi stârnește admirația călătorilor la trecerea drumului prin apropierea ei.

Cavalerii teutoni au adus din Transilvania în Cîmpulung coloniști germani veniți din Flandra, de pe Rin și din Saxonia — sachsen, în popor s-au numit sași. Aceștia fiind de religie catolică au zidit biserica catolică din Cîmpulung numită «Bă-
răția».

Populația bășinașă, la adăpostul întăririlor și pazei făcută de ordinul cavalerilor teutoni, a alcătuit între anii 1215—1225, o comunitate organizată pe teritoriul aflat în acea vreme sub stăpînirea nominală a cumanilor.

Biserica catolică sub oblăduirea puterii cavalerilor teutoni a început creștinarea prin forța armelor a cumanilor între anii 1227—1228 de către Episcopatul de Strigonium — azi Estergom la gura Gronului și pe creștinii noștri români să-i facă catolici, — operație care nu a reușit.

În acest răstimp se încheagă voievodatele române de la răsărit și apus de Olt sub conducerea lui Ion Basarab voievod, care repurtă la 1330 o victorie strălucită ca vasal contra suzeranului său Carol Robert, rege al Ungariei din Casa de Anjou (1307—1342), la Posada, pe drumul Branului la nord de Rucăr¹².

Ion Basarab devine astfel întemeietorul Țării Românești căreia îi dăruie și dinastia Basarabilor. În anul 1352, Ion Basarab închise ochii și fu îngropat în biserica ridicată de el la Cîmpulung. O inscripție descoperită după primul război mondial sub o tencuială pe perețele Bisericii Domnești din Curtea de Argeș, ne spune în puține cuvinte, în limba slavă: «În anul 6860 (1352), la Cîmpulung, a murit marele Basarab voievod»¹³.

În popor, minăstirea din Cîmpulung s-a moștenit cu numele de «Minăstirea lui Negru Vodă», și așa va rămîne și în viitor, ca aparținînd unui voievod legendar, necunoscut în timp.

După cele arătate de preotul Ioan Răuțescu în lucrarea sa «Cîmpulung Muscel — monografie istorică» — 1943 în 425 pagini, rod al unei cercetări de peste 50 ani, în care se descriu faptele mai de seamă ale poporului român din ținutul Muscelului, voi arăta principalele date asupra minăstirii Negru Vodă.

Biserica a fost zidită în prima jumătate a veacului al XIV-lea de voievodii care au avut scaunul de domnie în acest oraș, adică Ion Basarab și fiul său Nicolae Alexandru Basarab, între anii 1310—1364, alte date mai precise nu avem.

În timpul săpăturilor făcute de Virgil Drăghiceanu în anul 1925, s-au descoperit urmele vechii biserici.

«Planul bisericii vechiu romanic, compus din o navă centrală mai largă și din două colaterale mai înguste, despărțite de nava centrală prin două rînduri de stîlpi; altarul rotunjit. Spre apus pronaosul despărțit de naos printr-un zid în axul căruia se deschide o ușă de comunicație. Construcția cu înfrîurire medievală»¹⁴.

Zidăria s-a executat din piatră cioplită în formă dreptunghiulară sau pătrată.

Ion Basarab voievod a fost îngropat aici, dar mormîntul lui nu a putut fi descoperit pînă în prezent. Tot aici a fost îngropat și fiul său Nicolae Alexandru Basarab. Pe mormîntul lui se află o piatră cu o inscripție în limba slavonă, îngrădită cu vrefuri de flori specific bizantine :

«În luna noembrie 16 zile, a răposat marele și singurul stăpînătorul Domn Io Nicolae Alexandru voievod, fiul marelui Basarab, în anul 6873 (1364), indictionul 3, veșnica lui pomenire».

Nicolae Alexandru Basarab a înzestrat minăstirea Negru Vodă cu satele Bădești între anii 1351—1352 după cum se vede din hrisovul lui Gavrilă Movilă dat la 13 noiembrie 1618 și Groșani, potrivit actului de întărire al lui Constantin Șerban voievod, din 30 octombrie 1654, din care rezultă că acest sat a fost dăruit și cu rumâni de ctitorul Nicolae Alexandru voievod în anul 6873 (1364), anul morții lui¹⁵ și jumătate din Bogătești cu rumâni cu tot.

12. Constantin C. Giurescu, Dînu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 217.

13. Preot Ioan Răuțescu, *Cîmpulung Muscel, op. cit.*, p. 4.

14. Virgil Drăghiceanu, *Articol în Buletinul Comitetului Monumentelor Istorice pe 1927, fas. 53—54, p. 122.*

15. Preot Ioan Răuțescu, *op. cit.*, p. 75.

În anul 1628, sub domnia lui Alexandru Iliaș voievod, biserica s-a surpat din cauza unui cutremur și a fost refăcută de Matei Basarab în anii 1635—1638, cu aceleași pietre cioplite, transformând-o în minăstire de călugări.

La 14 octombrie 1802 — ziua sfintei Paraschiva, a fost un mare cutremur, pricinuind crăparea boltei celei mari. Biserica se va rezidi în 1813—1833 de către egumenul Filaret Beldiman cu sprijinul a parte din enoriași pe vechea temelie.

Minăstirea Negru Vodă a avut ca metoașe :

— Schitul Golești, zidit și închinat de episcopul Grigorie al Buzăului în anul 1676, care fusese în tinerețe preot în Cîmpulung și s-a călugărit apoi la minăstirea din oraș, după ce i-a murit soția ;

— Minăstirea Aninoasa din fostul județ Muscel — azi Argeș, zidită de marele clucer Tudoran Vlădescu în 1677, care s-a călugărit, luînd numele de Teodosie monah și închinată în 1682 minăstirii Cîmpulung.

Casele minăstirii Negru Vodă, ce au folosit de palat domnesc în trecut, construite tot din piatră cioplită, au fost și ele renovate în vremea lui Matei Basarab.

Curtea minăstirii este închisă cu un zid trainic din piatră de rîu, întărit pentru apărare și pază de bătrînul voievod harnic și iubitor al construcțiilor trecutului, Matei Basarab.

Transformînd biserica de mir în lăcaș călugăresc, Matei Basarab prin hrisovul din 10 aprilie 1647, dăruiește sfintei minăstiri printre altele : «vama și pîrcălăbia tîrgului dintr-aceiaș oraș din Cîmpulung cu tot venitul.

«Către aceasta și păhărnicia, iarăș într-aceiaș oraș și vama zborului ce se face într-aceiaș oraș, în toți anii, în ziua de sfîntul Ilie»¹⁶.

Chiliele călugărilor ocupau o bună parte din casele vechi renovate, și astfel se vor construi noi acareturi pentru folosința și traiul zilnic al lor, ca și pentru nevoiele minăstirii și mai tirziu s-au zidit din nou, după 1916, un seminar și un orfelinat.

Curtea Domnească din București și legăturile cu conacul moșiei Florești de pe Răstoaca-Ilfov

Satul Florești de pe riul Săbar, numit în trecut Răstoaca din cauza multor coturi — răstoace, ce le face în cursul lui, se află la 35 km spre nord-vest de București și la circa 10 km către nord de bătrînul Bolintinul din Deal cu vechea minăstire Bolintinul — azi dispărută.

Această așezare ce a luat naștere din vremuri imemorabile pe văile mănoase ale riului Răstoaca este menționată pentru prima oară în documentele timpului la 30 iunie 1477 (6985) de către Laiotă Basarab cel Bătrîn, care semnează un act de întărire către slugile domniei «Badea și Ivan», ca să le fie satul Nănești, partea lui Brătilă și Mirilești al lui Sprinten și din Mirilești ai lui Timpeanu, a treia parte și Urși partea lui Sprinten»^{*}.

«S-a scris la 6985 (1477) luna iunie, zile 30, la Florești». «Îo Basarab voievod, din mila lui dumnezeu domn»¹⁷.

Din actele divanului lui Laiotă Basarab cel Bătrîn vedem că apar ca martori boierii divăniți printre alții, vîlstelani Manea Negrul și Drăghici, spătari¹⁸.

Mai tirziu, în divanul lui Vlad al VI-lea Călugărul, (1482—1496) vedem că jupan Drăghici are rangul de mare vornic și Manea Negrul deține funcția de vistier¹⁹.

Enigma semnării actului din 30 iunie 1477 în satul Florești de pe Răstoaca o va dezlega mai tirziu un document din timpul domniei lui Mihnea II Turcitul (1574—1583) și (1585—1591), din care vedem că acolo a fost de la început un conac al moșiei spătarului Drăghici din vremea domniei lui Laiotă Basarab cel Bătrîn și apoi mare vornic sub Vlad Călugărul.

Redăm actul textual mai jos.

1378 (7086) martie 1, București.

16. *Ibidem*, p. 78.

* Nănești — sat la gura Topologului : Mirilești — sat la nord de Drăgășani ; Urși — sat la Băbeni, județul Vâlcea.

17. *Documente privind Istoria României*, veacul XIII, XIV și XV. B. Țara Românească (1247—1500), Editura Academiei R.S.R., 1951, p. 159. 18. *Idem*, p. 158.

19. *Idem*, p. 174.

Din mila lui Dumnezeu, Io Mihnea Voevod și domn a toată Țara Ungro-Vlahiei, fiul marelui și preabunului Alexandru voevod *. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele jupaniței Neața logofeteasa și jupaniței Maria postelniceasa și cu fii lor, cîți le va da Dumnezeu, ca să le fie satul Lucia ** cu tot hotarul, pentru că acest sat mai sus zis a fost dedină ²⁰ lui Drăghici Vornic, dar a fost luat de părintele domniei mele, răposatul Alexandru voevod de l-a dat sfintei mînăstiri, numită ... (loc alb în original — n.n.).

Iar întru aceasta, domnia mea am cercetat și am adevărit domnia mea foarte bine și am aflat că a fost acel sat dedina lui Drăghici vornic. Deci, l-am luat domnia mea de la sfînta mînăstire, de l-am dat domnia mea iarăși jupaniței Neața logofeteasa și jupaniței Maria Postelniceasa din Florești, ca să nu fie păcatul părintelui domniei mele.

Și au stat jupanița Neața și sora sa Maria și cu călugării de față înaintea domniei mele, dar au rămas călugării de lege dinaintea domniei mele, ca mai mult amestec să nu aibă cu acel sat mai sus zis, Lucia.

De aceea am dat domnia mea jupaniței Neața logofeteasa și surorii sale Mariei postelniceasa să le fie lor acest sat mai sus scris de ocină și de ohabă, lor și fiilor lor și strănepoților lor și de nimeni neclintit, după porunca domniei mele ²¹.

Din cuprinsul actului de întărire dat mai tîrziu de Mihnea Turcitul pentru satul Lucia către jupanița Maria postelniceasa, rezultă că ele erau moștenitoare ale vîstelanului Drăghici, spătar la Curtea Domnească a lui Laiotă Basarab cel Bătrîn și mai tîrziu mare vornic sub domnia lui Vlad Călugărul. De asemenea vedem că Laiotă Basarab era invitat a sta la conacul moșiei din Florești de pe Răstoaca a jupanului Drăghici, spătar la domnie, întrucît din cuprinsul aceluiași act rezultă că satul cu moșia le avea de moștenire și nu ca un dar din partea domniei.

Ca urmare, nu putem considera că satul Florești de pe Răstoaca a fost un răstimp capitala Țării Românești, ci numai o reședință temporară, fie a unei vizite mai îndelungate, fie numai a unei odihne binemeritate pentru bătrînul Laiotă Basarab la vîstelanul său jupan Drăghici, mare vornic în divanul Țării Românești.

Redăm mai jos zăpîsul jupinesei Maria, fata lui Drăghici, vornicul, din 16 septembrie 1604 (7113 Tîrgoviște) pentru dania moșiiilor Cușmirul și Prestolul, ambele în județul Mehedinți, către Mînăstirea Cozia.

«În numele tatălui și al fiului și al sfîntului duh, amin.

Scris-am eu jupăneasa Maria, fata lui Drăghici vornicul dăn Floreștii dăn Răstoaca, mama răposatului jupan Radul, ce au fost mare cluceriu.

Dat-am aciastă a miea carte sfintei și dumnezeieștii mînăstiri Cozii, hramul sfintei și de viață făcătoarei Troiță, ca să-i fie satele anume Cușmirul și Prestolul, cu tot hotarul și cu vîile și cu morile. Pentru că aceste sate, ce sînt mai sus zise, au fost bătrîne și drepte ocine de moșie ale răposatului părintelui meu jupanului Drăghici dvornicul; iar cînd am fost acum, eu însumi jupăneasa Maria am dat și am miluit eu aceste sate ce sînt mai sus zise la sfînta mînăstire pentru sufletul părinților miei și al fraților și al feciorilor miei și a tot neamul meu, ca să ne pună la pomelnic să fim pomeniți în veci ²².

Mai dinainte vreme, și jupan Drăghici, mare vornic dăruise mînăstirii Strîmbu din județul Dolj lîngă Filiași, satele Oncești, lîngă Giurgiu, Găiseni lîngă Florești pe Răstoaca și Vatașești, probabil Bătășani lîngă Volvoda în județul Teleorman, după cum se vede în actul de mai jos.

La 15 noiembrie 1605 în Tîrgoviște

— Radu Șerban voievod întărește mînăstirii Strîmbu satele Oncești, Găiseni și Vatașești, dăruite de Drăghici, mare vornic, ctitor al mînăstirii ²³.

«Și a dat aceste mai sus spuse sate jupan Drăghici vornic la sfînta mînăstire încă din zilele răposatului, bătrînului Basarab voievod. Și apoi după moartea jupa-

* Alexandru Voevod — Alexandru Mircea (1567—1577).

** Lucia — sat dispărut, nu se cunoaște unde a fost, probabil lîngă mînăstirea Bolintinu, care nu este numită în text.

20. Dedină — moștenire.

21. Documente privind Istoria României, veacul XVI. B. Țara Românească. Vol. IV (1571—1580), Editura Academiei R.S.R., 1952, p. 310.

22. Documente privind Istoria României, B. Țara Românească, veacul XVII, vol. I. p. 143.

23. Idem, vol. I, p. 200.

nului Drăghici vornic, s-au îngropat și zac oasele lui în sfânta minăstire, el și soția lui și toate rudele lor și s-au scris în sfântul pomelnic la prescomidie».

Acest document confirmă faptul că Basarab voievod — Laiotă Basarab cel Bătrîn venea în vizită la conacul lui jupan Drăghici mare vornic din Florești de pe Răstoaca, la odihnă poate, unde a semnat și actul din 30 iunie 1477, amintit la început.

La 14 iulie 1615 din Tirgoviște, Radu Mihnea voievod întărește mitropoliei din Tirgoviște printr-alte sate, părți de sate, vii și bălți și satele Orahovița și Bălboșani, ce au fost de moștenire ale jitelniței Maria din Florești și ale fiului ei jupan Radu clucer.

Redăm paragraful respectiv din acest act.

«Și iar să-i fie sfintei mitropolii satele din Mehedinți, anume Orahovița și Bălboșani toate, cu tot hotarul și cu vecinii, din hotar până iar în hotar, pentru că acele sate care s-au zis mai sus, ele au fost de moștenire ale jitelniței Maria din Florești și ale fiului ei jupan Radul clucer. Deci, au dat aceste sate mai sus spuse, și s-a înmormântat jupan Radul clucer în sfânta mitropolie, să-i fie lui de pomană pentru sufletul lui»²⁴.

Dintr-un act de mai târziu, vedem că Radul clucer, din Florești care a mai îndeplinit și funcția de postelnic, la moartea lui n-a avut copii și ca atare satul Izvorul Alb din județul Mehedinți, ce-l avea ca moșie, l-a dăruit domniei. Și ca urmare, arhiepiscopul Luca, mitropolit a toată Țara Românească arată la 6 octombrie 1623 că Mihnea Voievod l-a dăruit lui Pătrașcu postelnic satul Izvorul Alb în urma unei judecăți, întrucât numitul sat fusese acaparat de frații Buzești²⁵ (Orahovița și Bălboșani lângă Vinju Mare — Mehedinți).

La 13 mai 1626 din București, Alexandru Coconu voievod întărește minăstirii Cozia satele Cușmirul și Prestolul, dăruite mai dinainte vreme de jitelnița Maria, fata jupanului Drăghici din Florești, fost mare vornic.

«Din mila lui Dumnezeu, Io Alexandru voievod și domn a toată Țara Ungrovlahiei, fiul preabunului răposatului Ion Radul voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele sfintei domnezeștii minăstirii numită Cozia, unde este hramul sfintei și începătoare de viață Troiță și părintelui egumen Ioanichie și tuturor călugărilor care viețuiesc în acel lăcaș, ca să-i fie satele anume Cușmirul și Prestolul tot, cu tot hotarul, din hotar până în hotar, după vechile hotare și șemne.

Pentru că aceste sate mai sus zise au fost vechi și drepte ocine de moștenire ale jupanului Drăghici fost mare vornic, din ... (loc alb). Iar după aceea, când a fost în zilele răposatului Șerban voievod jupanița Maria, mama răposatului jupan Radul clucerul Florescul, fiica lui Drăghici vornicul, ea singură a dat și a miluit pe sfânta dumnezeiască minăstire Cozia mai sus zisă, cu aceste sate, pentru sufletul părinților ei și pentru sufletul fraților ei, să le fie veșnică pomenire și să fie în sfântul pomelnic în viața veșnică»²⁶.

Această întărire a satelor Cușmir și Prestol către Minăstirea Cozia a mai fost făcută anterior la cererea jupaniței Maria, fata marelui vornic Drăghici și mama lui Radul Florescu clucer și sub domnia lui Șerban (1601—1611) și sub Radu Mihnea (1611—1616).

Menționăm aici că Radu Florescu și cu soția sa au pus capul lui Mihai Viteazul într-o cutie de sticlă, după aducerea lui în taină de pe Cîmpla Turzii de către Turturea postelnicul, la Minăstirea Dealul²⁷.

Trebuie să menționez că Radul clucerul Florescu împreună cu frații Buzești în fruntea unei oști de țară au izgonit în anul 1601 din scaunul domnesc al Țării Românești pe Simion Movilă pus de Ian Zamoiski în toamna anului 1600, după înfrîngerea armatei condusă de banul Udrea pe Argeș, la 26 noiembrie.

Atît frații Buzești cît și Radu clucerul Florescu n-au avut însă inspirația politică și militară de a trece apoi de îndată munții în Ardeal spre a ajuta pe Mihai Viteazul în deosebi după bătălia de la Gorăslău din 3 august 1601, mărghinindu-se numai a-l anunța că tronul Țării Românești este liber și-l așteaptă să vină spre a-l reocupa.

24. *Documente privind istoria României*, B. Țara Românească, veacul XVII, vol. II, p. 419.

25. *Idem*, vol. IV, p. 336.

26. *Documenta Romaniae historica*, vol. XXI (1626—1627), Editura Academiei R.S.R., p. 117.

27. *Revista «Glasul Bisericii»*, nr. 7—8 (iulie-august) 1970. Articolul «Mihail Voievod și Biserica Creștină», de Dr. Ion N. Mallat, p. 73.

Venirea oastei strînsă de frații Buzești și clucerul Radu Florescu în Ardeal ar fi modificat raportul de forțe în favoarea lui Mihai Viteazul și George Basta n-ar mai fi avut posibilitatea să-l asasineze pe marele voievod pe Cîmpia Turzii la 8 august 1601.

La 10 mai 1626 se face o nouă întărire a satelor Cușmirul și Prestolul către Mînăstirea Cozia de către moștenitorii jupanîței Maria, fata jupanului Drăghici, mare vornic prin zăpisl arătat mai jos.

«Irina doamna lui Șerban Voievod i Necula Paharnicul i Socol paharnic ot Cornățeni mărturisim cu acest zăpisl al nostru, ca să fie la sfînta mînăstire Cozia, ce este hramul sfînta Troiță, pentru că au fost miluți cupăneasa Maria, mătușa noastră, fata vornicului Drăghici, 2 sate sfîntei mînăstiri Coziei, anume Cușmirul și Prestolul pentru sufletul părinților ei, pentru sufletul ei, să le fie pomană»²⁸.

Din textele redăte din documentele arătate mai sus rezultă că primul proprietar cunoscut din actele timpului al conacului moșiei Floreștii de pe Răstoaca a fost vornicul Drăghici menționat din vremea lui Laiotă Basarab cel Bătrîn, dînd naștere familiei Floreștilor, nume ce și l-au luat de la satul Florești.

La 23 februarie 1628 din București, Alexandru Iliăș voievod întărește lui Socol paharnic din Cornățeni niște țigani — o șatră, rămași cu moștenire de la Radu Florescu clucer unchiul său și de la Elina doamna soția lui Radu Șerban, decedat în acel timp la Viena în 1620.

«Și iarăși să-i fie slugii domniei mele lui Socol paharnic din Cornățeni și cu fiii săi, cîți îi va da Dumnezeu, partea de țigani a nepotului său Necula paharnic, toată, cît a avut de la unchiul său Radul clucer Florescu ... pentru că i-a cumpărat sluga domniei mele Socol paharnic de la nepotul său Necula paharnic din Cornățeni, pentru 41.200 asprî gata. Și a vindut Necula paharnic de bună lui voie. Pentru că acești țigani au fost de moștenire ai lui Radul clucer Florescu, astfel după moartea lui, toată dedina lui și țiganii au căzut la mîna doamnei Elina și a lui Socol paharnic și a lui Necula paharnic...».

Din documentul de mai jos din 4 septembrie 1632, vedem că apare Manea postelnic pentru Florești ca martor într-un zăpisl.

«Eu Negoită postelnic, feciorul răposatului Vintilă vornicul, scriu și mărturisesc cu al meu zăpisl, cum să se știe că sîntu dator lui Socol clucer galbeni 200, pîntru bani ce au luat dă la Manea postelnic pîntru Florești și să aibă a-i dare acei bani, ce sîntu mai sus scriși la Venerea Mare, fără nici un cuvîntu. Și mărturie: jupan Ivașco vel dvornic i jupan Nedelco vel clucer i jupan Buzinco vel comis i Gheorghe vistiar i Radul vtorji vistiar i Dancuil clucer ot Doicești i Dancuil logofet ot Uscăți. Și mai mare mărturie sîntu eu, că mi-am pus și mîna și pecetea.

Și am scrie eu, Dancuil logofăt ot Uscăți, meseța septembrie 4 dni, valeat 7141 (1632).

Eu Neagoie postelnic mărturisesc cu acest al meu zăpisl»²⁹ (Adică semnat cu mîna și pecetea).

După «Fișa» întocmită în anul 1962, de Bălan Constantin istoric și Ilie Spiridon — arhitect din Direcția Monumentelor Istorice, rezultă că data reconstrucției conacului moșiei boierilor Florești s-a făcut la începutul secolului al XVIII-lea sub domnia lui Constantin Brîncoveanu. Se vede că parterul cu boltele palatului de la Floreștii de Sus s-ar fi construit pe la anul 1700 de către Istrate Florescu dregător la Curtea Domnească a lui Constantin Brîncoveanu.

Desigur că parterul actual a fost construit pe fundația zidurilor vechiului conac al moșiei marelui vornic Drăghici din vremea lui Laiotă Basarab cel Bătrîn pe stînga Săbarului.

Conacul a fost proprietatea boierilor Florești pînă în anul 1860, cînd a fost vindut unui nou proprietar anume Porumbaru, care a restaurat conacul pe vechile fundații.

Prin moștenire a ajuns apoi conacul moșiei Florești în proprietatea lui Toma Juvara pînă la naționalizarea din 1948.

28. *Documenta Romaniae historica*, vol. XXI, p. 111, Editura Academiei R. S. România.

Radu Șerban voievod (1601—1611) s-a retras la Viena părăsit de oștenii lui, unde a murit în anul 1620.

29. *Documenta Romaniae historica*, vol. XXIII (1628—1629), p. 615.

Între 1948 și 1953 a fost folosit de G.A.S. și de la această dată a devenit proprietatea Sanatoriului T.B.C. Florești — recte Ministerul Sănătății. Conacul cuprinde în incinta curții palatul propriu-zis, grajdurile cu cai, locuințele pentru personal, un maneaj pentru călărie și alte construcții anexe.

Palatul conacului Florești este construit din zidărie cu parter și un etaj. Incăperile sînt slab luminate. Între timp pe lingă vechiul parter cu bolți din 1700 s-au adăugat construcții noi de zidărie, păstrîndu-se vechea construcție arhitectonică.

Etajul I și unele construcții anexe au fost făcute din anul 1860 de către noul proprietar Porumbaru.

Din anul 1953 s-au făcut noi reparații clădirii și s-au construit zidurile împrejmuitoare pe vechile fundații de către Sanatoriul T.B.C. osos sub direcția doctorului eminent chirurg Georgescu Ion.

S-au mai construit apoi un portic acoperit și un pavilion de tratamente, ambele amplasate în incinta conacului. Este considerat monument istoric numai parterul cu bolțile ce îl acoperă, fiind cele mai vechi din anul 1700³⁰.

Biserica din satul Florești are hramul Sfîntului Nicolae și este construită pe fundația altei biserici mai vechi³¹, după cum arată într-o teză de licență preotul Gheorghe Ioan Radu în 1932.

În *Marele Dicționar Geografic al României* din anul 1900 ni se arată că satul Florești de pe riul Răstoaca — numit azi și Săbărul este divizat în Floreștii de Sus și Floreștii de Jos.

Floreștii de Sus sînt așezați pe stînga riului Săbărul, avînd o suprafață de 1900 hectare cu 1445 locuitori în 370 case.

Din această suprafață proprietarii N. Negri și Grigore Porumbaru dețineau 1146 ha, iar locuitorii numai 754 ha proprietate personală.

Floreștii de Jos aveau 1256 ha și 1093 locuitori, din care proprietarul Grigore Porumbaru stăpînea 796 ha și locuitorii posedau 460 ha proprietate personală. Proprietarul cultivă 680 ha, 50 ha era izlaz, 26 ha teren sterp și 46 ha pădure³².

În regiunea satului Florești, riul Săbărul, făcînd numeroase meandre a primit din vechi timpuri denumirea de Răstoaca — cotituri.

Întrucît satul vechi Florești avea la 30 iunie 1477 un boier divanit înseamnă că la acea dată era dezvoltat în jurul unei biserici ce a luat ființă în veacul al X-lea, cînd împăratul Vasile al II-lea (976—1025), numit Bulgaroctonul sau Omorîtorul de bulgari supuse într-un război de exterminare de 20 ani pe bulgari și aceștia, unii creștinați, au trecut Dunărea la noi și au construit și cele patru bisericițe sub un munte de cretă la Basarabi în județul Constanța, unde vedem înscrisă pe peretele uneia data de 992 sub forma, unei zgîrieturi.

Regiunea Săbarului cu văi mănoase a făcut să se nască așezări omenești din timpuri imemorabile pe terenurile bogate în culturi de grîne și de grădini cu zarzavaturi.

Pădurile ce adumbresc și azi unele porțiuni ale văii Săbarului au constituit din asemenea adăposturi bune pentru trai omului primitiv, oferindu-i teren de vînat și pescuit și în meandrele bogate în pește.

*

Din documentele timpului arătate mai sus, rezultă că legăturile dintre Curtea domnească din București și conacul moșiei satului Floreștii de pe Răstoaca au dăinuit circa 240 ani, din vremea domniei lui Laiotă Basarab cel Bătrîn (1474—1476) pînă la Constantin Brîncoveanu (1688—1714).

În acest răstimp conacul boierilor Florești a dat numeroși vlastelani care au deservit în treburile Țării Românești de la marele vornic Drăghici, cunoscut a fi pus piatra fundamentală a primului conac, pe locul unde s-a ridicat mai tîrziu de Iordache Florescu în timpul de glorie și strălucire a lui Constantin Brîncoveanu Palatul Flo-

30. Fișa Conacul Floreștilor-Juvara la Direcția Monumentelor Istorice, București, 1962.

31. Preot. Gh. Ioan Radu, *Bisericele din jurul Floreștilor și Stoleneștilor*, București, 1932.

Teză de licență în teologie. Biblioteca Institutului teologic București.

32. *Marele dicționar geografic al României*, vol. III, p. 395.

reștilor din care se păstrează și astăzi parterul cu bolta de la intrare, după construcția artei arhitectonice brîncovenești.

Menționăm faptul că urmașii lui Drăghici vornicul în epoca lui Mihai Viteazul prin Radu Clucerul, care a întregit numele familiei cu denumirea satului Florești, au luat parte la lupta pentru independență a Țării Românești față de asuprirea imperiului Otoman, condusă cu atîta vigoare de marele domnitor. Și după moartea lui Mihai Viteazul pe Cîmpia Turzii îi pune capul în cutia de sticlă la Mînăstirea Dealului, unde se păstrează și azi.

Vechea biserică din satul Florești, ce s-a născut din vremi imemorabile, pare să fi luat ființă în veacul al X-lea dacă nu din vremea de demult cînd s-a propagat creștinismul la nord de Dunăre. Aici biserica aparține de sat și nu de curtea boierească, în speță de conacul vlastelanului Drăghici de la Curtea Domnească a lui Lajotă Basarab și Vlad Călugărul (1481—1485).

Palate voievodale în Țara Românească

Arhitectura laică românească, influențată și de Renașterea italiană, a început să înflorească în Țara Românească îndeosebi sub domnia lui Matei Basarab și a nepotului său Constantin Brîncoveanu prin construcții strălucite de palate-case domnești și curți domnești, ce ne-au rămas de-a lungul timpului prin durabilitatea lor, înfruntînd asperitățile vremii. Bătrînul Matei Basarab rămîne în istoria Țării Românești cu cele mai multe construcții de lăcașuri — 45 la număr, pînă în prezent sigure³³. Constantin Brîncoveanu, în lunga lui domnie, de aproape 26 ani (1688—1714), prin înțelepciunea sa de a păstra pacea în țară, s-a dovedit în fața istoriei ca un bun și harnic gospodar, contribuind din răzputeri la înflorirea construcțiilor de palate, mînăstiri și biserici, nu numai în Țara Românească: biserici, la Simbăta de Jos lângă Făgăraș în 1698; la Ocna Sibiului în 1701 la Brașov; la Ismail în 1698; palat la San Ștefanu lângă Constantinopol în 1698³⁴ și case. Acest palat de la San Ștefanu a fost achiziționat după moartea lui Constantin Brîncoveanu de către ambasadorul Franței³⁵.

Brîncoveanu a construit și case: la Pitești, Obilești, și la Caracăl, ce au fost devastate de «odobașii imbrohohorului»³⁶, la mazzilirea lui în 24 martie 1714.

Vom reda mai jos palatele voievodale construite de acești vrednici dormnitori în Țara Românească:

Epoca lui Matei Basarab (1632—1654)

Palatul voievodal cu mînăstire de la Brebu — Județul Prahova

Satul Brebu apare ca așezare veche în vremea domniei lui Mihai Viteazul, cînd acesta întărește prin hrisovul din 17 august 1596, mînăstirii Sfînta Ecaterina din București ocină în Bolîntin, dăruită de Ivașco, fost mare vornic³⁷ și prin actul din 20 august 1596 cînd redă lui popa Frătean și fiului său Baico, ocină în Brebu, deoarece și-a pierdut cărțile «cînd blestemații de turci i-au robît fiii și fiicele și pe preoteasa lui»³⁸. *Brebul a luat naștere între rîul Cîmpina și pîriul Lupului la 9 km nord de Cîmpina. Și-a luat numele de la florile mindre și mirositoare «brebenei sau brebeni», provenind de la verbena, — o denumire latină pentru o așezare daco-romană.*

Aici, într-o poziție dintre cele mai frumoase, lângă un lac adînc în suprafață de 4 hectare cu gust de apă sărată, Matei Basarab voievod (1632—1654), de acum spre bătrînețe a pus piatra de fundație pentru «casele cele domnești și zidurile înconjurătoare în anul 1641 și pentru temelia mînăstirii la 27 ianuarie 1650, cu soția sa Elena. Constantin Brîncoveanu a renovat palatul în anii 1669—1670³⁹.

33. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Editura Albatros, 1972, p. 401. 34. *Idem*, p. 412. 35. *Istoria României*, vol. III, p. 326.

36. Constantin Șerban, Constantin Brîncoveanu, Editura Tineretului, 1973, p. 180.

37. *Documente privind Istoria României*, veacul XVI. B. Țara Românească, vol. VI (1591—1600), p. 241. 38. *Idem*, vol. VI, p. 242.

39. Bădiceanu Dimitrie, *Mînăstirea Brebu*, București, 1935, p. 5.

În anul 1843, arhimandritul Theodor Ceruicanul a zugrăvit din nou mănăstirea și a reparat casele, ce constituie palatul. Curtea se întinde din malul Doftanei până la poalele munților cu vîrfurile: Plopișul, Găina și Rotunda. Zidul de jur împrejur, are înălțimea de 6½ m, fiind puternic întărit.

Doamna Elena, soția lui Matei Basarab aici și-a căutat refugiu în timpul luptelor cu Vasile Lupu.

Palatul cu casele de la Brebu a servit ca loc de recreație pentru Azilul Elena Doamna din București prin anii 1898—1900, adăugîndu-se și noi construcții de locuit ⁴⁰.

Amintim că arhitectura civilă este mai bine păstrată în Țara Românească față de Moldova în construcția caselor din complexe mănăstirești de la Brebu și Plumbuita în vremea lui Matei Basarab. La Brebu, recent restaurat palatul are o pivniță de mari proporții și foisorul deasupra girlicului ⁴¹. Bucătăriile sînt separate de clădirile principale, avînd deasupra un turnuleț necesar evacuării fumului.

Bătrînul Matei Basarab, cîtor a peste 45 lăcașuri, mai multe și ca Ștefan cel Mare în Moldova: va lăsa acest gust de construcții pentru nepotul său Constantin Brîncoveanu, ce-i va urma în scaunul domnesc după 34 ani, în 1688, octombrie, 28.

Palatul de la Brîncoveni — județul Olt

Satul Brîncoveni, așezat din vechi timpuri pe Oltul de Jos la răsărit de riu, apare în documentele vremii la 13 octombrie 1574, cînd Alexandru Mircea voievod întărește jupaniței Calea din Brîncoveni satul Piscul «pentrucă îi este veche și dreaptă ocină și dedină» ⁴² —, (sat al boierilor Craiovești).

Aici s-a ridicat la finele veacului al XVI-lea, Mănăstirea Brîncoveni de strămoși ai lui Constantin Brîncoveanu, Mihnea Turcitul voievod, întărește mînăstirii Brîncoveni la 1 septembrie 1582, jumătate din satul Vlădueni, două sălașe de țigani și două mori pe Olteț, dăruite de jupanița Calea spre a-i fi de pomenire, ea fiind îngropată acolo ⁴³.

Mai tîrziu, doamna Stanca, mama lui Constantin Brîncoveanu, va fi înmormîntată tot acolo ⁴⁴.

După urcarea sa pe tronul Țării Românești, Matei Basarab (1632—1654) ridică în anul 1634, un palat ce străjuia de pe înălțimea unui bot de deal, lung de 180 m și înalt de 30 m, cu care se sfîrșește spre răsărit podișul satului Brîncoveni. Zidul de înconjur urma o linie întortochiată din cauza formei neregulate a terenului. O mlaștină formată de apa Oltului întărea apărarea palatului aidoma unui castel din evul mediu. Un bastion ce era pe vîrfurile dealului întărea această apărare. Aceasta era ca o cetate feudală-militară, încă în putere în vremea domniei lui Matei Basarab.

Matei Basarab rezidi în 1640 vechea mînăstire din temelie cu nepotul său Preda Brîncoveanu. Acesta avu ca fiu pe Papa Brîncoveanu, tatăl lui Constantin Brîncoveanu. Papa Brîncoveanu va fi ucis de seimenii răsculați contra domniei lui Constantin Șerban în 27 februarie 1655, odată cu alți mari boieri ⁴⁵, iar Preda Brîncoveanu va fi sugrumat mai tîrziu din ordinul lui Mihnea al III-lea Radu (1658—1659) de către armășelul sîrb Dincă ⁴⁶. Ambii au fost îngropați tot la Mînăstirea Brîncoveni.

Palatul de la Brîncoveni avea forma unui castel medieval întărit, spre a-i servi la începutul domniei lui aga Matei Basarab ca bază de sprijin militar în luptele pentru domnie contra partidei, ce sprijinea pe Leon Vodă și Alexandru Vodă Iliăș ⁴⁷. Bastionul de pe vîrfurile dealului constituia centrul apărării în cazul unui atac dușman, care din fericire nu s-a produs. Constantin Brîncoveanu, în amintirea mamei sale

40. *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. I, p. 641—642.

41. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Editura Albatros, 1972, p. 437.

42. *Documente privind Istoria României*, veacul XVI. B., Țara Românească, vol. IV (1571—1580), p. 149. 43. *Idem*, vol. V (1581—1591), p. 77—78.

44. *Istoriile Domnilor Țării Românești*, de Radu Popescu Vornicul, București, 1963, p. 199.

45. *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 139.

46. Constantin Șerban, Constantin Brîncoveanu, Editura Tineretului, București, 1973, p. 9.

47. Virgiliu N. Drăghiceanu, *În amintirea lui Constantin Brîncoveanu*, 1714—1914, București, 1914, p. 98—99.

Stanca, va rezidi Minăstirea Brincoveni în 1699, stînd aici toată luna iulie împreună cu cei doi fii ai săi Constantin și Ștefan și cu mitropolitul țării Teodosie.

Curtea feudală cu palatul unchiului său, Matei Basarab, a fost transformată și întărită în anii 1706—1708, lucrînd aici familia de pietrari italieni Pesena Levin. Forma curții era poligonală, organizată și de astă dată tot pentru apărare.

Palatul trecea ca unul din cele mai bune pentru cazarea oștilor în caz de război. Biserica paraclis era în atara zidurilor și era folosită și de enoriașii din satul Brîncoveni. A fost construită ca de obicei pe fundația alteia mai veche.

La intrarea în curte, bucătăria cu tradiționalul turn pentru ieșitul fumului, se afla în stînga, apoi casele slugilor și remizele. Palatul se afla pe latura din dreapta, avînd o frumoasă loggie în mijloc cu fața spre curte.

În fund, pe virful dealului, bastionul a fost transformat de Constantin Brîncoveanu în foisor⁴⁸, cu privesți îndepărtate spre Olt și către Dunăre.

În construcția palatului de la Brîncoveni se face un pas însemnat în folosirea arhitecturii laice promovată sub domnia lui Matei Basarab și continuată cu aceeași grijă de nepotul său Constantin Brîncoveanu, care a îmbinat trăsăturile tradiționale cu influența Renașterii italiene, adusă pe meleagurile Țării Românești de numeroși meșteri veniți din Italia, în frunte cu familia Pesena Levin.

Epoca lui Constantin Brîncoveanu (1688—1714)

Ia naștere acum «Arta brîncovenească» în construcția și pictura edificiilor din vremea domniei lui, reliefată îndeosebi la strălucitele palate ridicate la Potlogi (1698), Mogoșoaia (1702), Bielești — azi Obilești (1702) și Doicești (1706) Constantin Brîncoveanu a înzestrat aceste palate din plin cu întinse moșii, cu sate, vii și pivnițe de piatră sau crame, cu rumâni, cu munți împăduriți, cu care și curți îngrădite cu ziduri de piatră. Poate, avînd unele vestiri sumbre către sfîrșitul domniei, Constantin Brîncoveanu, ca un părinte grijilii pentru copiii săi, devine prevăzător și în 1708 întocmește o diată-testament prin care lăsa: palatul de la Potlogi lui Constantin, feciorul cel mare; pe cel de la Mogoșoaia lui Ștefan și pe cel de la Obilești lui Radu, iar Matei, prîslea, rămînea cu cel de la Doicești.

Palatul voievodal de la Potlogi

Satul Potlogi se află așezat din vreme necunoscute pe apa Argeșului la circa 50 km spre nord-est de București și la 15 km depărtare de conacul moșiei Florești pe Răstoaca al lui jupan Drăghici, vlastelan al voievodului Laiotă-Basarab. De aici bătrînul domnitor, dădu hrisovul din 30 iunie 1477, prin care întărea lui Badea și lui Ivan ocine în Nănești, Mirilești și Urși⁴⁹.

Potlogii apar în documentele timpului la 6 februarie 1580, cînd Mihnea Turcitul voievod întărește lui Dragomir, fost mare vornic și soției și fiului său printre alte sate și 2 ocine în Potlogi⁵⁰.

Din aceste documente se vede că din vechi timpuri pe valea mănoasă a Argeșului, în cîmpie, își continuau existența așezări bogate daco-romane, ca și satul Potlogi, care din 1580 și pînă în 1688, cînd vine la domnie în Țara Românească, Constantin Brîncoveanu, — vreme de peste 100 ani, se mărise și mai mult.

Aici, în această regiune veche și bogată, vrednicul domnitor s-a gîndit să ridice un palat voievodal pentru fiul său cel mai mare, purtînd numele tatălui său, Constantin. Construcția palatului de la Potlogi este isprăvită la 27 octombrie 1698.

Cu casele domnești de la Potlogi, se face cel mai însemnat pas în dezvoltarea construcțiilor profane⁵¹. Curtea sau conacul moșiei Potlogi cuprindea casa-palat, atenanțele, biserica paraclis și curtea propriu-zisă⁵².

Curtea avea formă dreptunghiulară.

48. Idem, op. cit., p. 102.

49. Documente privind Istoria României, veacul XIII, XIV și XV, B. Țara Românească (1247—1500), p. 151.

50. Documente privind Istoria României, Veacul XVI, vol. IV. (1571—1580), p. 450.

51. Virgiliu N. Drăghiceanu, *Palatele lui Constantin Brîncoveanu din Doicești, Potlogi, Mogoșoaia*, București, 1926, p. 4.

52. Idem, op. cit., p. 1.

Pereții interiori și exteriori ai palatului sînt lucrați cu stucaturi — tencuieli în gips. Foișorul este sprijinit de coloane cu o bogată ornamentație sculpturală. Ferestrele sînt alungite și dantelate în piatră, iar arcadele bolților se prezintă decorate cu picturi frumoase, unele orientale, de inspirație musulmană⁵³. Alături de palat se află cuhnia cu coșul pentru ridicarea fumului și remizele cu alimente.

Construcția palatului cu biserica sa maiestoaasă de la Potlogi, cu unele restaurări, va reprezenta peste veacuri arhitectura epocii lui Brîncoveanu, inspirată din elementele tradiționale ale arhitecturii românești combinată cu influențe ale Renașterii italiene.

La mazierea Brîncoveanului un basichiu goli palatul de avuțiile lui, sub oblăduirea lui Ștefan Cantacuzino (1714—1715)⁵⁴, urmașul său la domnie, bucuros că-i luase scaunul domnesc prin pîri dușmănoase și nedrepte către Înalta Poartă.

Palatul vovodai de la Mogoșoaia

Satul Mogoșoaia apare în documentele timpului pentru prima dată la 24 aprilie 1598, cînd Mihai Viteazul numește pe Stoica meșter morar din Mogoșoaia să cerceteze un vad de moară ce fusese așezat în neregulă și producea inundații⁵⁵.

Aici, pe o cîmpie bogată în trecut și azi cu frumoase lanuri de grîne și grădini de legume și fructe, Constantin Brîncoveanu înalță în anul 1702 mărețul palat de la Mogoșoaia pentru al doilea fiu al său, Ștefan.

Palatul este clădit pe malul stîng al râului Colentina într-o imensă curte dreptunghiulară, îngrădită pe trei laturi cu un zid durabil de-a lungul vremii. În spatele palatului riul Colentina formează o baltă largă și adîncă, populată cu mult pește, mărginită de o pădure cu falnici stejari.

Acest palat păstrează aceeași formă arhitectonică, pe care am văzut-o la palatul de la Potlogi cu ziduri puternice, împodobite cu picturi, ce reprezintă momente din călătoria făcută în anul 1703 la Adrianopol.

Influența arhitecturii din Renașterea italiană se resimte și la acest palat frumos imbinată cu elementele tradiționale ale arhitecturii românești, cu foișor, pivnițe cu bolte puternice spre a rezista vremii, avînd în față cuhnia cu o mare sală de mese și *paraclisul-biserica ortodoxă*. Bolta foișorului este împodobită cu picturi inspirate din orientul musulman și din flora Țării Românești.

Interiorul palatului trăda o bogăție revărsată în picturi pe pereți și coloane, împodobite cu obiecte de preț spre a înfrumuseța viața de curte a domnițelor și coconilor domnești⁵⁶.

Și la 20 septembrie 1702, Brîncoveanu puse pisană de isprăvitul lucrului, deasupra «frumosului locaș», — «palatul de la Mogoșoaia», cum îl denumi pe drept cuvînt Domnul, peste măsură de încîntat de frumusețea lucrării.

Aici, cei 4 coconi și cele 7 domnițe învătau slova românească, italiană și grecească de la dieci și grămăticii, în frunte cu raguzanul Antonio Maria del Chiaro, instructor al beizadelor și secretar particular al lui Brîncoveanu între anii 1710—1714. Aici, în sălile luminoase ale palatului se citeau isprăvile lui Alexandru Macedon, înflorate în Alexandria.

Domnițele își făureau singure cu miinile lor delicate ii înflorate cu fluturi de aur sau argint, fețe de perină și de mese, cusute cu arnici sau brodate în mătase și cite și mai cite podoaabe ale îmbrăcămîntei, să facă o fală din ce în ce mai frumoasă. Ștefan, devenit stăpîn al acestui palat prin diafa-testament din 1702, poate că din ceardacul sau din iatacul său, urmărea sosirea olăcarilor sau solilor cu vești de la Înalta Poartă Otomană pentru Curtea Domnească, unele bune, iar altele ce dau de gîndit. Vestea înfringerii rușilor la 1711 în bătălia de la Stănilești pe Prut de către ostile turcești ale sultanului Ahmed al III-lea (1703—1730) sub comanda lui Mehmed

53. Constantin Șerban, *Constantin Brîncoveanu*, Editura Tineretului, 1973, p. 192.

54. Radu Popescu Vornicul, *Istoriile Domnilor Țării Românești*, p. 208.

55. *Documente privind Istoria României*, veacul XVI, B., Țara Românească, vol. VI (1591—1600), p. 311.

56. Virgiliu N. Drăghiceanu, *Palatele lui Constantin Brîncoveanu din Doicești, Potlogi, Mogoșoaia, București, 1926*, p. 5.

Paşa, va tulbura adînc liniştea şi în palatul de la Mogoşoaia şi va îngrijora mult pe Constantin Brîncoveanu, aliat în surdîină cu Petru cel Mare al Rusiei (1672—1725).

Palatul de la Mogoşoaia a fost restaurat după primul război mondial prin grija neobositului profesor N. Iorga şi transformat în regimul nostru de democraţie populară, în anul 1957, în muzeu de artă brîncovenească⁵⁷.

Rămîne o capodoperă a arhitecturii brîncoveneşti în istoria Ţării Româneşti, ce va proslăvi memoria marelui domnitor, căzut pentru iubirea lui de ţară, sub securăa călăului în piaţa din faţa închisorii Edicule de pe Bosfor la 15 august 1714.

Palatul voievodal de la Obileşti, judeţul Ilfov (1702)

Satul Obileşti se află la 69 km spre răsărit de Bucureşti între Valea Argonei şi malul de nord al lacului Obileşti.

Este menţionat ca aşezare veche într-un hrisov dat de Alexandru Mircea voievod la 12 aprilie 1575, pentru a întări lui Milea şi urmaşilor săi ocine în Bieleşti (azi Obileşti), cumpărate, prima cu 5.000 aspri şi a doua cu 7.000 aspri⁵⁸.

Aici, în această regiune bogată în aşezări vechi, poate preistorice, datorită lacului Obileşti populat cu mult peşte pentru hrana omului din comuna primitivă şi terenurilor mănoase în culturi de cereale şi legume, ochiul domnitorului iscusit, Constantin Brîncoveanu a ales să construiască un maestos palat pentru fiul său Radu, în anul 1702 pe dealul Beciului.

În popor, a rămas denumirea de «Dealul Beciului», fiindcă acolo a rămas mărturie peste veacuri *ruinele bisericii* şi marelui palat de odinioară, din care se mai păstrează beciul şi fundaţiile zidurilor. Tradiţia spune că din foşorul maestos al palatului, Constantin Brîncoveanu privea departe pînă în Capitala sa⁵⁹.

Dealtfel, poziţia aleasă oferea ochiului frumoase perspective peste lacul Obileşti spre miază-zi şi de-a lungul bălţilor, înşirate ca nişte mărgele de argint spre est şi vest pe apa Colentinei. Aici îşi depăna visele de fericire poate tinărul beizadea Radu fără să ştie că la vîrsta de 24 ani va fi dus în surghiun la Constantinopol, unde va fi întemniţat în Edicule — închisoarea cu 7 turnuri şi decapitat de călău la 15 august 1714, împreună cu ceilalţi trei fraţi ai săi: Constantin, Ştefan şi Matei, după care a urmat tatăl lor şi apoi Ienache Văcărescu, vistier.

După moartea lui Constantin Brîncoveanu, palatul a căzut în ruină şi din vechea slavă de odinioară numai amintirea Brîncoveanului a mai rămas în mintea poporului din bătrînele sate din jurul lui.

Palatul voievodal de la Doiceşti — judeţul Dimboviţa

Comuna Doiceşti se află aşezată pe malul stîng al Ialomiţei la 5 km nord de Tirgovişte pe şoseaua naţională Bucureşti-Pucioasa, într-o regiune de şes mărginită spre răsărit de dealuri, acoperite cu vii, livezi de pomi şi păduri, în vremea din urmă şi de numeroase sonde ce extrag petrolul din adîncul pămîntului.

Satul apare pentru prima dată în documentele timpului la 28. octombrie 1628 sub domnia lui Alexandru Iliaş Voievod, cînd dă pe Radul, postelnic din Doiceşti ca martor în Divanul Domnesc din Bucureşti, pentru întărirea lui Papa, fost mare vornic, ocină la Pietri — Pietrile în judeţul Vlaşca, — azi în judeţul Ilfov, cumpărată de la jupanîta Neacşa⁶⁰.

În *Marele Dicţionar Geografic al României* din 1898, citim: «În această comună se află ruine mari de palate⁶¹. Harnicul domnitor Constantin Brîncoveanu, grăjuliu părinte pentru fiii săi se gîndi a făuri un mindru palat şi pentru fiul său prinslea, Matei, născut în 1702, într-o minunată poziţie, deschisă de riul Ialomiţa» lîngă vechea aşezare Doiceşti.

57. Constantin Şerban, *Constantin Brîncoveanu*, 1973, p. 192.

58. *Documente privind Istoria României*, veacul XVI. B., Ţara Românească, vol. IV (1571—1580), p. 172. 59. *Marele Dicţionar Geografic al României*, 1898, vol. IV, p. 526.

60. *Documenta Romaniae Historica*, Editura Academiei R.S.R., B. Ţara Românească, vol. XXII, p. 345.

El cumpără moșia Doicești, în acest scop, de la Pătrașcu sluger Bălăceanu în 1702 și în 1704 toamna la culesul viilor se hotără să clădească aici palatul pentru fiul său Matei, fiind aproape de Tirgoviște, ca să aibă unde se preumbla citeodată.

A prefăcut casele ce existau acolo, a lăcut și biserica de piatră și heleșteu și vii; îngrădi și curtea cu ziduri prevăzute cu metezeze.

Acest palat era gata construit în 1706.

Aici a lucrat și meșterul italian Pesena Levin⁶². Palatul avea grădini frumoase de pomi și vii pe dealurile dinspre sud și est, unde se cultivă și astăzi.

După cum se mai văd azi printre ruinele palatului de la Doicești, — în slavă odinioară, numai o parte din fundații și zidul de incintă, reiese că aici s-a aplicat o arhitectură inspirată din construcția tradițională românească⁶³.

Din cercetările lui Virgil Drăghiceanu reiese că palatul de la Doicești și *paraclisul-capelă ortodoxă* — erau ornate cu picturi frumoase⁶⁴. De asemenea, interiorul palatului era înfrumusețat cu picturi murale, avind o amplă decorație floral vegetală a coloanelor, ca și la palatele de la Pollogi, Mogoșoia și Obilești.

Soarta nu i-a suris tinerei beizadea Matei să-și poarte viața în acest mare palat, întrucât la 12 ani, desfășurarea tristă a evenimentelor l-a condus și pe el alături de cei trei frați ai lui și de tatăl său îndurerat, să întindă capul la 15 august 1714, într-o duminică, pe trupina călăului vestitei închisori Edicule de pe Bosfor. Și palatul cu toată marea arhitectură a Renașterii italiene, datorită de meșterul Pesena Levin se va năru, din cauza asperităților vremii. N. Iorga, marele nostru istoric, în memoria sfârșitului tragic al acestei familii domnești a scris «Constantin Brincoveanu», — dramă în cinci acte, la împlinirea a 200 ani de la execuția domnitorului Țării Românești și a celor 4 fii ai săi, tipărită la Vălenii de Munte în 1914.

Dr. ION N. MAILAT

DATORII MORALE FAȚĂ DE SEMENI

Pe lângă faptul că însumează o serie de principii teoretice de urmat pentru trăirea unei vieți în limitele moralității, Teologia Morală creștină ia în considerație credinciosul în mediul său concret de existență. Dar studiul mediului depășește teologia și are filiații cu domeniul sociologiei. «Pentru sociologia teologică interesează în primul rând a se cunoaște intensitatea legăturilor ce unesc pe credincioși de semenii, de comunitate»¹.

a) *Caracterul social al omului credincios și relația individ-societate.*

Una din problemele fundamentale ale eticii creștine este aceea a caracterului prin excelență social al omului credincios. Socialul, viața socială este un dar natural, o exigență a naturii umane. Istoria neamului omenesc arată clar că omul este o ființă individuală dar și socială, un centru existențial, de sine stătător, creat din natură să trăiască în colectivitatea semenilor². Există la om un imbold irezistibil de a se asocia cu semenul, o atracție firească față de el, sădită natural în structura lui sufletească. Instinctului de asociere cu semenii îi este asociat, tot natural, imboldul de a comunica acestora din interiorul său propriu, sufletesc³. Pe lângă strict afectivă, mai există însă în om o nevoie de «altul», o nevoie organică, ceea ce constituie un motiv în plus pentru a fi dispus și menit să trăiască în societate.

62. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, op. cit., p. 412 și 438.

63. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, op. cit., p. 438.

64. V. Drăghiceanu, *În amintirea lui C. Brincoveanu 1714—1914. Lăcașurile voievodului și viața lui. Ochire arheologică și istorică*, București, 1914, p. 92—93.

1. Utz Arthur, *Ethique sociale*, Fribourg, 1938, tome I, p. 70.

2. Prof. Dr. D. I. Belu, *Despre iubire*, Timișoara, 1945, p. 156.

3. Pr. Dumitru Soare, *Iubirea față de semenii în învățătura principalelor religii ale lumii*, în «Ortodoxia» XIX (1967), nr. 1—2, p. 191.

Omul este «ființă socială» într-un mod și într-un sens moral-spiritual deosebit de al celorlalte ființe, chiar cele mai sociabile. Societatea îi este nu numai o necesitate fizică ci și una sufletească, nu numai o înclinare naturală ci și una morală, realizabilă și necesară deopotrivă pe plan spiritual, profesional și social⁴. De aceea viața socială nu este un fenomen banal și secundar de care am avea dreptul să ne dispensăm sau un domeniu pe care să-l disprețuim sau să-l tratăm cu ușurință. Fără indispensabila asociere cu semenii omul nu-și poate îndeplini scopul vieții sale, nu-și poate valorifica aptitudinile native, ajutorul și concursul semenilor îi este vital necesar pentru desăvârșirea ființei și personalității sale⁵.

Între individul singular și societate, au loc niște raporturi ce merită a fi menționate — aceștia sînt doi termeni corelativi care se presupun și se pretind, întregindu-se permanent unul pe altul dar, în primul rînd, două realități, între care nu poate exista o opoziție esențială, ele întrepătrunzîndu-se atît de intim, în legătura lor substanțială, încît este imposibil să ne referim numai la una fără a o presupune implicit și pe cealaltă. Relația dintre societate și individ se dovedește strînsă cînd aceasta din urmă, în limita angajării sale, își manifestă utilitatea pentru comunitate și responsabilitatea față de ea, la dimensiunile demnității umane și pe măsura sarcinilor față de societatea sub a cărei protecție se află.

Aportul individual la afirmarea societății nu este eficace decît într-o viață trăită în legături indisolubile, în unitate și comuniune umană. De altfel «vremile de astăzi se caracterizează între altele printr-o dezvoltare deosebită și mereu crescîndă a conștiinței unității și solidarității noastre cu oamenii de pretutindeni»⁶. Chiar la dimensiuni reduse și în relații ce angajează un cerc restrîns de persoane, solidaritatea se manifestă totuși variat și complex, prin părțasia pleneră la nevoile și bucuriile, succesele și înfrîngerile semenilor. Solidaritatea este o realitate primară și un atribut esențial al firii sociale a omului. Pe teren pur practic, rațiunea solidarității sociale se arată cu prisosință în calitățile și avantajele morale și materiale ale organizației și muncii colective asupra celei particulare și individuale.

b) *Direcția comunitară a vieții creștine. Iubirea și solidaritatea, manifestări cardinale.*

Întreaga activitate umană a primit în actualitate o orientare spre comunitarism, un caracter de slujire. Vocația creștină este și ea prin natură una de slujire⁷.

Propriu stării credinciosului este de a-și duce viața în mijlocul lumii cunoscînd-o implicit, de aceea el este interesat nu numai pentru propria persoană ci și de destinul comunității în care trăiește ca parte a întregului; el se află într-o solidaritate de existență și destin cu întreaga umanitate⁸.

Etica slujirii, adică efortul personal conjugal cu cel al semenilor este etica filantropiei și solidarității⁹.

Viața a ridicat probleme majore care privesc și cointeresează conștiințele umane în general, nu mai puțin ale credincioșilor. În virtutea responsabilității necondiționate și pleneră față de semenii, credinciosul trebuie să militeze activ, să se angajeze plener în a exista pentru ei, așa cum și Mîntuitorul s-a angajat cu prețul vieții să existe pentru noi.

În fața lui Dumnezeu și a lumii are valoare fapta organic legată de realitățile vieții, de problemele contemporane ale existenței — este necesar acordul nevoilor personale la cele ale comunității¹⁰.

4. Prof. Teodor M. Popescu, *Biserica în actualitatea socială*, în «Ortodoxia» V (1963), nr. 1, p. 39.

5. Prof. Constantin C. Pavel, *Aspectul teologic al solidarității umane*, în «Ortodoxia» XIX (1967), nr. 2, p. 182. 6. *Ibidem*.

7. Vatican II, *L'Apostolat des laïcs*, col. «Unam Sanctam», Paris, 1970, p. 27.

8. Diac. Asist. Ion Bria, *Slujirea în teologia contemporană*, în «Ortodoxia» XXIII (1971), nr. 1-2, p. 289.

9. † Antonie Plămădeală, *Biserica slujitoare în Sfînta Scriptură, în Sfînta Tradiție și în Teologia contemporană* — teză de doctorat, în «Studii Teologice» XXIV (1972), nr. 5-8, p. 616.

10. Pr. Prof. Petru Rezuș, *Ortodoxia în lumea contemporană*, în «Glasul Bisericii» XXIX (1970), nr. 9-10, p. 922.

Iubirea și solidaritatea umană, activate corespunzător, trebuie să facă rațiunea de a trăi a credinciosului.

Creștinismul prețuiește solidaritatea umană (deși independența ființelor în corpul social este mai bine exprimată pe plan creștin prin cuvântul fraternitate decât solidaritate¹¹, adăugând temeiurilor ei firești altele noi ca: originea comună a tuturor oamenilor, paternitatea divină universală, fraternitatea rezultată din același Creator și Răscumpărător, menirea comună și chemarea universală la mîntuire. Mai presus de toate, creștinismul propovăduiește iubirea de Dumnezeu și de semenii ca poruncă și temelie a vieții creștine. În planul uman, ea se exprimă faptic printr-o slujire îndatoritoare și jertfelnică față de toți¹². Slujind aproapele, iubirea creștină lucrătoare se dovedește inepuizabilă în dăruire, așa cum Sfîntul Apostol Pavel spune cu cuvinte ca: «Purtați-vă sarcinile unii altora și veți împlini astfel legea lui Hristos» (Gal. VI, 2) sau Sfîntul Evanghelist Ioan în prima dintre epistolele sale: «Datori sîntem să ne punem sufletul nostru pentru frați» (I Ioan III, 16—18).

Conștiința comunității umane, la care aparținem și implicăm iubirea, trebuie să se manifeste în contemporaneitate în multiple direcții. Iubirea rămîne dealtfel cea mai fecundă dintre virtuțile creștine caracterizată fiind ea prin prezența activă și dezinteresată în viața semenilor și fiind expresia deopotrivă a legii naturale și a celei cosmice¹³. Orice om ne este apropiat și porunca de a-l iubi activ, deci jertfelnic și dezinteresat, rămîne permanent valabilă în orice împrejurare s-ar afla acesta¹⁴. Este necesar să facem precizarea că nu suferințele, greutățile, situațiile limită în care se află, conferă cuiva demnitatea de semen al nostru ci simpla calitate de om, simpla apartenență la marea familie a neamului omenesc. E destul ca cineva să fie considerat ființă umană ca să aibă dreptul a fi tratat ca semen și frate și ajutat în consecință. Cînd credinciosul vede în semen pe însuși Hristos, are datoria de credință de a fi salvatorul acestuia la modul omenesc, indiferent dacă suferă, sau duce o viață normală. Mîntuitorul prezintă iubirea de oameni sub forma unei porunci, ceea ce înseamnă că omul este oarecum determinat să se angajeze la ea. Credinciosul care tinde să se realizeze în viață va trebui, cum spuneam, să trăiască, într-o deschidere largă și înțelegătoare, pentru semen și colectivitate în general¹⁵. În actul ajutorării semenului din iubire contează dispoziția interioară, bunăvoința, sollicitudinea. Creștinul nu poate rămîne insensibil și indiferent față de trebuințele, aspirațiile și condiția umană a semenului. Este indiscutabil necesar, din punctul de vedere al eficacității, ca iubirea, prin definiție afectivă să devină categoric efectivă, arătîndu-se în faptele îndurării trupesti și sufletești¹⁶.

Creștinul consecvent misiunii sale pămîntești este dator să observe, să învețe și să pilduiască iubirea prin făptuirea binelui, spontan, prompt și la nevoie. Trebuie să intervină activ cu simțul său etic, cu autoritatea și experiența sa, obligat totdeauna să lucreze pentru îmbunătățirea trupestă și sufletească a aproapelui¹⁷. Credinciosul adevărat va pătimi deci cu toți cei ce se pătinesc, va simți apăsare și grijă pentru orice semen, va cunoaște inima, nevoile și păsurile săracului și orfanului, văduvei și bătrînului neajutorat, omului muncit de gînduri și păcate grele, însinguratului. Va căuta, cu prețul sacrificiilor, să-i salveze din haosul sufletesc, deziluzia, boala care-i încearcă, îi demoralizează, îi covîrșesc și îi biruie. Sufletul lui trebuie să fie de o sensibilitate excepțională, de o receptivitate neobișnuită și înțelegere unite cu sentimentul împreunei trăiri a situațiilor grele. El trebuie să facă din tot ce poate tulbura sau pierde sufletul semenului un caz de conștiință. Este necesar să-și facă pe deplin datoria de om și creștin căci va da seama înaintea lui Dumnezeu pentru sufletul pierdut al semenului¹⁸. Grijă și sollicitudinea creștin-umană trebuie să

11. A. Lukan, *L'enseignement social de Jesus*, Paris, 1908, p. 143.

12. *Ibidem*.

13. Șerban Ionescu, *Probleme de morală socială*, București, 1945, vol. I, p. 77—78.

14. Prof. D. I. Belu, *Un aspect mai puțin luat în seamă al iubirii față de semen*, în «Studii Teologice» X (1958), nr. 5—6, p. 344.

15. *Handbuch de Pastoraltheologie*, ed. Arnold, Rahner et. al., Freiburg, 1966, p. 421.

16. Pr. D. Soare, *art. cit.*, p. 298.

17. Prof. T. M. Popescu, *art. cit.*, p. 40.

18. Idem, *Sfințenia și răspunsurile preoției*, în «Studii Teologice» IV (1952), nr. 3—4, p. 173.

aibă în vedere, repetăm, semenul și nevoile lui. Acțiunea caritativă în contemporaneitate este mult mai presantă, prioritară și trebuie să ia amploare la vremea când mijloacele de comunicare sînt rapide, distanțele dintre oameni s-au redus, creștinii putînd deveni în fapt o mare familie. Impulsul efectiv de dragoste, acțiunea caritativă în speță va cuprinde pe toți oamenii și tot necazul. Ființa creștinului trebuie să fie în permanență activă și lucrătoare pentru săvîrșirea binelui.

c) *Problema însinguraților și ajutorul dat lor.*

În complexul acțiunilor caritative, eforturi susținute trebuie să depunem pentru salvarea morală a unei categorii aparte de indivizi, nu prea mare, cea a însinguraților, a celor care au tendința de a se îndepărta de societate și de solicitările ei majore. Acești creștini ignoră, mai mult sau mai puțin voluntar, raportul individ-societate, nu cultivă solidaritatea cu semenii ca atribut al vieții comunității și nu au conștiința valențelor superioare, spirituale ale iubirii de nuanță creștină. Ce-i drept, unii, în împrejurări și situații hotărîtoare pentru viața lor, sînt aproape constrinși spre astfel de atitudini. Toți însă, independent de voia și convingerile lor, contează ca neîncadrați vieții sociale și se situează la periferia sau în afara vieții active. Despre ei ne vom ocupa în continuare, considerînd că, solidaritatea și iubirea, imperatiivele umane și creștine, sînt liniile directe care în numele cărora trebuie să acționăm pentru însănătoșirea lor.

Motivația afectivă a însingurării. — Spuneam mai sus că creștinul are datoria să-și iubească aproapele cu toate resursele sale sufletești, iubirea aceasta, în planul adînc spiritual, are ca scop, printre altele și scoaterea semenului din singurătate, din vraja obsesiilor și din mrejele tendințelor sale egocentrice și individualiste, de sub povara tristeții și neliniștilor lui, care lucru echivalează, în realitatea imediată, cu salvarea lui. Fără iubirea noastră, semenul rămîne zăvorât în singurătatea lui egoistă. În ultimă instanță, fără iubirea noastră, el nu se poate mîntui — de aceea, fiecare dintre noi se poate considera într-un anumit sens salvatorul aproapelui. De aici și dorul imens și ascuns al omului după un semn de iubire din partea celui apropiat, uriașa lui suferință cînd îl trecem cu vederea, cînd rămînem indiferenți și străini, neînțelegători și opaci și desconsiderăm aviditatea lui organică pentru iubirea noastră. Prin faptul că nesocotim dorința semenului de a intra în comuniune cu noi, îl împingem în cercul singurătății din care vrea să scape, îl lăsăm pradă forțelor și impulsurilor subterane capabile să-i subordoneze și încătușeze puterile spiritual-umane. Fără comuniune cu semenul viața individului își pierde conținutul viu, se abstractizează, sfîrșind, prin degradare ¹⁹.

Față de izolat trebuie să se manifeste mai întîi înțelegere. Ajutorul ce i-l acordăm trebuie să poarte mai întîi pecetea spiritualității pure și apoi să urmeze ajutorul practic, dar tot sub semnul aceleiași spiritualități. Omul formează un organism sieși autonom, cu legi proprii de regenerare din toate păcatele între care și izolarea. Va trebui să ne dăm seama dacă nu cumva însingurarea pe care o combatem, este o luptă a omului pentru a-și recăpăta încrederea în sine ce stă la baza funcționării ansamblului uman ca organism, de a-și recupera și menține integritatea și organicitatea, echilibrul ființial. Aici stă de fapt semnificația ajutorului ce-l vom acorda, cînd va fi oportun. Vom constata atunci, în primul rînd și cu atenție, în ce stadiu se află omul în lupta pentru recuperarea integrității sale spirituale, în funcție de care intervenția noastră este salutară sau nu. Momentele de însingurare pot face cîteodată parte din manifestări trecătoare, firești, care confirmă organicitatea, deci excepția confirmă regula.

Vom căuta la însingurat, «coarda» care vibrează la unison cu societatea sau cu ceva esențial din ea. De aici vom începe apropierea. Ne vom sili să-i găsim, deși pentru aceasta trebuie o vocație deosebită, un mediu unde să aibă posibilitatea de a se manifesta adecvat, îi vom încredința o răspundere ca să-i dăm certitudinea că nu este om inutil. Va trebui să-și recapete încrederea în el. Practic, așa ceva este greu. Creștinul are datoria să-l facă să priceapă, să-l facă deschis spre aspectele vieții cotidiene, să-l convingă realmente de voința lui Dumnezeu arătată în lume. Rugăciunea, participarea la cult, spovedania, mijloacele religioase legate de deschiderea

19. Prof. D. I. Belu. *Despre iubire...*, p. 103—104.

ochilor pentru Dumnezeu ca proniator, numai în acest context au valoare. Ele sînt strict subordonate recuperării organicității și readucerii individului la condiția de adevărat credincios. Dialogul cu însinguratul și intervenția asupra acestuia este o problemă de tact și abilitate psihologică. Omul nu poate sta, chiar dacă o arată, la infinit izolat, ci are continuu puncte de contact cu lumea. Vrînd nevrînd și pe furis, apelează la lume. Va trebui, cum spuneam mai sus, să descoperim unde vibrează individul, să surprindem și să speculăm constructiv, punctele, modurile lui de contact cu lumea. Egoismul în izolare, căci și el o ilustrează, este o neputință, o carență de ordin practic. Vom căuta să ajutăm și această zonă de neputință mascată. Reticența față de societate, îngăduința față de imoralitate, nu pot fi îndreptate decît de altcineva integru, căruiu nu i se poate reproșa nimic, care nu este nici imoral nici delator. Cel sceptic începe să creadă că nu se mai poate trăi în mediul unde domină viciul, necinstea și compromisul. Dacă însă vede slujindu-i de exemplu un om integru, se îndreaptă. Contează deci foarte mult condiția morală a celui ce acționează spre a convinge. În toată binefacerea noastră pentru recuștigarea singuraticului, trebuie evitat empirismul și metoda directă, deoarece este riscant să creeze deprimare sufletească. Cel ce acționează, trebuie să fie expresia unei spiritualități și personalități specifice, nu a unui rețetar. De altfel, dacă se lucrează empiric, și nu transfigurat nu se lucrează în numele duhului. Prescripțiile se pretează mai toate la șablon or omul este prin definiție o individualitate. Uniformizarea este în acest sens deosebit de periculoasă. În starea în care se află însinguratul nedegenerat, are totuși un echilibru. Intervenindu-se fără a se ține seamă de specificul lui, și forțindu-se nota, aceasta poate duce la dezechilibru. Integrarea celui izolat în societate se va face deci progresiv, inteligent și cu maximum de atenție.

Demnă de amintit ar fi singurătatea de nuanță existențialistă, ba chiar protestantă (care favorizează individualismul). Filozofia existențialistă a relevat fenomenul însingurării. Aceste din urmă probleme, le-am menționat doar în treacăt, deoarece depășesc cadrul problemei noastre.

Cauzele însingurării. — Între cele dintîi cauze pămîntești, majore dar fortuite, ale izolării de tumultul vieții sociale, stă suferința, în ambele ei referințe și manifestări, fizică și spirituală. Cel suferind este mai întîi un însingurat. Durerile trupului influențează totdeauna în chip defavorabil asupra sufletului omenesc, astfel că mulți bolnavi, mai ales cei incurabili, devin nervoși, deprimați și se închid în ei, ajungînd pe nesimțite la o totală disperare. Ei au nevoie de o mîngiere activă și de participare sinceră și atașată la suferințe, aceste suflete întristate și apăsate, lovite de greutatea soartei, nu neapărat cu voia lor. Individizii care au petrecut întîmplări nenorocite, cu neputință de înlăturat, cei încercați des de boli, se autocondamnă, din lipsa unei voințe tari, la izolare. În astfel de situații, omul uită de sine însuși, devine nesimțitor pentru toate, se însingurează. Sînt oameni aflați într-o stare de nemulțumire generală, însoțită de o slăbire a sistemului nervos, o delăsare totală, neplăcere și lipsă de atracție spre activitate, oboseală a minții, impresionabilitate și iritabilitate. Nici munca, nici distracțiile nu au pentru ei vreun farmec. Viața nu li se pare decît un chin — ei se închid în această suferință a lor, rupînd — teoretic — contactul material și de valori cu lumea.

Dar chiar într-o viață cu totul normală, orice om cînd se vede disprețuit și umilit, în relațiile cu semenii, cînd nimeni nu se găsește să-i asculte mărturisirile și să-i descopere tainele sufletului său, ajunge victima unei pronunțate depresii sufletești. «Foarte adesea cei ce se consideră nenorocit, se descurajează pentru că nu i-a întărit nimeni moralul și resemnarea în care cade îl face indiferent la orice, chiar la ajutorul de care are practic nevoie. Mulți oameni rămîn și se complac în singurătate numai pentru că au luat obișnuința ei. Starea în care se află le-a afectat orice energie și impuls la acțiune»²⁰.

Și starea de melancolie poate genera fenomenul de însingurare. Melancolia se caracterizează printr-un dezinteres față de orice plăcere, bucurie, omul manifestînd predilecție pentru tot ce este trist, apăsător și cenușiu, chiar dacă fondul tristeții este numai închipuit. Melancolicul nu poate duce o viață normală pentru că, fiind

20. Paul Drillon, *Le rôle social de la charité*, Paris, 1909, p. 61.

mereu stăpînit de gînduri negre, iubește singurătatea, evită rudele și prietenii și pe nesimțite se îndepărtează și de societate.

Un astfel de ins are nevoie de toate de liniște spirituală și corporală. Melancolia duce adeseori la grave tulburări ale spiritului, dezordine morală și dezechilibrul interior, gîndul bolnăvicios că este pierdut, inutil, uitat și nu mai poate nădăjdui în vreun ajutor²¹.

O cauză generală a însingurării a unor indivizi ar constitui-o *mediul și ocupația*, aceasta întîmplîndu-se cu precădere în orașe. La permanenta schimbare a mediului fizic citadin se adaugă cea a atmosferei spirituale. Mediul și profesiunea, două dintre jaloanele civilizației, modelează sufletul și determină totale transformări interioare. Populația orașelor este întotdeauna mai predispusă să-și schimbe rapid ideile vechi cu altele noi, oscilează și manifestă adversitate față de modul de viață domestic și tradițional.

Adesea motivul izolării este de ordin psihologic, intim, personal — îngîmfare, trufie, egoism, necomunicarea unor idei originale ce le aparțin etc.

Singuraticii sînt și persoanele necăsătorite, pentru că au trecut bunăoară de vîrsta recomandată întemeierii unei familii sau au avut de suferit decepții de pe urma acestei angajări. Viața morală a unor astfel de persoane constituie o problemă. Moravurile sînt din capul locului lezate, familia nu este prețuită și un pericol pentru refacerea integrității în urma traumatismelor psihice.

O izolare, retragere, este și cea a călugărului care părăsește viața de societate pentru una de liniște. Acțiunea lui este însă motivată deoarece a venit în mînăstire sau s-a retras departe de lume, pentru a-și căuta un loc mai prielnic în vederea asigurării mîntuirii. El însă, ca oricare alt om, trebuie să muncească deoarece, în primul rînd munca îi disciplinează viața sufletească. El nu iese apoi din comunitatea Bisericii deoarece mai toate mînăstirile au impus modul de viață chinovial.

Există însă și o retragere, dar nu o izolare, ca mijloc de reconfortare și reculegere spirituală. Oamenii care s-au socotit utili societății, într-o viață închinată activității constructive, își caută locuri mai retrase, dar nu rup complet legăturile cu lumea, în vederea unei bătrîneți liniștite și senine.

Cele cîteva cazuri și situații standard care generează fenomenul de singurătate, pot fi totuși sistematizate și împărțite în două grupe socotite principale. În prima grupă, cu totul arbitrar, ar putea fi încadrate cazurile imputabile și condamnable de izolare. Am vorbit mai sus de izolare egoistă, bolnăvicioasă în sine, și cea a intelectualului căruia i se reproșează cu atît mai mult această stare cu cît trebuie să fie prin definiție militant și să slujească de exemplu în conceperea comunitară a felului de a trăi.

Altă categorie masivă a izolațiilor de condamnat este cea rezultată ca urmare a refuzului vieții domestice-familare sau a destrămării acesteia. Am amintit mai sus de celibatarul conștient care avînd idei preconcepute despre această angajare, refuză a se încadra. Intemeierea unei familii este în primul rînd o îndatorire socială, de la care celibatarul, avînd adeseori oroare de sexul opus, se eschivează. Destrămarea vieții familiale prin divorț aduce cu sine decăderea morală. Absența îndeplinirii îndatoririlor moral-familiale, conștințioasă prin natura lor, face loc de multe ori unei vieți de libertinaj, complacerii în imoralitate și promiscuitate. Acești oameni de care am amintit mai înainte, scribîndu-i la un moment dat de starea morală în care se scaldă, simt reproșurile conștiinței iar cauterizarea rănilor morale, o găsesc în singurătate. Pentru însănătoșirea lor spirituală această categorie de indivizi, merită din partea semenului bine intenționat o deosebită atenție.

O categorie deloc neglijabilă de îngrijorați se recrutează dintre indivizii care au suferit un eșec, în profesiunea exercitată ani de-a rîndul și colectivitatea în mijlocul căreia trăiau, nu i-a înțeles. Tot aici se încadrează și cei lipsiți de curaj, cei timizi, cei cu o voință prea slabă în a înfrunta viața și greutățile inerente ei. Refuzul încadrării într-o profesie care presupune colectivitate dar și anumite îndatoriri și imperitive sociale, vine din lene, comoditate și dispreț pentru modul social de a trăi.

21. Econ. Cosma Petrovici, *Datoriile păstorului de suflete față de bolnavii sufletește și trupește*, București, 1907, p. 48.

Cauzele fortuite, deci neimputabile, nobile și în general involuntare, se leagă de una și aceeași viață familială. Avem aici în primul rând pe copiii orfani. Majoritatea acestora sînt încartiruiți în case de copii școlari și pentru ei statul are o grijă deosebită. Totuși în sufletul fiecăruia dintre ei subzistă dorul omeneșc după părinți, dorința de a-i cunoaște, fără să le reproșeze neapărat că i-au lăsat singuri și neajutorați. La polul opus se află părinții și virsiniții în general care suferă și sînt înșingurați din cauza copiilor. Aceștia, ori nu au copii care să le indulcească bătrînețea, ori aceștia le lipsesc multă vreme sau pentru totdeauna, au răposat în floarea vârstei, sau, în ultimă instanță au trebuit să plece din apropierea propriilor lor copii. Astfel de părinți sînt indiscutabil condamnați la singurătate și suferințe interioare. Suferințele acestea degenerază adesea într-un dezinteres total față de viață. Aici ar mai trebui încadrați cei bolnavi de boli molipsitoare de lungă durată și incurabile care sînt prin forța lucrurilor niște izolați mai ales moral. Totala neîncredere în forțele proprii, moralul scăzut prin absența oricărei speranțe de însănătoșire în vivoacă grave depresuni sufletești, ele însele cauze agravate ale bolii.

Acțiuni de interes civic în sprijinul înșinguraților. — Pentru o mare parte din cazurile citate pînă acum, statul nostru și-a făcut o preocupare specială. Fiindcă marea majoritate a înșinguraților și neajutoraților este formată din bătrîni, instituțiile de asistență socială, în speță Casele de ajutor reciproc, înființate în 1951, au un program foarte judicios în această direcție. Pe linie de asociație, membrilor înmatriculați, li se acordă, ori de cîte ori au nevoie, ajutor material, nerambursabil, asistență medicală și juridică gratuită, ajutor cultural. Există, și sînt foarte bine amenajate, cămine pentru bătrîni (fără susținători și care nu mai pot depune vreun efort, bolnavi incurabili) și cantine populare. Tot pe linie de asociație, membrii activi sînt înșarcinați cu vizite la domiciliu, pentru treburi casnice și în spitale. Pentru cei imobilizați, dar capabili încă de a munci, se asigură exercitarea unor îndeletniciri ușoare, în cadrul atelierelor. Cei ce au fost pensionați după o activitate de profesorat, sînt antrenați la munci similare, între care educarea unor copii neajutorați sau inadapabili. Aceasta, împreună cu activitățile culturale în care sînt mobilizați, contribuie la a le reda încrederea în forțele lor personale și a-i scoate din singurătatea în care se claustrasera.

Asistența socială este înscrisă între legile statului iar ajutorul lui se materializează în grija pentru înfăptuirea dreptății. Ținînd realizarea unei anumite doze de bine, dreptatea lasă, dincolo de ea, un vast domeniu asupra căruia, iubirea este chemată să-și exercite puterea binefăcătoare.

În consecință, ne punem atunci întrebarea: Cum contribuie omul și creștinul, ce face el în plus pentru ameliorarea acestor stări de lucruri? În calitate de creștin și ne cere îndatoritor să ajutăm la «mintuirea celui pierdut». Ajutorul cu suport religios și în comunitatea Bisericii, s-a dovedit eficace. Pretutîndeni în jur sînt oameni care au nevoie de ajutorul nostru, de iubirea și de aportul nostru material. «Pe săraci pururea îi aveți cu voi» (Ioan XII, 8), spune Mîntuitorul. Ajutorul efectiv, reclamă din partea creștinului uriașe puteri de muncă în care să «se facă tuturor toate». Faptele îndurării trupești și sufletești, infinit mai mult decît cele prescise în tratatele de morală, cer o gamă largă de activități și atribuții în scopul binefacerii. În această operă samariteană este nevoie de multă sensibilitate sufletească, pricepere răbdare, abilitate, însuflețire, dragoste. Trebuie cu necesitate să diagnosticăm suflul semenului pentru a-l putea apoi mîngia, întări și ajuta în consecință. Trebuie mai ales să cunoaștem felul lui de viață și modul de a o concepe. Cit se poate de edificatoare în acest sens sînt vizitele făcute bolnavilor, bătrînilor (chiar celor din cămine care de multe ori confortul nu compensează atenția ce uită să le-o acorde cei dragi lor care din comoditate și plictis i-au adus aici uitîndu-i cu totul), văduvelor, săracilor, divorțaților (sfătuindu-i la refacerea familiilor) copiilor aflați în orfelinate. Nu va fi nevoie de prea multe interpelări pentru a ne da seama de nevoile imediate ale acestor semeni și ce a pricinuit înșingurarea lor.

Tot pe planul practic, cu excepția ajutorului material, totdeauna bine venit, vom stăruii pe lîngă cel înșingurat — bunul simț ne-o recomandă pentru a-l cunoaște, a ni-l apropia, a stabili cu el relații personale, a-l cîștiga sufletește și vom căuta să-l recuperăm, să-l readucem în ritmul și circuitul de valori și obligații ale

vieții de societate. Celui ce refuză încadrarea într-o profesiune, îl vom convinge la un angajament social. Pentru cel care n-a încercat răspunderile dar și bucuriile vieții familiale, pentru cel căruia intenționăm să-i reface familia destrămată, vom mijloci angajamente matrimoniale, rezonabile sau readucerea copiilor înstrăinați în sinul familiei. Celor sceptici în vreo reușită în viață, deprimaților, vicioșilor, le vom infuza optimism, dovedindu-le că viața, deși complexă și trepidantă, este totuși frumoasă, un dar al lui Dumnezeu și trebuie trăită cumpătat și în plenitudinea ei. În plus nimeni nu se poate socoti fericit în singurătate. Ajutorul de natură morală este de o inestimabilă importanță. Acești însingurați sînt în primul rînd bolnavi sufletește. Izolatul nu va fi ignorat și părăsit de semenii — trebuie ajutat să-și regăsească echilibrul, liniștea, încrederea. El are nevoie de o îmbunătățire a stării sale morale de deprimare. Este nevoie de o veghe energică pentru preîntîmpinarea suicidului. În restabilirea climatului normal de moralitate a individului îi vom consolida mai întîi voința pentru a promova o viață îmbunătățită. Această acțiune are o deosebită importanță deoarece, lipsindu-i suportul și tăria morală, cel însingurat poate fi din nou afectat de cerințele cotidiene, la ale cărei condiții nu va rezista. Vom acționa preventiv asupra semenului cuprins spre ex. de trîndăvie, care-l va duce sigur la izolare, condamîndu-l să trăiască parazit, fără muncă, deci fără colectivitate. Readucerea la viața socială a individului se realizează prin integrarea lui în complexul de interese dar și aspirații al comunității, prin angajarea într-o ocupație care să-l integreze în ritmul muncii creatoare. Numai prin muncă cel izolat reintră în societate ieșind din hiatusul moral în care se complăcuse. Credinciosul dar, nu va fi atent doar la însănoșirea morală a celui izolat, ci și reincadrarea lui în comunitatea de viață și muncă a celorlalți oameni. Singuraticul pentru care depunem nobila străduință de a-l reda societății va ceda rîvnei noastre, modificîndu-și comportamentul, se va dezmoști spiritual, va fi capabil să răspundă la dragoste și încredere cu elan și devotament. Numai fiind capabili de supreme gesturi de umanitate, îndeplinim nobilele datorii pămîntești de creștini.

Remediile creștine individuale, esențial spirituale (deși și Biserica, prin preotul ei, poate întreprinde acțiuni în acest sens), ce contribuie la recuștigarea celui izolat pentru viața comunitară, sînt: *rugăciunea, participarea la cultul divin public, spovedania*. Rugăciunea stăruitoare, cu căldură și convingere, care este pentru sufletul credinciosului bolnav de orice fel, dar mai ales al însinguratului tîmăduitoare și pentru trupul lui. Practicarea vieții de rugăciune în astfel de situații este salutară.

Participarea la slujbele Bisericii crează o stare sufletească de pace, liniște interioară, siguranță, dă tărie celui în necazuri, mîngiere în clipe grele. Cultul creștin este deosebit de valoros prin frumusețea, varietatea și bogăția lui de sensuri. Credinciosul va îndemna apoi pe semenul cu conștiința încărcată la mărturisirea păcatelor în fața preotului dar nu va forța nota. Adeseori sînt motive reale pentru refuzul spovedaniei, din cauza spre ex. a existenței unor păcate grele, nemărturisite de mult timp. Mărturisirea este baia de curățenie a sufletului — ea înalță și înviorează viața sufletească, influențează puternic și binefăcător asupra ființei celui însingurat. Credinciosul are datoria umană de a îndruma pașii semenului său pe făgașul unei vieți superioare, comunitare și a stimula strădanii de a rămîne continuu într-o asemenea viață.

O muncă susținută trebuie să depunem pentru convingerea semenului ce s-a izolat în dovedirea neajunsurilor materiale și spirituale ale vieții singuratic, în contrast cu avantajele și binefacerile vieții sociale. El va trebui să ajungă la convingerea că în tot timpul vieții omul are nevoie de ajutorul aproapelui, în ambele referințe, trupește și spiritualicește. Îmbrăcăminte, hrană, locuință, diferitele unelte, omul, trăind izolat, nu și le poate procura. Chiar numai sub raport pur trupeș, viața omului izolat va fi prin definiție mizerie cruntă. În izolare el este ca și dezarmat în fața trebuințelor vieții. Îndată ce se asociază cu semenii, posibilitățile sale cresc. «Oamenii sînt,

după însăși firea lor, chemați să dea și să li se ofere ajutor, sînt destinați să trăiască în colectivitate și societate, care domină și supraviețuiește ființei individuale²².

Separarea și izolarea de societate este de altfel și o imposibilitate fizică, pentru că tot cuprinsul vieții comunității afectează, într-un fel sau altul, persoana particulară²³.

În planul creștin, credinciosul care vrea să se mîntuiască prin Hristos, care vrea să trăiască în lumina adusă de El, nu se va izola de membrii societății, nu va trăi separat, în turnul de fildeș, singur cu Dumnezeuul lui, ci la un loc cu toți ceilalți oameni. Credinciosul nu se poate mîntui decît cu semenii și prin semenii²⁴.

Desăvîrșirea creștină nu se poate realiza izolat și individual, în afara vieții sociale. Viața socială este un dar al lui Dumnezeu care încă de la creație a constatat că singurătatea și izolarea nu convin nici naturii nici menirii omului (Gen. II, 18)²⁵. Pentru cîștigarea mîntuirii personale viața credinciosului trebuie să fie deci activă, constructivă. Nu este de conceput o desprindere de viață și ignorarea problemelor ei, prin izolare. Viața activă înseamnă însă muncă deoarece omul n-a fost creat ființă perfectă ci perfectibilă, iar cel ce muncește nu concepe să se izoleze. Mîntuirea și desăvîrșirea se lucrează în societate, împreună cu semenii și cu ajutorul lor, prin eforturi personale în decursul vieții, al cărei preț devine dintr-o dată inestimabil.

Evanghelia lui Hristos nu se adresează izolaților și solitarilor, ci ține seama de dublul aspect al persoanei, individual și social.

Comunitatea Bisericii nu este alcătuită din entități abstracte și nici din indivizi izolați sau care ar dori să se izoleze de lume. Credinciosul autentic trăiește în realitățile vieții, în relații cu ceilalți oameni, cu toți oamenii, muncește, are familie și este angrenat în sistemul de muncă și beneficii. Biserica, ea însăși o colectivitate, ajută pe credincios să se încadreze creator și responsabil în structurile sociale.

Mîntuitorul Hristos a infuzat oamenilor un optimism, un curaj, o credință puternică și o nădejde robustă prin care a zidit și înălțat caractere care să mențină continuu energia morală a organismului social²⁶.

Viața și lumea în general sînt bune, au valoare, deci nu trebuie ignorate pentru că sînt amîndouă creația lui Dumnezeu. Optimismul și nu izolarea sau pesimismul trebuie să fie atitudinea creștină în fața vieții.

Drd. NICOLAE STOLERU

REGLEMENTAREA DREPTURILOR DE ASIGURĂRI SOCIALE ALE PERSONALULUI CLERICAL AL CULTELOR, AL MEMBRILOR ASOCIAȚIILOR RELIGIOASE ȘI AL SALARIAȚILOR ACESTORA

În Republica Socialistă România, Cultele religioase și-au organizat, cu începere de la 1 ianuarie 1959, Casă de Pensii proprie, în baza Decretului nr. 718/1956.

Aceste Case, au personalitate juridică, patrimoniu propriu, conducere autonomă și își desfășoară activitatea sub directa supraveghere și îndrumare a Conducerii superioare a Cultului respectiv.

22. Diac. Prof. O. Bucevschi, *Datoriile individului față de colectivitate după concepția creștină*, în «Studii Teologice» IV (1952), nr. 7—8, p. 361.

23. Prof. Constantin Pavel, *art. cit.*, p. 182.

24. Pr. Lector D. Fecloru, *Probleme dogmatice și sociale în Evanghelia după Ioan*, în «Studii Teologice» V (1953), nr. 3—4, p. 220.

25. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Îndatoriri sociale după Noul Testament*, în «Studii Teologice» VI (1954), nr. 7—8, p. 348.

26. Fr. G. Peabody, *Jesus Christ und das Christliche Character*, Giessen, 1906, p. 67.

Principalul obiectiv al acestor Case de Pensii, este de a asigura personalului clerical și salariaților Cultelor toate drepturile de care se bucură salariații sectorului de stat pensionați în cadrul Asigurărilor Sociale de Stat și anume¹:

— Asigurarea materială în caz de bătrînețe sau incapacitate de muncă prin acordarea de pensii sau ajutor material în caz de întrerupere temporară a capacității de muncă.

— Ingrijirea sănătății prin trimiteri la tratament și odihnă pe contul Casei de Pensii respective și pe cont personal.

— Asistență medicală în mod gratuit prin unitățile sanitare din sistemul Ministerului Sănătății.

— Asistența pensionarilor bătrini și fără sprijin familial, prin organizarea de Cămine sau Case Sanatoriale.

În cadrul Caselor de Pensii ale Cultelor, pensiile de toate categoriile și ajutorul social, se stabilesc în baza Legii Pensiilor nr. 27/966 republicată, a H.C.M. nr. 252/1967 și a Regulamentului de organizare și funcționare elaborat de fiecare Casă de Pensii² după aceleași criterii ca și în cadrul Asigurărilor Sociale de Stat și în același cuantum în funcție de vechimea în muncă, de salariul mediu tarifar și de procentele respective prevăzute în Legea Pensiilor pentru fiecare categorie de pensie³.

Categoriile de pensii sînt :

A. — Pentru limită de vîrstă

B. — De invaliditate

C. — De urmași

A. — Potrivit art. 7 din Legea Pensiilor nr. 27/966 republicată, pensia integrală pentru limită de vîrstă se acordă angajaților care au lucrat în locuri de muncă încadrați în grupa a III-a⁴ cel puțin 25 ani bărbații și 20 ani femeile, după cum urmează :

— a) la cererea unității după împlinirea vîrstei de 62 ani bărbații și 57 ani femeile : pentru profesorii și conferențiarii din învățămîntul superior, precum și pentru directorii adjuncți științifici, secretarii științifici, șefii de secție și șefii de sector-laborator din cercetarea științifică, după împlinirea vîrstei de 65 ani bărbații și 60 ani femeile ;

— b) la cererea celui îndreptățit, a tutorelui sau a curatorului său, după împlinirea vîrstei de 60 ani bărbații și 55 ani femeile.

Angajații care nu îndeplinesc condițiile de vechime prevăzute pentru obținerea pensiei integrale pentru limită de vîrstă, au drept la pensie la împlinirea vîrstelor de 62 ani bărbații și 57 ani femeile, dacă au cel puțin 10 ani vechime în muncă.

Invalizii și accidentații de război mari mutilați, precum și cei încadrați în gradul I sau II de invaliditate, au dreptul ca la încetarea activității să beneficieze pe lîngă pensia I.O.V.R. și de orice altă pensie, pentru activitatea depusă după invaliditatea în război, în conformitate cu disp. art. 60—2 din Legea Pensiilor nr. 27/966.

B. — Au drept de pensie de invaliditate cei care au pierdut total sau parțial capacitatea de muncă. Invaliditățile care dau drept la pensie sînt de trei grade în raport cu incapacitatea de muncă, care se stabilește de Comisia medicală de expertizare a capacității de muncă.

— Invaliditatea de gradul I este caracterizată prin pierderea totală a capacității de muncă și nevoia de îngrijire și supraveghere a invalidului de către altă persoană.

1. A se vedea art. 4 și 5 din Decretul nr. 718/1956 pentru înființarea Caselor de Pensii și Ajutoare în cadrul Cultelor din R. S. România.

2. A se vedea art. 68 din Legea Pensiilor nr. 27/966.

3. *Idem*, art. 13, 21 și 24 din aceeași lege.

4. Locurile de muncă, după condițiile în care s-a desfășurat activitatea, se împart în trei grupe : I, II și III — art. 6 din Legea Pensiilor nr. 27/966.

— Invaliditatea de gradul II este caracterizată prin pierderea totală a capacității de muncă, cu posibilitatea invalidului de a se servi, fără ajutorul altei persoane.

— Invaliditatea de gradul III este caracterizată prin pierderea parțială a capacității de muncă.

Pensia de invaliditate cauzată de accident de muncă, boală profesională sau tuberculoză, se acordă fără a se cere îndeplinirea vreunei condiții de vechime în muncă, al cărui cuantum se stabilește pentru angajați în procente din salariul mediu tarifar, în raport cu gradul de invaliditate și grupa de muncă ⁵.

Pensia de invaliditate cauzată de accident în afară de muncă sau boală obișnuită, se stabilește în funcție de vechimea în muncă, în raport cu vârsta angajatului ⁶, de salariul mediu tarifar, de gradul de invaliditate și de procentele prevăzute în tabelul de la art. 24 din Legea Pensiilor.

Au drept la pensie de invaliditate cauzată de accident în afară de muncă sau boală obișnuită și cei care au o vechime în muncă mai mică decât aceea prevăzută la art. 23 dar nu mai puțin de $\frac{1}{2}$ din această vechime.

Potrivit art. 26 din Legea Pensiilor nr. 27/966 republicată, pensionarii de invaliditate gradul I, au dreptul în afară de pensie, la o indemnizație pentru îngrijire de 300 lei lunar.

Pensionarii de invaliditate sînt supuși revizuirii medicale periodice, în ceea ce privește capacitatea de muncă cu excepția celor care prezintă invalidități ireversibile, sau au împlinit vârsta de 55 ani bărbații și 50 ani femeile.

Pensionarii de invaliditate pot cere revizuirea medicală ori de cîte ori starea sănătății lor s-a îmbunătățit sau s-a agravat, numai pînă la împlinirea vârstei de 60 ani bărbații și 55 de ani femeile.

Pensionarii de invaliditate ca urmare a unui accident de muncă sau boală profesională, pot cere revizuirea medicală și după împlinirea acestor vârste ⁷.

C. — În conformitate cu prevederile de la art. 29 din Legea Pensiilor nr. 27/966, modificat prin Decretul nr. 386/1972, au drept la pensie de urmaș, membrii de familie și anume: copiii, soția, soțul, părintii, frații și surorile care se aflau în întreținerea susținătorului decedat.

Membrii de familie au dreptul la pensie de urmaș numai dacă cel decedat era pensionar sau dacă, la data decesului împlinea condițiile pentru obținerea unei pensii.

Dacă cel decedat nu era pensionar, dar împlinea condițiile de vechime în muncă pentru acordarea pensiei pentru limită de vîrstă, membrii de familie au dreptul la pensie de urmaș indiferent de data cînd a survenit decesul susținătorului.

Soțul sau soția care solicită pensie de urmaș în temeiul art. 31, alin. 1, lit. a, sau c din Legea Pensiilor nr. 27/1966 republicată, are drept la această pensie, dacă durata căsătoriei a fost de cel puțin 5 ani, în cazul în care susținătorul la data căsătoriei era pensionar pentru limită de vîrstă; în cazul în care decesul susținătorului a fost cauzat de un accident, de orice natură, sau boală profesională, pensia de urmaș se acordă indiferent de durata căsătoriei.

De asemenea, au dreptul la pensie de urmași, părintii, frații și surorile în condițiile prevăzute de Legea Pensiilor nr. 27/966, republicată.

În cadrul Caselor de Pensii și ale Asociațiilor Religioase angajații care nu îndeplinesc condițiile pentru obținerea unei pensii pentru limită de vîrstă sau de invaliditate, au dreptul la ajutor social în conformitate cu dispoziția art. 36 din Legea Pensiilor nr. 27/966 dacă sînt în vîrstă de 62 ani bărbații și 57 ani femeile și au o vechime în muncă de cel puțin 5 ani efectiv lucrați sau dacă sînt invalizi de orice

5. A se vedea art. 21 din Legea Pensiilor nr. 27/966.

6. *Idem*, art. 23.

7. Prevederile din aliniatul 3 introdus la art. 27 din Leg. Pens. 27/966 prin Decretul nr. 386/1972 se aplică de la 1 nov. 1972.

grad în urma unei boli obișnuite sau a unui accident în afară de muncă și au lucrat efectiv cel puțin $\frac{1}{4}$ din vechimea prevăzută la art. 23 necesară pentru acordarea pensiei de invaliditate.

Timpul cit un angajat a îndeplinit serviciul militar în termen, a fost concentrat, mobilizat sau a fost prizonier, se consideră vechime în muncă la acordarea pensiei pentru limită de vîrstă.

Soțul supraviețuitor și copiii unui beneficiar de ajutor social, au dreptul la ajutor social de urmaș dacă îndeplinesc condițiile prevăzute pentru acordarea pensiei de urmaș și sînt lipsiți de mijloace proprii de existență.

Potrivit art. 63 alin. 3 din Legea Pensiiilor, cei care beneficiază de o pensie nu pot opta pentru ajutor social.

Sfera largă de acordare a pensiiilor, scoate în evidență caracterul general al Asigurărilor materiale prin pensii, ceea ce constituie o trăsătură specifică a sistemului socialist al Asigurărilor Sociale de Stat.

PLATA PENSIILOR ȘI AJUTOARELOR SOCIALE

Plata pensiiilor și ajutoarelor sociale se face din fondurile Casei de Pensii respective, care se alimentează din contribuția acordată de Departamentul Cultelor, de 15% ce se plătește de unitățile Culturii sau de Asociațiile Religioase și din contribuția personală de 1 și 2%.

Precizăm că potrivit dispoziției art. 64 din Legea Pensiiilor nr. 27/966, dreptul la pensie și ajutor social este imprescriptibil, iar pensia și ajutorul social nu pot fi cedate nici total, nici parțial.

Pensiiile și Ajutoarele sociale nu sînt impozabile, iar această scutire de impozite se integrează în complexul de dispoziții, a căror finalitate este ridicarea nivelului de a trăi al pensionarilor și beneficiarilor de ajutor social⁸.

ASISTENȚA SOCIALĂ

Salariații și pensionarii Caselor de Pensii a Cultelor, a Asociațiilor Religioase și membrilor de familie se bucură de asistență medicală și medicamente gratuite în toate unitățile sanitare ale Statului, în aceleași condițiuni ca și angajații din Sectorul de Stat, fapt ce demonstrează grija pentru viața și sănătatea pensionarilor, beneficiarilor de ajutor social și a membrilor lor de familie.

În acest scop, Casele de Pensii ale Cultelor contribuie la bugetul de Stat cu o cotă ce se fixează anual de Ministerul Finanțelor și Ministerul Sănătății de comun acord cu Departamentul Cultelor, în raport cu numărul salariaților, al pensionarilor și membrilor fiecărei Case de Pensii⁹.

Pe timpul intreruperii temporale a capacității de muncă din cauză de boală sau accident, salariații Cultelor primesc ajutoare materiale în baza actelor normative.

Pensionarii au dreptul la ajutoare pentru proteze chirurgicale, dentare, oculare, auditive, centuri abdominale și aparate ortopedice în condițiunile stabilite pentru angajații din sectorul de Stat cu contracte de muncă pe durată nedeterminată și de ajutor în caz de deces al oricărui membru de familie, conform Hotărîrii nr. 880/965 modificată prin H.C.M. nr. 1356/1968 (a se vedea și Lucrarea Direcției pentru probleme de muncă și ocrotiri sociale a Consiliului Popular al Municipiului București, pag. 102), iar familia are dreptul la acest ajutor în caz de deces al pensionarului¹⁰.

De asemenea, în caz de deces al pensionarului sau beneficiarului de ajutor social, sumele neîncasate de cel decedat, inclusiv cele pentru luna în care a avut loc

8. Legea Pensiiilor comentată și adnotată de Miron Niculescu.

9. Decretul nr. 718/956, art. 6.

10. Hotărîrea 880/965, art. 18—20 și art. 72 din H.C.M. 252/967.

decesul, se vor achita membrilor de familie prevăzuți la art. 29 alin. 1 din Legea Pensilor nr. 27/966 republicată — soția, soțul, părinții, frații și surorile, iar în lipsa acestora, persoanei în îngrijirea căreia se afla pensionarul sau beneficiarul de ajutor social la data decesului, dacă fac dovada acestei situații cu acte sau declarații date pe proprie răspundere¹¹.

Casele de Pensii a Cultelor și a Asociațiilor Religioase sînt preocupate de îngrijirea sănătății membrilor săi și această preocupare se realizează prin trimeri la tratament și odihnă fie prin casele proprii înființate în acest scop, fie în stațiunile balneo-climaterice de Stat, ca și salariații Statului.

În cadrul unor Case de Pensii ale Cultelor funcționează Case Sanatoriale și de odihnă, care acordă asistență socială pensionarilor bătrîni și fără sprijin familial.

Deosebit de pensii și ajutor social ce se acordă personalului clerical, salariaților Cultelor în condițiunile Legii Pensilor nr. 27/966 și a H.C.M. nr. 252/1967, aceștia au dreptul și la pensie suplimentară.

Această pensie se bazează pe principiul mutualității, în funcție de care, toți salariații Cultelor contribuie la constituirea fondului pensiei suplimentare cu un procent de 2% asupra salariului tarifar de încadrare și ca urmare beneficiază de această pensie la terminarea activității salariate datorită pensionării pentru limită de vîrstă, de invaliditate, sau acordării de ajutor social proporțional cu perioada de contribuție¹².

Salariații care nu au dreptul la pensie sau ajutor social, au drept la pensie suplimentară în aceleași condițiuni ca și angajații pensionați.

Ca și pensia și ajutorul social — pensia suplimentară este transmisibilă urmașilor —, dacă sînt înscriși la pensie de urmași și dacă susținătorul a beneficiat de o astfel de pensie.

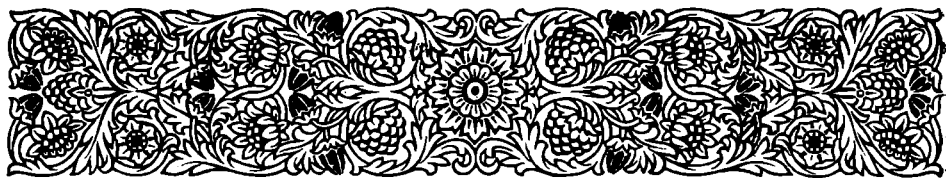
Aplicarea în mod egal a condițiunilor de pensionare a oricărui salariat din Republica Socialistă România fără nici o discriminare dovedește grja Statului nostru de a trata echitabil pe toți cetățenii țării, creîndu-le optime condițiuni de asigurarea existenței, după încetarea activității salariate.

MIHAI BĂDIUȚEANU

---

11. H.C.M. 252/967, art. 59 alin. 1—3.

12. Legea Pensilor nr. 27/966 republicată, art. 72—73.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

DESCHIDERA CURSURILOR LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

În ziua de 2 octombrie a.c. s-au deschis cursurile anului școlar 1974—1975 la Școala de cîntăreți și Seminarul teologic din Capitală, în localul de la Minăstirea Radu Vodă, — Paraclis patriarhal.

Inzestrat de cîțiva ani de către Arhiepiscopia Bucureștilor și de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Țu toate cele de trebuință, iar pentru acest an cu un nou etaj pentru extinderea dormitoarelor elevilor, Seminarul teologic și-a deschis porțile prin oficierea unui Tedeum de către un sobor dintre preoții profesori sub noua și frumoasa cupolă a vechii ctitorii domnești.

A participat din partea Arhiepiscopiei Bucureștilor P. C. Preot Petre F. Alexandru, Consilier mitropolitan, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

După obișnuitul polihroniu s-a trecut în noua sală de festivități unde s-a desfășurat un program artistic de cîntece religioase și patriotice, precum și două recitări.

Luînd cuvîntul P. C. Pr. Prof. Vasile Bria, Directorul Seminarului, după ce salută prezența onoraților delegați, a profesorilor și elevilor a spus, printre altele: În aceste frumoase zile de toamnă și în acest an s-au deschis porțile Școlii noastre spre a primi pe cei dornici să se instruiască întru cele ale teologiei. Cu acest prilej înscrîm în inimile și mințile noastre momentul deschiderii cursurilor celui de al 138-lea an de studii seminareale în cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor. Este un lucru sfînt să ne gîndim la Întîistătorul Bisericii noastre strămoșești — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — care cu dragoste urmărește pregătirea viitorilor preoți în Seminarul de la Radu Vodă «și să-i aducem prinos de recunoștință și făgăduința că ne vom uni eforturile — dascăli și elevi — pentru a continua munca și renumele Școlilor noastre teologice».

P. C. Sa, aduce de asemenea, cuvînt de mulțumire Departamentului Cultelor în frunte cu Domnul Profesor Dumitru Dogaru, rugînd pe reprezentanții prezenți să prezinte omagii alese Conducerii Departamentului.

Adresându-se elevilor, Directorul școlii, după ce face o retrospectivă a activității școlare din anul trecut, arată că majoritatea elevilor au privit cu seriozitate programul analitic de instrucție școlară și spirituală, care a constituit o bucurie pentru conducerea Centrului Eparhial. Urează apoi spor și succes în muncă profesorilor și elevilor școlii.

P. C. Preot Petre F. Alexandru, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh, aduce binecuvîntarea Prea Fericirii Sale profesorilor și elevilor școlii, urîndu-le sănătate și putere de muncă. Subliniînd necesitatea ca toți elevii să privească cu adîncă seriozitate întreaga activitate școlară, pentru care conducerea Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor face atîtea eforturi, P. C. Sa arată bucuria pe care o are Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian pentru bunele rezultate date de elevi în desfășurarea învățămîntului, precum și regretul pe care îl încearcă Centrul Eparhial cînd a fost pus în situația de a aplica unele sancțiuni aceluia care se abăteau de la disciplină.

Recomandă elevilor să privească cu toată seriozitatea procesul de învățămînt și să se încadreze total în spiritul școlii, neuitînd că ei vor deveni modelatori de suflete și preoți ai Bisericii lui Hristos.

Încredințează pe profesori și pe elevi de toată înțelegerea și concursul Centrului Eparhial, care va urmări desfășurarea activității școlare din acest an și urează tuturor spor la muncă și frumoase realizări.

ASISTENT

ÎNȚILNIRE COLEGIALĂ A ABSOLVENȚILOR SEMINARULUI CENTRAL DIN BUCUREȘTI SERIA 1939

În ziua de 10 septembrie 1974, absolvenții Seminarului Central din București s-au întrîlnit la Institutul teologic din București, cu prilejul a 35 de ani de la absolvire.

La ora 10 dimineața în prezența elevilor promoției de odinioară și a profesorilor care mai sînt în viață, un sobor alcătuit din preoții seriei Pr. Niță Grigorescu-Bogați; Pr. Ion Foculescu, Drobeta Turnu Severin și Pr. Gh. Gh. Mateescu, Izvoarele, a oficiat un Te-Deum și un Polihroniu, în Biserica Sfînta Ecaterina, pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru conducătorii statului și pentru cei prezenți. Un parastas s-a făcut și pentru profesorii și colegii decedați. Răspunsurile la strănă au fost date de către colegii, prezenți și soțiile lor.

La orele 13 o sală de curs de la Institutul teologic, a găzduit întreaga asistență, formată din profesori și absolvenți cu soțiile lor. Dintre profesori au fost de față: P. C. Pr. Alecu Constantinescu, P. C. Pr. Nicon Popescu și Prof. Maxim Vasiliu.

După rugăciunea «Împărate Ceresc» cuvîntul de deschidere a fost rostit — din partea promoției — de către Pr. Niță Grigorescu — șeful clasei — care a spus printre altele: «Îmi revine deosebita cinste și îndatorire, ca în numele colegilor — seria 1939 — să rostesc un cuvînt scurt de deschidere, cu prilejul acestei revederi și al sărbătoririi promoției noastre a 35 ani de la terminarea seminarului.

Sînt copleșit de emoție și mare bucurie că revăd colegii mei după 35 de ani, deși pe unii dintre ei i-am mai întîlnit cu anumite ocazii.

Mîhnit în suflet sînt pentru cei patru colegi care nu au avut plăcerea să fie în mijlocul nostru, deși poate au motive binecuvîntate la această lipsă.

Indurerat sînt pentru cei șapte colegi de ai noștri care între timp au decedat. De nemăsurat îmi este bucuria că ne revedem cu foștii noștri profesori și regretăm că majoritatea lor au trecut spre cele veșnice. Nu vom uita pe foștii noștri profesori, care ne-au dat din știința lor. Ei au plecat, dar sînt mereu în mijlocul nostru, prin tot ceea ce ne-au dăruit, și noi ca niște albine — care adună nectarul din flori — am adunat și ne-am însușit tot ceea ce ei au avut mai bun. Îmi exprim marea mulțumire sufletească pentru realizarea acestei reuniuni colegiale și aduc mulțumire Bunului Dumnezeu, pentru ajutorul dat fiecăruia în viață.

Apoi gîndul meu se îndreaptă plin de recunoștință către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Înțelept îndrumător și ocrotitor — care ne-a acordat înalta binecuvîntare de a ne revedea.

Mulțumim și conducerii statului, pentru încrederea și sprijinul moral și material ce le acordă Bisericii și nouă slujitorilor.

Mulțumim foștilor noștri profesori, care n-au precupețit nici un efort în activitatea lor de a lumina cu vorba și cu fapta pe elevi, astăzi la rîndul lor îndrumători și păstori de suflete.

Le mulțumim celor prezenți pentru bucuria și deosebita cinste ce ne-au făcut fiind alături de noi și în fruntea noastră la această reuniune, iar tuturor colegilor și doamnelor soții vă spun: «Bine ați venit și bine ne-am revăzut».

După aceea a luat cuvîntul P. C. Pr. Nicon Popescu, care în cuvinte insufleteitoare îndeamnă pe foștii săi elevi să contribuie și mai mult în activitatea lor, la locul de muncă al fiecăruia, la noi realizări pentru binele Bisericii și al patriei noastre.

S-a dat apoi citire catalogului seriei 1939, de către P. C. Pr. Nicon Popescu, profesor și spiritual. Fiecare dintre cei strigați și prezenți a fost rugat să-și expună pe scurt istoricul celor 35 de ani de viață de la absolvire: ce a putut realiza fiecare în acești ani din punct de vedere familial, profesional și social-patriotic.

Pentru cei decedați s-a păstrat un minut de reculegere, și reuniunea se încheie cu rugăciunea «Tatăl nostru».

Apoi promoția a aprobat ca să se trimită cu acest prilej sărbătoreasc o telegramă de recunoștință și mulțumire către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și către Domnul Președinte al Departamentului Cultelor, Prof. D. Dogaru.

S-au făcut apoi cîteva fotografii în amintirea acestei reuniuni, după care cei prezenți au luat parte la o agapă frățească în localul Institutului, unde într-o atmosferă de bucurie s-au depănat amintiri din viața de seminar. A vorbit părintele Prof. Alecu Constantinescu și s-a luat hotărîrea ca pînă în anul 1979 — după 5 ani — cînd ne vom aduna din nou în București — să ne revedem în fiecare an la cîte unul dintre colegii noștri. S-a hotărît ca peste un an în 1975 să ne reunim în septembrie la colegul nostru Pr. Ion Foculescu la Drobeta-Turnu Severin. Despărțirea a fost profund emoționantă, ca și revederea.

ASISTENT

HRAMUL BISERICII «NAȘTEREA MAICII DOMNULUI» — GHENCEA

Duminică, 8 septembrie 1974, zi frumoasă de început de toamnă. Soarele mîngie cu raze molatece frunzele tremurînde ale plopilor și teilor ce înconjoară biserica «Nașterea Maicii Domnului», și ea gătită în straie de sărbătoare și pregătită pentru primirea înalților oaspeți.

În această atmosferă cu adevărat sărbătorească, credincioșii parohiei își îndreaptă pașii spre marea lor biserică luminată de candelabre și becuri multicolore ale căror flșii de lumină răsar timid din candelarele așezate în semicerc de o parte și de alta a catapetesmei; aceasta, la rîndul ei, atrage atenția prin splendoarea sculpturilor de un auriu strălucitor și prin multitudinea beculuțelor ce luminează concentric fiecare iconă din ansamblul ei.

La ora 9,30, soborul preoțesc și întreaga asistență întâmpină pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care intră în biserică printre credincioși, călcînd pe un covor moale și înmiresmat de flori, în timp ce bucuria credincioșilor se revarsă prin intonarea împreună cu preoții și diaconii prezenți a imnului: Pre Stăpînul și Arhiereul nostru...

Pe fețele tuturor s-a întipărit emoția acestei întîlniri și se citește bucuria de a participa la prima Sfîntă Liturghie săvîrșită de un înalt Ierarh în biserica lor.

După înveșmîntarea P. S. Episcop Roman Ialomițeanul se săvîrșește sfînta liturghie în sobor mare de preoți și diaconi, răspunsurile fiind date prin cîntare omofonă de întreaga asistență sub conducerea domnului Popa Gh. Constantin, licențiat al Institutului teologic de grad universitar din București, care deservește strana acestei biserici.

În timpul sfintei liturghii a avut loc hirotonirea în diacon a tînărului Florea Țîntaru pe seama parohiei Putineiu, protoieria Turnu Măgurele.

La sfîrșitul suljbei, Părintele Dragnea George, parohul bisericii, face o succintă dar cuprinzătoare prezentare, cu date istorice, a sfîntului lăcaș de închinăciune, arătînd că Sfîntul lăcaș a fost ridicat cu contribuția bunilor credincioși ai parohiei la îndemnul și prin munca neobosită, dusă pînă la sacrificiu a vrednicului de pomenire preot Marin Gheorghe, după cum reiese și din inscripția de pe piatra funerară din curtea bisericii: «Aici odihnește, obosit de trudă grea și așteptînd să sune clopotele învierii, Marin Preotul, întemeietor al Parohiei «Sf. Maria-Ghencea», cel ce a ridicat în timp de 2 ani, prin truda și suferințele lui, marea biserică de alături — care să fie și pentru tine, trecătorule, locaș de reculegere, unde să-ți pleci genunchii și să te rogi lui Dumnezeu...», și a fost desăvîrșit în anul 1944, avînd slujitori care oficiază aici aproape de la ridicarea ei în persoana P. C. Preoți Marin Nicolae (1944) și Mănărcescu Gheorghe (1947) cărora s-au alăturat cu dragoste și devotament preoții: Răcășan Victor (1968) și Dragnea George (1971).

În continuare este prezentat bilanțul realizărilor din punct de vedere administrativ, relieffîndu-se în mod deosebit împrejmuirea curții bisericii cu gard de beton și introducerea încălzirii centrale.

Părintele paroh încredințează pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian prin P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, că preoții de la această parohie vor continua să lucreze cu puteri înnoite, pentru buna sporire și propășire a Bisericii și pentru înflorirea scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România.

Luind cuvîntul P. S. Episcop Roman Ialomițeanul a mulțumit mai întii de toate lui Dumnezeu că l-a învrednicit să ia parte la această înălțătoare bucurie duhovnicească împreună cu credincioșii și slujitorii bisericii.

A arătat apoi cît de mari sînt roadele credinței, și în cuvinte pline de căldură părintească a îndemnat pe enoriași să trăiască în dragoste deplină și în pace, care este țelul vieții și pentru a cărei înfăptuire pe tot pămîntul luptă oamenii de bine din întreaga lume. După ce și-a manifestat bucuria că vede dragoste pentru sfințele locașuri de cult, pentru cîntarea în comun a tuturor credincioșilor, pentru care roagă pe bunul Dumnezeu să-i învrednicească de binecuvîntarea Sa, P. S. Episcop Roman a continuat astfel cuvîntul său :

«Praznicul Nașterii Maicii Domnului este sărbătorit foarte frumos, împodobit cu o haină luminoasă pe care o formează credincioșii care sînt haina de sărbătoare a bisericii.

Bună ajutătoare este Maica Domnului! Numai gîndindu-ne la sărbătoarea de azi, ne umplem de bucurie : «Astăzi bucurie la toată lumea s-a făcut...».

Cugetînd la bucuria Nașterii Maicii Domnului, inimile se umplu de daruri sfinte, căci Maica Domnului a fost locaș preasfînt, rînduit de Dumnezeu din veșnicie pentru ca prin ea Fiul lui Dumnezeu să se unească cu noi oamenii. Solomon înțeleptul s-a ostenit și a zidit locaș lui Dumnezeu. A mers la împărății din împrejurimi și a adunat lemn de cedru pentru a construi locaș mareț de închinăciune. A înfrumusețat cu heruvimi și serafimi acest sfînt locaș, pe care profetul privindu-l cu ochii sufletului îl vedea plin de slavă. Iar nouă, cînd privim la Maica Domnului, ni se arată că frumusețea ei întrece orice altă frumusețe, pentru că ea a încăput pe Cel neîncăput, pe «Hristos Dumnezeuul nostru...».

Părinții Maicii Domnului erau de neam împărătesc prin David și de neam arhieresc prin Aaron. Din acest neam sfînt s-a născut odrasla ce avea să devină mai tirziu locașul lui Hristos. Dumnezeu a pregătit astfel de locaș sfînt, pentru că în el avea să locuiască Fiul Său și prin El noi să ne împreunăm cu Dumnezeu, îndumnezeindu-ne și devenind fii ai Tatălui ceresc. De aceea se cuvine să avem credință puternică și statornică în Dumnezeu. Să nu îndrăznim a socoti ceva mai presus de Hristos și de Maica Sa! Și să iubim cu toată dragostea pe Dumnezeu, cunoscînd că din bunătatea Sa și din dragostea Sa pentru noi, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său jertfă de ispășire pentru păcatele noastre. Se cuvine apoi să fim lucrători ostrednici ai faptelor bune, bineplăcute lui Dumnezeu și tuturor sfinților Săi.

Dacă atunci cînd glasul Evangheliei răsună și sufletul nostru continuă să doarmă, înseamnă că sufletul nostru este prea oboșit pentru că a fost și poate este hrănit și în prezent cu cele rele. Hrana sufletului nostru este cuvîntul lui Dumnezeu. Alergați la acest cuvînt sfînt — izvor de viață dătător, meditați asupra lui, fiți însetați după el : Cuvîntul lui Dumnezeu îl găsim în cultul nostru; de aceea fiți cu luare-aminte la tot ce spune cuvîntul Evangheliei și veți vedea că sufletul nostru se înviorează.

Rugăciunea să nu lipsească din hrana zilnică a sufletului nostru. Să dăm minții să se hrănească din cuvintele rugăciunii. Rugăciunea, fie mică, fie mare, să stăruie permanent în mintea noastră. Intrucît rugăciunea trebuie să fie focul mistuitor, care să îndepărteze pe cei ce ar voi să ducă sufletul nostru la pierzare.

În incheiere vă indemn să frecvențați această frumoasă biserică, să ascultați cu oștrdie sfințele slujbe și tilcuirea cuvintelor pline de înțelepciune ale Sfintei Evanghelii. Și dovedind dragoste, să fiți neînfricați luptători pentru pace și bună înțelegere între oameni și între popoare».

*

După slujba Tedeumului, a urmat creștineasca și tradiționala agapă, în timpul căreia P. S. Episcop Roman Ielomițeanul a rostit un frumos cuvânt de învățătură, în care a explicat originea și importanța acestei mese comune.

ASISTENT

RESFINȚIREA BISERICII «SFÎNTUL IERARH NICOLAE» DIN OBEDENI, COMUNA VĂRĂȘTI, JUDEȚUL ILFOV

Duminică, 27 octombrie 1974, a avut loc în satul Obedeni din comuna Vărăști, județul Ilfov, solemnitatea resfințirii bisericii «Sfântul Ierarh Nicolae», renovată aproape în întregime și pictată din nou, la stăruința neobositului preot paroh iconom stavrofor Ioan Alecu și cu concursul credincioșilor, care, timp de 39 de ani, de când păstorește (1936) această parohie a făcut lucrări care îi fac cinste și-l situează printre preoții care s-au distins în lucrarea pe ogorul Domnului (casa parohială — 1936—1937; clopotnița (1938); cămin cultural 1939—1941 reparații generale și pictura bisericii (1970—1974).

Serviciul divin de resfințire a fost săvârșit de un sobor de preoți, în fruntea cărora s-a aflat P. C. Preot Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale.

Răspunsurile la sfința liturghie au fost date de credincioșii prezenți la această solemnitate.

După terminarea actului solemn al resfințirii bisericii, conform rînduielilor tipiconale, și a sfinței liturghii, s-a săvârșit parastasul pentru pomenirea ctitorilor răposați și a altor binefăcători și ajutători ai sfîntului locaș.

După aceasta a urmat un polihroniu pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru conducătorii Republicii Socialiste România și pentru toți cei prezenți la solemnitate.

La sfîrșitul sfinței liturghii a luat cuvîntul P. C. Preot Paroh Ioan P. Alecu care, într-o succintă dar vibrantă «Dare de seamă» a arătat dragostea care l-a călăuzit și ajutorul lui Dumnezeu, care l-a întărit spre a căpăta încrederea și sprijinul credincioșilor pentru realizările din timpul celor 39 de ani. P. C. Sa a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru tot ajutorul dat la terminarea cu bine a lucrărilor de reparație a acestui locaș, Departamentului Cultelor, pentru sprijinul acordat în ducerea la bun sfîrșit a lucrării și a dat asigurări că și în viitor va da dovadă de același devotament și loialitate. În continuare P. C. Sa a adus mulțumiri organelor locale de stat pentru toată înțelegerea și pentru sprijinul acordat sub diferite forme, precum și tuturor credincioșilor pentru contribuția lor plină de jertfelnicie.

A luat cuvîntul apoi P. C. Preot Protoierul al orașului Oltenița, Savu Chiriță, care a arătat, printre altele, că la unele biserici din Protoieria Oltenița se fac lucrări

de reparații, printre care s-a numărat și biserica Obedeni, la care s-au făcut reparații capitale și pictură din nou executată de pictorul Andrei Vlăduțu. P. C. Sa laudă fapta credincioșilor din Obedeni și-i îndeamnă să fie și de aici înainte uniți pentru că numai așa se pot realiza lucruri mari.

La sfârșit, a luat cuvântul P. C. Pr. Ioan Găgiu, directorul Administrației Patriarhale, delegatul Prea Fericitului Patriarh Justinian, care aduce binecuvântările Prea Fericirii Sale și arată bucuria Sa când se săvârșesc asemenea lucrări la casa Domnului. «Am trecut azi dimineață — continuă P. C. Sa — prin satele vecine și am văzut gospodării frumoase... Din partea mea, vă îndemn, iubiți credincioși, să fiți în strânsă legătura cu Sfânta Biserică, pentru că nimic nu s-a făcut în istoria neamului nostru la care să nu fi luat parte activă și Biserica. Acum, în zilele noastre, străinii care vizitează bisericile și minăstirile din România, se minunează și zic: «Cum a fost posibil, ca locașuri de acum 300—400 de ani să fie așa de frumos împodobite?»

Așa precum strămoșii noștri au iubit locașurile sfinte, tot așa și noi să le iubim, dar nu numai prin înfrumusețarea ci și prin frecventarea sfintei biserici. Eu vă sfătuiesc — ca preot — să păstrați credința noastră ortodoxă. Dacă sintem buni credincioși sintem și buni cetățeni ai Patriei». În incheiere, P. C. Sa laudă fapta credincioșilor și a preotului paroh din Obedeni și-i asigură că se va face interpretul fidel către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a celor văzute și constatate știind că-i va produce multă bucurie această știre.

După terminarea serviciului divin a urmat tradiționala agapă frățească.

ASISTENT

SFINȚIRE DE BISERICĂ

În ziua de duminică 15 septembrie 1974, cu un sobor de preoți, în frunte cu P.C. Preot Iconom Stavrofor Nicolae Popescu, Protoiereul de Găiești, s-a făcut sfințirea Bisericii din parohia Cațanele, comuna Gura Foi, jud. Dîmbovița.

Înălțată pe un dîmb într-un cadru de un pitoresc plin de farmec, Biserica este ridicată și pictată între anii 1912—1914, cu truda enoriașilor sub păstoriarea preotului defunct Atanasie Popescu.

Cutremurul cel mare din 1940 lăsînd urme adînci, biserica este reparată și redată cultului de parohieni, cu osteneala preotului Dumitru Popescu, fiul defunctului.

Necruțătorul timp însă, lasă alte urme în trupul de zid al bisericii, care începînd cu anul 1968, cu venirea preotului actual, încep să fie șterse, printr-o muncă grea de restaurare. Se fac subzidiri, reparații de mozaicuri, mobilier, uși, ferestre, se pune învelitoare de tablă nouă, se electrifică, iar în anii 1973—1974, se repictează toată biserica de pictorița Maria Popa din Tulcea. Se fac văruiuri exterioare, vopsitorii, trotuare etc. Biserica este îmbogățită cu odăjdii noi și obiecte de cult.

Lucrările sînt făcute prin contribuția enoriașilor parohiei, la care Sf. Arhiepiscopie prin grija, dragostea și înțelepciunea dată de Dumnezeu Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, adaugă un prețuit ajutor.

La terminarea serviciilor religioase, preotul paroh face un raport asupra lucrărilor multiple executate timp de 6 ani la rînd și scoate în evidență aportul adus de epitropii bisericii, de Consiliu, de Comitet și de enoriașii parohiei.

Mulțumește Părintelui Protoiereu, care a vizitat mereu parohia în timpul lucrărilor dînd prețioase îndrumări. Arată de asemenea că parohia nu va uita niciodată danșile în bani, odăjdii noi, alte obiecte, datorite de preotul Dumitru Popescu și alte familii.

Epitropul Marin Socoteanu arată și el că toată parohia trăiește o zi mare și mulțumește bunului Dumnezeu că a trimis un vrednic păstor în parohie, care muncind neobosit a însuflețit pe toți enoriașii, făcîndu-i să participe activ la restaurarea bisericii.

Preotul Protoiereu luînd cuvîntul arată ce înseamnă actul săvîrșit pentru redeschiderea bisericii, importanța ei în viață, pentru pregătirea mintuirii sufletelor și face o chemare caldă pentru păstrarea curăteniei sufletești, pentru iubirea bisericii strămoșești, pentru păstrarea datinilor străbune care au ținut vie mereu biserica. La sfîrșit P. C. Sa împărtășește tuturor celor prezenți și familiilor binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și pune accentul pe ajutorul spiritual și material acordat de Prea Fericitul Părinte tuturor bisericilor din scumpa noastră Patrie. Îndeamnă în continuare pe toți să muncească cu rîvnă și cinstit fiecare la locul lui pentru binele, pacea și prosperitatea Patriei noastre scumpe, care este condusă de o minte preanțeleaptă a Președintelui Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, care a făcut ca țara noastră să fie cunoscută și iubită pe toate meridianele lumii.

Sărbătoarea se încheie cu un Polihroniu, după care în liniște și pace toți se întorc la casele lor.

ASISTENT

BISERICA PAROHIEI RACIU, JUDEȚUL DÎMBOVIȚA

Parohia Raciú se află în comuna Sucleii și este formată din satele Scoboriș și Siliște, — sate așezate la 4 km spre răsărit de drumul național Tirgoviște — Găiești. Tradițiile locului consemnează, printre altele și pe aceea în legătură cu punctul numit «Țapa» unde, spun bătrînii, Vlad Țepeș a tras în țepapă pe turcii care veneau dinspre Titu pe drumul Tîmpei, drum ce lega odinioară satele din sud cu cele din munte, pe valea Dîmboviței.

Cu timpul, creștinii evlavioși ai acestor așezări și-au făcut și ei o bisericuță modestă, cu mijloace proprii, pe valea Șuței. Printre preoții acestei parohii, documentele consemnează pe «popa Fotie» și, mai apoi, pe Popa Ion Sin Andrei — hirotonit preot la 1779. O altă consemnare în legătură cu preoții slujitori ai acestei biserici datează abia din anul 1850 cînd a fost hirotonit pe seama bisericii din Raciú, preotul Dinu Costache.

La stăruința preotului Ion Sin Andrei, spune tradiția, a fost cumpărată de la Cobia o biserică de virghii provenită de la Brăneșteni. Devenită nelncăpătoare, preotul Ilie Podurizeanu împreună cu enoriașii săi au început în anul 1911 construirea unei noi biserici care s-a terminat și sfințit la 21 octombrie 1913.

În urma cutremurului din anul 1940, biserica a fost șubrezită. În anul următor preotul M. Stoica a inițiat lucrările de restaurare, prilej cu care lăcașul a fost pictat. Reparații i s-au mai făcut locașului în anul 1958 când i s-a spălat și pictura de pictorul Pr. Petre Sandu.

Recent, la îndemnul P. C. Preot Nicolae Popescu — protoiereu de Găiești —, prin stăruința neobosită a P. C. Preot Marin Stoica și prin contribuția enoriașilor (în bani și ore de muncă voluntară), biserica parohiei a fost reparată (acoperiș, turle) și împodobită cu odoare noi, sfeșnice, veșminte, covoare etc. Tot cu acest prilej a fost introdusă și lumina electrică în biserică. Când lucrarea a fost terminată, credincioșii au cerut resfințirea bisericii, fapt realizat la data de 29 septembrie 1974, când Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a delegat pentru aceasta pe P. C. Protopop Nicolae Popescu de la Găiești.

Slujba de resfințire a fost precedată în ajun de vecernia cu litie săvârșită de către preoții Marin Stoica și Ilie Mușetescu — Suța.

Duminică dimineața, a fost săvârșită Utrenia. La ora nouă a sosit P. C. Părinte delegat întâmpinat, de preoții slujitori și enoriași, cu căldură și urări de bun venit. A urmat slujba sfințirii apei și apoi ocolirea și sfințirea pe afară a lăcașului, credincioșii cântând «Sfinților Mucenici».

După sfințirea în interior a bisericii a început Sfânta Liturghie, oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Preot Protopop Nae Popescu. Din sobor au făcut parte următorii: P. C. Pr. Marin Stoica, P. C. Pr. N. Mușetescu, P. C. Pr. Cezar Florescu și P. C. Pr. Ionel Stoica.

Răspunsurile la liturghie au fost cîntate omofon de către credincioșii prezenți la această sfîntă și dumnezeiască slujbă.

După rostirea predicii, P. C. Paroh Marin Stoica a dat citire «actului comemorativ» ce a fost semnat apoi de cei prezenți. Apoi, părintele paroh a făcut o succintă dare de seamă asupra lucrărilor executate aducînd calde mulțumiri enoriașilor săi care l-au sprijinit.

Respectuoase mulțumiri au fost aduse Întîistătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru sprijinul moral și material acordat parohiei. De asemenea, P. C. Sa a mulțumit părintelui protopop, delegat, pentru osteneala de a veni în mijlocul parohienilor și de a oficia slujba de resfințire a lăcașului.

Luînd cuvîntul, P. C. Părinte Protopop Nicolae Popescu a transmis enoriașilor, din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, arhieresti binecuvîntări. P. C. Sa a vorbit apoi, celor prezenți, despre Biserică și învățătura ei despre suflet și viață. În încheiere au fost aduse mulțumiri enoriașilor parohiei, și părintelui paroh pentru felul în care au reușit să ducă la bun sfîrșit această lucrare. A mai fost evidențiat faptul că parohia are un frumos cimitir, aliniat și bine îngrijit.

A urmat un polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru conducerea de stat, pentru preoți, pentru cititori și enoriași.

A fost săvîrșit un parastas pentru morți — eroi, cititori, consilieri, epitropi parohiali și pentru toți cei adormiți în Domnul.

Slujba de resfințire a bisericii din Parohia Răciu din județul Dimbovița a luat sfîrșit cu o agapă.

ASISTENT

† PREOTUL IOAN N. CONSTANTINESCU — PALANGA

În dimineața zilei de 7 mai 1974, a încetat din viață, după o lungă și grea suferință, preotul Ioan N. Constantinescu de la parohia Palanga din comuna Florești, Stoenеști din Județul Ilfov. S-a născut la 17 aprilie 1916, în satul Icoana din aceeași comună, din părinți agricultori. După anii copilăriei, legați de vatra căminului părintesc și încălziți la focul iubirii satului natal și a datinilor strămoșești, a fost îndrumat spre chemarea sfințită a slujirii sacerdotale. A frecventat deci, cu multă sîrguință, cursurile fostului Seminar «Nifon Mitropolitul» din București, remarcîndu-se printr-o conduită ireproșabilă și situîndu-se constant, sub raportul pregătirii intelectuale, printre cei mai buni elevi și absolvenți ai școlii. S-a înscris apoi la Facultatea de teologie din București și, după patru ani de studii superioare, a primit titlul de licențiat, fiind notat cu cea mai înaltă apreciere: «Magna cum laude». La 25 ianuarie 1942, s-a căsătorit cu Constanța I. Nițescu, fiica preotului Ioan Nițescu de la parohia Stoenеști, iar la 1 martie 1942 a fost numit și hirotonit preot pe seama parohiei Adamești din Județul Teleorman, pe care a păstorit-o, cu rivnă și pricepere, pînă la 1 aprilie 1944, cînd a fost transferat, la cerere, la parohia Palanga din comuna natală. Aici, la Palanga, între credincioșii care-l cunoșteau din anii copilăriei și ai școlărității și care-l iubeau pentru alesele lui însușiri sufletești, preotul Ioan Constantinescu a desfășurat, cu bogate roade duhovnicești o pilduitoare activitate liturgică, pastorală și misionară, vreme de aproape treizeci de ani. A fost un preot ales, în adevăratul și deplinul înțeles al cuvîntului: cu inimă bună și sincer în relațiile cu credincioșii și cu confracții de slujire sacerdotală, cu dragoste curată față de Biserică și de enoriași, evlavios și conștient de sfințenia și răspundenile misiunii preoțești, înzestrat cu o largă și temeinică pregătire teologică și cu calități morale care au făcut cinste clerului nostru ortodox.

Slujba înmormîntării s-a săvîrșit în biserica «Sfîntul Gheorghe» de pe Șos. Pantelimon din București, de un sobor de preoți și diaconi, avînd ca protos pe P. C. Pr. Alexandru N. Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. Defunctul își încetase activitatea, cu un an înainte, din pricina bolii nemiloase care se abătuse asupra lui și se stabilise în Capitală, ca pensionar. Vestea morții lui a însemnat o grea pierdere pentru toți aceia care l-au cunoscut, ceea ce a făcut ca, la slujba de înmormintare, să participe și enoriașii pe care i-a păstorit la Palanga, precum și preoți din cuprinsul Protoieriei I Ilfov, în frunte cu P. C. Protopop Năstase Napoleon și mulți dintre foștii săi colegi de studii veniți din protoieriele învecinate și chiar din alte județe.

Viața și activitatea defunctului au fost evocate și elogiate, în cadrul slujbei de înmormintare, de către P. C. Pr. Năstase Napoleon, protoiereul Protoieriei I-a Ilfov, P. C. Pr. Gheorghe Duță de la parohia Palanga-Ilfov și P. C. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, fost rector al Institutului teologic de grad universitar din București.

Spicuum, din aceste mișcătoare cuvîntări, următoarele: Clopotele bisericilor vestesc, cu dangăt de jale, sfinșitul vieții pămîntești a celuiia care a fost vrednicul preot Ioan Constantinescu. Plîng toți enoriașii, căci le-a fost bun părinte sufletesc aproape treizeci de ani și a călăuzit pe calea mîntuirii cu răbdare și dragoste, cu blîndețe și înțelepciune prin cuvînt și faptă, prin predică și exemplu personal. Și-a iubit din adîncul inimii enoriașii, formînd împreună cu ei o singură familie duhovnicească și îndrumîndu-i spre toate cele bune, ca fii ai Bisericii Ortodoxe și ca cetățeni devotați ai Patriei noastre socialiste» (Pr. Gh. Duță). «Grea este pentru noi, preoții care

I-am cunoscut, întristarea care ne sfișie inima, în urma încetării din viață a prea iubitului nostru frate în Hristos preotul Ioan Constantinescu ... A fost preot de adîncă vocație. Și-a făcut pe deplin datoria, pătruns de convingerea că preoția adevărată este chemată a arăta credincioșilor ce înseamnă dragostea de Dumnezeu și de oameni, slujirea Bisericii și a Patriei, urmarea lui Hristos pe calea ce duce la mîntuire ... Privindu-i viața, fratele nostru de slujire Ioan Constantinescu ni se înfățișează ca preot de adîncă trăire a idealului creștin, ca om al datoriei, condus în toate de duhul spiritualității evanghelice, mereu de veghe întru paza Legii lui Hristos și a poruncilor Bisericii» (*Pr. Năstase Napoleon*). «Preotul Ioan N. Constantinescu, pe care-l cunosc din fragedă vîrstă, a fost un elev sirguitor și cuminte, un student destoinic și serios, un preot de adîncă vocație și trăire sacerdotală, un adevărat păstor de suflete în parohiile pe care le-a slujit. Boala, care s-a furizat în trupul lui acum șase ani, l-a copleșit cu grele suferințe. Le-a suportat cu înțeleaptă resemnare, cu smerită supunere față de Acela care ne-a dat nu numai să ne naștem și să ne bucurăm de viață, ci și să suferim și să murim. Domnul Hristos ne-a arătat că noi, oamenii, nu sîntem numai trup, robiți stricăciunii, ci purtăm în acest vas de lut un suflet nemuritor, mărgăritar neprețuit în cununa întregii creații. El ne-a mai încredințat că, îndată după moarte, sufletele celor buni merg în raiul desfătărilor cerești și că, la a doua Sa venire, trupurile noastre vor fi readuse la o nouă viață, veșnică și desăvîrșită. Drept aceea, privind la sfîrșitul creștinesc al celui plecat acum dintre pămînteni și îndreptîndu-ne gîndul spre primăvara învierii celei de obște, rugăm fierbinte pe Părintele îndurător să primească cu bunătate sufletul preotului Ioan Constantinescu, care a slujit cu credință Evanghelia Prea Iubitului Său FiU, Domnul nostru Iisus Hristos și să-l așeze în ceata celor bineplăcuți Lui» (*Diac. Prof. N. I. Nicolae*).

La sfîrșit corpul defunctului a fost îngropat, după datină, în cimitirul parohial al Bisericii «Sfîntul Gheorghe» de pe Șos. Pantelimon.

«Veșnică fie-i pomenirea».

ASISTENT

† PREOTUL IOAN COMANDAȘU

S-a stins din viață, după o grea suferință, preotul Ioan Comandașu, de la parohia «Parcelarea Culte—Finanțe», din București.

Născut la 2 octombrie 1904 în comuna Stănești, județul Argeș, septuagenarul preot a urmat cursurile seminariale la Mînăstirea «Curtea de Argeș» și mai tirziu Facultatea de teologie, pe care a absolvit-o în anul 1940.

Hirotonit la 29 martie 1930 pe seama bisericii parohiei Vlasinu din fostul județ Vlașca, regretatul dispărut păstorește obștea creștină din acest sat 13 ani, timp în care a desfășurat o activitate gospodărească deosebită.

Se transferă la 1 martie 1942 în parohia «Parcelarea Culte—Finanțe», pe care o organizează și o păstorește 32 de ani, cu multă vrednicie.

Înzestrat cu o mare putere de muncă și totdeauna săritor la cerințele spirituale ale credincioșilor săi din acest dens cartier de muncitori, preotul Ioan Comandașu s-a identificat totdeauna cu enoriașii săi.

Pînă aproape de ultimele clipe ale vieții sale — din 28 iunie 1974 — vrednicul repauzat și-a pus munca, pricepera și harul său la dispoziția credincioșilor pe care i-a iubit părintește.

De aceea, în clipa despărțirii sale de casa sa și de realizările muncii sale, el lasă înlăcrimate, nu numai sufletele unor soții și ale unor copii, ajunși astăzi ingineri și dăruiți societății, dar și ale tuturor credincioșilor săi care l-au apreciat și l-au iubit.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți, în frunte cu P. G. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar mitropolitan și de P. C. Protolereu Constantin Ștefă-

nescu de la Circa I Capitală, care au subliniat în cuvântările lor momente frumoase și realizări din viața și activitatea preotului dispărut.

Regretat de întreaga parohie, de credincioși și de colegi, după obișnuita ocolire a bisericii, a fost condus la locul său de veci.

ASISTENT

† PREOTUL GHEORGHE CĂȚINEANU

Sîmbătă 10 august 1974, clopotele bisericii parohiale Homoricu, au început a suna anunțînd credincioșilor că părintele Gheorghe Cățineanu, nu mai este, că s-a stins din viață la București, pe patul unui spital, unde venise să-și caute sănătatea zdruncinată.

Născut la 12 noiembrie 1905, în comuna Posești-Prahova, din părinți credincioși și harnici, a fost crescut în spiritul tradițional al supunerii, al muncii al cinstei și al fricii de Dumnezeu.

După terminarea școlii primare în satul natal, a urmat cursurile Seminarului teologic din Buzău, pe care le-a absolvit în 1927.

În același an, s-a căsătorit cu tinăra Steliana Enescu din Drajna de Sus, care i-a fost tovarășă de viață exemplară și sprijin prețios în toată activitatea sa.

În 1932 este hirotonit diacon pe seama schitului Pisiota, iar în 1934, este numit paroh al parohiei Homoricu, pe Valea Teleajenului. În această parohie, Părintele Gheorghe Cățineanu și-a desfășurat activitatea sa pastorală ca preot și cetățean, muncind cu rivnă, cu cinste și devotament în slujba ce i-a fost încredințată.

A fost ca preot model de punctualitate, corectitudine și vocație.

Era ospitalier, casa sa a fost deschisă, ca și inima sa pentru toți cei ce l-au căutat.

În ultima parte a vieții o boală ascunsă a făcut ca la începutul anului 1973 să se pensioneze, după o activitate de aproape 40 de ani.

În ziua de 15 august 1974, sîrbătoarea Adormirii Maicii Domnului, preotul Gheorghe Cățineanu a fost prohodit în biserica parohiei de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protoiereu Emil Moisescu.

A vorbit cu acest prilej P. C. Protoiereu făcînd o scurtă biografie a dispărutului, relieffîndu-i calitățile și meritele din activitatea sa preoțească și mîngîind și întărînd familia în această dureroasă încercare.

Au mai vorbit: Preotul Emilian Vlaiculescu de la Vălenii de Munte, care a arătat rolul preotului ca îndrumător al vieții spirituale a credincioșilor, și învățătorul pensionar Ilie Bobu din Posești, care a evocat amintiri din copilărie în legătură cu decedatul.

Spre seară, sicriul cu trupul nelnsuflețit al preotului Gheorghe Cățineanu, a fost purtat pe umeri de preoți în jurul bisericii, în sunetul jalnic al clopotelor pînă la cimitirul parohial pe care dispărutul l-a înființat și unde se va odihni în veci.

Pe marginea mormîntului pensionarului Gh. Sasu — consilier parohial, a vorbit despre realizările pe care decedatul preot le-a înfăptuit în parohie.

Și în timp ce soarele scăpăta încetișor peste virfurile dealurilor Crasnei, grupări coborau tot așa de încetișor, în cripta familiei, pe cel care le-a fost păstor sufletesc, sub privirile înlăcrimate ale multimei de credincioși ce veniseră să-și ia rămas bun de la preotul lor.

Veșnică să-i fie amintirea.

ASISTENT

† PREOTUL IOAN ZINCULESCU — TELEGA

La 26 septembrie 1974 s-a stins din viață preotul iconom stavrofor Ioan Zinculescu, în vîrstă de 94 de ani.

Născut în comuna Pătîrlagele, județul Buzău, a urmat Liceul Sf. Petru și Pavel din Ploiești, apoi Facultatea de teologie din București, la care a obținut licența în anul 1906. A fost hirotonit preot pe seama Bisericii «Sfinții Voievozi», Parohia Telega I — Prahova, unde a păstorit fără întrerupere, vreme de peste 60 de ani, cu dragoste și devotament, pînă la pensionare.

Și-a crescut cu grijă aleasă cele două fete, care s-au căsătorit cu slujitori ai altarelor. A îndrumat și a sprijinit cu căldură pe tinerii teologi din acele părți.

Chipul lui de preot blînd, glasul lui care a povățuit cu înțelepciune, întreaga lui activitate pe tărîm bisericesc și social-cultural, i-au adus prețuirea tuturor celor care l-au cunoscut și au lăsat amintirea cea mai frumoasă în parohia pe care a slujit-o și dincolo de aceasta.

Slujba înmormîntării, oficiată de un sobor numeros de preoți, între care P. C. Pr. Prof. Constantin Galeriu, de la Institutul teologic, și P. C. Pr. Prof. Vasile Bria, directorul Seminarului teologic, a avut loc sîmbătă 28 septembrie 1974, în biserica din comuna Pantelimon, iar înhumarea s-a făcut la cimitirul parohial din aceeași comună.

Dumnezeu să-l odihnească între aleeii Săi!

ASISTENT

† PREOTUL AUREL I. CONSTANTINESCU

La 30 septembrie 1974 s-a stins din viață, după o scurtă și grea suferință, preotul Aurel I. Constantinescu de la parohia Sirbeni — Teleorman, în vîrstă de 77 ani, lășind regrete în inimile familiei, enoriașilor, colegilor preoți și cunoscuților.

Născut în comuna Sirbeni, la 5 aprilie 1897, ca fiu al Mariei și al pr. Ion Constantinescu, a absolvit cursul primar la școala din comuna natală, după care urmează cursurile «Seminarului Nifon Mitropolitul» din București. Apoi, concomitent, a urmat și cursurile facultăților de Teologie și Drept din București. Se căsătorește cu învățătoarea Marieta, fiica preotului Vasile Diaconescu din Vișina — Dîmbovița. În anul 1936, în urma morții tatălui său, a ocupat postul de preot paroh al parohiei Sirbeni, pe care o slujește pînă la 1 aprilie 1973, cînd se pensionează.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită de P. C. Pr. Marin Stoica, Protoiereul Protoieriei Videle — Teleorman, înconjurat de un sobor de preoți.

După oficierea serviciului divin, Preotul Romulus Stănculescu — Udeni a vorbit despre viața și activitatea defunctului și a subliniat grija sa pentru parohie și familie, dînd o educație aleasă celor trei copii ai săi — doi băieți și o fată — toți licențiați și cu o frumoasă reputație în societate.

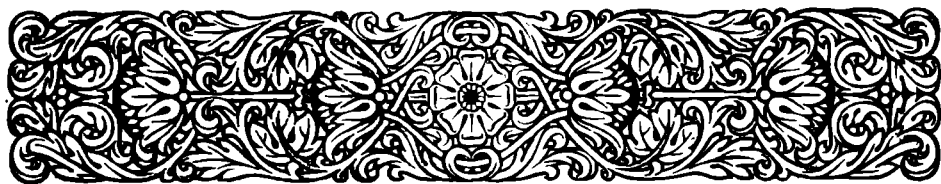
A mai vorbit preotul C. Cristescu — Ghergani ca fost slujitor la parohia Glovovanul, subliniind prietenia care i-a legat în tot timpul activității, — după care a vorbit Preotul C. Popescu — Gratia, arătînd modestia, frumusețea sufletească, a defunctului și tăria de caracter, care l-a caracterizat.

În încheiere a vorbit Părintele Protoiereu Stoica Marin, care a adus un ultim omagiu din partea preoților Protoieriei Videle și a exprimat adîncul regret pentru pierderea celui ce a fost preotul Aurel Constantinescu.

Sciriul cu trupul neînsuflețit al celui plecat dintre noi a fost luat de preoți și, după ocolirea bisericii, a fost depus în cavoul familiei, din cimitirul parohial.

Dumnezeu să-l odihnească în pace și veșnică să-i fie pomenirea.

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

DESCHIDEREA CURSURILOR LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUZĂU (ANUL ȘCOLAR 1974 — 1975)

În ziua de 1 octombrie 1974, a avut loc deschiderea oficială a noului an școlar, 1974—1975, la Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din Buzău, care școlarizează elevi ai celor două Eparhii: Buzău și Dunărea de Jos.

Cu acest prilej, în paraclisul Sfintei Episcopii «Chesarie Episcopul» s-a oficiat tradiționalul Te-Deum, în care s-au înălțat rugăciuni de slavă și de cerere către Atotputernicul Dumnezeu, ca să binecuvinteze cu plinătatea harului ceresc începutul de an școlar și să dăruiască puteri sporite de muncă, prosperitate, roade cât mai bogate și ajutor pentru deschiderea minții elevilor spre a înțelege și mai mult tainele vieții și ale teologiei. Slujba a fost oficiată de părinții profesori I. Constantinescu, Gh. Mihai, Manea Cristișor și Diac. Tudor Mihalache.

Au fost de față P. S. Episcop Dr. Antim al Buzăului, P. S. Arhiereu Vicar Gherasim Constanțeanul, delegatul P. S. Episcop Dr. Antim Nica al Dunării de Jos, personalul din conducerea administrativă a Centrului Eparhial, P. C. Protopop al protieriei Buzău, directorul seminarului, profesorii, părinți ai elevilor ș.a.

La sfîrșitul Te-Deum-ului, a vorbit P. C. Părinte Director Luca Dumitru, care, la început, a făcut o prezentare a realizărilor poporului nostru în cei 30 de ani de viață nouă în țara noastră. Părintele director a amintit că învățămîntul nostru teologic, în timpul ce s-a scurs din anul 1948, cînd a trecut în grija și conducerea Bisericii, a înregistrat succese, fiind adaptat tot mai mult la cerințele vremii și la nevoile credincioșilor.

Referindu-se la situația școlii, arată că s-au depus toate strădaniile pentru asigurarea spațiului necesar școlarizării și cazării, că în timpul verii s-au executat lucrări de curățenie, amenajarea internatului și mici reparații cu mijloace proprii, nutrinđ speranța că anul ce se începe va fi marcat cu succese la studii și mai ales cu rezultate și bucurii spirituale pe linia educației religioase, morale și cetățenești a elevilor noștri seminariști. În încheiere, P. C. Pr. Director D. Luca a exprimat simțăminte de mulțumire și recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian, Domnului Prof. D. Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor, P. S. Episcop Dr. Antim Nica al

Dunării de Jos și P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu al Buzăului, pentru îndemnul, sprijinul și înțelegerea ce au arătat, pentru ca procesul de învățământ din Seminarul de la Buzău să se desfășoare, în condiții cât mai optime.

A luat cuvântul P. S. Episcop Dr. Antim al Buzăului, ca Episcop al locului și îndrumător permanent al seminarului, care, pornind de la textul Sf. Evanghelist Matei IV, 19: «Veți fi pescari de oameni», a trasat niște jaloane pentru tinerii seminarști, viitori preoți, după cum urmează: În acest text stă izvorul misiunii preotești. Aici sînt condițiile îndeplinirii acestei misiuni, iar în cuvintele: «Veniți după mine», găsim o confirmare a acestor condiții. Ne place să credem că și voi, dragi elevi seminarști, faceți parte într-adevăr din rîndul celor pe care Mîntuitorul vă cheamă la Sfînta Taină a preoției, ca să fiți și voi pescari de oameni. Pescarii de pește au o ocupație cu totul materială, de a-și agonisi cele necesare traiului zilnic. Pescarii de suflete au de îndeplinit o lucrare spirituală, de a cîștiga mîntuirea păstoriților, acesta fiind scopul precis al vocației noastre preotești. Misiunea preotească pastorală ne cere azi, mai mult ca oricînd, noi orientări și metode. Așa fiind, Seminariile și Institutelor teologice sînt chemate să ne dea pe adevărații preoți și pe bunii păstori de suflete. Întocmai ca și pescarul, preotul trebuie să aibă mreață — și anume mreața cuvîntului Sfintei Scripturi, al Sfintei Tradiții, a Sfinților Părinți și a învățaturii noastre ortodoxe. De asemenea, preotul trebuie să cunoască marea, adică lumea. De aceea, el trebuie să se orienteze în marile probleme ale contemporaneității și să desfășoare o activitate socială pentru binele și fericirea obștească. Să ne adaptăm la aspirațiile și problemele lumii contemporane pentru pace, frățietate între popoare, progres și justiție socială, spre binele tuturor oamenilor și popoarelor. P. S. Sa exprimă, apoi, omagiul, recunoștința și supunerea față de Prea Fericitul Patriarh Justinian, ctitorul învățămîntului teologic și deschizătorul unei ere bogate de activitate socială și misionară în Biserica noastră. Mulțumește Domnului Prof. D. Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor, pentru înlesnirile ce le acordă învățămîntului nostru, și-l asigură de loialitate cetățenească față de scumpa noastră Patrie.

În încheiere, P. S. Arhiereu Vicar Gherasim Constanțeanul, aduce din partea P. S. Episcop Antim Nica al Dunării de Jos, cele mai calde îmbrățișări în Hristos Domnul, P. S. Episcop Antim al Buzăului, și toată mulțumirea pentru strădaniile ce le depune zi de zi, spre bunul mers al Seminarului teologic de la Buzău, unde învață și elevi ai Eparhiei Dunărea de Jos. P. S. Sa încredințeze pe părinții profesori, în frunte cu părintele director D. Luca, de aleasă prețuire și dragoste pentru osteneala ce o depun, în munca de creștere și educare a elevilor, încheindu-și cuvîntul cu frumoase îndemnuri adresate elevilor, pornind de la felul lor de îmbrăcare, de vorbire, de comportare în bancă, în clasă, pînă la formarea lor ca viitori preoți, ca oameni utili și de nădejde pentru Patria noastră scumpă și Biserica strămoșească.

Pr. NIC. I. BIVOLARU

SLUJBE ARHIEREȘTI PENTRU RESFINȚIREA UNOR BISERICI

Biserica parohiei Bogza, județul Vrancea

Ziua de 22 septembrie 1974, a însemnat pentru credincioșii parohiei Bogza, un sat de oameni frunțași și gospodari, așezat la limitele dintre județul Buzău cu Vrancea, una dintre cele mai însemnate și înălțătoare zile din viața lor, pentru faptul că și-au văzut ostenelele, depuse de mai mulți ani pentru înfrumusețarea sfântului locaș cu pictură din nou și restaurarea celei vechi, încununată de slujba arhierescă pentru redeschiderea bisericii lor.

Biserica a fost zidită din temelie în anul 1854 pe locul celei înălțate în anul 1774, care a fost mistuită de foc împreună cu o mare parte din sat. Între anii 1934—1935 a fost reparată și pictată prin osleneala și râvna vrednicului de laudă Pr. Enache Dumitrescu și cu dania și jertfelnicia credincioșilor.

În urma pensionării Pr. Enache Dumitrescu, care a funcționat la această parohie peste 40 de ani, la 1 octombrie 1972 a fost transferat la Bogza tânărul, harnicul și înimosul preot Stoica Cristian, care în scurta lui misiune de preot (7 ani) a mai sfințit o biserică la Măcrina, județul Buzău. Acesta a luat măsuri pentru întocmirea devizelor și după obținerea aprobărilor legale a reușit în scurt timp să împrejmuiască curtea bisericii și cimitirului și să execute reparații la exteriorul bisericii.

La 1 septembrie 1973, s-a încredințat d-nei pictor Stela Ionescu din București pictarea din nou a unei părți și renovarea celei vechi, lucrările sfârșindu-se în luna iunie 1974, când s-a făcut recepția definitivă.

P. S. Episcop Dr. Antim, la chemarea bunilor și harnicilor credincioși ai parohiei Bogza, a oficiat slujba tîrnosaniei bisericii, împreună cu sfînta liturghie, fiind înconjurat de preoți din administrația eparhială, de părintele protopop I. Munteanu-Focșani și de preoții vecini.

La sfîrșitul slujbei, Pr. Paroh Stoica Cristian face o scurtă dare de seamă a desfășurării lucrărilor, subliniind râvna și ajutorul credincioșilor parohiei, precizînd că nu poate nominaliza pe nimeni, deoarece ar însemna să facă pomelnicul întregii parohii. Mulțumește apoi tuturor pentru dărnicia și sprijinul lor, P. S. Episcop Antim pentru osteneala ce și-a luat de a oficia această slujbă arhierescă, pentru desfătarea sufletească a credincioșilor, Departamentului Cultelor și organelor locale de stat pentru avizarea lucrărilor și înțelegerea arătată în tot cursul executării lor.

P. C. Protopop I. Munteanu-Focșani, luînd cuvîntul a arătat că, după pilda Centrului Eparhial, la îndemnul P. S. Episcop Antim și datorită climatului de libertate religioasă din Patria noastră, preoții din protopopiatul Focșani se străduiesc să înfrumusețeze și să renoveze sfintele locașuri. Numai în acest an s-au terminat lucrările de pictură murală la bisericile: Bogza, Vulturul de Sus, Boțîrlău și Milcovul; s-au reparat din temelie bisericile: Sfînta Mina-Focșani, Răstoaca, Jariștea și Rădulești; se restaurează, cu fonduri de la Episcopie și stat, bisericile monumente istorice Sfîntul Ioan-Focșani (din Piața Unirii), Ovidenia-Focșani și complexul fostei minăstiri Mera, ctitoria lui Antioh Cantemir. Aceasta din urmă se restaurează cu fondurile D.M.I.A. În încheiere, Părintele protopop asigură pe P. S. Episcop că preoții protoieriei Focșani vor fi alături de credincioșii pe care-i păstoresc, în acțiunile lor de înfrumusețarea sfintelor locașuri și a satelor în care locuiesc, de propovăduitori ai păcii și ai buneii învolri între oameni, că vor fi cetățeni loiali ai Patriei, lucrînd cu devotament pentru înflorirea și propășirea ei.

Răspunzînd, P. S. Episcop Antim subliniază rostul preoților în mijlocul credincioșilor, arătînd pe larg importanța Bisericii în viața lor. Li se dă îndemn de a păstra credința nealterată, ascultînd de Biserică, pentru că în afara ei nu există mîntuire. De asemenea, îi invită pe toți credincioșii de a se prinde în hora muncii, mișcare profundă a poporului nostru.

În încheiere, P. S. Sa felicită pe credincioși și pe preotul paroh pentru strădaniile depuse, binecuvîntînd pe toți cei ce iubesc buna podoabă a Casei Domnului.

La sfîrșit, ca semn de apreciere și prețuire pentru activitatea depusă, P. S. Episcop Antim, hirotesește pe preotul Stoica Cristian, acordîndu-i rangul onorific de «iconom».

A urmat tradiționala masă de obște, care a încununat sfîrșitul acestei frumoase zile de toamnă aurie, în care credincioșii parohiei Bogza au trăit clipe de înălțare sufletească.

Biserica parohiei Țîntești, județul Buzău

Parohia Țîntești, din Protoieria Buzău, situată la cca. 10 km. de orașul Buzău, a trăit momente de aleasă bucurie duhovnicească, pentru că în ziua de 29 sept. a.c. s-a oficiat slujba de redeschidere a bisericii parohiale, cu hramul «Nașterea Maicii Domnului».

În ultimul timp biserica a fost înveșmîntată cu podoabă aleasă de pictură nouă, după ce a fost electrificată, iar inventarul s-a îmbogățit cu frumoase obiecte de cult. Și în exterior biserica a fost reparată.

Strădania bunilor enoriași ai acestei mici parohii, de 180 familii, a fost răsplătită cu prezența P. S. Episcop Dr. Antim, însoțit de mai mulți preoți, în frunte cu Vicarul Administrativ al Sfintei Episcopii, P. C. Pr. Gabriel Cocora, care a oficiat slujba sfințirii, conform datinei ortodoxe. După stropirea cu apă sfințită și ungere cu Sfîntul Mir a sf. lăcaș, a urmat dumnezeiasca liturghie.

La sfîrșit, P. C. Paroh Alexandru Seicărescu, într-un frumos și vibrant cuvînt, a prezentat o succintă dare de seamă asupra desfășurării lucrărilor executate aici, făcînd totodată o scurtă istorie a satului de ieri și azi, în care a evidențiat saltul calitativ în cei 30 de ani de la eliberare. Aduce apoi mulțumiri organelor locale, pentru înțelegerea acordată la desăvîrșirea acestei lucrări, P. S. Episcop Antim, pentru cinstirea făcută, prin prezența P. S. Sale, și enoriașilor care l-au sprijinit moral și material în tot timpul lucrărilor. A urmat apoi cuvîntul P. C. Protopop N. Sburlan, care, în numele celor prezenți, salută pe Chiriarhul locului, prezintă pe vrednicii credincioși ai parohiei și pe păstorul lor, evocă momentul Eliberării, precum și jubileul de 30 de ani de achipăstorire a P. S. Episcop, prezentînd apoi un scurt bilanș asupra lucrărilor administrative-gospodărești ale parohiilor din cuprinsul Protopopiatului Buzău.

Tuturor le-a răspuns P. S. Episcop, care, în cuvinte calde, evidențiază evenimentul sărbătorit, ce demonstrează deplina libertate religioasă din patria noastră. Felicită, apoi, pe enoriași pentru grija față de Casa Domnului, sfătuindu-i a fi buni creștini și buni cetățeni ai țării noastre, răspunzînd cu dragoste la toate chemările și lucrările obștești, fiind iubitori de pace, bunăstare și fericire generală. Pentru merite deosebite, P. S. Sa acordă și hirotesește în rang de «iconom stavrofor» pe titularul postului, vrednicul preot Alexandru Seicărescu. După săvîrșirea polihroniului, credincioșii se retrag la casele lor, bucuoși de a fi putut participa la o asemenea înălțătoare serbare bisericească.

Biserica parohiei Călțuna, județul Buzău

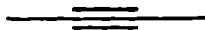
În ziua de 6 octombrie a.c., P. S. Episcop Antim, însoțit de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Vicar Eparhial, Pr. Gabriel Cocora, a săvârșit slujba de sfințire a bisericii din parohia Călțuna, cu hramul «Sfântul Vașile cel Mare». După ritualul obișnuit în asemenea împrejurări, s-a oficiat sfânta liturghie. După oțput, tînărul titular Preot Cățoi Dumitru a făcut o scurtă dare de seamă asupra desfășurării lucrărilor executate la parohie: electrificare, pictură din nou și alte lucrări gospodărești, scoțind în relief munca depusă aici de înaintașul său, preotul Argatu Ștefan P. C. sa se angajează în fața Chiriarhului său de a nu precupeți nici un efort pentru păstrarea și sporirea a tot ce a găsit aici. P. C. Protopop N. Sburan, salutînd prezența la această impunătoare sărbătoare a P. S. Episcop, arată că lucrările de aici, ca și altele asemănătoare, sînt rodul muncii P. C. preoți și a credincioșilor, într-un climat de deplină libertate religioasă. Face apoi o scurtă prezentare a vieții religioase din Protopopiatul Buzău, angajîndu-se că preoții vor fi ascultători și implinatori ai poruncilor Bisericii și ai legilor Statului, încheind cu urări de sănătate și mulți ani adresate P. S. Episcop.

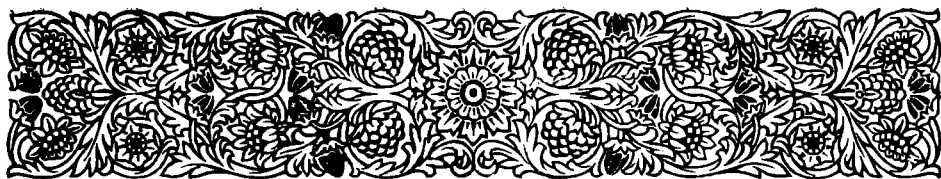
În încheiere, a luat cuvîntul P. S. Episcop care a exprimat bucuria de a fi în mijlocul păstoriților săi, binecuvîntînd osteneala lor și aducîndu-le laude binemeritate pentru tot ce au făcut pentru Casa Domnului. P. S. Sa a luat apoi act cu mulțumire de mersul treburilor bisericesti din Protoieria Buzău. Adresîndu-se credincioșilor prezenți în număr destul de mare, Părintele Episcop îndeamnă pe toți de a ține mereu aprinsă flacăra credinței, de a fi și în continuare purtători de grijă pentru sfîntul lăcaș, participînd la sfintele slujbe și comportîndu-se ca adevărați creștini. În continuare, P. S. Episcop îndeamnă la muncă înfrățită și cinstită pentru binele obștesc, ascultînd cu grijă de legile Statului, exprimînd totodată devotament și omagiu Conducerii Superioare Bisericești și de Stat.

Cu acest prilej a fost hirotonit în diacon tînărul seminarist Popoiag Benone, pentru parohia Cătiașu, protoieria Pătirlagele.

După polihroniu, toți cei prezenți se retrag, purtînd în suflete și în inimi mîngierea unei atît de frumoase și înălțătoare serbări duhovnicești.

Pr. NIC. I. BIVOLARU

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

VIZITA ÎN EPARHIA DUNĂRII DE JOS A P. F. PATRIARH JUSTINIAN ȘI A D-LUI PROFESOR D. DOGARU, PREȘEDINTELE DEPARTAMENTULUI CULTELOR

Între 16—20 septembrie a.c., P. F. Patriarh Justinian și Dl. Prof. Dumitru Dogaru președintele Departamentului Cultelor au fost oaspeții eparhiei Dunării de Jos. Cu acest prilej au fost vizitate unele așezăminte bisericesti și edificii de artă și cultură din municipiile Galați și Tulcea.

La Galați oaspeții au fost întâmpinați la catedrala episcopală de P. S. Episcop Antim al Dunării de Jos înconjurat de soborul de preoți, de salariați ai Centrului eparhial, de credincioși aflați la slujba vecerniei.

P. F. Patriarh Justinian a mulțumit gazdelor pentru plăcuta primire, arătându-și bucuria de a fi din nou în această catedrală, unde în anul 1950 a participat cu prilejul instalării P. S. Episcop Ghesarie, iar în anul 1973 la instalarea P. S. Episcop Antim «Dintre podoabele unice ale țării noastre, ca rod al realizărilor spirituale și artistice ale poporului nostru, a spus P. F. Sa, sînt mănăstirile din nordul Moldovei, iar ca dar al naturii e Delta Dunării. Acestea se impun în chip deosebit atenției iubitorilor de frumos și sînt căutate de numeroși vizitatori din țară și de peste hotare. Și dacă mi-a fost dat în calitate mea de conducător bisericesc să cercetez multe locuri ale țării, nu am cunoscut Delta. De data aceasta, după popasul de la Galați, pășind pe pămîntul Dobrogei, atît de bogat în urme ale strămoșilor noștri și a începuturilor de viață creștină la noi, vom avea prilejul să cunoaștem și acest binecuvîntat colț de țară, renumit prin fauna și flora sa bogată».

Cu prilejul acestei vizite P. F. Patriarh Justinian s-a interesat îndeaproape de activitatea preoților din Eparhia Dunării de Jos și de probleme legate de întreținerea bisericilor din cuprinsul eparhiei.

La reședința episcopală a fost dată o masă în cinstea înalților oaspeți unde au fost invitați și reprezentanți ai autorităților locale de stat :

În timpul mesei, P. F. Episcop Antim în calitate sa de gazdă a salutat prezența înalților oaspeți în eparhia Dunării de Jos, arătînd că prezența P. F. Patriarh Justinian și a D-lui președinte Dogaru este un prilej de aleasă bucurie pentru centrul eparhial. «Fără îndoială, a spus P. F. Sa, venirea P. F. Voastre la Galați este în primul rînd o mărturie a dragostei și a interesului pentru noi cei ce lucrăm aici pe ogorul Bise-

ricii. Delta noastră este pentru mulți un punct de atracție. Iar drumul care ne duce spre aceasta ne atrage atenția nu numai prin frumusețile ei, ci și prin trecutul său istoric și unde s-a auzit pentru prima dată cuvântul Evangheliei». Totodată, P. S. Sa, a salutată prezența reprezentanților organelor de stat, asigurându-i de dorința sinceră a unui sprijin tot mai accentuat în activitatea de propășire a orașului și județului Galați.

Lufnd cuvântul Dl. Prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor a spus printre altele: «Îmi exprim bucuria de a fi oaspetele acestor meleaguri unde oamenii din aceste părți au avut un rol important în viața patriei și poporului nostru. Aici a trăit și a lucrat acela sub care s-a înfăptuit Statul modern român prin unirea celor două principate Moldova și Țara Românească, Alexandru Ioan Cuza. Tot pe aceste meleaguri, la Mînjina, a trăit Costache Negri, în casa căruia se întruneau revoluționarii pașoptiști. Acolo veneau tinerii moldoveni și munteni și frământau ideile de unire a poporului român». În continuare urează ca și în viitor municipiul și județul Galați să-și aducă contribuția importantă la economia țării noastre pentru propășirea poporului și a patriei noastre. La Galați au fost vizitate catedrala și Biserica Precista, monument istoric de artă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, unde se află și o bogată colecție de obiecte bisericesti de o rară valoare artistică și istorică.

A doua zi dimineață pornind spre Tulcea înalții oaspeți au fost însoțiți de P. S. Episcop Antim și P. S. Arhiereu vicar Gherasim Constanțeanul. Sosind la Tulcea au fost întâmpinați de slujitori ai catedralei Sf. Nicolae în frunte cu protoiereul Gh. Cioacănel. După ce oaspeții au vizitat frumoasa catedrală, aceștia și-au continuat vizita la Muzeul «Delta Dunării» care posedă o bogată colecție de exponate din fauna Deltei.

Continuînd călătoria cu vaporul pe brațul Sulina, oaspeții au zăbovit la Maliuc, important centru turistic, precum și stațiune de cercetare a bogățiilor Deltei. La Maliuc au fost întâmpinați de P. C. Preot Ioan Grădinarul. Către seară, continuînd vizita au ajuns în localitatea Crișan, întâmpinați fiind de P. C. Pr. Costică Mohonea, consilier eparhial și de Preotul octogenar Dumitru Negru, care cu acest prilej — pentru merite deosebite în lunga sa activitate — a fost distins de P. F. Patriarh Justinian cu «Crucea patriarhală».

Cea de a treia zi a vizitei a prilejuit o călătorie la Sulina, poarta de intrare a vaselor în Marea Neagră. Aici au fost vizitate biserica cea nouă și biserica parohială Sf. Nicolae. Preotul Ene, parohul acestei biserici a făcut o prezentare a istoricului Sf. Locaș, ridicat pe temeliiile unei biserici mai vechi construită din rămășițele unei corăbii naufragiate.

Continuîndu-și itinerariul au ajuns cu vaporul pe brațul Sf. Gheorghe, vizitînd localitățile Murighiol și Mahmudia.

Reîntorcîndu-se la Galați în ultima zi a vizitei a avut loc o întâlnire a P. F. Patriarh și Dl. Președinte Dogaru cu Dl. Aurel Scorțaru secretar al Comitetului Executiv al Consiliului Popular al Județului Galați. În localitatea Galați au mai fost vizitate muzeul de artă modernă și contemporană, biblioteca V. A. Urechia, casa culturii, palatul sporturilor, combinatul siderurgic și șantierul naval. Vizitarea acestor instituții și întreprinderi din municipiul Galați a prilejuit un contact direct și o bună cu-

noaștere a marilor eforturi ce se fac pentru ridicarea poporului nostru pe treptele înalte ale culturii și a bunei stări.

În după-amiaza zilei de 20 septembrie a.c. oaspeții — păstrînd impresii frumoase și amintiri despre oamenii și locurile vizitate — s-au înapoiat la București.

REPORTER

INFORMAȚII

de la Centrul eparhial al Episcopiei Dunării de Jos — Galați,
pe lunile septembrie și octombrie 1974.

1. — Aniversări.

La 3 septembrie a.c., ziua de pomenire a Sfîntului Sfințit Mucenic Antim, Episcopul Nicomidiei († 303), la Centrul eparhial Galați s-a sărbătorit într-un cadru restrîns ziua onomastică a Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Nica. La orele 10 s-a săvîrșite în Catedrală un Te-Deum de mulțumire, la care au participat personalul catedralei, salariații Centrului eparhial și unii preoți din orașul Galați, în frunte cu P. S. Episcop Antim și P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim Constanțeanul. La încheierea slujbei, P. S. Arhiereu Vicar Gherasim a rostit un cuvînt ocazional de omagiere și a prezentat P. S. Episcop Antim felicitări și urări de sănătate din partea celor de față și a preoților și credincioșilor din întreaga eparhie.

P. S. Episcop Antim a mulțumit P. S. Arhiereu Gherasim și celor de față pentru dragostea arătată și a împărtășit tuturor arhieresti binecuvîntări.

2. — Vizite pastorale.

Duminică 2 septembrie a.c., Prea Sfințitul Episcop Antim Nica, însoțit de P. G. Pr. Nicolae Grosu, consilier eparhial, continuînd activitatea de cunoaștere la fața locului a bisericilor din eparhie, a vizitat parohiile: Viile, Moscu, Băneasa, Virlezi II și Adam din Protoieria Galați.

În același duminică, cu binecuvîntarea P. S. Episcop, P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim, însoțit de P. C. Consilier C. Mohonea, a vizitat parohiile: V. Alecsandri, Cuza Vodă, Suhurlul, Rediu, Slobozia, Ventura și Cuca din Protopopiatul Galați.

În zilele de 22 octombrie, P. S. Episcop Antim, împreună cu reprezentanții Direcției Monumentelor Istorice, Domnul Director Cristian Moisescu și dl. arhît. Cornel Dobrescu, s-a deplasat la bisericile monumente istorice din județul Galați, pentru studierea situației acestora, în vederea executării unor lucrări de reparații și amenajări, care urmează să se facă în cursul anului 1975. Astfel au fost vizitate bisericile Banu, Negustori și Serdaru din comuna Nicorești, Mînăstirea Buciumeni și Mînăstirea Adam.

În ziua de 23 octombrie, au fost vizitate bisericile monumente istorice din Galați: Precista și Vovidenia.

În județul Tulcea, au fost vizitate: Mînăstirea Cocoșu, Mînăstirea Celic-Dere, martirionul și bazilica paleocreștină de la Niculișel, descoperite în anul 1971 și

biserica «Sfântul Atanasie» din aceeași localitate care are o vechime de mai multe secole.

În ziua de sîmbătă 26 octombrie, P. S. Episcop Antim a vizitat bisericile din parohiile : Dumbrăveni, Independența, Movila Verde, Chirnogeni, Comana și Cumpăna. Iar a doua zi duminică, P. S. Sa a continuat vizita la bisericile parohiale : Sfântul Dumitru, Sfinții Apostoli Petru și Pavel din orașul Constanța, precum și la bisericile din Tuzla, Schitu-Costinești, Moșneni, a cărei filială «23 August» construiește în prezent o casă de rugăciuni.

În toate aceste vizite canonice sau de lucru, P. S. Sa a luat contact cu preoții, cu membrii ai consiliului parohial și cu unii dintre credincioși. S-a interesat de situația bisericilor, iar la cele cu șantere de lucru, a urmărit calitatea lucrărilor și a dat îndrumări pentru continuare. Despre cele constatate și sarcinile trasate, s-a luat notă, pentru ca Centrul eparhial și p. c. părinți protopopi să poată urmări aducerea la îndeplinire a celor semnalate. Unele parohii au fost vizitate de cîte 2—3 ori în acest an de P. S. Sa sau de P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim.

3. — Știri din învățămîntul teologic eparhial.

Între 9—11 septembrie a.c., a avut loc la Centrul eparhial Galați, examenul de admitere pentru anul I la Seminarul teologic Buzău, pentru candidații din Eparhia Dunării de Jos. Comisia de examinare a fost formată din profesorii de specialitate ai seminarului din Buzău, sub președinția P. Cuv. Arhim. Ieronim Motoc, vicar administrativ.

Aceiași comisie a examinat între 12—13 septembrie a.c. pe candidații la examenul de asimilare pentru cîntăreții bisericești din eparhie. Aceștia, cu aprobarea Episcopiei, vor putea fi angajați de consiliile parohiale în posturile vacante de la parohii.

Prin bunăvoința Prea Fericitului Patriarh Justinian, începînd din anul acesta, Episcopiei noastre i s-a aprobat pregătirea unor tineri la Seminarul teologic special din Curtea de Argeș, în vederea hirotoniei ca preoți în parohiile vacante din Delta.

4. — Conferințe.

La 24 septembrie a.c., s-a ținut la Centrul eparhial a III-a conferință administrativă cu protopopii, prezidată de Prea Sfințitul Episcop Antim. Cu acest prilej au fost prelucrate unele Legiuiri și dispoziții în legătură cu administrarea fondurilor de clădiri, cu aplicație la clădirile cultelor. De asemenea, s-a făcut analiza activității protopopilor și au fost date îndrumări cu privire la întocmirea planului financiar pe anul 1975.

În zilele de 8 și 10 octombrie a.c., a avut loc la centrele protopopești cea de a II-a conferință administrativă cu preoții pe acest an.

În prima parte a conferinței au fost prezentate rapoartele de activitate ale preoților și s-au făcut diferite comunicări de la Centrul eparhial. În partea a doua, au fost prezentate două subiecte privind pe cîntăreții bisericești : a) Îndatoririle de serviciu ale cîntăreților după dispozițiunile Regulamentelor bisericești în vigoare și disciplina cîntăreților ; b) «Organizarea cîntării omofone». Conferințele au fost prezentate de delegați de la Centrul eparhial și au avut un rezultat pozitiv. Cîntăreții au luat cunoștință de îndatoririle profesionale pe care le au și de cerințele gospodărești

care le revin în calitatea de colaboratori ai preoților și membrii de drept în consiliul parohial. Cei înscriși la cuvînt și-au luat angajamentul de a respecta dispozițiile bisericești în vigoare și de a da concurs la consolidarea cîntării omofone.

5. — Sfințiri de biserici, hramuri și hirotonii.

Duminică 6 octombrie a.c., Prea Sfințitul Episcop Antim a oficiat sfințirea bisericii parohiale «Buna Vestire» din Galați. La această parohie, consiliul și comitetul parohial, împreună cu credincioșii, sub conducerea p. c. preot paroh Simion Virgolic și a preoților Gheorghe Soroceanu și Pavel Ionel de la aceeași biserică, au făcut însemnate reparații și au executat o nouă pictură în frescă, care aparține domnului pictor bisericesc Gheorghe Răducanu.

La 26 octombrie a.c., de sărbătoarea Sfințitului Mucenic Dimitrie, Prea Sfințitul Episcop Antim a oficiat sfințirea bisericii filiale Olteni, parohia Viroaga din protoieria Constanța, păstorită de preotul Vasile Cojocaru, unde s-a executat o nouă pictură.

Cu binecuvîntarea Prea Sfințitului Episcop Antim, în ziua de marți 10 septembrie a.c., P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim a hirotonit diacon în catedrala episcopală pe tînărul Constantin Ghinescu. Tot P. S. Sa l-a hirotonit pe acesta și ca preot pe seama parohiei Iazurile, din protopopiatul Tulcea, la praznicul Înălțării Sfintei Cruci din 14 septembrie a.c. în catedrala episcopală din Galați.

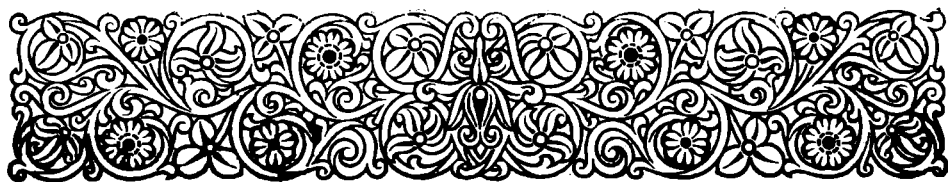
Duminică 13 octombrie 1974, P. S. Sa a oficiat sfințirea bisericii din parohia Grădina, protoieria Constanța, căreia i s-au făcut unele reparații. Cu prilejul acestei sfințiri, diaconul Gheorghe Sulschi a fost hirotonit preot pe seama parohiei Ciucurova, protoieria Babadag, iar tînărul teolog Constantinescu Gică a fost hirotonit diacon.

A doua zi, 14 octombrie a.c., sărbătoarea Sfintei Cuv. Parascheva, P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim a oficiat slujba hramului la biserica filială Rîmnicul de Jos, protoieria Constanța și a hirotonit pe diaconul Constantinescu Gică în preot, pe seama parohiei Bălășești din protoieria Galați.

În prezent, Centrul eparhial se preocupă de terminarea reparațiilor și construcțiilor începute în sezonul de vară la unitățile bisericești din eparhie și la pregătirea lucrărilor de încheiere de an.

Arhim. IERONIM MOTOC

R E C E N Z I I

Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, *Muzeul Curtea Veche-Palatul Voievodal*, Muzeul de istorie a municipiului București, 1973, 134 p.

Muzeul Curtea Veche este rezultatul muncii de cercetare și restaurare desfășurată asupra unora dintre cele mai importante monumente feudale din Țara Românească: Celățile Bucureștilor și Palatul Domnesc.

Săpăturile arheologice organizate de Muzeul Municipal între cele două războaie au demonstrat în mod special existența oamenilor pe teritoriul de azi al Bucureștiului, de acum 150 000 de ani. În mod organizat însă, cercetările au fost inițiate de Șantierul Arheologic București, înființat în anul 1957. În cadrul primei etape arheologice au ajuns, în baza materialelor descoperite, la concluzia că în zona din apropierea bisericii Curții Vechi cea mai intensă locuire datează din secolele al XV-lea—al XVIII-lea. Pentru obținerea unei imagini de ansamblu asupra Curții Vechi, adică a zonei cuprinsă între cursul Dimboviței, strada Șepcari, Bulevardul 1848, străzile Lipscani, Băcani și Smirdan, cercetările au fost reluate în alte câteva campanii.

Printre rezultatele obținute se numără precizarea etapelor de locuire existente înainte de epoca medievală, începuturile locuirii feudale — plasate în secolul al XV-lea etc.

O cercetare arheologică cu rezultate deosebit de valoroase a fost însă aceea începută în anul 1967 sub coordonarea directă a Consiliului Popular al Municipiului București. Desfășurate timp de șase ani lucrările au dus la identificarea «celui mai mare complex de monumente medievale românești, ce depășește suprafața de 25 000 mp., și a numeroase alte obiective limitrofe, datînd din diverse perioade». S-a ajuns astfel la constituirea unei «adevărate «rezervații istorice» al cărui punct central îl formează Muzeul Curtea Veche-Palatul Voievodal. În afara Palatului celelalte clădiri remarcabile de la Curtea Veche sînt: biserica Bunavestire, «lăcaș în care au pășit toți marii voievozi ai Țării Românești, de la mijlocul secolului al XVI-lea și pînă către a doua jumătate a secolului al XVIII-lea», Hanul lui Manuc, Palatul doamnei etc. Cercetărilor arheologice efectuate aici li s-au adăugat o serie de observații și note obținute cu prilejul construcțiilor din zonă.

După aceste scurte precizări asupra imaginii de ansamblu a muzeului de la Curtea Veche, autorul volumului de față prezintă «primele urme de viață» atestate de materialele descoperite în urma cercetărilor, pe pămîntul Bucureștilor. O primă constatare este aceea a continuității locuirii omului pe aceste meleaguri, din epoca de piatră și pînă la începutul epocii moderne. Au fost descoperite urme de comunități ale oamenilor paleolitică la Pantelimon și pe Dealul Mihai Vodă, comunități neolitice la Cernica, Dudești pe Dealul Piscului; unelte din epoca bronzului au fost identificate pe dealurile Mihai Vodă, Ciurel, Gîlna, în luncile de la Tei, Băneasa și pe locurile de mai apoi ale Curții Vechi. A urmat civilizația hallstatiană după care mărturiile devin tot mai numeroase — dovadă a continuității locuirii autohtone, și după retragerea romană și presiunea populațiilor migratoare.

Așezarea de la Curtea Veche este considerată ca înscriindu-se într-o zonă cu numeroase mărturii de locuire a populației locale pe cale de romanizare. Această așezare era de tipul satului și avea un caracter stabil. Datarea lui s-a făcut în baza monedei lui Justinian I (521—565), descoperite aici și a două fibule de bronz identificate în aceeași zonă. Numărul satelor identificate este însă mult mai mare în perioada feudalismului timpuriu. Dintre acestea cea mai întinsă așezare este considerată aceea din centrul capitalei. Inventarul de ceramică descoperit aici, în mare parte decorat cu striuri, demonstrează că ocupația principală a locuitorilor de aici era olăritul. În satul de tip feudal oamenii se mai ocupau și cu creșterea vitelor — mai spun materialele arheologice.

«Cert este faptul că această puternică aglomerare de sate trebuie să fi beneficiat de o formă organizatorică, să se fi încadrat într-o formațiune politică» și, în cadrul ei, așezarea de la Curtea Veche — întinsă și cu particularități deosebite — a avut probabil, un rol deosebit.

Cea mai veche atestare scrisă cunoscută a numelui Bucureștilor este aceea din hrisovul emis la 20 septembrie 1459 din cancelaria lui Vlad Țepeș. Asupra localizării cetății s-au emis mai multe ipoteze. Cercetările arheologice din anul 1967 de la Curtea Domnească din București au scos la iveală vestigiile unei cetăți pe care unii cercetători au identificat-o cu vechea cetate a lui Vlad Țepeș. Cert este faptul că în ultimele decenii ale secolului al XIV-lea Bucureștii aveau, pe locurile de azi ale Curții Vechi, un punct fortificat. «Din acest punct de vedere descoperirile de la Curtea Veche aduc o contribuție nu numai la începuturile orașului ci și la cunoașterea arhitecturii militare medievale din Țara Românească».

Numele de cetatea București nu este menționat în documente. Așezarea de pe Dimbovița este denumită, în actele din secolul al XIV-lea și pînă în secolul al XVI-lea, Cetatea Dimbovița. Abia din secolul al XV-lea documentele interne menționează tot mai des numele București. Studiarea acestora conduce la ideea plasării începuturilor reședinței vremelnice la București în a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

În anul 1458 Vlad Țepeș hotără că, pe locul vechii fortărețe de pe malul Dimboviței (ridicată în a doua jumătate a secolului al XIV-lea) să construiască o nouă cetate. Zidită din bolovan de rfu, noua cetate nu folosea, de la vechea cetate, decât peretele de vest. Prin urmare, în evoluția monumentelor de la Curtea Veche, dominația lui Vlad Țepeș poate fi considerată ca o a doua etapă. Noul monument trebuia să corespundă inițiativei domnitorului de a stabili aici reședința voievodală.

Potrivit cercetărilor arheologice din anii 1967—1973 «la jumătatea secolului al XV-lea, cetatea se prezenta ca o construcție cu subsoluri mult înălțate, cu parter dotat cu încăperi pe toate cele patru laturi, cu curte interioară al cărui acces nu putea fi decât pe extrema de sud». Cu ziduri și șanțuri de apărare Cetatea Bucureștilor era mai mult decât o cetate propriu-zisă, era ceea ce s-ar putea numi «castrum».

Urmașul lui Vlad Țepeș, Radu cel Frumos a preferat cetatea de pe Dimbovița ca reședință voievodală din motive diferite de ale predecesorului său. Bucureștii erau mult mai aproape de Giurgiu ori Siliștria unde erau sprijinitorii noului domn, turcii. Dar după incursiunea victorioasă a lui Ștefan cel Mare pînă la București, la sfârșitul lunii noiembrie 1473, cînd este așezat pe tron un nou domnitor, Laiotă Basarab, cetatea cunoaște o perioadă plină de frămîntări pentru domnie, de atacuri și devastări. Din documentele emise la sfârșitul secolului al XV-lea și prima parte a secolului următor reiese că domnitorii veniți cu ajutorul turcilor preferă ca reședință cetatea Bucureștilor spre deosebire de ceilalți care stau mai mult la Țirgoviste. Cel care a avut inițiativa unor mari transformări la Palatul Domnesc a fost Mircea Ciobanul (1545—1554; 1558—1559). Și biserica domnească din București este opera domnitorului Mircea Ciobanul.

După exilarea lui Mircea Ciobanul și venirea, ca nou domn, a lui Pătrașcu cel Bun, lucrările de la Curtea Domnească s-au amplificat. O parte din hrisoavele emise în această perioadă de cancelaria domnească sînt date din București — fapt ce demonstrează că reședința de pe Dimbovița nu putea rămîne în ruină pînă la întoarcerea lui Mircea Ciobanul.

Voievozii de la mijlocul secolului al XVI-lea încheie cea de a patra etapă de construcții la Curtea Domnească din București și deschid totodată procedeele completării monumentului principal cu clădiri secundare.

Din acest edificiu a izbucnit semnalul războiului antiotoman, condus de Mihai Viteazul (1593—1601), domnitor sub sceptrul căruia a avut loc, pentru prima dată, unirea celor trei principate române: Moldova, Țara Românească și Transilvania. În timpul retragerii din București, trupele otomane au jefuit și incendiat case, biserici, curți și clădiri. Așa se explică starea de ruină a bisericii Doamnei Maria și a Doamnei Stanca. Niți Curtea din București nu avea o stare mai bună fapt ce duce la părăsirea ei și la mutarea reședinței domnești la Tîrgoviște.

În ciuda efectului distrugător al invaziei armatei lui Sinan Pașa și al jafului tătăresc din anul 1596 orașenii încep iar activitatea de ridicare a Bucureștiului. Venirea ca domnitor a lui Șerban Vodă (1602—1611) va încuraja aceste acțiuni. Noul domnitor este ctitorul podului ce-i va purta numele — Podul Șerban Vodă — peste care, două secole și jumătate mai apoi, vor trece alaiurile venite de la Giurgiu spre București.

Chiar dacă, în virtutea altor evenimente, orașul și Curtea Domnească au avut mult de suferit, Palatul Voievodal, grav avariat de-a lungul prădăciunilor dușmane, a continuat să ofere posibilități de adăpostire a suitei domnești. Cert este faptul că la începutul secolului al XVII-lea structura palatului a rămas, în linii mari, aceea din timpul lui Mircea Ciobanul și Pătrașcu cel Bun. Refacerea lui a fost începută cu adevărat de Matei Basarab, după anul 1640. După mărturiile lui Paul de Alep, oaspetele Curții Domnești, aceasta era «foarte învechită dar Matei-vodă a dărimat-o și a rezidit-o cu totul din nou».

Cel care declară Bucureștiul ca reședință unică a Țării Românești și părăsește definitiv Tîrgoviștea este domnitorul Gheorghe Ghica. Domnia lui a fost însă destul de scurtă, nouă luni, și urmată de jefuirea și incendierea de către turci a Curții Domnești.

După o nouă perioadă tulbură curtea de la București a cunoscut o etapă de înflorire în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu (1678—1714).

Lunga domnie a acestuia a dat posibilitatea desfășurării unei bogate serii de ctitorii laice și religioase ale domnitorului și boierilor cantacuzini, în special. La Curtea Domnească lucrările au pornit de la sala divanului și s-au extins pînă la zidurile ce înconjurau terenul domnesc. Domnitorul urmărea nu numai construcția ci și crearea de frumos și util. Ca urmare palatul și construcțiile înconjurătoare au căpătat un aspect cu totul nou. Totul era lucrat din cărămidă, piatră și marmoră. Pereții erau împodobiți cu frescă, la interior, și tencuiți în alb, la exterior. Astfel împodobită, Curtea de la București, condusă de personalități ca stolnicul Constantin Cantacuzino, spătarul Mihail Cantacuzino, mitropolitul Antim Ivireanu și frații Greceanu, a primit oaspeți de mare prestigiu politic și științific, reprezentanți ai popoarelor veniți în scopul stabilirii programului luptei antiotomane, diplomați ruși, austrieci, transilvăneni, boieri moldoveni, prelați ai ortodoxiei asemeni lui Hrisant Nottara.

După mazierea lui Constantin Brîncoveanu, ultima construcție făcută în perioada de apogeu a Curții Domnești din București a fost palatul construit de Ștefan Cantacuzino pentru doamna Păuna.

Domniile fanariote înseamnă pentru Curtea de la București începutul unei perioade de decădere. Incendiile din anii 1718—1719, cutremurul din anul 1738, ocupațiile străine din anii 1716, 1737, 1769, au afectat mult palatul domnesc. Construirea de către domnitorul Alexandru Ipsilanti a unui nou palat pe dealul Mihai Vodă, în anul 1775, a făcut ca reședința de pe malul Dîmboviței să fie numită «Curtea Veche». Cîteva ani mai târziu, în 1798, prințul Constantin Hangherli a vîndut terenul de la «Curtea Veche». Au fost create astfel 30 de proprietăți și străzi noi. Au mai rămas doar terenurile din jurul bisericii Bunavestire și pușcăria domnească. Din vechile construcții unele au mai rămas, cum a fost cazul Hanului lui Manuc, altele au fost distruse pînă la fundații.

Singura clădire din ansamblul Curții Domnești cunoscută ca atare pînă azi este biserica Bunavestire, restaurată de două ori: în anul 1850 și în perioada 1928—1935.

Devenit vad comercial, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, terenul domnesc s-a transformat treptat într-un loc plin de depozite de mărfuri. Lucrările începute în anul 1967 au adus modificări de seamă pe aceste locuri și transformarea lor într-un muzeu.

Muzeul Curtea Veche, întins pe o suprafață de cca. 5000 mp. pune la dispoziție informații istorice de o deosebită valoare.

Primul sector al muzeului este acela al cetăților din secolele XIV—XV și al subsolului palatului. Intrarea în subsoluri, «unul din sectoarele cele mai impresionante ale întregului vestigiu», se face printr-o scară circulară legată de parterul palatului. În afara vestigiilor originale de zid, muzeul adăpostește numeroase exponate ca: vase de lut, greutatea de la războiul de țesut, păpuși din pământ ars, lupe de fier, etc. Deosebit de valoroasă este cada de lemn lucrată în primii ani ai secolului al XIX-lea.

Fiecare porțiune de zid și fiecare obiect expus aici, prin calitatea sa de martor al unor vremi de mult trecute, aduce cu sine un mesaj peste veacuri despre istoria mult încercatului oraș București. În baza lor au fost completate multe pagini de istorie rămase goale din lipsa izvoarelor scrise.

Cercetarea arheologică de la «Curtea Veche» va continua, fapt ce li determină pe cercetători să considere că «o sumară prezentare a istoricului cercetărilor și a rezultatelor acestora privind Curtea Veche riscă în permanență să fie depășită...».

Pentru o mai bună înțelegere de către vizitator a ansamblului muzeistic de la Curtea Veche, volumul de față cuprinde, pe lângă cele șapte capitole, și «Călăuza vizitatorului» — un adevărat ghid. În finalul lucrării mai sînt incluse: un *rezumat* și o *listă de ilustrații*, în limbile franceză, engleză și rusă, și o *Bibliografie selectivă*.

IOAN F. STĂNCULESCU

Teodor T. Burada, *Opere*, vol. I, partea I, îngrijitor de ediție Viorel Cosma, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, 320 p.

Teodor T. Burada s-a impus în muzicologia românească a secolului al XIX-lea ca o personalitate enciclopedică de o rară fecunditate creatoare. Publicarea moștenirii sale artistice și științifice era cu atât mai necesară cu cât, în urma noilor cercetări întreprinse de dl. Viorel Cosma (îngrijitorul acestei ediții), au fost descoperite în arhiva familiei *manuscrite inedite* «menite să arunce o lumină nouă atât asupra muzicologului, cit mai ales asupra domeniului de investigație în bună măsură insuficient cunoscut».

Operele lui Teodor T. Burada sînt grupate în mai multe volume (lucrarea de față reprezentînd primul volum) unitar alcătuite din punct de vedere tematic și, dispuse totodată, în ordinea publicării lor de către autor. Respectarea principiului cronologic se datorește activității însăși a autorului: la începutul carierei Teodor T. Burada s-a ocupat de istoriografie artistică și lexicografie muzicală, apoi de folclor și etnografie și, mai tîrziu, de literatură. Studiile și articolele, schițele monografice și volumele, multe dintre ele culese acum pentru prima dată din multitudinea de ziare și reviste literare, istorice, bisericesti, politice, în care apăruseră la timpul lor, își dezvăluie acum tripla lor valoare: «cultural-națională-științifică și documentară».

Un prim domeniu pe care Teodor T. Burada l-a slujit grație virtuților sale, proprii numai unui adevărat istoric, a fost acela al *istoriografiei*. Dorința sa (nerealizată însă) a fost aceea a alcătuirii *Istoriei muzicii românești*. Acesta era scopul culegerii unui valoros material documentar din cele trei provincii românești și cercetării lui conform principiului unității dintre folclor și muzica cultă a moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor. Investigațiile sale s-au extins dincolo de granițe reprezentînd punctul de plecare al concepției de mai tîrziu privind cercetarea *comparată* a folclorului.

De la articolele muzicologice Teodor T. Burada se îndreaptă spre lexicografie devenind, așa cum o dovedesc operele sale, «pionierul *lexicografiei muzicale românești*». Studiile sale lexicografice de organologie muzicală populară precum și cele referitoare la personalitatea lui Dimitrie Cantemir l-au impus nu numai în muzica ro-

mănească ci și în cultura orientală (în special în literatura muzicală turcă) și în rîndul cercetătorilor din Occident și nordul Europei.

O altă latură a activității lui Teodor T. Burada este aceea a învățămîntului muzical românesc — ani în șir afirmindu-se ca dascăl, cercetător și animator. În această calitate a slujit Conservatorul de muzică din Iași căruia i-a consacrat valoroase studii și articole. Trei dintre ele pledează pentru existența instituției ieșene. Unul dintre acestea, *Conservatorul de muzică din Iași*, (publicat în *Almanahul muzical* în perioada anilor 1875—1877) pledează, printre altele, pentru introducerea *cîntării corale în bisericile din Moldova, cîntare ce «ne inspiră cea mai mare evlavie»*. «Dee Domnul — susținea cercelătorul — ca coruri de muzică vocală să se înființeze pe la toate bisericile și să înlocuiască muzichia, acea muzică nazală a orientului care odinioară era foarte stimată de popor, predominînd în biserica noastră». Impresionante prin materialul documentar folosit și prin incursiunile făcute în istorie sînt și celelalte două articole, *Conservatorul de muzică și declamațiune din Iași și Încercări despre originea Teatrului național și a Conservatorului de muzică și declamațiune*. Printre ideile afirmate aici se remarcă, prin caracterul său inedit, aceea a introducerii în teatru a manifestărilor populare *Irozii și Jocul păpușilor*.

Cercetări asupra Conservatorului Pîlarmonic-dramatic din Iași (1836—1838), considerat de muzicologul Viorel Cosma drept «cel mai riguros studiu asupra instituției de învățămînt artistic moldovean», are la bază acte, izvoare și fapte ce-i păstrează și azi actualitatea. Lucrarea a fost revalorificată de autor în *Istoria teatrului în Moldova*.

Studiile *Despre Întrebuințarea muzicii în unele obiceiuri vechi ale poporului român și Cercetări asupra danțurilor și instrumentelor de muzică ale românilor* au drept scop, așa precum o spune autorul însuși, atragerea atenției societății asupra credințelor, datinilor și vechilor noastre instituții «moștenite din bătrîni, păstrate de istorie, transmise prin tradițiune și scăpate ca prin minune de valorile cotropitoare ale veacurilor și învăluirilor prin care am trecut». Toate acestea trebuie păstrate cu sfințenie — susținea Teodor T. Burada — deoarece altfel «nu mai avem conștiință de noi înșine, nici de forța și majestatea noastră națională, precum asemenea nici de origina noastră». La baza studiilor au stat izvoare multiple, de la Neagoe Basarab și cronicile vechi, la operele lui Dimitrie Cantemir, M. Carra, Paul de Alep, Gheorghachi, Fr. J. Sulzer, Asachi, B. P. Hașdeu, I. Heliade Rădulescu etc. În cel de al doilea studiu, în mod special, Teodor T. Burada se dovedește un adevărat «cîltor al muzicologiei comparate, un precursor de seamă pe plan național al acestei metode de investigație ce va fi dusă la înflorire de către Constantin Brăiloiu și George Breazul în veacul XX».

Activitatea lui Teodor T. Burada se îndreaptă și spre domeniul bibliologiei, al cercetării critice muzicale din punct de vedere istoric. Sînt ilustrative în acest sens studiile (păstrate în arhiva familiei în stare de manuscris) intitulate *Despre ziarele musicale*, redactat — conform conținutului — înainte de anul 1879, și *Gazetele de muzică* cu o datare mai tîrzie.

Ca o lucrare unică în muzicologia românească a rămas schița monografică *Cronica muzicală a orașului Iași (1888)*. Genul acesta va fi continuat de cercetător, în anul următor, prin publicarea unui ciclu de trei articole, în limba germană. În acest fel se puneau în circulație universală date valoroase referitoare la cultura muzicală a poporului român, se făceau cunoscute texte ca *Miorița, Miha Coplul, Papaluța* etc.

Cercetări asupra Școlii Pîlarmonice din București (1833—1837), *Cercetări asupra muzicii ostășești la români (1891)*, sînt studii ce se înscriu pe linia contribuțiilor științifice aduse de Teodor T. Burada la dezvoltarea istoriei muzicii românești.

Lucrarea *Privire asupra muzicii românești*, sinteză terminată în anul 1919, aduce în cultura românească o idee deosebit de valoroasă — aceea a căutării începutului muzicii românești în folclor. Era o idee nouă dar care își făcea loc tot mai mult în rîndurile compozitorilor și interpreților români. Și, dacă izvoarele culturii muzicale se găsesc în folclor, acesta trebuie cercetat la românii de pretutindeni, va susține Teodor T. Burada în toată activitatea sa.

O altă temă pe care Teodor T. Burada a urmărit-o în timpul cercetărilor sale, dar a realizat-o abia în anul 1914, a fost aceea a întocmirii unui studiu referitor la

muzica bisericească. Studiul se intitulază *Corurile bisericești de muzică vocală armonică în Moldova*. Asupra cîntării bisericești la români știrile sînt destul de puține. Cert este faptul că, «pe lângă cîntarea bisericească care a existat la români, alături de ea au existat și anume școli de cîntări bisericești», ne informează autorul de la început. Asemenea școli au funcționat pe lângă Episcopii, pe la mînăstiri și biserici. Dintre acestea, renumite ajunseseră să fie, după anul 1823, *Școala de cîntări de la Mitropolie și aceea de la Mînăstirea Neamțului*, condusă de Ieromonahul Iosif și apoi de părintele Macarie Ieromonahul — «primul dascăl al psaltichiei noastre românești». În continuarea studiului autorul lămurește sensul noțiunilor «muzichie» (muzică psaltică de strană) și «muzică vocală armonică» (muzică corală, polifonică). Citînd apoi o serie de texte, Teodor T. Burada semnalează erorile existente în unele hrisoave și cronici vechi, între expresiile «corul cîntăreților bisericești», «chorul cîntăreților moldovenești», «corul cîntăreților greci», despre care ne spune: «nu erau coruri armonice de muzică vocală, ci numai niște melodii ce se executau de către unul sau mai mulți cîntăreți după glasurile psaltichiei, în mod unisonic, și acompaniați de mai mulți alții care țineau isonul». Studiul cuprinde, în continuare, mici «schițe monografice» în care, pe baza documentelor și însemnărilor călătorilor străini, sînt prezentate principalele coruri bisericești din Moldova.

În anul 1782 părintele Arhimandrit Paisie, starețul Mînăstirii Neamț, «înființă pe lângă școala de psaltichie o mare secție de cîntări bisericești corale după sistemul linear european, cu cuvinte însă în limba slavonă» fapt pentru care a și fost numit *Corul rusec de muzică vocală*. Ca urmare, slujba bisericească de la Mînăstirea Neamț «se săvîrșea jumătate în limba românească (psaltichie) și jumătate în limba rusească (corul vocal)». Despre arta interpretativă a acestui cor cercetătorul ne spune că el «întrecea pe acel din Seminarul de la Socola prin măiestria și acuratețea cu care executa Sf. Liturghie». Corul rusec a fost desființat în anul 1850. Printre animatorii de mai apoi ai corului se numără I. Cartu care și-a început lecțiile sale în anul 1859 cu călugării și părintii acelei mînăstiri. Un an mai târziu Ioan Cartu a fost numit profesor de muzică corală la Mînăstirile Agapia și Vărațic. Activitatea corului de aici avea să întîmpine o mare rezistență din partea Mitropolitului Meletie ce se opunea introducerii, în ortodoxismul românesc, a acestei reforme «revoluționare». Pentru ilustrarea acestei lupte autorul studiului redă, în transcriere, acte de numire, întîmpinări precum și o serie de nume de dirijori, repertoriul și personalul muzical al corului.

Sub influența corului de la Mînăstirea Neamț ia naștere, în jurul anului 1831, din inițiativa lui Gh. Asachi, la școala Domnească de la Trisfetitele, un cor de muzică condus de renumitul harpist, profesorul Paulicec. Corul a funcționat numai un an și cîteva luni.

În anul școlar 1844—1845, programul Seminarului de la Socola prevedea și funcționarea unei clase de *cîntări bisericești* sub conducerea lui Alexa Petrino, protopsalt al bisericii Sfîntul Spiridon din Iași.

Succesul acestor coruri în fața publicului a determinat pe unii epitropi de la bisericile din Iași să înființeze și pe lângă bisericile lor coruri vocale de muzică ortodoxă în locul cîntărilor psaltichiei. Așa a luat ființă, în anul 1854, *Corul lui Evdochim Ianov de la biserica Sfîntul Atanasie*, «cel dintîi cor de muzică vocală bisericească, înființat din inițiativă particulară la noi în țară». În același an se înființă și la biserica din Rotopănești un cor sub conducerea preotului Costache Milu și cu cheltuiala postelnicului Neculai Istrati. După desființarea școlii de la Rotopănești, preotul Costache Milu care era și profesor de muzică vocală s-a transferat la Ștefănești unde, din inițiativa generalului Nicu Mavrocordat, se înființă, în anul 1859, o școală de băieți. Aici s-a înjghebat și un cor de muzică vocală ce cînta și în casa bisericii satului.

Date interesante ne oferă autorul studiului și în legătură cu corul vocal de la Mitropolie, înființat în anul 1863, din inițiativa Mitropolitului Moldovei și Sucevei Calinic Miculescu, cu coriștii și dirijorii corului. Numărul corurilor bisericești a crescut continuu.

În încheierea studiului Teodor T. Burada își exprimă convingerea că în toate bisericile din țară se va introduce cîntarea corală armonică, «căci nimic nu dezvoltă

mai mult sentimentele cele mai nobile și înaltă sufletul către Dumnezeu decât cîntarea».

Cea de a doua parte a volumului de *Opere* cuprinde monografiile de persoane, muzicieni din arta universală și românească (J. J. Rousseau, Fr. Turte, B. Romberg, Elena Asachi, Dimitrie Cantemir, — în mod special etc.).

Cercetarea atentă a studiilor, îndeosebi a lucrării *Dicționar muzical*, păstrat pînă acum, sub forma de manuscris în arhiva familiei, ne dezvăluie în Teodor T. Burada pe *Iondatorul lexicografiei clasice românești*. *Almanahurile musicale* și materialele lexicografice adunate pentru *Enciclopedia română din Sibiu* reprezintă cea de a doua etapă din activitatea de lexicograf a lui Teodor T. Burada, etapă îndreptată asupra organologiei muzicale, în special asupra instrumentelor românești. În ultima perioadă, aceea de maturitate științifică, cercetătorul susține, la revista ieșeană *Arta română* (1908—1909), rubrica *Instrumente de muzică la poporul român*.

Dintre toate acestea, se impune, prin bogăția materialului documentar folosit, prin multitudinea de termeni și atenția acordată de autor instrumentelor, obiceiurilor și genurilor populare românești, *Dicționarul muzical*. «Pe plan internațional, *Dicționarul muzical* de Teodor T. Burada se încadrează la loc de frunte printre literaturile lexicografice ale școlilor naționale europene, înaintea culturilor muzicale din Bulgaria, Turcia, Grecia, Finlanda, Norvegia și în rînd cu cele din Croația, Serbia, Polonia, Suedia, Rusia».

În «Introducere» la volumul de față muzicologul Viorel Cosma, mai semnalează, prin originalitatea ideilor și caracterul său de unicat în literatura română de specialitate, studiul *Despre întrebuițarea clopotelor în musică*. Există aici mențiuni despre toaca de la Muntele Athos (ascultată de autor cu prilejul călătoriei din anul 1882) și exprimarea dorinței de a scrie «ceva despre bisericile Românilor din Muntele Athos». Studiul va fi introdus în volumul următor al operelor lui Teodor T. Burada.

Înscriindu-se în vasta acțiune de valorificare a muzicologiei și criticii noastre muzicale organizată de Uniunea Compozitorilor și Editura Muzicală, publicarea volumului de față ne oferă imaginea aportului deosebit adus de muzicianul Teodor T. Burada la dezvoltarea muzicologiei clasice românești și totodată oferă publicului cititor posibilitatea de a cunoaște documente de seamă ale culturii muzicale naționale.

Pr. ȘTEFAN AL. SĂVULESCU

D. G. Kiriac, *Pagini de corespondență*, Ediție îngrijită, prefațată și adnotată de Titus Moisescu, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, 360 p.

Volumul de față se înscrie în vasta acțiune de valorificare a muzicologiei și criticii muzicale românești inițiate de Uniunea Compozitorilor și Editura Muzicală. Sînt inserate aici scrisori «de la» și «căt-re» D. G. Kiriac — documente ce ne dezvăluie, o dată mai mult, imaginea contribuției acestui neobosit muzician de la începutul secolului al XX-lea la dezvoltarea vieții corale românești. Prin conținutul lor, multe din aceste scrisori aduc elemente noi în cunoașterea vieții și activității lui D. G. Kiriac. Totodată, prin publicarea acestui volum se pune la îndemîna cititorilor un valoros fond documentar din cultura noastră națională.

Prima grupă de scrisori sînt cele adresate de Alexandru Vlahuță către D. G. Kiriac în perioada în care viitorul mare muzician se afla la Paris (1892), la Conservatorul de muzică. Ajunsesse acolo după obținerea «diplomei de bacalaureat în litere și științe» eliberată de Universitatea din București pe vechiul nume: «Dumitru Georgescu, de naționalitate român, de religie ortodoxă, născut în București, Ilfov, la anul 1866, martie 8».

La Paris este primul student român înscris la Schola Cantorum, la clasa de compoziție a lui Vincent d'Indy, maestru care prin influența sa va determina cariera viitoare a lui D. G. Kiriac — aceea de interpretare, culegere și cercetare a muzicii noastre populare.

Din scrisorile către D. G. Kiriac reies eforturile serioase făcute de Vlahuță pentru a asigura studentului de la Paris fondurile necesare continuării perfecționării în problemele muzicii. Motivele erau multiple, după Al. Vlahuță. «Eu am adîncă, nestrămutată convingere — îi scria lui Kiriac — că tu ai să fii un «om mare», că ai să rămîi distîns, prin inima și prin talentul tău». Întrevăzînd chiar și pe viitorul folclorist, Vlahuță exclamă: «Ah! de ce n-am un milion! Te-ăș lega de țara asta frumoasă, de cîntecele ei risipite și stricate, pe care numai tu ai ști să le aduni».

Scrisorile de răspuns ale lui D. G. Kiriac nu s-au păstrat. Au fost găsite, în schimb, scrisorile lui D. G. Kiriac către G. Stephănescu, trimisă din München (1893), unde muzicianul se afla pentru cîteva zile. Kiriac vorbește impresionant despre opera *Der illegende Holländer* de Wagner, auzită aici, despre frumoasa colecție de tablouri celebre de la Pinacotecă. Dintr-o altă scrisoare către Stephănescu, datată Paris 5/17 martie 1895, aflăm despre activitatea lui D. G. Kiriac de la biserica unde «de șase luni se cîntă tot Liturghia D.iale». «Dacă Dta — se spune în continuare în scrisoare — îmi vei trimite cîte ceva din cea de a 2-a Liturghie, mi-ai face și bine și plăcere. Deocamdată mi-ar trebui un «Axion» pentru Paște («Ingerul a strigat») și un «Lăudați». În urmă, «Căde-se», un «Heruvic», și «Ca pre împăratul», și niște «Răspunsuri».

Coruri, în special pentru biserica de la Paris, i-au fost trimise și de Eduard Wachmann, gest pentru care D. G. Kiriac îi va mulțumi în scrisoarea din 12/22 februarie 1896.

În anul 1898 D. G. Kiriac scrie lui G. Stephănescu despre dorința sa de a reveni în țară și de a ocupa postul de muzică de la seminar. Întors în țară Kiriac întreține relații cu o mulțime de compozitori și muzicieni, scrisorile sale constituind o dovadă elocventă în acest sens. Printre aceștia se numărau: Ion Vidu îi trimite coruri «cea mai mare parte poporale»; George Dima, de la care aștepta *Balada lui Ștefan cel Mare*; Timotei Popovici, de la care primise, în anul 1905, corurile bărbălești *Toarce lele o Cucule pasăre galbenă*; Tiberiu Brediceanu, Ion I. Caba — învățător și dirijor al corului din Curte (Kossova), județul Caraș-Severin; Elena Teodorini; Victor Vasilescu; Bela Bartok; Ștefan Mărcuș, cîntăreț; preot-profesor Nicolae M. Popescu, președinte al Societății corale «Carmen», membru al Academiei Române; George Enescu etc.

Nu mult după întoarcerea în țară, D. G. Kiriac își cucerise, datorită muncii neobosite, un loc important în rîndul muzicienilor români. Despre aceasta ne vorbește și scrisoarea lui Bazil Anastasescu (1851—1922) — compozitor, folclorist și profesor de muzică, primul președinte al Societății «Carmen» — adresată lui D. G. Kiriac: «...Domnia ta — sînt vreo 2 ani — te-ai întors în țară încărcat de cunoștințe prețioase și (de) podoabele artei muzicale culese din centrul de cultură al Europei, și plin de rîvnă împărtășești aceste daruri fiilor patriei D.iale, spre a frămînta cu ele aluatul muzicii naționale». În vîltoarea acestei munci D. G. Kiriac găsește că «nici de polemici, nici de hărțuiri n-am vreme. Să ne întîlnim pe terenul muncii și al faptelor frumoase dacă voiți, dacă nu — vă salut».

În scrisoarea lui către Episcopul Pulu Visarion al Argeșului, datată 24 februarie 1923, D. G. Kiriac își exprimă intenția de a face o bibliografie a cîntărilor corale românești și în genere a acelor întrebuinte în biserica ortodoxă, ceva mai completă și cu oarecare scurte aprecieri asupra valorii lor, precum și a întrebuintării ce au avut-o și o au...». Recomandă totodată *Liturghia* lui E. Mandlcevschi pentru a fi tipărită.

D. G. Kiriac întocmește și un «Repertoriu coral religios pentru cultul creștin și ortodox...» ce cuprinde, printre altele, lucrări de Gavriil Musicescu, I. Popescu Pasăre, Pr. Vorobchilevici, Ed. Wachmann, G. Dima, Ion Vidu, P. S. Episcop Nifon etc.

Scrisorile ne dezvăluie și activitatea lui D. G. Kiriac la Societatea «Carmen», rodul strădaniilor sale de ani de zile. Înființată la 18 decembrie 1901, Societatea avea deviza: «Pentru cultivarea și răspîndirea muzicii în popor». Aici și-a pus maestrul în aplicare principiile sale de «cultivare a cîntecului nostru popular și de răspîndire în popor a gustului cîntării în cor». În cadrul Societății s-au format și perfecționat tineri cîntăreți ca Elena Drăgulinescu-Stinghe, Alexandra Feraru, Gheorghe Folescu; compozitori ca Ioan D. Chirescu, Gheorghe Cucu, Nicolae Lungu etc.

Referindu-se la activitatea lui D. G. Kiriac de la Societatea «Carmen», muzicologul Titus Moisescu, îngrijitorul acestei ediții, spunea, în *Introducere*: «În tot ce a întreprins — chiar și atunci când a compus muzică religioasă — D. G. Kiriac a urmărit cu tenacitate ideea formării unui stil unitar al cîntării, pe temeiul cîntecului popular și tradițional bisericesc, spre o artă cu un pronunțat caracter original românesc».

Fidel acestei idei D. G. Kiriac nu acceptă ca succesor la conducerea Societății decât pe Ioan D. Chirescu.

Capitolul *Scrisori către Ioan D. Chirescu* cuprinde documente ilustrative în acest sens. Din mai 1923 D. G. Kiriac începe să-l îndemne tot mai mult pe Ioan D. Chirescu, aflat la Paris pentru studii, să vină în țară. «Trebuie pregătită intrarea ta la Conservator și la «Carmen»... Moștenești un lucru bun, frumos și trainic, care este păcat să se piardă». Specializarea, după părerea maestrului, o va continua și în țară, mai ales că specializarea, în concepția sa, însemna corul, cîntarea bisericească și folclorul — lături pe care Ioan D. Chirescu le avea în vedere încă de cînd era în țară.

Asupra acestei probleme muzicologul Titus Moisescu face următoarea remarcă: «Îl avea lângă el pe Gheorghe Cucu, pe care l-a cîntărit și l-a judecat — uneori poate prea aspru. Deși îi recunoștea meritele artistice, nu-l putea accepta, nu era pe măsura gîndurilor lui».

Dorința lui D. G. Kiriac se împlinește abia la 22 octombrie 1927, cînd Ioan D. Chirescu se întoarce în țară și preia conducerea Societății corale «Carmen». De acum maestrul și-a găsit liniștea, căci «Carmen va continua să trăiască».

Anexa cuprinde *Scrisori oficiale, memorii, interviuri* etc. ce întregesc cronologia celorlalte documente din capitolele anterioare. Este inserat aici memoriul trimis, de la Paris, Ministerului Instrucțiunii Publice privind organizarea conservatoarelor (1897). Acesta cuprinde ideile maestrului D. G. Kiriac referitoare la modul de organizare a învățămîntului muzical românesc; luarea ca model a organizării muzicale din lumea franceză și adaptarea acesteia la specificul nostru național. O idee susținută aici cu lărie și reluată mai tirziu de Kiriac este și aceea a culegerii cîntecelor populare.

Un alt memoriu inserat aici este acela trimis de D. G. Kiriac către Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor referitor la alcătuirea unui studiu despre *Cîntecul popular românesc și Muzica bisericească orientală*. Sînt expuse aici, de pe o poziție avansată, metoda, principiile de culegere ale maestrului, de cercetare și de valorificare a folclorului muzical. Pe aceeași linie de idei se încadrează și *Schița de plan* a lucrării. Aceste două realizări îi plasează pe D. G. Kiriac «în rîndul primilor cercetători științifici ai cîntecului popular».

Se adaugă lucrării de față *Cronologia «Paginilor de corespondență»* și patru pagini cu reproduceri alb-negru cu portrete ale oamenilor de cultură cu care D. G. Kiriac a avut legături etc.

IOAN F. STĂNCULESCU

Viorel Cosma, I. Șt. Paulian în lumina izvoarelor documentare, Drobeta, Turnu Severin, 1973, 288 p.

«Sînt oameni, cari în viață trec neobservați, căci fug de reclamă și nu pretind în viața publică». Un astfel de om a fost I. Șt. Paulian — compozitor, dirijor, cîntăreț, scriitor, orator. Despre multipla sa activitate, despre gîndurile și aspirațiile sale vorbesc documentele înmănușate în volumul de față prin strădanțiile muzicologului Viorel Cosma.

Materialul documentar este grupat în trei capitole: *Acte, documente, scrisori; Scrieri de I. Șt. Paulian* (amintiri, cuvîntări și articole etc.); *Articole despre I. Șt. Paulian și Societatea corală «Doina»*.

Dirijorul Ion Șt. Paulian, «de religie ortodoxă», s-a născut la 4 februarie 1864 în Craiova din părinții Paul și Maria Gheorghiu. Numele de Paulian l-a primit la naștere — după moda vremii lui A. I. Cuza — de la numele Paul al tatălui său.

A făcut studiile muzicale la *Conservatorul de muzică și declamațiune* din București în perioada anilor 1889—1893 avînd printre profesori pe George Stephănescu, Eduard Wachmann, Ștefan Velescu. Vocea sa de cîntăreț i-a asigurat «încă de pe băncile Conservatorului un merituos loc în corul ceremonial al Bisericii Domnița Bălașa din București». Ar fi putut deveni «un remarcabil cîntăreț de operă» ori un «merituos compozitor» dar, a preferat ca după terminarea Conservatorului să «contribuie cu întreaga-i capacitate profesională la ridicarea cultural-artistică a centrelor provinciale (Slatina, Turnu Severin) și mai ales a satelor din Oltenia». Această atitudine era rezultatul convingerii sale că «în orice colț de lume poți să-ți crezi un mediu în mijlocul căruia poți duce o viață demnă».

La 1 octombrie 1893 este numit suplinitor la catedra de muzică a Gimnaziului din Slatina. Anii petrecuți aici au fost deosebit de valoroși prin experiența didactică și muzicală dobîndită. I. Șt. Paulian este preocupat neîncetat de ridicarea prestigiului în școală și în oraș. Corul de tineri înjghebat aici va reuși, în scurt timp, să cucerească chiar aprecierile împăratului Franz Joseph, cu prilejul trecerii prin gara orașului Slatina (dirijorul a fost decorat). După orele de curs, mărturisește dirijorul în *Amintiri* «închegam și înștruiam și corul bisericii catedrale Ionașcu» lucrul destul de greu de realizat avînd în vedere vocile încă neformate ale copiilor. «Partea basului — în special —, mărturisea autorul, mi-a impus compunerea unei anumite liturghii, potrivită extinderii vocilor lor».

Rezultatele obținute de I. Șt. Paulian într-un timp așa de scurt au determinat pe directorul liceului Traian din Turnu Severin să facă toate demersurile pentru a-l aduce pe dirijor în acest oraș. Astfel, în toamna anului 1897, Ion Șt. Paulian se numără printre profesorii liceului din Turnu Severin, după ce funcționase, pentru scurt timp, la Școala Normală din Craiova. «Din acel moment se poate spune că a început a doua viață pentru tînărul muzician, pe bună dreptate socotită de mulți veritabilul apostolat cultural-artistic al lui I. Șt. Paulian». În același an Ion Șt. Paulian a pus bazele societății corale *Doina* «ansamblu de prestigiu al mișcării artistice de amatori din pragul veacului XX». Scopul principal al acestei societăți era, după cum mărturisea inițiatorul său, «să răspîndească gustul muzicii în toate stratele sociale și prin muzică să întărească simțămîntul național, sentimentul moral și religios, să îndulcească și să îndrepte moravurile noastre, să apropie mai mult sufletește pe unii de alții». În lupta pentru realizarea acestui scop Ion Șt. Paulian a reușit ca, în mai puțin de cinci ani, societatea corală *Doina* să-și cucerească un prestigiu național, să devină ceea ce erau *Reuniunea de cîntări* a lui Ion Vidu și societatea *Carmen* a lui D. G. Kiriac. S-a ajuns la acesta ca urmare a numeroaselor apeluri, invitații la repetiții și concerte, scrisorilor adresate compozitorilor de renume pentru a-i trimite piese de repertoriu, a discursurilor și compozițiilor patriotice ale dirijorului și președintelui societății.

Așa precum mărturisea însuși Ion Șt. Paulian în raportul către Ministrul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor, din 28 septembrie 1934, «*Doina* fu cea dintîi societate, care din 1908 porni prin sate, în propagandă culturală, organizînd șezători» în numeroase comune. «Programul acestor șezători consta din afirmarea cîntecului popular, în evidențierea portului, datinilor și jocurilor, din conferințe instructive asupra mijloacelor de îmbunătățire a vieții și gospodăriei satelor... A dat peste 100 concerte avînd mai totdeauna, alături de cîntecul popular, cele mai alese bucăți din operele clasice și moderne... «A oferit concursul ei la toate festivitățile naționale, culturale și de bine facere...». Programul vizitelor societății *Doina* la sate cuprindea: «Cîntarea la biserică a sf. liturghii și ținerea unei predici pentru întărirea credinței strămoșești, iar seara sau după amiază, urma șezătoarea, care se deschidea printr-o disertație relativ la iubirea de patrie și neam, a frumuseții și păstrării portului național, a cîntecelor, jocurilor, datinilor și obiceiurilor caracteristice neamului nostru, sfaturi contra alcoolismului, sfaturi asupra economiei casnice, apoi urmau coruri populare, recitări și jocuri naționale» (*Darea de seamă a D-lui Prof. I. Paulian, președintele societății*, p. 198).

Correspondența cu dirijorii și compozitorii din celelalte provincii românești, relațiile profesionale și de prietenie întreținută cu compozitorii și dirijorii D. G. Kiriac, Gavriil Musicescu, Alfonso Castaldi, Ioan D. Chirescu, folcloristul Gh. N. Dumitrescu-Bistrița, cu cîntăreții Gheorghe Folescu, Ion Băjenaru, Alecu Bărcănescu etc. reprezintă o mărturie grăitoare a strădaniilor lui Ion Șt. Paulian de a ridica prestigiul artistic al societății *Doina*. Li se adaugă acestora relațiile artistice stabilite între *Doina* și *Reuniunile de muzică și cîntări* din Lugoj, Caransebeș, Reșița, Brașov, Sibiu, cu formațiile *Corul Mitropolitan* din Iași și *Carmen* din București, cu *Filarmonica* din Craiova și chiar cu coruri și societăți culturale din străinătate.

«Personalitate de autentică cultură», I. Șt. Paulian s-a străduit să atragă la manifestările artistice ale *Doinei* personalități ale culturii românești. Printre acestea s-au numărat dr. C. I. Istrate, Nicolae Iorga, Octavian Goga, Valeriu Braniște, I. Al. Brătescu-Voinești, Radu Rosetti.

Toate aceste preocupări i-au lăsat prea puțin timp pentru a se consacra componisticii. Corurile sale *Imnul Unirii*, *Frați români*, *Horia*, *Cloșca și Crișan*, *Nu desperați!* deși puține la număr sînt deosebit de grăitoare în ilustrarea sentimentelor patriotice ale autorului.

În concepția lui I. Șt. Paulian muzica a reprezentat întotdeauna un factor de seamă în educarea și instruirea oamenilor. Muzica, spunea dirijorul în articolul *Corurile de clasă*, are menirea «să adune în juru-i cît mai mulți partizani, să înalțe cît mai mult simțul moral al tineretului școlar, să facă a se naște în ei cît mai puternic cultul iubirii de patrie (...) pregătindu-i astfel pentru mai trziu, cînd nevoia va cere, la acele jertfe, care fac nemurirea unui popor». Această pregătire îmbracă, în primul rînd, un aspect practic. Numai fiind puși în condițiile unor lecții practice asemenea celor de la alte materii, elevii «ar forma pe lingă corurile de școală și biserică și societăți corale din consătenii lor, dînd o direcțiune nouă nu numai micilor școlari, dar și părinților și fraților și surorilor lor».

Sînt idei care își păstrează valabilitatea și astăzi chiar dacă articolul a fost publicat în anul 1903.

Ioan Șt. Paulian a lăsat printre scrierile sale și «Amintiri» — pagini de o deosebită sensibilitate și valoare documentară pentru cercetătorul de azi. Cele intitulat *Cîmpulung-Brașov*, publicate în *Semenicul* în anul 1930, vorbesc de exemplu despre sfînte lăcașuri ca: Minăstirea Cîmpulungului, fondată de Radu Negru în anul 1215, Biserica Domnească a doamnei Chiajna și a fiului său Petru, schitul Ciocan, biserica Minăstirii Nămăești, Dragoslavele, biserica Sfîntul Nicolae-Schei etc. Amintirile referitoare la *Turnu-Severin*, publicate în *Semenicul*, în anul 1931 redau istoricul acestui fost municipiu roman ce purtase pe rînd numele de Druphegius, Drubetis sau Drubeta și Turnu Severin. Numirea, ne spune autorul, este discutabilă. Nicolae Iorga «o atribuie unui anume moș Severin, probabil celui *sînt Severin*, considerat ca apostolul apărător al Dunării, care, în vremile de mult apuse, ar fi propovăduit creștinismul și în cinstea căruia s-ar fi zidit o minăstire». Evocările se extind astfel pînă în perioada activității autorului în acest oraș în care-și va găsi consacrarea.

Multe dintre cuvîntările și articolele lui I. Șt. Paulian evocă figurile celor cu care a întreținut legături trănice, profesionale și de prietenie. Printre aceștia s-au numărat: Gavriil Musicescu, cel care «fu dintre cei dinții care înțeleg valoarea cîntecelor noastre naționale, fu cel dinții care le armoniză în spiritul curat al melodiei românești»; Ion Vidu, cel prin moartea căruia, spune autorul, «țara pierde nu numai un mare compozitor, ci și un mare propovăduitor al înfrățirii sincere și necondiționale a tuturor românilor; pierde un mare român»; părintele G. N. Dumitrescu-Bistrița etc. Asemenea cuvîntării și articole scrise la diferite prilejuri (aniversări, ceremonii funebre, sărbători religioase, hramuri bisericești etc.) au constituit, pentru I. Șt. Paulian, ocazii de a adresa mulțimii îndemnuri la unitate politică și națională, la înfrățire și luptă de eliberare națională. Programele ce însoțeau aceste manifestări cuprindeau totdeauna, pe lingă lucrări bisericești, cîntece patriotice și armonizări de melodii populare. Astfel de acte de patriotism aveau să fie plătite de profesorul I. Șt.

Paulian cu ani în închisoare, în lagărele de Szeghedin, ori în surghiun în «pusta Rumeliei orientale», în anii primului război mondial.

Reluarea activității în condițiile de după război, s-a făcut cu destulă greutate. Deși cu sănătatea zdruncinată Profesorul I. Șt. Paulian s-a străduit să redea societății *Doina* renumele artistic de odinioară. Deși a predat ștafeta societății profesorului Petru Severin, a continuat să participe la diferite manifestări artistice, culturale și cetățenești, la turnee și comemorări, să țină conferințe despre tradițiile populare, despre muzica românească, să evoce figurile unor reprezentanți de seamă ai culturii românești (I. Vidu, G. Musicescu, Coriolan Breduceanu, I. G. Bibicescu etc.). Este perioada conceperii *Amintirilor* și a publicării lor parțiale în reviste ca *Semenicul*, *Izvorașul*, *Drapelul*, *Foaia Diecezană*, *Revista profesorilor de muzică din Botoșani* etc.

Ion Șt. Paulian s-a stins din viață în anul 1936, la vîrsta de 72 de ani. «Inmormîntarea lui — se spune în articolul semnat, în *Izvorașul*, de Olimpia și preot Gh. N. Dumitrescu-Bistrița — s-a făcut în ziua de 8 august a.c. cu o pompă deosebită, unde biserica, școala și armata l-au condus la locul de veci într-o înfrățire plăcută, așa cum i-a fost sufletul».

Doina, creată ca «un altar de la al cărui pristol să propovăduiască românii de pretutindeni», a continuat să poarte pe meleagurile Olteniei și ale orașului de la Dunăre, mesajul culturii muzicale al întemeietorului ei, profesorul Ion Șt. Paulian.

Materialul documentar inserat în ediția de față, în bună parte inedit, a avut drept scop principal acela de «a vorbi generației de azi despre strădaniile unui precursor ce și-a înscris cu cinste numele în istoria muzicii românești». Se adaugă acestuia cele 8 pagini cu ilustrații alb-negru, o *Notă asupra ediției*, lista bibliografică și *Catalogul creației muzicale a lui Ion Șt. Paulian*.

Prof. N. S.

NOTE BIBLIOGRAFICE

Viorel C o s m a, *Le musicien Démètre Cantemir dans la littérature européenne du XVIII-e siècle*, în «Revue des études sud-est européennes», tome XI, 1973, no. 4, p. 657—676.

Studiul evocă personalitatea multilaterală a lui Dimitrie Cantemir, domnitorul român care s-a impus în domeniul științei și artei românești și universale prin activitatea sa de compozitor, istoriograf muzical, interpret, teoretician, etnograf și folclorist. Ceea ce îl determină pe autor, în mod special, să se ocupe de această temă este, după cum o spune domnia sa de la începutul studiului, necesitatea ca «acest Jean-Jaques Rousseau al muzicii noastre» să-și ocupe pentru totdeauna locul adevărat în cultura și arta românească. Aceasta cu atât mai mult cu cât activitatea multiplă a lui Dimitrie Cantemir și-a găsit aprecierea cuvenită încă din timpul vieții sale. Dovezile, în sprînjul acestei afirmații, sînt multiple. Nicolae Costin în *Letopisețul Țării Moldovei*, Ion Neculce în *Letopisețul Țării Moldovei*, *Cronica anonimă a Moldovei*, toate vorbesc despre prestigiul de care se bucura cărturarul român, renumit în «meșteșugu muzicâi», în lumea orientală și chiar peste hotare. Informațiile transmise de savanți, oameni de litere și memorialiști străini care recunoșteau în Cantemir un cunoscător adinec al muzicii orientale și europene, sînt multiple și vaste.

Potrivit relatărilor istoriografului turc Yilmaz Oztuna, ceea ce a făcut ca Dimitrie Cantemir să ocupe un loc de seamă în viața muzicală a epocii sale a fost faptul că el a transcris compozițiile personale și repertoriul lăutarilor și cîntăreților seraiului și în notația liniară. Compozițiile sale au reușit astfel să aibe o asemenea circulație încît să ajungă pînă la dispariția numelui autorului.

Ca expresie a aprecierii activității lui Dimitrie Cantemir în domeniul teoriei muzicale orientale și aceea de culegător al melodiilor turcești, în anul 1714, *Societas Regia Bero-linensis* l-a ales ca membru titular. În același an, apărea la Paris o culegere de stampe ce cuprindea și compoziția lui Dimitrie Cantemir *Aria dervişilor*. Deși numele compozi-

torului nu este menționat melodia a fost preluată apoi și în alte lucrări.

Figura muzicianului român devenise cunoscută și în cercurile științifice europene de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Numele său devenise chiar o «autoritate științifică în problemele de muzică orientală și turcească». Despre aceasta vorbesc mențiunile multor oameni de cultură ai vremii: Michail Skendo, enciclopedistul Voltaire, Nicolae Mavrocordat. Enciclopedia germană *Grosses vollständiges Universal-Lexicon* așează numele lui Dimitrie Cantemir la loc de cinste. În *Essai sur la musique orientale comparée à la Musique européenne...* cercetătorul francez Charles Fonton aprecia, încă din anul 1751, contribuția lui Dimitrie Cantemir de a fi imprumutat «un mare renume muzicii orientale». Asemenea date precise despre activitatea muzicianului român se găsesc și la St. Priest, A. F. Büsching (1771), Ch. Ed. Guys (1776), Fr. J. Sulzer (1781), G. Toderini (1781), Mouradja d'Ohsson (1784), J. N. Forkel (1788), Ath. Comnène-Ipsilanti, J. Fr. Reichardt (1789), E. L. Gerber (1790). Și, ca o recunoaștere de valoare universală a personalității lui Dimitrie Cantemir în rîndurile «profesioniștilor artei sunetelor», *Historisch-Biographisches Lexicon der Tonkünstler* (1790) menționează numele la loc de cinste, alături de celelate personalități ale muzicii universale ale secolului al XVIII-lea.

IOAN F. STĂNCULESCU

Gheorghe Ciobanu, *Vechimea genului cromatic în muzica bizantină*, în «Studii de muzicologie», vol. IX, București, 1973, p. 109—118.

Folosirea, în melodiile psaltice denumite ca unele *makamuri* orientale, a unor scări cromatice existente în muzica turcească dar și în cea psaltică din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, a condus la părerea că «genul cromatic a pătruns tirziu în cîntarea bisericăască». Aceste păreri care, consideră autorul, nu au o bază științifică, au dus la transcrierea diatonică a tuturor ehurilor bizantine.

Cercetările întreprinse de autorul studiului l-au condus la concluzia că, chiar dacă scările duble de tipul makamului *hitzazkiac* sînt rezultatul acestei influențe, asemănările dintre scările muzicii psaltice și cele folosite în creațiile lirice turco-perso-arabe sînt prea mici pentru a se ajunge de aici la afirmația că «genul cromatic, 'din muzica postbizantină, se datorește influenței turcești». Totodată, menționarea formei *nenano* din ebul VI, a cărei natură cromatică este recunoscută de specialiști, încă din prima jumătate a secolului al IX-lea (deși fitoraua specifică apare în manuscrise abia în secolul al XIII-lea dovedește că, în practica bizantină, genul cromatic este anterior împrumutului turcesc.

Autorul studiului respinge și ideea că ehurile bizantine ar continua «modurile» grecești. Admiterea filiației ar însemna că «ehul să fie tot una cu modul grecesc, ceea ce nu se întîmplă».

Ca o concluzie a argumentelor aduse, la care se adaugă cercetările asupra culturii Orientului Apropiat și istoriei creștinismului, autorul susține următoarele: a) genul cromatic a existat în muzica bizantină, încă de la începutul acesteia și b) diatonizarea ehurilor II și VI bizantine nu este justificată, ea reprezentînd, în fond, o denaturare a acestora».

Gabriela Ocneanu, Originea modurilor medievale. Relația lor cu muzica antică greacă, în «Studii de muzicologie», vol. IX, București, 1973, p. 119—133.

Pornind de la semnalarea a trei poziții existente în muzicologia contemporană asupra problemei raportului dintre muzica elină și cea medievală bizantină și gregoriană, cercetătorul demonstrează, în studiul de față, justețea tezel «continuității reale între practica muzicală a vechii Elade (integrată în cea a întregii lumi antice) și cea a Evului mediu». Pentru observarea adevăratei raporturi dintre cele trei sisteme modale sînt prezentate, mai întîi, caracterele fiecăruia precum și elementele lor comune și de diferențiere. Se ajunge astfel la stabilirea adecvată a raportului dintre teoria și practica medievală pe de o parte, între practica medievală și cea antică, pe de altă parte. Sensul adevărat al noțiunilor medievale de «ethos» și «ton» corespunde, în ultimă instanță, «armonilor» și «nomosului» antic. El evidențiază continuitatea adevărată dintre muzica antică și medievală precum și asemănarea dintre muzica orientală și cea europeană,

conchide autorul. Aceasta atrage totodată necesitatea reinterpretării raportului dintre antichitate și Evul Mediu, în domeniul muzical.

Titus Moisescu, Constantin Dimitrescu în lumina documentelor inedite, în «Studii de muzicologie», vol. IX, București, 1973, p. 211—268.

Contribuție valoroasă la cunoașterea vieții și activității lui Constantin Dimitrescu, materialul documentar prezentat în studiul de față are o valoare cu atât mai mare cu cît el permite cunoașterea a însăși istoriei muzicii românești din secolul al XIX-lea.

Constantin Dimitrescu s-a născut la 7 martie 1847, în satul Blejoi — Prahova în familia lui Dumitrache și a Frusinei Popescu.

În anul 1862 este înțîlnit ca elev al Internatului «Corpul vocal și instrumental» din București pe care îl absolvă cu rezultate meritorii — spune atestatul eliberat de direcțiunea internatului (p. 216—217), sub semnătura lui A. Flechtemacher. Se va număra apoi printre primii elevi ai Conservatorului din București (1864), clasa de violoncello. După absolvirea Conservatorului, sub semnătura aceluiași A. Flechtemacher, i se eliberează două atestate din care reiese obținerea de către C. Dimitrescu a unei burse de studii la Paris. După trecerea examenului de admitere violoncelistul C. Dimitrescu devine elevul renumitului violoncelist și profesor Auguste Franchomme.

Cele 7 scrisori păstrate din corespondența lui C. Dimitrescu cu fostul său coleg de la Conservatorul de muzică și declamațiune din București și mai apoi de la Conservatorul de muzică din Viena, Robert Klencz, violonist și, apoi, profesor la Conservatorul din București, (reproduse în studiul de față) întregesc cîntătorului imaginea asupra muzicii românești din secolul al XIX-lea.

Date interesante pentru cunoașterea muzicii românești din secolul al XIX-lea, în centrul căreia C. Dimitrescu ocupa un loc important, sînt oferite și de corespondența dintre violoncelist și viitoarea sa soție, Maria Petin, fiica profesoarei de pian de la pensionul din Brăila. Tot din corespondența, de data asta cu soția sa, Mari, se cunosc deplasările lui C. Dimitrescu, pentru concerte, prin Moldova. Turneele au prilejuit compozitorului legarea de prietenii cu două personalități ale muzicii românești — Gavril Musicescu și Teodor Burada, compozitori cu care C. Dimitrescu a început o valoroasă corespondență (pag. 242—250). Prin intermediul lui G. Musicescu, C. Dimitrescu a făcut cunoștință cu Titus Cerne.

Toate aceste materiale, permit cititorului să cunoască multe aspecte inedite ale istoriei muzicii românești în cadrul căreia, C. Dimitrescu a ocupat un loc de seamă.

Pr. ȘTEFAN AL. SĂVULESCU

Ion Spiru și Corneliu Beda, *Tezaurul de monede antice descoperit la Frâsinet, județul Teleorman*, în «Buletinul Societății Numismatice Române», București, 1974, p. 73—75.

În anul 1972, Muzeul de istorie din Alexandria a recuperat tezaurul descoperit, cu doi ani în urmă, la 4 km de satul Frâsinet, județul Teleorman. Tezaurul este format din 29 de monede de argint antice, tetradrahme ale Provinciilor Macedonia Prima (28) și una emisă de orașul Thasos, datate din anii 158—148 î.e.n. Diferența dintre aceste monede, din punct de vedere al sigmelor și al calității lor dovedește apartenența la emisiuni diferite.

Adăugându-se celor șase tezaure descoperite în județul Teleorman, tezaurul de la Frâsinet atestă, o dată mai mult, existența, în această parte a Daciei, a unei populații getice cu intense relații comerciale cu cei din sudul Dunării. Ceramica descoperită în aceste locuri, tipică geto-dacilor din secolele II—I î.e.n., cele douăzeci de alte așezări descoperite în județ, cetățile getice de la Zimnicea, Albești și Orbeasca, mormintul de incinerare de la Lăiceni, tezaurul din mormintul de la măgura din Peretu, sînt tot atitea dovezi ce atestă viața populației getice pe aceste locuri.

Privit prin prisma acestui fapt, tezaurul de la Frâsinet prezintă o importanță numismatică și o valoare de document istoric.

Ioan Spiru, *Un pictor și sculptor țăran: Constandin Vasilescu*, în «Studii și cercetări de istoria Artei», Seria «Artă Plastică», nr. I, 1971, p. 167—169.

Lucrarea este, după cum spune autorul însuși, «un modest omagiu țăranului și artistului autorului Constantin Vasilescu».

Demonstrînd, asemenea fratelui său, Anghel Vasile, înclinații artistice, Neica Din, cum i se mai spunea în sat lui Constandin Vasilescu, este remarcat în anul 1909 de cel ce picta atunci biserica din satul Miroși, județul Argeș, (satul natal al viitorului artist), Costin Petrescu.

Cea mai rodnică perioadă de activitate din viața artistului amator, țăranul Constan-

din Vasilescu a fost aceea dintre anii 1922—1936. Din mîinile sale ies la iveală picturi, dar mai ales sculpturi în lemn cu subiecte din viața satului în care trăia artistul.

După recomandarea, de către pictorul Coman Ardeleanu criticului de artă D. Stănescu-Dețeste, se deschide, în anul 1937 prima expoziție a primului artist țăran amator care a depășit cadrul satului. Pentru Din Vasilescu vor urma apoi alte expoziții: Turnu Măgurele (1944), Roșiorii de Vede (1953), Costești, (1955), Pitești (1964), satul Miroși etc. Subiectele sale pot fi împărțite în: religioase (*Fuga în Egipt*), din viața satului (*Ciobanul*), portrete și lucrări de compoziție.

N. S.

Dennis Deletant, *Licitație londoneză: o copie după didahille lui Ivireanu*, în revista «Manuscriptum», 2, 1974, p. 163.

Dennis Deletant, autoarea articolului de mai sus, semnalează în periodicul «Manuscriptum», la pagina «Scritori români în arhive străine», existența în Anglia a unui manuscris românesc. Este vorba de o copie a didahillor lui Antim Ivireanu, mitropolitul Țării Românești între anii 1700—1714.

La 11 ianuarie 1969, Muzeul Britanic a achiziționat acest manuscris de la casa de licitații «Sotheby» cu prețul de 80 lire și el figurează în fișier sub numărul Additional Manuscript 54.572.

Inițial, manuscrisul acesta a aparținut lui Gordon of Buthlaw, scoțian după nume, și, apoi lui Edwin Hanson Freshfield. Cum a ajuns acest manuscris în Anglia nu se știe.

Se știe însă, precizează autoarea, că profesorul Dan Simonescu este primul, care a sesizat existența în Anglia a acestui manuscris, în articolul *Monumente ale culturii noastre de vizare la o licitație publică din Londra...*, «Acta Musel Apulensis», Apulum, VIII, Alba Iulia 1971, p. 219.

Dennis Deletant, preluînd în revista «Manuscriptum» această informație nu numai că sesizează și ea existența acestui Manuscris românesc — *Didahille* lui Antim Ivireanu — în Anglia, dar îl și descrie, atît după formă cit și după cuprins.

Astfel, după înfățișare, manuscrisul acesta are formatul unei cărți obișnuite, măsurînd 160 mm x 107 mm și, conținînd 331 de foi. Textul este numerotat cu creionul de la 1 la 327. Înaintea textului și după el sînt cîte două foi de gardă. Întreg cuprinsul este alcătuit din 20 de calete a cîte 16 foi. Fiecare

pagină cuprinde 12 rânduri. Toate aceste caiete sînt legate în piele cafenie, acoperind două scoarțe de lemn. Pe marginile primei coperte evoluează un chenar lat, înflorat și aurit, care încadrează alte două chenare simple. În centrul lor figurează o gravură înfățișînd pe Iisus în templu. Ultima copertă are și ea la mijloc o gravură cu Iisus pe tron. Cotorul este rostit în blinduri, cu mici unelte în relief. Inchizătorile de metal sînt înlocuite cu patru panglici de mătase verde, iar marginea foilor este aurită. Pe dosul primei coperte se află două etichete care indică pe foștii posesori: Gordon of Buthlaw și Edwin Hanson Freshfield. Pe recto-ul primei foi de gardă este notat în limba greacă, cu cerneală neagră: «a lui Antim arhiereu», iar pe verso-ul celei de a doua foi de gardă este notat tot în limba greacă și tot cu cerneală neagră: «Din operele lui Antim Ivireanul». Tot aici se află ceea ce pare să fie o pseudosemnătură a lui Antim Ivireanu în forma: «arhiereul Antim». Titlurile și inițialele sînt scrise cu chinovar, iar textul în chirilice semiunciale. Textul apare cu o grafie îngrijită.

După conținut, așa cum am mai spus, manuscrisul acesta este o copie a didahilor mitropolitului Antim Ivireanu, făcută în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Manuscrisul acesta cuprinde 25 din predicile acestui mitropolit și cele două epistole ale lui către Constantin Brîncoveanu, din anul 1712. Textul acestui manuscris corespunde în cea mai mare parte cu cel publicat de Gabriel Ștrempel în anul 1972, sub titlul: Antim Ivireanul, Opere. Comparînd aceste două texte, autoarea semnalează și câteva deosebiri. Spre pildă, textele manuscrisului despre care e vorba, de pe folie 78, 241, 318 și 319, se deosebesc de cele din opera lui Gabriel Ștrempel, în sensul unor prescurtări și inversări.

Circulația manuscrisului, în țară și străinătate, marchează locul și importanța mitropolitului Antim Ivireanu în literatura noastră medievală.

Pr. HORIA CONSTANTINESCU

Ștefan Andreescu, *La politique de Mircea le père*, în «Revue des études sud-est européennes», teme X, 1, Bucarest, 1972, p. 115—122.

Autorul aduce în adevărata lumină epoca lui Mircea Ciobanu, corespunzînd intervalului 1045—1568. Aici se încadrează și domnia lui Petru cel Tânăr, tutelată de Doamna Kijaia.

De la începutul domniei sale, atitudinea lui Mircea Ciobanu a fost ostilă față de boieri; pentru că aceștia nu înțelegeau să moa-

ră «pentru credință» ca cei ai lui Neagoe Basarab. Ei aveau scopul ca Domnul să le fie supus atît în politica internă cît și în cea externă. Ei voiau pămînturi, mori, șerbi. Ei erau acela care acaparaseră comerțul. Ei erau acela care duceau o politică filo-cres-tină, antiotomană. În momentul acela însă nu se putea duce o astfel de politică.

Pe tronul imperiului otoman se urcase Soliman «Magnificul» 1520—1566. Acesta ajunge pînă sub zidurile Vienei. În 1538 face o expediție de pedeapsă contra lui Petru Rareș.

Țările sud-dunărene erau deja sub stăpînirea otomană.

Dramatic și singerosul conflict care de-a lungul domniei lui Mircea Ciobanu, a aruncat unul contra altuia pe Domn și pe boieri, s-a sfîrșit prin victoria autorității domnești, care dădu o nouă orientare în politica externă a statului. Justețea acestei linii poate fi apreciată în lumina istoriei Țărilor Românești din secolul al XVI-lea. Faptul dominant al procesului istoric care s-a desfășurat în secolul al XVI-lea rămîne totodată menținerea autonomiei celor două state românești, într-un moment cînd popoarele balcanice căzuseră de mult sub dominația directă a autorităților turcești. Meritul lui Mircea Ciobanu este acela că a fost un apărător convins al ideii de Stat. Independent de mijloacele ce le-a ales, întreaga sa acțiune a fost subordonată problemei menținerii cu preț din ce în ce mai mare a existenței Țării Românești. Acest preț era realizat de la boierii răzvrățiți, fușiți peste hotare, sau decapitați.

Lupta dintre domn și boieri n-a făcut decît să concretizeze conflictul între cele două vederi politice antagoniste în materie de politică externă, din care una, a boierilor, era depășită de evoluția evenimentelor, pe cînd cealaltă, a Domnului, încercarea de a i se adapta. Pe de altă parte, faptul că politica lui Mircea Ciobanu a pus în joc chiar rolul vechilor fanarii nobile în guvernarea țării, a agravat într-o măsură extraordinară luptele dinastice de la mijlocul secolului al XVI-lea.

Sucesiunea lui Mircea Ciobanu era mai amenințată decît a oricărui altul din predecesorii săi, fiindcă factorul politic interior, acela chiar de a garanta executarea a ceea ce voia Domnul și anume marii boieri, erau cu foarte rare excepții, contra lui.

În rezumat deci politica lui Mircea Ciobanu a fost încadrată de atitudinea de nesupunere a marilor boieri și de opresiunea turcilor care devenea tot mai grea.

Pr. ILIE D. NEGOIȚĂ